

**Vlada Crne Gore
Ministarstvo evropskih poslova**

Podgorica, 14. februar 2024.

PREDLOG

PLATFORMA

**za učešće crnogorske delegacije na XIII sastanku Odbora za stabilizaciju i pridruživanje,
koji će se održati u Podgorici, 21. II 2024. godine**

I Uvod

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane i Republike Crne Gore s druge strane (u daljem tekstu: SSP), potpisan je 15. X 2007, a stupio na snagu 1. V 2010. okončanjem procesa ratifikacije. Kako bi se omogućila primjena SSP-a, formirana su stalna tijela Crne Gore i EU: Savjet za stabilizaciju i pridruživanje, koji čine predstavnici Vlade i visoki predstavnici Evropske komisije i Evropskog savjeta; Odbor za stabilizaciju i pridruživanje; sedam pododbora i Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje EU i Crne Gore.

Odbor za stabilizaciju i pridruživanje je radno tijelo koje pomaže u radu Savjetu za stabilizaciju i pridruživanje. Čine ga predstavnici Evropskog savjeta i Evropske komisije, s jedne, i predstavnici Vlade Crne Gore s druge strane. Odbor predstavlja ključno tijelo koje se bavi sprovođenjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. U cilju efikasnijeg obavljanja povjerene funkcije, Odbor za stabilizaciju i pridruživanje osnovao je sedam pododbora, s jasnim zaduženjima za praćenje i konsultacije u specifičnim oblastima, kao i Posebnu grupu za reformu javne uprave, koja se bavi pitanjima reforme državne administracije, u kontekstu procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. U okviru pododbora razmatraju se tehnička i ekspertska pitanja i pripremaju odluke i preporuke za rješavanje eventualnih sporova iz tumačenja i/ili primjene SSP. Sastanci Odbora se održavaju jednom godišnje, po pravilu na samom kraju ili početku kalendarske godine.

II Učešće crnogorske delegacije na XIII sastanku Odbora za stabilizaciju i pridruživanje, 21. II 2024.

XIII sastanak Odbora za stabilizaciju i pridruživanje održaće se u Podgorici 21. II 2024. Sastankom će, s crnogorske strane, ko-predsjedavati glavni pregovarač Crne Gore s Evropskom unijom Predrag Zenović, a u ime Evropske komisije šef Jedinice D2 za Crnu Goru i Srbiju u Generalnom Direktoratu za susjedstvo i pregovore o proširenju Majkl Miler. Sastanak se održava u kontekstu kontinuiranog i redovnog dijaloga sa Evropskom unijom. Na XIII sastanku Odbora za stabilizaciju i pridruživanje EU – Crna Gora biće razmotreni rezultati aktivnosti s prethodno održanih zajedničkih sektorskih pododborna, na kojima je detaljno razmatrano stanje i napredak ostvaren u usklađivanju s pravnom tekovinom EU, kao i operativni zaključci, koji se odnose na napredak koji je Crna Gora ostvarila na planu institucionalnih, zakonodavnih, političkih i ekonomskih reformi, uz projekciju planiranih aktivnosti. Tokom 2023, održane su sve redovne godišnje sjednice sedam pododborna, kao i dva sastanka Posebne grupe za reformu javne uprave (jedan redovni sastanak i jedan *follow-up* sastanak).

U skladu s očekivanom agendom, na sastanku će biti diskutovana pitanja iz sljedećih oblasti:

1. Politički kriterijumi i reforma javne uprave
2. Pravda, sloboda i bezbjednost
3. Ekonomsko upravljanje, finansijska pitanja i statistika
4. Unutrašnje tržište i konkurencija
5. Trgovina, industrija, carine i porezi
6. Saobraćaj, životna sredina, energetika i regionalni razvoj
7. Poljoprivreda i ribarstvo
8. Inovacije, ljudski resursi, informaciono društvo i socijalna politika

U skladu sa očekivanom agendom sastanka Ministarstvo evropskih poslova je iniciralo izradu Priloga za XIII sastanak Odbora za stabilizaciju i pridruživanje na crnogorskom i engleskom jeziku, koji je rađen u okviru novouspostavljene nacionalne pregovaračke strukture. Inicijalna verzija Priloga, koja čini sastavni dio ove Platforme, predstavlja proizvod pojedinačno dostavljenih priloga državnih institucija Crne Gore, dok će engleska verzija materijala biti dostavljena EK.

III Značaj učešća crnogorske delegacije na XIII sastanku Odbora za stabilizaciju i pridruživanje, 21. II 2024.

Učešće Delegacije Crne Gore na XII sastanku Odbora za stabilizaciju i pridruživanje, koji će se održati u Podgorici 21. II 2024, biće prilika za dalju promociju napretka i rezultata Crne Gore u procesu evropske integracije, isticanja jasnog spoljnopolitičkog oprijedjeljenja i sagledavanje ukupnih rezultata koje je Crna Gora postigla u pristupnom procesu u prethodnoj godini, kao i utvrđivanja prioriteta sa evropske agende za naredni period.

IV Sastav delegacije

Delegaciju će predvoditi ministarka evropskih poslova Maida Gorčević, a ispred Ministarstva evropskih poslova prisustvovaće i državni sekretar Bojan Božović i glavni pregovarač Crne Gore s Evropskom unijom Predrag Zenović. Takođe, u delegaciji će biti i predstavnici pregovaračke strukture:

- Jelena Grdinić, generalna direktorica Direktorata za krivično i građansko zakonodavstvo u Ministarstvu pravde i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 23 – Pravosuđe i temeljna prava
- Momir Jauković, generalni direktor Direktorata za pravosuđe u Ministarstvu pravde;
- Aleksandar Bakrač, državni sekretar u Ministarstvu pravde i član Tužilačkog savjeta;
- Jovana Mijović, državna sekretarka u Ministarstvu unutrašnjih poslova i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 24 – Pravda, sloboda i bezbjednost;
- Marija Hajduković, generalna direktorica Direktorata za strateško planiranje u javnoj upravi, međunarodnu saradnju i IPA fondove u Ministarstvu javne uprave;
- Andrija Delić, državni sekretar u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i pregovarač za Klaster – Resursi, poljoprivreda i kohezija;
- Miroslav Cimbajević, generalni direktor Direktorata za poljoprivredu u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i šef Pregovaračke radne grupe za poglavlje 11;
- Zorka Prljević, pomoćnica direktora Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 12;
- Katarina Burzanović, generalna direktorica Direktorata za ribarstvo u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 13;
- Dragan Damjanović, predsjednik Savjeta Agencije za zaštitu konkurencije i šef Pregovaračke radne grupe za poglavlje 8 - Konkurencija;
- Nebojša Jovović, direktor Agencije za zaštitu konkurencije;
- Luka Dedić, načelnik Odjeljenja za međunarodnu saradnju i informisanje javnosti u Agenciji za zaštitu konkurencije;
- Radovan Ognjenović, saradnik u Odjeljenju za međunarodnu saradnju i informisanje javnosti u Agenciji za zaštitu konkurencije;
- Jasna Vujović, generalna direktorica Direktorata za unutrašnje tržište i konkurenciju u Ministarstvu ekonomskog razvoja i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 28 – Zaštita potrošača i javnog zdravlja;
- Ivona Savićević, generalna direktorica u Ministarstvu ekonomskog razvoja;
- Biljana Peranović, v.d. generalne direktorice u Ministarstvu finansija i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 16 – Porezi;
- Ružica Bajčeta, koordinatorka u Ministarstvu finansija;

- Maja Jokanović, načelnica u Ministarstvu ekonomskog razvoja i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 20 – Preduzetništvo i industrijska politika;
- Nataša Batrićević, samostalna savjetnica u Ministarstvu ekonomskog razvoja;
- Dragan Vukčević, načelnik u Ministarstvu ekonomskog razvoja i šef Pregovaračke radne grupe za poglavlje 1 – Sloboda kretanja robe;
- Dragana Raonić, samostalna savjetnica u Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera;
- Aida Salagić Ceković, načelnica u Ministarstvu ekonomskog razvoja i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 30 – Vanjski odnosi;
- Stojanka Milošević, načelnica u Upravi carina i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 29 – Carinska unija;
- Dejan Marković, načelnik u Upravi carina;
- Nikola Fabris, viceguverner Centralne banke Crne Gore;
- Lidija Beratović, direktorica Direkcije za međunarodnu saradnju i evropske integracije u Centralnoj banci Crne Gore;
- Željko Tomović, saradnik u Direkciji za zaštitu potrošača u Ministarstvu ekonomskog razvoja;
- Jelena Jovetić, v.d. generalne direktorice Direktorata za upravljanje javnim investicijama i politiku javnih nabavki u Ministarstvu finansija i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 5 – Javne nabavke;
- Svetlana Tomović, samostalna savjetnica u Direktoratu za politiku javnih nabavki u Ministarstvu finansija;
- Dijana Vukčević, koordinator u Direktoratu za politiku javnih nabavki u Ministarstvu finansija;
- Dr Ivana Živković, generalna direktorica za javno zdravlje u Ministarstvu zdravlja;
- Milica Golubović, načelnica Direkcije za harmonizaciju propisa u Ministarstvu zdravlja;
- Sandra Damjanović, načelnica za biomedicinu i transplantaciju u Ministarstvu zdravlja;
- Biljana Ivanović, državna sekretarka u Ministarstvu energetike i rudarstva i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 15 – Energetika;
- Nikola Veljović, v.d. generalnog direktora u Ministarstvu saobraćaja i pomorstva i šef Pregovaračke radne grupe za poglavlje 21 – Trans-evropske mreže;
- Bojan Vujović, v.d. generalni direktor Direktorata za koordinaciju finansijske podrške EU i šef Pregovaračke radne grupe za poglavlje 22 – Regionalna politika;
- Anja Amidžić, v.d. generalne direktorice Direktorata za upravljanje strukturama pretpristupne podrške EU u Ministarstvu finansija;
- Anđela Bašović, državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 2 - Sloboda kretanja radnika;
- Mirsad Azemović, generalni direktor u Ministarstvu rada i socijalnog staranja i šef Pregovaračke radne grupe za poglavlje 19 - Socijalna politika i zapošljavanje

- Anita Bilafer-Mihaljević, načelnica u Ministarstvu rada i socijalnog staranja;
- Ivana Šućur, samostalna savjetnica u Ministarstvu rada i socijalnog staranja;
- Marijeta Barjaktarović, državna sekretarka u Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 25 - Nauka i istraživanje;
- Jasna Jovanović, v.d. generalne direktorice u Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje 26 - Obrazovanje i kultura;
- Marica Melović, generalna direktorica za naučnoistraživačku djelatnost u Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija;
- Ružica Mišković, šefica u Ministarstvu javne uprave i šefica Pregovaračke radne grupe za poglavlje - 10 Informatičko društvo i mediji;
- Mirjana Begović, načelnica u Ministarstvu javne uprave;
- Marinela Lazarević, načelnica u Ministarstvu ekonomskog razvoja;
- Neđeljko Rudović, direktor Direktorata za medije u Ministarstvu kulture i medija;
- Vukašin Pudar, samostalni savjetnik u Ministarstvu kulture i medija;
- Jadranka Vojvodić, pomoćnica direktora Agencije za elektronske medije;
- Boris Jevrić, pomoćnik izvršnog direktora Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost.

Crnogorsku delegaciju čine i sljedeći predstavnici Ministarstva evropskih poslova koji koordiniraju procesom pregovora sa EU: Andrej Orlandić, Aleksandar Nikčević, Miloš Radonjić, Amina Bajrović Kuč, Andrijana Čanović, Melita Rastoder Ljaić, Granica Petrić, Nikolina Goranović, Milija Rašović, Isidora Perović, Vanja Banović, Svetlana Rajković i Anđela Kaluđerović.

Vlada Crne Gore
Ministarstvo evropskih poslova

PRILOG ZA XIII SASTANAK ODBORA ZA STABILIZACIJU I PRIDRUŽIVANJE

Podgorica, februar 2024.

SADRŽAJ

POLITIČKI KRITERIJUMI I REFORMA JAVNE UPRAVE	8
PRAVDA, SLOBODA I BEZBJEDNOST	31
EKONOMSKO UPRAVLJANJE, FINANSIJSKA PITANJA I STATISTIKA	71
UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE I KONKURENCIJA	87
SAOBRAĆAJ, ŽIVOTNA SREDINA, ENERGETIKA I REGIONALNI RAZVOJ	114
POLJOPRIVREDA I RIBARSTVO (UKLJUČUJUĆI BEZBJEDNOST HRANE)	137
INOVACIJE, LJUDSKI RESURSI, INFORMATIČKO DRUŠTVO, SOCIJALNA POLITIKA	143

POLITIČKI KRITERIJUMI I REFORMA JAVNE UPRAVE

- **Demokratija, regionalna pitanja i međunarodne obaveze**

Demokratija

Izbori

U periodu 25. I 2023. - 1. II 2024. Državna izborna komisija (DIK) organizovala je i sprovela izbore za izbor Predsjednika Crne Gore i izbore za izbor poslanika u Skupštinu Crne Gore. Komisija je održala 114 sjednica na kojima je donijela 30 mišljenja, 127 rješenja po prigovorima i podnijela 26 izvještaja o popuni upražnjenih poslaničkih mjesta. DIK je izmijenila Poslovnik o radu Državne izborne komisije i otvorila sjednice za javnost. U skladu sa zakonskim ovlaštenjima, DIK je donijela sva akta potrebna za održavanje predsjedničkih i izbora za izbor poslanika u Skupštinu Crne Gore: kalendare rokova za sprovođenje izbornih radnji, odluke o potrebnom broju potpisa birača za podršku kandidatu za Predsjednika Crne Gore odnosno izbornoj listi, odluke o obliku i izgledu glasačkih listića, načinu, mjestu i kontroli štampanja, ovjeri i distribuciji glasačkih listića i šablona za glasački listić, kao i uništavanju matrice, odluke o broju glasačkih listića i broju rezervnih listića za sprovođenje izbora, Uputstvo o načinu i postupku provjere potpisa podrške podnosiocu izborne liste i kandidatu za izbor Predsjednika Crne Gore. Takođe, organizovano je glasanje u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija.

Predsjednički izbori raspisani su odlukom od 16. I 2023, DIK je utvrdila kandidature sedam kandidata. Prvi krug izbora održan je 19. III 2023. Kako nijedan kandidat nije dobio više od polovine važećih glasova birača koji su glasali, održan je drugi krug izbora, 2. IV 2023, u kojem su učestvovala dva kandidata koji su imali najveći broj glasova u prvom krugu i to: Milo Đukanović i Jakov Milatović. Nakon održavanja prvog kruga izbora za izbor Predsjednika Crne Gore, DIK je donijela Uputstvo organima za sprovođenje izbora u vezi sprovođenja drugog kruga izbora za izbor Predsjednika Crne Gore 2. IV 2023. Uputstvom su propisani sastav i postupanje organa za sprovođenje izbora u drugom krugu izbora za izbor Predsjednika Crne Gore. U periodu od raspisivanja do održavanja izbora za izbor Predsjednika Crne Gore izjavljeno je šest prigovora DIK-u na rad opštinskih komisija. Jedan prigovor je usvojen, jedan odbijen kao neosnovan, dok su četiri prigovora odbačeni kao nedozvoljeni. Na rješenja DIK-a Ustavnom sudu podneseno je 11 žalbi, sedam je odbačeno, a četiri odbijene kao neosnovane. Predsjedničke izbore posmatralo je 1 777 domaćih i 261 strani posmatrač. Nakon održanog drugog kruga nije bilo prigovora, te je DIK proglasila konačne rezultate u zakonskom roku i utvrdila da je za Predsjednika Crne Gore izabran Jakov Milatović.

Prijevremeni izbori za izbor poslanika u Skupštinu Crne Gore raspisani su 17. III 2023, DIK je utvrdila i proglasila 15, a odbila proglašenje dvije izborne liste. Na rješenja Komisije o odbijanju proglašenja izbornih listi izjavljene su žalbe Ustavnom sudu Crne Gore. Ustavni sud je odbio obje žalbe. Na rješenja opštinskih izbornih komisija DIK-u su izjavljena 32 prigovora. Komisija je usvojila tri prigovora, 24 odbila kao neosnovana, četiri odbacila, a u jednom slučaju obustavila postupak zbog odustanka podnosioca prigovora. Podnijeto je 16 žalbi Ustavnom sudu. Jedna žalba je usvojena i naloženo ponavljanje izbora na jednom biračkom mjestu, 11 odbijeno, a u četiri slučaja postupak je obustavljen zato što je podnosilac odustao od žalbe. Parlamentarne izbore posmatralo je 1752 domaća i 237 međunarodnih posmatrača. Konačni rezultati prijevremenih izbora za izbor poslanika u Skupštinu Crne Gore proglašeni su 14. VII 2023.

Iako su lokalni izbori za izbor odbornika u 14 opština održani 23. X 2022, konačni rezultati izbora u Glavnom gradu Podgorica i opštinama Plav i Pljevlja proglašeni su u periodu 10-22. III 2023, nakon što je Ustavni sud odlučio po izbornim žalbama.

Konačni rezultati izbora za izbor odbornika u SO Šavnik još uvijek nijesu proglašeni zbog neodržavanja izbora na dva biračka mjesta.

Agencija za sprječavanje korupcije (ASK) u oblasti kontrole finansiranja političkih subjekata i izbornih kampanja, u 2023. izvršila je kontrolu 47.663 dostavljena izvještaja od strane obveznika Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja o redovnom radu i u toku izbornih kampanja za izbore za odbornike u Skupštini opštine Tuzi, izbore za Predsjednika Crne Gore i izbore za poslanike u Skupštini.

Na Sedmoj sjednici Drugog redovnog (jesenjeg) zasijedanja, 28. XII 2023, Skupština Crne Gore 28. saziva je donijela Odluku o obrazovanju Odbora za sveobuhvatnu izbornu reformu, kao privremenog radnog tijela, sa ciljem sveobuhvatne izborne reforme zakonodavstva i uspostavljanja punog povjerenja javnosti u izborni proces. Odbor ima 14 članova, i to sedam članova koji se biraju iz reda poslanika parlamentarne većine i sedam članova iz reda poslanika parlamentarne opozicije, sa kopredsjedavajućim načinom predsjedavanja. Shodno odluci, Odbor je dužan da najkasnije do 31. XII 2024. pripremi i podnese Skupštini na usvajanje predloge zakona i drugih akata u vezi sa ciljem i zadacima Odbora koji su predmet rada Odbora. Na istoj sjednici, dan kasnije, Skupština je donijela Odluku o izboru kopredsjednika i članova Odbora za sveobuhvatnu izbornu reformu. Od svog formiranja do kraja izvještajnog perioda, Odbor je održao jednu sjednicu.

Skupština

Nakon parlamentarnih izbora, održanih 11. VI 2023, Prva - konstitutivna sjednica 28. saziva Skupštine Crne Gore održana je 27. VII, kada su potvrđeni mandati poslanicima novog saziva. U nastavku konstitutivne sjednice, održane 30. X 2023, za predsjednika Skupštine izabran je Andrija Mandić, a Skupština je takođe izabrala dva potpredsjednika iz redova parlamentarne većine, kao i predsjednicu i članove Administrativnog odbora.

Skupština Crne Gore je izabrala predsjednika i članove 44. Vlade Crne Gore 31. X 2023, na Prvoj sjednici Drugog redovnog (jesenjeg) zasijedanja u 2023. Na istoj sjednici, održanoj 24. XI 2023, Skupština je izabrala predsjednike i članove stalnih odbora Skupštine Crne Gore 28. saziva.

U okviru postupaka za izbor nosilaca pravosudnih funkcija, Skupština Crne Gore 27. saziva je, na sjednici Trećeg vanrednog zasijedanja u 2023, 27. II, izabrala tri sudije Ustavnog suda Crne Gore. Takođe, Skupština Crne Gore 28. saziva je na Drugoj sjednici Drugog redovnog (jesenjeg) zasijedanja u 2023, 22. XI, u drugom krugu glasanja, izabrala i četvrtog sudiju Ustavnog suda Crne Gore.

Ustavni odbor je, kao nadležno radno tijelo, 19. I 2024. raspisao Javni poziv za izbor jednog sudije Ustavnog suda.

Skupština Crne Gore je, na Petoj sjednici Drugog redovnog (jesenjeg) zasijedanja u 2023, 21. XII, u prvom krugu glasanja, donijela Odluku o izboru tri člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika.

Skupština Crne Gore je, na Trećoj sjednici vanrednog zasijedanja u 2024, 27. I, u drugom glasanju, uz podršku 61 poslanika, odnosno više od 75% od ukupnog broja poslanika, donijela Odluku o izboru vrhovnog državnog tužioca Crne Gore.

Multilateralna i regionalna saradnja

Ujedinjene nacije

Crna Gora kontinuirano učestvuje u radu UN i ostvaruje odličnu saradnju sa UN sistemom u zemlji i specijalizovanim agencijama. Naša zemlja ostaje posvećena vrijednostima multilateralizma, otvorenoj saradnji i snaženju partnerstava u okviru Ujedinjenih nacija.

Saradnja Crne Gore i Ujedinjenih nacija odvija se u okviru programa Djelujući kao jedan (Delivering as One), a od 1. I 2023. sprovodi se novi strateški, petogodišnji program saradnje između Vlade Crne Gore i UN sistema (UNSDCF – United Nations Sustainable Development Framework – Okvir UN za održivi razvoj) za period 2023-2027.

Vlada je 20. I 2023. usvojila Informaciju o procesu osnivanja Fonda UN za ubrzanje razvoja Crne Gore. Dodatno, Informacijom se predviđa podrška Fondu od strane Vlade u ukupnom iznosu od (jedan) milion eura, koji će biti raspoređen u pet jednakih godišnjih anuiteta, u periodu 2023-2027. Prvi anuitet je uplaćen u IV 2023. Pored ostalih, Fond za ubrzanje razvoj je podržala i EU.

Kao potvrda posvećenosti Crne Gore promociji agende Savjeta za ljudska prava (Crna Gora članica za period 2022-2024), predsjednik Crne Gore Milo Đukanović je, u februaru 2023, učestvovao na segmentu na visokom nivou tokom 52. zasjedanja Savjeta za ljudska prava. Tom prilikom, održani su bilateralni susreti sa generalnim sekretarom UN Gutereš, visokim komesarom UN za ljudska prava Volker Turkom i predsjedavajućim Savjeta Vaclavom Balekom.

Crnu Goru je 4. IV 2023. posjetila delegacija predstavnika zemlje izvjestioca (Bugarska) i zemalja koizvjestilaca (Njemačka i Slovenija) za proces pristupanja Crne Gore Vasenarskom aranžmanu (WA) za kontrolu izvoza konvencionalnog oružja te roba i tehnologija dvostruke namjene. Predstavnicima izvjestilaca i koizvjestilaca iskazali zadovoljstvo progresom Crne Gore u pravno-tehničkom smislu te u dijelu ispunjenosti kriterijuma koje propisuje Vasenarski aranžman. Izvještaj o posjeti Crnoj Gori će biti finalizovan do kraja maja 2024.

Delegacija koju je predstavljao ministar ljudskih i manjinskih prava Fatmir Gjeka predstavila je u maju 2023, u Ženevi, Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori u okviru Četvrtog ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Ujedinjenih nacija za period 2018-2022 (UPR). Tom prilikom, Crna Gora je dobila 247 preporuka od kojih je ukupno 225 prihvaćeno, 15 notirano, dok je sedam u fazi razmatranja.

Izvještaj Radne grupe četvrtog ciklusa Univerzalnog periodičnog pregleda (UPR) o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori usvojen je na sjednici Savjeta za ljudska prava, 2. X 2023, tokom koje je Crna Gora pohvaljena za konstruktivan odnos i prihvatanje ogromne većine preporuka datih putem UPR mehanizma. U toku su pripreme na izradi Akcionog plana za implementaciju dobijenih preporuka.

Delegacija Crne Gore koju je predvodio predsjednik Crne Gore Jakov Milatović, a u čijem sastavu je bio i predsjednik Vlade Crne Gore i rukovodilac rada Ministarstva vanjskih poslova Dritan Abazović, učestvovala je na generalnoj debati 78. zasjedanja Generalne skupštine (GS) Ujedinjenih nacija u Njujorku 18-23. IX 2023.

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatovic učestvovao je 18-19. IX 2023. na Samitu za održivi razvoj u Njujorku, koji je organizovan u okviru 78. GS UN-a.

Ovom prilikom, Predsjednik Vlade Crne Gore i rukovodilac rada Ministarstva vanjskih poslova Dritan Abazović održao je niz sastanaka među kojima učešće na otvaranju Generalne debate 78. zasjedanja GSUN; godišnjem Konkordija samitu; radnom doručku ministara vanjskih poslova A5 inicijative; 25. sastanku na visokom nivou u organizaciji Međunarodnog centra „Nizami Ganjavi“; sastanku SBUN na visokom nivou o očuvanju mira i bezbjednosti u Ukrajini itd.

Specijalna izvjestiteljka UN-a za nezavisnost sudija i advokata Margaret Satervajt posjetila je Crnu Goru u periodu 19-26. IX 2023. Tokom posjete, specijalna izvjestiteljka održala sastanke sa predstavnicima zakonodavne, izvršne i sudske vlasti u Crnoj Gori, a organizovane su i posjete pravosudnim organima u Podgorici, Kolašinu i Bijelom Polju u cilju sveobuhvatnog sagledavanja mjera koje Crna Gora preduzima u kontekstu nezavisnosti pravosuđa i slobodnog obavljanja sudske i advokatske profesije.

Ministar ljudskih i manjinskih prava Fatmir Đeka predstavljao je Crnu Goru na Događaju na visokom nivou za ljudska prava (HR 75) koji je, u periodu 11-12. XII 2023, organizovan u Ženevi s ciljem obilježavanja 75 godina od usvajanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Crna Gora je tada predstavila obećanja (pledges) o dugoročnim planovima i prioritetima u ovoj oblasti.

Crna Gora je na II Globalnom forumu za izbjeglice – GRF u Ženevi (13-15. XII 2023), jednom od najvećih okupljanja predstavnika članica UN-a posvećenom izbjeglicama, raseljenim licima i apatridima predstavila dodatna obećanja (pledges) u ovoj oblasti među kojima je fokus na zaštitu lica bez državljanstva.

Ministar vanjskih poslova Filip Ivanović se, tokom radne posjete SAD, 25. I 2024, sastao sa generalnim sekretarom UN Antoniom Guterešom, kojom prilikom je pohvaljena konstruktivna uloga i doprinos Crne Gore zajedničkim ciljevima UN-a. Bilo je riječi i o kandidaturi Crne Gore za nestalnu članicu SB UN 2026-2027.

U periodu 25. I 2023 - 1. I 2024. Ministarstvo odbrane je ispunilo obaveze iz domena svoje nadležnosti, a koje proizilaze iz članstva Crne Gore u Ujedinjenim nacijama, i odnose se na:

- izvještavanja o sprovođenju međunarodno-pravnih instrumenata iz oblasti razoružanja i kontrole naoružanja, u skladu sa rokovima izvještavanja Ujedinjenih nacija, i
 - finansijske kontribucije prema određenim mirovnim misijama, organizacijama i konvencijama, na prethodno dostavljeni zahtjev Ministarstva vanjskih poslova.
- Ministarstvo je dostavilo izvještaje o implementaciji sljedećih konvencija iz domena razoružanja i kontrole naoružanja:
- Godišnji izvještaj o usklađenosti sa Konvencijom o konvencionalnom oružju (CCW), na nacionalnom nivou;
 - Godišnji izvještaj o implementaciji Izmijenjenog protokola II o zabrani ili ograničenju upotrebe mina, mina iznenađenja i drugih sredstava CCW Konvencije, na nacionalnom nivou;
 - Godišnji izvještaj po članu 7 Konvencije o zabrani upotrebe, skladištenja, proizvodnje i prometa protivpješadijskih mina i njihovom uništavanju (APLC), na nacionalnom nivou;
 - Godišnja izjava u skladu sa Haškim kodeksom ponašanja protiv širenja balističkih projektila (HCOC), sa aspekta svoje nadležnosti.
 - Godišnji izvještaj po osnovu člana VII Konvencije o hemijskom oružju (CWC), sa aspekta svoje nadležnosti.

- Godišnji izvještaj u vezi sa informacijama o nacionalnim programima u zaštitne svrhe protiv hemijskog oružja, u skladu sa članom X Konvencije o hemijskom oružju (CWC), sa aspekta svoje nadležnosti;
- Godišnji izvještaj u skladu sa članom VII Konvencije o zabrani kasetne municije (CCM), sa aspekta svoje nadležnosti.

Pored navedenog, Crna Gora, kao država članica UN, ostaje posvećena promovisanju uloge žena u miru i bezbjednosti, kao i implementaciji ciljeva Rezolucije SBUN 1325 i njoj pratećih rezolucija.

Ministarstvo odbrane, zajedno sa Međuresorskom radnom grupom, nosilac je izvještavanja o nacionalnom Akcionom planu za implementaciju Rezolucije 1325 SBUN- Žene, mir i bezbjednost u Crnoj Gori. Prvi AP Vlada Crne Gore je usvojila 2017. i pokrivaio je period od dvije godine. Drugi AP Vlada Crne Gore je usvojila 2019. i pokrivaio je period od četiri godine. Završni izvještaj o sprovođenju drugog AP je usvojen 4. V 2023, od strane Vlade.

Takođe Vlada je 23. XI 2023, usvojila Strategiju implementacije Rezolucije savjeta bezbe jdnosti Ujedinjenih nacija 1325 - Žene, mir i bezbjednost i njoj pratećih rezolucija za period od 2024-2027, sa Akcionim planom za period 2024-2025. godina (treći nacionalni akcioni plan), što ukazuje na kontinuirane napore primjene Rezolucije u Crnoj Gori.

Treba istaći da je Ministarstvo odbrane u saradnji sa UNDP i SESSAC, u prethodnom periodu, izradilo dvojezičnu Brošuru koja ima za cilj promociju ciljeva Rezolucije Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1325 – Žene, mir i bezbjednost, Vodič za sprečavanje diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja u Vojsci.

Takođe, izrađen je Priručnik o standardizaciji obuka iz oblasti rodne ravnopravnosti i razvijen je prvi regionalni online kurs za rodnu ravnopravnost za pripadnike/ce ministarstva odbrane i oružanih snaga zemalja Zapadnog Balkana u saradnji sa UNDP SESSAC-om.

UN misije

Pripadnici Vojske Crne Gore u misiji UN MINURSO u Zapadnoj Sahari angažovani su u sastavu timova vojnih posmatrača UN-a, koji realizuju patrole radi sagledavanja situacije, kontrole poštovanja mirovnog sporazuma i izvještavanja nadležnih tijela UN-a. Trenutno se, na angažovanju od 13. I 2023, nalazi jedna oficirka Vojske Crne Gore.

Pored navedenog, Vojska Crne Gore planira da proširi svoje učešće u misijama pod okriljem UN-a, kroz angažovanje u misiji na Kipru („United Nations Peacekeeping Force in Cyprus – UNFICYP“). Predstoji skuštinska procedura po ovom pitanju.

Vježbe i obuke Generalštaba Vojske Crne Gore

U izvještajnom periodu, obuka jedinica i pripadnika Vojske Crne Gore bila je fokusirana na dostizanje, unapređenje i održavanje njihovih sposobnosti, a u cilju kvalitetnog izvršavanja postavljenih zadataka. Aktivnosti su bile usmjerene na osposobljavanje deklariranih jedinica, realizaciju karijernih kurseva, stručno-specijalističko usavršavanje i izučavanje stranih jezika u zemlji i inostranstvu. Pripadnici Vojske su u navedenom periodu učestvovali na brojnim nacionalnim i međunarodnim vježbama, što je bilo od posebnog značaja za dostizanje interoperabilnosti sa savezničkim snagama, ali i unapređenje bilateralne i multilateralne saradnje i razumijevanja.

Vježba „CWIX” realizovana je 5-23. VI 2023. u Bidgošću. Vježba je organizovana u cilju testiranja nivoa interoperabilnosti, spremnosti i otpornosti informaciono-komunikacionih sistema.

OEBS

S obzirom na to da je 2023. bila godina izbornih procesa u Crnoj Gori, tokom koje su realizovana dva kruga predsjedničkih i vanredni parlamentarni izbori, intenzivna je bila saradnja sa Kancelarijom za demokratske institucije i ljudska prava – ODIHR. U periodu 24-26. I 2023. u susret prvom krugu predsjedničkih izbora u martu 2023, realizovana je posjeta predstavnika ODIHR Misije procjene potreba (NAM) Crnoj Gori. Tom prilikom, održani su sastanci sa predsjednikom Crne Gore Milom Đukanovićem, predsjednicom Skupštine Danijelom Đurović, predstavnicima političkih partija u Skupštini CG, kao i sa predstavnicima MVP-a, MUP-a, Ustavnog suda, RTCG-a, AEM-a, ASK-a, DIK-a. Direktor Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava Mateo Mekaći boravio je u posjeti Crnoj Gori, kao dio finalnog tima koji je došao u Crnu Goru uoči prijevremenih parlamentarnih izbora (9-12. VI 2023). Tom prilikom, direktor ODIHR-a susreo se 12. VI sa predsjednikom Vlade Crne Gore Dritanom Abazovićem i ministrom pravde Markom Kovačem. Finalni izvještaji ODIHR-a o parlamentarnim (jun 2023) i predsjedničkim izborima (mart i april 2023) dostavljeni su 11. XII 2023.

Predsjednica Skupštine Crne Gore Danijela Đurović predvodila je delegaciju Skupštine Crne Gore na 22. Zimskom zasjedanju Parlamentarne skupštine OEBS-a 23-24. II 2023. u Beču.

Generalna sekretarka OEBS-a Helga Marija Šmid boravila je u Crnoj Gori, u periodu 6-9. IX 2023. povodom sastanka šefova misija OEBS-a u regionu JI Evrope, koji održan u Budvi. Ovom prilikom održala je odvojene sastanke sa predsjednikom Crne Gore Jakovom Milatovićem i predsjednikom Vlade Crne Gore dr Dritanom Abazovićem.

Ministar vanjskih poslova Filip Ivanović učestvovao je na 30. zasjedanju Ministarskog savjeta OEBS-a u Skoplju, u periodu 30. XI - 1. XII 2023. Uz istupanje na glavnom dijelu Ministarskog savjeta, ministar Ivanović je na paralelnom događaju o antikorupciji sa ministrima vanjskih poslova država Zapadnog Balkana, potpisao Zajedničku izjavu o borbi protiv korupcije u Jugoistočnoj Evropi kroz povraćaj imovine i upotrebu digitalizacije, kojom se upućuje na dalje jačanje nacionalnih napora na ovom polju, razmjenu informacija i dobrih praksi i ponovnu upotrebu konfiskovanih sredstava za društvenu upotrebu.

Ministarstvo odbrane je ispunilo sve obaveze iz svoje nadležnosti u skladu sa Kalendarom implementacije aktivnosti Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju – OEBS. U vezi sa tim, Ministarstvo odbrane je dostavilo godišnje izvještaje/informacije i popunilo tražene upitnike, po sljedećem:

- Odgovore na Upitnik o Kodeksu ponašanja u političko vojnim aspektima bezbjednosti;
- Informaciju o transferima konvencionalnog naoružanja;
- Odgovore na Upitnik o protivpješadijskim minama-APLM iz domena nadležnosti Ministarstva odbrane;
- Odgovore na Upitnik o SALW-u, razmjenu informacija o kategorijama, podkategorijama i kvalitetu o SALW-u, kontakt osobi za SALW/SCA u MO;
- Odgovore na Upitnik o transferu konvencionalnog naoružanja.

U periodu 30. VI - 31. XII 2023. kroz projekat "Ublažavanje bezbjednosnih rizika u vezi sa SALW/SCA u Crnoj Gori", pokrenut je postupak izrade Glavnog projekta za skladište naoružanja i ubojnih sredstava "Brezovik", angažovanjem kompanije "BETS" od strane Misije OEBS-a u Crnoj Gori. Kroz ovaj projekat pokrenut je i postupak donacije dva ADR vozila za potrebe Vojske Crne Gore, čija se isporuka očekuje u I kvartalu 2024.

Savjet Evrope

Predsjednik Vlade Crne Gore Dritan Abazović učestvovao je 16-17. V 2023. na IV Samitu Savjeta Evrope održanom u Reykjaviku, na kojem je donijet niz deklaracija koje će opredijeliti funkcionisanje Savjeta Evrope u budućnosti.

Predsjednik Vlade Crne Gore Miloško Spajić razgovarao je 6. XII 2023. sa generalnom sekretarkom Savjeta Evrope Marijom Pejčinović Burić.

Predsjednik Vlade Crne Gore Miloško Spajić predvodio je 14. XII 2023. crnogorsku delegaciju na 66. Plenarnom zasijedanju Komiteta eksperata za procjenu mjera za suzbijanje pranja novca i finansiranja terorizma (MONEYVAL), kojom prilikom je razmatran Finalni izvještaj za Crnu Goru, sačinjen u okviru petog kruga uzajamne evaluacije za period 2017-2022. Ovom prilikom realizovan je i susret crnogorskog premijera sa Komesarkom Savjeta Evrope za ljudska prava Dunjom Mijatović.

Direktor za koordinaciju programa Savjeta Evrope Klaus Nojkirh (Claus Neukirch) boravio je u Crnoj Gori 19-20. XII 2023, povodom učešća na sastanku Upravnog odbora korisnika zajedničkog programa Savjeta Evrope i Evropske unije „Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku“. Tom prilikom realizovani su razgovori sa ministrom vanjskih poslova dr Filipom Ivanovićem, ministarkom evropskih poslova Maidom Gorčević, ministrom pravde Andrejem Milovićem, ministarkom kulture i medija Tamarom Vujović i ministrom ljudskih i manjinskih prava Fatmirom Gjekom.

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović boravio je 22-24. I 2024. u Strazburu, u zvaničnoj posjeti Savjetu Evrope. Ovom prilikom predsjednik Crne Gore obratio se na plenarnom zasijedanju Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope, a održao je i odvojene sastanke sa predsjednikom Parlamentarne Skupštine Savjeta Evrope Teodorosom Rusopopulosom, generalnom sekretarkom Savjeta Evrope Marijom Pejčinović Burić, Komesarkom Savjeta Evrope za ljudska prava Dunjom Mijatović i predsjednicom Evropskog suda za ljudska prava Šifrom O'Liri (Siofra O'Leary).

Berlinski proces/Zapadnobalkanska šestorka ZB6

U okviru inicijative Berlinski proces, Vlada je 24. II 2023. usvojila tri sporazuma o mobilnosti koja su potpisana na devetom Samitu Berlinskog procesa 3. XI 2022. (*Sporazum o slobodi kretanja na ZB uz ličnu kartu, Sporazum o priznavanju profesionalnih kvalifikacija doktora medicine, doktora stomatologije i arhitekata u kontekstu Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA) i Sporazum o priznavanju kvalifikacija u oblasti visokog obrazovanja*). Ovi sporazumi su ratifikovani u Skupštini Crne Gore 4. IV 2023, nakon čega je trebalo da uslijedi potpisivanje ukaza od strane bivšeg predsjednika Crne Gore, koje je izostalo zato što su zakoni izglasani u Skupštini koja tada nije imala legitimitet. Navedeni sporazumi su vraćeni na ponovno usvajanje i razmatranje.

Vlada je 4. V 2023, obrazovala Radni tim za koordinaciju aktivnosti u okviru Berlinskog procesa, dok je 31. V 2023. imenovala članove za zajedničke radne grupe RCC/CEFTA, koje su zadužene za implementaciju predmetnih sporazuma i izradu poslovnika. Tokom izvještajnog perioda, održano je više sastanaka zajedničkih radnih grupa, na kojima se razmatrao i usaglašavao tekst poslovnika.

U toku 2023, održani su sastanci nacionalnih koordinatora za Berlinski proces (Sherpas) 18. IV u Briselu, 9. V (online), 19. V u Tirani, 23. VI (online sastanak sa predstavnicima Evropske komisije o novom Planu rasta za ZB), 21. VII (online), 11. IX (online) i 5. X u Tirani, dok je pripremni sastanak uoči ministarskog sastanka i Samita održan 29. IX u Tirani.

Deseti Samit Berlinskog procesa u okviru albanskog predsjedavanja, održan je 16. X 2023. u Tirani i to po prvi put van granica EU, u regionu zapadnog Balkana. Crnogorsku delegaciju predvodio je predsjednik Vlade Dritan Abazović.

Na Samitu je potpisan Sporazum o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za medicinske sestre, veterinare, farmaceute i babice u kontekstu CEFTA-e između lidera ZB, dok je na marginama Samita potpisan Sporazum o osnivanju Centra za sajber kapacitete ZB sa sjedištem u Podgorici između predsjednika Vlade CG Dritana Abazovića, predsjednice Slovenije Nataše P. Musar i državne sekretarke za evropske poslove Republike Francuske Lorens Bun. Takođe, potpisan je bilateralni sporazum između Koledža Evrope iz Briža i R. Albanije o osnivanju trećeg Koledža Evrope i usvojeno više deklaracija o saradnji u oblasti klime i zagađenja plastikom, WiFi programu za ZB, trgovini i saobraćaju, pridruživanju SEPA-i i uspostavljanju Opservatorije za konvergenciju, kao i zaključci sa ministarskih sastanaka i foruma koji su prethodili Samitu.

15. X 2023. otvoren je poziv studentima iz država ZB i EU za upućivanje prijave za upis na master studije iz evropskih poslova na Koledžu Evrope u Tirani za 31 studenta.

Samitu Berlinskog procesa prethodili su odvojeni sastanci ministara unutrašnjih poslova (14. IX 2023. u Tirani), ministara zaduženih za integraciju Roma (22. IX 2023. u Skoplju) i ministara ekonomskog razvoja (26. IX 2023. u Tirani), te sastanak ministara vanjskih poslova, 6. X 2023. u Tirani, na kojem je učestvovao predsjednik Vlade i rukovodilac Ministarstva vanjskih poslova Dritan Abazović.

Vlada je 11. XII 2023., usvojila sva tri sporazuma o mobilnosti, dok je Skupština ratifikovala ove sporazume 18. XII 2023. Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović je 20. XII 2023. potpisao ukaze o proglašenju zakona kojima se potvrđuju ovi sporazumi.

Četvrti Sporazum o priznavanju profesionalnih kvalifikacija medicinskih sestara opšte njege, doktora veterinarske medicine, farmaceuta i babica u kontekstu CEFTA-e je usvojen od strane Vlade 15. XII 2023, dok je ratifikovan u Skupštini 29. XII 2023. Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović je 30. XII 2023. potpisao ukaz o proglašenju zakona kojim se potvrđuje ovaj sporazum.

Prva tri sporazuma su objavljena u Službenom listu 22. XII 2023. ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", broj 11/23), dok je četvrti sporazum objavljen u Službenom listu 31. XII 2023. ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", broj 12/23).

Crna Gora je 2023. predsjedavala CEFTA-i. Predsjedavanje je završeno organizacijom događaja u okviru CEFTA Week 7. XII u Podgorici (predsjedavanje je preuzela Srbija). Aktuelna v.d. generalne direktorice Sekretarijata CEFTA-e je crnogorska predstavica Danijela Gačević.

U toku crnogorskog predsjedavanja, nije usvojeno 10 odluka CEFTA-e koje su na tehničkom nivou usaglašene, niti je zaključen Dodatan protokol 7 (DP7) o rješavanju sporova unutar CEFTA-e, kao obaveze iz Akcionog plana za Zajedničko regionalno tržište – ZRT. U narednom periodu, očekuje se prevazilaženje bilateralnih nesuglasica i stvaranje uslova za usvajanje već usaglašenih odluka, te finalizovanje sadržine DP7.

Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP)

Crna Gora je predsjedavala Procesu saradnje u jugoistočnoj Evropi 1. VII 2022. - 30. VI 2023. Od ukupno 27 sastanaka i konferencija u okviru crnogorskog predsjedavanja, u 2023. ih je organizovano 17, a tretirali su teme ubrzanja procesa evropske integracije, adresiranja bezbjednosnih izazova sa kojima se region i Evropa suočavaju, bezbjednosti i sigurnosti hrane, borbe protiv rodno zasnovanog nasilja i pristupa pravdi za žene i djevojčice, trajnog oduzimanja imovine, zelene ekonomije, pripremljenosti zdravstvenih sistema za vanredne situacije i imunizacije sa fokusom na HPV i MMR, migratornih izazova, ljudskih prava i zaštite od diskriminacije, unapređenja nezavisnosti medija i novinarske etike te implementacije Strategije jugoistočne Evrope 2030 (SEE2030).

Završni događaji predsjedavanja bili su sastanci ministara vanjskih i evropskih poslova, 5. VI 2023. u Budvi i Samit predsjednika država i vlada SEECP-a, 26-27. VI 2023. u Podgorici.

Na Samitu, čiji je domaćin bio predsjednik Crne Gore Jakov Milatović, a na kojem su učestvovali najviši zvaničnici zemalja SEECP-a te predstavnici Evropske unije i Savjeta za regionalnu saradnju (RCC), usvojena je završna deklaracija crnogorskog predsjedavanja (Deklaracija iz Podgorice), kojom su mapirane prioritete oblasti i aktivnosti za predstojeći period i sa najvišeg političkog nivoa data podrška za dalji rad na unapređenju regionalne saradnje administracijama zemalja učesnica i RCC-ju, kao operativnom tijelu SEECP-a.

Crna Gora je velikim brojem organizovanih aktivnosti i odabirom tema koje su tretirale za region najrelevantnija i najaktuelnija pitanja i izazove, iskoristila predsjedavanje SEECP-u da se reafirmiše kao važan akter u jačanju regionalnih odnosa i saradnje. Reputacija i pristup Crne Gore, kao države koja njeguje odnose sa zemljama regiona u duhu dobrosusjedstva, na otvorenom dijalogu i spremnosti na dogovor i kompromis, omogućili su da se na događajima organizovanim tokom našeg predsjedavanja razgovara i o najkompleksnijim regionalnim temama, te da se iskaže spremnost da se odgovori na njih traže kroz širi, regionalni angažman, uz punu svijest o međusobnoj zavisnosti.

Stavljanje evropske integracije u središte predsjedavanja, kao zajedničkog imenitelja za sve ostale prioritete, doprinijelo je boljem razumijevanju između učesnica SEECP-a koje su EU članice i aspiranata za članstvo, te svijesti o potrebi da ubrzanje procesa evropske integracije bude najsnažnije podržano iz regiona, kako u dijelu sprovođenja reformi, tako i u dijelu političkog zalaganja i promovisanja evropske perspektive cijelog regiona, kao preduslova za održivi razvoj, bezbjednost i otpornost, te njegovu transformaciju u područje stabilnosti i prosperitetnih društava.

Pod aktuelnim, sjevernomakedonskim predsjedavanjem, PV i koordinator rada Ministarstva vanjskih poslova Dritan Abazović učestvovao je na neformalnom sastanku ministara vanjskih poslova, 21. IX u Njujorku, na marginama GS UN, dok su predstavnici MVP-a učestvovali na sastanku političkih direktora, 26. X u Skoplju.

Savjet za regionalnu saradnju (RCC)

Predstavnici MVP-a učestvovali su na Velikoj regionalnoj bezbjednosnoj konferenciji (JUMBO) RCC-ja, održanoj 14-15. XI u Rimu, i predstavili dosadašnje aktivnosti i ciljeve Zapadnobalkanskog centra za sajber kapacitete (WB3C), sa sjedištem u Podgorici, osnovanog u saradnji Crne Gore, Francuske i Slovenije.

MVP je u okviru upravljačkih struktura RCC-ja u kontinuitetu angažovano na pružanju podrške, usmjeravanju i unapređenju efikasnosti rada ovog važnog instrumenta regionalne saradnje. Predstavници MVP-a učestvovali su na svim sastancima Borda i koordinacionim sastancima Trojke SEECP-a, RCC-ja i Evropske unije u 2023 (15. III, 25. V i 8. XI), kao i na godišnjem sastanku RCC-ja, 4. VI 2023. u Budvi.

Centralno-evropska inicijativa (CEI)

Neformalni ministarski sastanak CEI održan je na marginama Generalne skupštine UN-a u Njujorku 20. IX 2023. Crnogorsku delegaciju je predvodio predsjednik Vlade i rukovodilac MVP-a Dritan Abazović.

Predstavnici MVP-a učestvovali su na svim sastancima Komiteta nacionalnih koordinatora CEI- 20. IV u Briselu, 30. V u Istanbulu, 21. XI u Kišinjevu i 15. XII u Trstu. Takođe, treći koordinacioni sastanak CEI i BSEC održan je 30. V u Istanbulu.

Redovni godišnji sastanak ministara vanjskih poslova CEI održan je 22. XI 2023. u Kišinjevu. Šef crnogorske delegacije bio je ministar vanjskih poslova Crne Gore Filip Ivanović.

Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbjeglice (MARRI)

Predstavnici MVP-a učestvovali su na sastancima Komiteta MARRI-ja 7. III, 28.VI i 12. XII 2023. Ministar unutrašnjih poslova Filip Adžić učestvovao je na Forumu ministara unutrašnjih poslova MARRI-ja, 29. VI 2023. u Skoplju.

Jadransko-jonska inicijativa i Strategija Evropske unije za jadransko-jonski region (EUSAIR)

Predstavnici MVP-a učestvovali su na sastancima Jadransko-jonske inicijative (JJI) i Strategije za jadransko-jonski region (EUSAIR), 15-16. III u Briselu i 10-11. X u Dubrovniku.

Sastanak ministara vanjskih poslova JJI i VIII Forum EUSAIR-a održani su 23-25. V u Sarajevu.

Takođe, tokom 2023, predstavnici MVP-a učestvovali su na sastanku srednjoročne evaluacije o realizaciji ciljeve UN agende održanom u Banjaluci 4-5. V, na konferenciji „Snažne žene za snažniji jadransko-jonski region“, održanoj 4-5. VI 2023, u Zagrebu i na sastanku “EUSAIR Finansijski dijalog”, koji je u organizaciji MEP-a održan 20. VII 2023. u Podgorici.

Unija za Mediteran (UzM)

U toku 2023, održani su sastanci visokih zvaničnika u Barseloni, 28. II, 23. V i 4. X u Briselu.

Unija za Mediteran (UzM), zajedno sa Fondacijom Ana Lind, pokrenula je inicijativu imenovanja *Prestonice Mediterana za dijalog i kulturu*, koju je Ministarstvo vanjskih poslova uputilo resornom Ministarstvu i organima lokalne samouprave, koji su izrazili interesovanje za učešće u ovoj inicijativi.

Ministarstvo vanjskih poslova je u aprilu 2023. uplatilo dobrovoljnu kontribuciju Uniji za Mediteran u iznosu od 3.500 eura.

Ministar vanjskih poslova Filip Ivanović učestvovao je na VIII Regionalnom forumu Unije za Mediteran, 27. XI u Barseloni, kojom prilikom je obilježeno 15 godina od osnivanja UzM.

Sekretarijat Unije za Mediteran je 20. XII 2023. informisao da je odlučeno da prestonice Mediterana za kulturu i dijalog za 2025. budu Tirana i Aleksandrija. Opština Budva je dostavljanjem prijave za Prestonicu Mediterana ispunila tražene uslove, plasiravši se u uži krug među četiri od ukupno osam dostavljenih opštinskih prijava.

Fondacija Ana Lind (ALF)

Sastanci Borda guvernera Fondacije Ana Lind održani su 28. II 2023. u Barseloni, 12. VI 2023. u Geteborgu i 4. X 2023. u Briselu.

Fond za zapadni Balkan (WBF)

Sastanci Komiteta visokih zvaničnika Fonda za Zapadni Balkan (WBF), na kojima su učestvovali predstavnici MVP-a, održani su u Tirani, 22-24. I 2023, 18-19. V 2023, 5-6. X 2023. i 22-23. XII 2023.

Događaj WBF-a povodom objavljivanja poziva za projekte „Move Grants“ održan je 20. III 2023. u Podgorici. Regionalna konferencija WBF na temu „Žene i liderstvo“ održan je u Tirani 20-23. III 2023. Konferencija pod nazivom „Upravljanje erom dezinformacija“ održana je u Tirani, 14-16. XI 2023, u organizaciji WBF-a, Ministarstva vanjskih poslova Japana i Međunarodnog Višegradskog fonda (IVF). Info sesija WBF-a o objavljenom šestom pozivu za dostavljanje regionalnih projekata održana je 27. XI 2023. u Podgorici.

Organizacija za crnomorsku ekonomsku saradnju (BSEC)

Crna Gora je ponovo pristupila proceduri dobijanja statusa u ovoj organizaciji, i to u statusu posmatrača. Na sastanku Komiteta visokih zvaničnika BSEC u okviru predsjedavanja Srbije, koji je održan 8-9. VI 2023. u Istanbulu, razmatrana je aplikacija Crne Gore za dobijanje statusa posmatrača, ali konsenzus po ovom pitanju nije postignut od strane Komiteta.

Nakon završnog sastanka Komiteta visokih zvaničnika (13-14. XII 2023.) i 47. sastanak Savjeta ministara vanjskih poslova država članica BSEC-a (15. XII 2023.) u okviru turskog predsjedavanja u Istanbulu, saopšteno je da će crnogorska kandidatura biti predmet razmatranja na sljedećem sastanku Komiteta visokih zvaničnika u martu ili aprilu 2024. u okviru albanskog predsjedavanja.

Međunarodna organizacija za Frankofoniju (OIF)

U okviru saradnje sa Međunarodnom organizacijom za Frankofoniju (OIF), Vlada je 25. V 2023. ovlastila državnog sekretara Ministarstva vanjskih poslova Miroslava Šćepanovića da potpiše Memorandum o partnerstvu između Crne Gore i ove organizacije, koji se odnosi na produžetak saradnje za period 2023-2026. Memorandum je potpisan 9. VI 2023.

Centar za bezbjednosnu saradnju (RACVIAC)

Tokom 2023. predstavnici MVP-a učestvovali su na redovnim sastancima Multinacionalne savjetodavne grupe (MAG) RACVIAC 26. IV u Beogradu i 12. X u Zagrebu. Sastanak povodom uvećanja kontribucija održan je u onlajn formatu 6. II 2023.

Konferencija Racviac-a na temu: „Bezbjednosni izazovi u Evropi“ održana je 6-7. XII 2023. u Zagrebu.

Učešće na konferencijama u okviru drugih regionalnih i međunarodnih organizacija

Treći Prespa forum za dijalog pod nazivom „*Proširena evropska porodica do 2030. (ne)moguća misija?*“, održan je 15-16. VI 2023. u Strugi. Na forumu su učestvovali predsjednik Vlade i rukovodilac Ministarstva vanjskih poslova Dritan Abazović, predsjednik Crne Gore Jakov Milatović, ministar finansija Aleksandar Damjanović i ministar bez portfelja Zoran Miljanić.

U okviru Pokreta nesvrstanih (NAM), održan je Ministarski sastanak Koordinacionog biroa NAM u Bakuu, 5-6. VII 2023. Šef crnogorske delegacije bio je predsjednik Vlade i rukovodilac MVP-a Dritan Abazović. Takođe, predstavnici MVP-a učestvovali su na Samitu NAM-a održanom u Bakuu, 1-3. III 2023.

Predstavnici MVP-a sprovode i koordiniraju aktivnosti Crne Gore u okviru saradnje sa Kancelarijom za saradnju mladih (RYCO), Regionalnom školom za javnu upravu (RESPA), Višegradskom grupom (V4), Centrom za sprovođenje zakona u jugoistočnoj Evropi (SELEC), Zdravstvenom mrežom jugoistočne Evrope (SEEHN).

NATO

Neformalni sastanak ministara vanjskih poslova država članica i posmatrača Američko-jadranske povelje (A5) održan je 28 - 29. III 2023. u Skoplju, a sastanku je u ime Crne Gore prisustvovao savjetnik predsjednika Vlade za vanjsku politiku Đorđe Radulović.

Predsjednik Vlade i rukovodilac Ministarstva vanjskih poslova Dritan Abazović učestvovao je na sastanku ministara vanjskih poslova država članica NATO, koji je održan 4-5. V 2023. u Briselu.

Savjetnik predsjednika Vlade za vanjsku politiku Đorđe Radulović učestvovao je na neformalnom sastanku ministara vanjskih poslova država članica NATO, koji je održan 31. V - 1. VI 2023. u Oslu.

Predsjednica Skupštine Crne Gore Danijela Đurović učestvovala je na sastanku predsjednika parlamenata NATO država članica, koji je održan 1-3. VI 2023. u Viljnusu.

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović predvodio je delegaciju Crne Gore na NATO Samitu, održanom 11–12. VII u Viljnusu.

Na marginama 78. zasjedanja Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, predsjednik Vlade i koordinator Ministarstva vanjskih poslova, Dritan Abazović učestvovao je na sastanku u okviru A5, koji je održan 20. IX 2023. u Njujorku.

Predsjednik Vlade Crne Gore i rukovodilac Ministarstva vanjskih poslova Dritan Abazovića učestvovao je na Varšavskom bezbjednosnom forumu koji je održan 3-4. X 2023. u Varšavi.

Predsjednik Vlade Miloško Spajčić učestvovao je na sastanku lidera NATO država iz Jugoistočne Evrope sa generalnim sekretarom NATO koji je održan 22. XI u Skoplju.

Ministar vanjskih poslova Filip Ivanović učestvovao je na sastanku ministara vanjskih poslova, održanom 28–29. XI u Briselu.

Na sastanku ministara vanjskih poslova Američko-jadranske povelje (A5), održanom 18. XII 2023. u Skoplju, učestvovao je državni sekretar Milisav Raspopović.

Ministarstvo odbrane je, 15. V 2023, dostavilo NATO „Ažurirani strateški izvještaj Crne Gore o implementaciji obaveze investiranja u odbranu za 2022“.

Takođe, 29. VI 2023, Ministarstvo odbrane je dostavilo NATO-u odgovore na „NATO Upitnik o planiranju odbrambenih sposobnosti Crne Gore za 2023. (NDPCS)“. Pomenuti dokument predstavlja jedan od najvažnijih instrumenata pomoću kojeg NATO sagledava odbrambene sposobnosti država članica, procjenjuje njihove odbrambene kapacitete, dinamiku modernizacije odbrambenog sistema, stepen finansijskih izdvajanja za odbranu, odnosno funkcionisanje cjelokupnog odbrambenog sistema Crne Gore.

Slijedeću utvrđenu agendu i dinamiku obaveza prema Alijansi, Ministarstvo odbrane je, 11. I 2024, dostavilo NATO „Strateški izvještaj Crne Gore o implementaciji Obaveze investiranja u odbranu za 2023“. Izvještaj je izrađen na osnovu projekcija i podataka koji su dati u Planu investiranja Crne Gore u odbranu za period 2019-2024, Dugoročnom planu razvoja odbrane 2019-2028, kao i na osnovu podataka organizacionih jedinica Ministarstva odbrane. **NATO misije**

KFOR – Crna Gora je nastavila sa aktivnim doprinosom misiji KFOR, a na osnovu odluke Skupštine iz jula 2018, o učešću pripadnika VCG u NATO misiji na Kosovu. Tokom 2023. ukupno su bila angažovana dva oficira i dva podoficira u dvije šestomjesečne rotacije (po jedan u svakoj rotaciji). Trenutno su u ovoj misiji angažovani jedan oficir i jedan podoficir.

NALT – Shodno Odluci Vlade od 9. IX 2022, Ministarstvo odbrane je u novembru 2023, uputilo jednog predstavnika u NATO Savjetodavni tim za vezu (NATO Advisory and Liason Team-NALT) u Republici Kosovo.

NATO misija u Iraku – Skupština je 17. XII 2019, usvojila odluku o upućivanju pripadnika Vojske Crne Gore u NATO misiju u Republici Irak (NMI), kojom je predviđeno angažovanje do dva pripadnika. Tokom 2023, u misiji u Iraku bila su angažovana dva pripadnika Vojske Crne Gore u dvije rotacije od po 6 mjeseci. Trenutno se u ovoj misiji nalazi jedan pripadnik Vojske Crne Gore (upućen početkom februara 2024).

NATO aktivnosti

Doprinos Crne Gore aktivnostima Alijanse na njenim istočnim granicama ostvaruje se kroz angažovanje pripadnika VCG u borbenim grupama u Letoniji i Bugarskoj u okviru NATO isturenih kopnenih snaga (Forward Land Forces). U julu 2023. Crna Gora je u okviru borbene grupe u Bugarskoj rasporedila drugu rotaciju, dok je u Letoniji u decembru 2023. raspoređena jedanaesta rotacija. Crna Gora će tokom prve polovine februara 2024. uputiti treći kontingent u okviru borbene grupe u Bugarskoj.

Pomoć Ukrajini

Ministarstvo odbrane je od početka krize u Ukrajini doniralo osam paketa pomoći u opremi čija je ukupna procijenjena vrijednost 10.215.337,20 eura.

CMX

Crna Gora, u skladu sa planiranom dinamikom rada Alijanse, aktivno učestvuje u pripremi i realizaciji NATO vježbi procesa upravljanja kriznim situacijama. NATO vježba upravljanja kriznim situacijama „*Crisis Management Excercise 23*“ (CMX 23), realizovana je u periodu 9-15. marta 2023. Tokom realizacije navedene aktivnosti, Alijansa i članice imale su priliku da uvježbavaju konsultacije i proces donošenja odluka na strateškom i operativno političko-vojnom nivou. Na vježbi su učestvovala sve relevantne institucije u državi, civilni i vojni predstavnici naše zemlje i NATO komande.

U cilju organizacije i realizacije „*Crisis Management Excercise 23*“ (CMX23), Alijansa je sa članicama u prethodnom periodu održala pripremne sastanke, konferencije i obuke na kojima je Crna Gora kao punopravna članica NATO aktivno učestvovala. Navedena vježba realizovana je u skladu sa Nacionalnim katalogom mjera za odgovor na krize 2021, koji je usaglašen sa NATO priručnikom za sistem upravljanja krizama u kojem su jasno definisani nacionalni nosioci odgovora na NATO mjere i aktivnosti koje je neophodno preduzeti za implementaciju mjera kada se aktiviraju od strane NATO. Redovnim ažuriranjem Nacionalnog kataloga mjera za odgovor na krize, stvaraju se preduslovi za kvalitetnu pripremu i učešće svih elemenata sistema na NATO CMX vježbama.

Naredna vježba „*Crisis Management Excercise 25*“ (CMX25) biće realizovana 2025. Alijansa je sa članicama započela pripremne sastanke, konferencije i obuke na kojima je Crna Gora kao punopravna članica NATO aktivno učestvovala. Takođe, u cilju pripreme vježbe održana je NATO vježba „Short Notice Exercise“ (SNEX) u periodu 7-8. XII 2023.

EU

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović učestvovao je na sastancima sa Visokim predstavnikom za vanjsku i bezbjednosnu politiku EU Žozepom Boreljem i evropskim komesarom za susjedstvo i proširenje Oliverom Varheljijem koji su održani 30. V 2023. u Briselu.

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović učestvovao je na Drugom Samitu Evropske političke zajednice (EPZ) koji je održan 1. VI 2023. u Kišinjevu.

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović učestvovao je na sjednici Spoljnopolitičkog odbora Evropskog parlamenta (AFET) koja je održana 18. VII 2023. u Briselu.

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović učestvovao je na Samitu obilježavanja 20 godina od usvajanja Solunske deklaracije koji je održan 21-22. VIII 2023. u Atini.

Predsjednik Vlade Dritan Abazović je učestvovao na Bledskom strateškom dijalogu koji je održan 28-29. VIII u Bledu.

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović učestvovao je 10-11. IX 2023. na Brdo Brijuni procesu u Skoplju.

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović učestvovao je na Trećem Samitu Evropske političke zajednice (EPZ) koji je održan 5. X 2023. u Granadi.

Predsjednik Vlade Crne Gore Dritan Abazović učestvovao je na Samitu Berlinskog procesa koji je održan 16. X 2023. u Tirani.

Ministar vanjskih poslova Crne Gore Filip Ivanović učestvovao je na Ministarskoj konferenciji „Veća, jača Unija – učiniti EU spremnom za proširenje i zemlje kandidate spremne za pristupanje“ 2. XI 2023. u Berlinu.

Ministar vanjskih poslova Crne Gore Filip Ivanović učestvovao je na Sastanku ministara vanjskih poslova EU-ZB na marginama Savjeta za vanjske poslove (FAC) koji je održan 13-14. XII 2023. u Briselu.

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović učestvovao je na Samitu Evropska unija – Zapadni Balkan koji je održan 13-15. XII 2023. u Briselu.

Predsjednik Vlade Miloško Spajić je posjetio institucije Evropske unije 18-21. XII 2023. u Briselu.

Predsjednik Vlade Miloško Spajić je predvodio delegaciju Crne Gore na Međuvladinoj konferenciji između Evropske unije i Crne Gore koja je održana 29. I 2024. u Briselu.

Tokom 2023. Ministarstvo odbrane je realizovalo nekoliko sastanaka/aktivnosti na visokom nivou u okviru saradnje sa Evropskom unijom. Ministar odbrane Dragan Krapović sastao se sa zamjenikom generalnog sekretara za zajedničku bezbjednosnu i odbrambenu politiku i pružanje odgovora na krizne situacije u Evropskoj službi za vanjske poslove (EASS), Šarlom Frizom, 13. XII 2023. u Briselu.

Bivši koordinator radom Ministarstva odbrane, Filip Adžić učestvovao je na forumu pod nazivom „Šuman forum za partnerstvo u domenu bezbjednosti i odbrane“ 20-21. III 2023. u Briselu.

EU misije i operacije

U operaciji ATALANTA, februar-jul 2023. na brodu Ratne mornarice oružanih snaga Španije “Reina Sofia” bio je angažovan jedan oficir Vojske Crne Gore, dok je drugi oficir bio angažovan avgust-decembar 2023, na brodu Ratne mornarice Republike Italije “ITS Durand de la Penne”. Sljedeće upućivanje planirano je u prvoj polovini februara 2024.

Prethodno je planirano da šesti crnogorski Samostalni tim za zaštitu brodova – AVPD (koji su angažovani za potrebe WFP (World Food Programme) u području operacije) bude angažovan jul-novembar 2023, shodno planovima Komande operacije ATALANTA. S obzirom da nije došlo do angažovanja snaga EU na teritoriji Somalije odnosno produženja Rezolucije UN-a, ovaj AVPD tim nije upućen.

Crna Gora je izrazila namjeru za učešće u CSDP misiji u Ukrajini (EUMAM Ukraine), kako bi zajedno sa saveznicima i partnerima pružila podršku Ukrajini. U vezi sa tim Ministarstvo odbrane je uputio pismo namjere EU Službi za vojno planiranje i sprovođenje (MPCC) u septembru 2023, a nakon zvaničnog odobrenja Političko bezbjednosnog komiteta EU (PSC), VCG će početi sa pripremnim procedurama (u saradnji sa R. Slovenijom).

Centar za bezbjednosnu saradnju (RACVIAC)

Crna Gora je uplatila godišnju nacionalnu kontribuciju za operativni dio godišnjeg budžeta za RACVIAC 2024. u iznosu od 30.000 eura u decembru 2023.

Proces saradnje ministara odbrane zemalja Jugoistočne Evrope (SEDM)

Ministar odbrane, Dragan Krapović, učestvovao je na sastanku ministara odbrane SEDM inicijative, koji je održan u periodu 21-23. XI 2023, u Ankari.

Američko-jadranska povelja (A-5)

Tokom 2023, kada je Republika Sjeverna Makedonija predsjedavala Američko-jadranskom poveljom A-5, nastavljen je aktivan doprinos jačanju regionalne saradnje i promovisanju evroatlantskih integracija zemalja regiona Zapadnog Balkana u fokusu su bili dalji razvoj Koncepta za revitalizaciju Američko-jadranske povelje A5, kao i zajedničko angažovanje u međunarodnim misijama. Sastanak ministara odbrane zemalja članica Američko – jadranske povelje (A5), održan je u Skoplju, 15. i 16. XI 2023.

Odbrambena saradnja zemalja Srednje Evrope (Central European Defense Cooperation – CEDC) i država Zapadnog Balkana (CEDC+WB)

Predsjedavanje inicijativom CEDC (uključujući i prošireni sastav inicijative, koji obuhvata i države Zapadnog Balkana) je u 2023. preuzela Češka Republika. U skladu sa Programom predsjedavanja, Češka Republika je organizovala sve planirane aktivnosti (uglavnom kurseve za pripadnike oružanih snaga i državne službenike, kao i jednu međunarodnu vojnu vježbu). Crna Gora je uputila učesnike na dio aktivnosti predviđenih Programom predsjedavanja, u skladu sa nacionalnim potrebama. Sastanak inicijative na nivou ministara odbrane održan je u 7-8. decembra 2023. u Pragu.

Balkanska medicinska namjenska jedinica (BMTF)

U okviru Evropskog instrumenta mirovne pomoći (European Peace Facility), Evropska unija je pokrenula projekat, u cilju očuvanja mira i međunarodne bezbjednosti, kojim je BMTF-u odobrena donacija u vrijednosti od 6 miliona eura u vidu opreme koju članice BMTF-a budu tražile, a koja će se realizovati u narednom periodu. U vezi navedenog, 29. I 2024. je potpisan Memorandum o razumijevanju između Ministarstva odbrane Crne Gore i ITF Ustanove za jačanje ljudske bezbjednosti iz Republike Slovenije u oblasti multinacionalne vojno-medicinske saradnje u okviru Balkanske namjenske medicinske jedinice (BMTF).

Saradnja u okviru Evropskog mirovnog instrumenta – European Peace Facility (EPF)

Delegacija Evropske službe za vanjske poslove (EEAS) boravila je u ekspertskej posjeti Ministarstvu odbrane 30. XI 2023, sa ciljem razmatranja modaliteta za pružanje podrške Crnoj Gori u cilju jačanju odbrambenih kapaciteta, u okviru potencijalne mjere pomoći EPF-a za Crnu Goru za 2024. shodno prioritetima i potrebama VCG (ova potencijalna podrška EEAS-a odnosi se na nabavku opreme za ekstremne zimske uslove i opremu za jačanje HBRNO i SAR kapaciteta).

(Šef diplomatije Crne Gore je, shodno sugestiji EEAS-a, uputio zahtjev za podršku jačanju odbrambenih kapaciteta CG Visokom predstavniku EU za vanjske poslove i bezbjednosnu politiku Žozepe Borelju, u decembru 2023).

U *Izveštaju EK o napretku CG za 2023.* navodi se da se čeka na usvajanje Strategije o suprotstavljanju hibridnim prijetnjama i pratećeg Akcionog plana. Prema Programu pristupanja Crne Gore (PPCG) Evropskoj uniji za 2023-2024 Ministarstvo odbrane je bilo u obavezi da, u saradnji sa drugim relevantnim resorima (*Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo javne uprave, Direkcija za zaštitu tajnih podataka, Agencija za nacionalnu bezbjednost i Uprava policije*), pripremi Strategiju o suprotstavljanju hibridnim prijetnjama do kraja IV kvartala 2023. Nacrt Strategije je pripremljen ali nije finalizovan, te će navedena obaveza biti planirana Planom rada Vlade za 2024, ali i PPCG-om za 2024-2025.

S obzirom na kadrovske promjene, a kako bismo ispunili navedenu obavezu, predviđeno je donošenje nove odluke o obrazovanju Interresorne komisije za suprotstavljanje hibridnim prijetnjama, te u tom pogledu Ministarstvo odbrane sprovodi aktivnosti u okviru svoje nadležnosti.

Kontrola naoružanja

Crna Gora je nastavila aktivno da učestvuje u aktivnostima kontrole naoružanja i realizovala sljedeće aktivnosti:

Inspekcije i evaluacije po Bečkom dokumentu 2011 realizovane su po sljedećem:

- jedna aktivna inspekcija specifičnog područja na Kipru, 4-7. IV 2023, sa gostom inspektorom iz Luksemburga;
- inspeksijski nadzor u Švedskoj, od strane Kanade sa gostom inspektorom iz Crne Gore, 30. I - 3. II 2023;
- inspeksijski nadzor u Irskoj, od strane Grčke sa gostom inspektorom iz Crne Gore, 27-31. III 2023;
- inspeksijski nadzor u Moldaviji, od strane Luksemburga sa gostom inspektorom iz Crne Gore, 16. VI 2023.

Takođe, Ministarstvo odbrane Crne Gore je nastavilo aktivnosti u okviru NATO - ACDC i ujedno i VCC u cilju koordinacije i sprovođenja aktivnosti sa NATO partnerskim zemljama po pitanju poslova kontrole naoružanja. Finalni sastanak je održan u novembru 2023. u Briselu, gdje su koordinisane aktivnosti za 2024.

U skladu sa Sporazumom o podregionalnoj kontroli naoružanja SPKN – DAYTON u navedenom periodu, Crna Gora je realizovala dva inspeksijska nadzora i to:

- jednu aktivnu inspekciju prijavljene lokacije na teritoriji R. Srbije, 13-15. VI 2023;
- jednu aktivnu inspekciju prijavljene lokacije na teritoriji Bosne i Hercegovine, 26-28. IX 2023.

Takođe, realizovana je jedna pasivna inspekcija prijavljene lokacije u Crnoj Gori od strane Bosne i Hercegovine, 16-18. V 2023.

Po Sporazumu o podregionalnoj kontroli naoružanja SPKN – DAYTON, predstavnici Ministarstva odbrane učestvovali su na kursu iz predmetne oblasti (27-31. III 2023), a takođe su realizovane i sve aktivnosti u vezi sa održavanjem redovnih sastanka Stalne radne grupe (SRG) i Podregionalne konsultativne komisije (PRKK).

Po Bečkom dokumentu 2011, 28. aprila je razmijenjena Globalna informacija (GEMI za 2023) dok je 15. XII 2023. razmijenjena Godišnja informacija (AEMI za 2024) sa svim zemljama OEBS-a.

Po Sporazumu o podregionalnoj kontroli naoružanja SPKN – DAYTON, 15. decembra razmijenjena Godišnja informacija sa stranama u Sporazumu.

Viškovi naoružanja i ubojnih sredstava

U periodu 30. VI - 31. XII 2023. količina viškova ubojnih sredstava smanjena je za 90.24 tone od čega je 59,18 tona preuzeto od strane kupaca po već ranije zaključenim ugovorima, dok je 31,06 tona uništeno po ITF programu.

Bilateralna saradnja sa zemljama regiona

Albanija

Ministar za Evropu i vanjske poslove Republike Albanije Iglji Hasani boravio je u posjeti Crnoj Gori 18. I 2024.

Predsjednik Vlade Crne Gore Dritan Abazović boravio je u radnoj posjeti Republici Albaniji 13. I 2023.

Bosna i Hercegovina

Ministar vanjskih poslova Bosne i Hercegovine Elmedin Konaković boravio je 22-23. II 2023. u zvaničnoj posjeti Crnoj Gori.

Republika Srbija

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović boravio je 9-10. VII 2023. u zvaničnoj posjeti Republici Srbiji.

Republika Kosovo

Predsjednica Republike Kosovo Vjosa Osmani-Sadriu boravila je u periodu 6-8. II 2023. u zvaničnoj posjeti Crnoj Gori.

Predsjednik Vlade Crne Gore Dritan Abazović boravio je u periodu 13-15. IV 2023. u radnoj posjeti Republici Kosovo.

Republika Hrvatska

Ministar vanjskih poslova Crne Gore Filip Ivanović boravio je u zvaničnoj posjeti Republici Hrvatskoj 21. XII 2023.

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović boravio je u periodu 4-5. IX 2023. u zvaničnoj posjeti Republici Hrvatskoj.

Republika Italija

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović boravio je u periodu 12-13. IX 2023. u zvaničnoj posjeti Republici Italiji.

Republika Turska

Predsjednik Skupštine Crne Gore Andrija Mandić je boravio u zvaničnoj posjeti u periodu 7-10. decembra 2023. u Republici Turskoj.

Predsjednik Vlade Crne Gore Dritan Abazović boravio je u radnoj posjeti Turskoj, na poziv organizatora turskog Univerziteta Medenijet, ICYF-a (Omladinskog foruma islamske saradnje) i FLEP-a (Izvršni program za nove lidere) 22-24. VI 2023.

Predsjednik Crne Gore Jakov Milatović prisustovao je ceremoniji inauguracije predsjednika Republike Turske Redžepa Tajipa Erdogana, 3. VI 2023.

REFORMA JAVNE UPRAVE

Strateški okvir u oblasti reforme javne uprave i finansijska održivost reforme

Ministarstvo javne uprave (MJU), koje je vodilo proces izrade Strategije reforme javne uprave 2022-2026 (Strategija) sa Akcionim planom 2022-2024 (AP 2022-2024), snažno i posvećeno radi na sprovođenju reforme javne uprave u Crnoj Gori, uz kvalitetnu koordinaciju i saradnju sa drugim resorima, obezbjeđujući monitoring i izvještavanje, ali i implementaciju velikog broja aktivnosti.

U kontekstu monitoringa, pripremljen je Izveštaj o implementaciji Akcionog plana za sprovođenje reforme javne uprave, za 2022. godinu (Izveštaj), koji je Vlada usvojila u maju 2023. Rezultati Izveštaja su pokazali da je crnogorska administracija, uprkos izazovima u implementaciji, započela realizaciju velikog broja projekata u cilju sprovođenja reformskih aktivnosti i usaglašavanja sa evropskim principima i pravnom tekovinom.

Imajući u vidu značaj ovog reformskog procesa i neophodnost vršenja kontinuiranog monitoringa, MJU je u cilju blagovremenog informisanja nadležnih institucija pripremio Informaciju o aktivnostima koje se sprovode u procesu reforme javne uprave, koju je Vlada usvojila u I 2023. Informacija obuhvata postignute rezultate u reformi javne uprave, ali je posebna pažnja posvećena izazovima u implementaciji, na osnovu kojih je definisan set zaključaka kako bi se prevazišli izazovi i dao dodatan impuls reformi javne uprave.

Veoma važnu ulogu u procesu sprovođenja reforme javne uprave ima Savjet za reformu javne uprave koji, sa političkog aspekta, pruža podršku ovom reformskom procesu, ali i reformi upravljanja javnim finansijama (PFM). U maju 2023. održana je četvrta sjednica Savjeta, u mandatu 43.Vlade, na kojoj je razmatrano niz ključnih dokumenata u procesu reforme. Nakon konstituisanja 44. Vlade, ovo savjetodavno tijelo je nastavilo rad u novom sazivu, održavanjem prve sjednice u decembru 2023. Ovom prilikom novoimenovani članovi upoznali su se sa dosadašnjim radom Savjeta, razmotreni su postignuti rezultati u procesu reforme javne uprave u Crnoj Gori, analizirani izazovi i usaglašeni naredni koraci u implementaciji definisanog strateškog okvira. Rad Savjeta biće dodatno osnažen formiranjem koordinacionih timova, saglasno strateškim oblastima. Podrška reformi javne uprave i upravljanju javnim finansijama realizuje se kroz Godišnji akcijski program za Crnu Goru za 2022. u vidu sektorske budžetske podrške (SBP), kao posebnog mehanizma pomoći. Kao odgovor na izazov nedovoljno razvijenih kapaciteta u javnoj upravi za povlačenje sredstava EU, predviđena su dodatna finansijska sredstva u iznosu od 5,6 miliona eura u cilju pružanja podrške jačanju ljudskih resursa u dva prioritetna sektora - zaštita životne sredine i zapošljavanja i socijalne politike. Ova aktivnost realizovaće se u okviru dopunjenog Akcionog dokumenta kroz direktnu budžetsku podršku, kao i kroz program EUIF 2024 u vidu komplementarne podrške.

U okviru komplementarne podrške za reformu javne uprave, u toku je realizacija dva projekta:

- Podrška EU modernizaciji i profesionalizaciji javne uprave u Crnoj Gori (EU4PA) – početak projekta: novembar 2023;
- Podrška koordinaciji, praćenju i izvještavanju o PAR i PFM 2022-2026 – početak projekta: septembar 2023.

Posebna grupa između Evropske unije i Crne Gore za reformu javne uprave (PAR SG) ima ulogu platforme za razmjenu informacija i rezultata u fundamentalnoj oblasti reforme javne uprave. Jedanaesti sastanak PAR SG održan je u Podgorici 15. XI 2023, a follow-up sastanak biće održan 17. IV 2024. Kao jedna od mjera za unapređenje ovog dijaloga, predviđeno je da se naredni redovni sastanak PAR SG prvi put održi u Briselu, čime će se poboljšati vidljivost, uticaj i efikasnost rada PAR SG.

Lokalna samouprava

MJU primjenjuje strateški pristup sa ciljem kreiranja sistema lokalne samouprave koji će obezbijediti kvalitetan servis građanima i privredi. U tom smislu, 2021. usvojena je Strategija reforme javne uprave 2022-2026, kojom je predviđeno sprovođenje sveobuhvatne Analize funkcionisanja sistema lokalne samouprave, kao i izmjene i dopune Zakona o lokalnoj samoupravi u skladu sa nalazima Analize.

S tim u vezi, MJU je krajem 2022. započelo rad na pripremi Analize na inkluzivan i otvoren način, sa ciljem jasnog prepoznavanja problema sa kojima se opštine svakodnevno suočavaju, i ne samo opštine nego i njihovi građani. Ovom procesu podršku je obezbijedila je SIGMA/OECD.

U decembru 2023. Analiza je razmatrana od strane Savjeta za reformu javne uprave, a u januaru 2024. usvojena je od strane Vlade.

Analiza je pokazala da je decentralizacija u Crnoj Gori ograničena u odnosu na države regiona i države OECD-a. Uočljive su velike razlike između opština u pogledu veličine, teritorije, broja stanovnika, ali i efikasnosti vršenja poslova i stabilnosti lokalnih javnih finansija.

Imajući u vidu preporuke Analize koje se odnose na unaprijeđenje normativnog okvira za funkcionisanje sistema lokalne samouprave, već u decembru 2023. je započet proces, te objavljen javni poziv za konsultacije, a nakon toga smo formirana radna grupa za izmjene Zakona o lokalnoj samoupravi, koja je svoj prvi sastanak održala u januaru 2024.

Zakon o Vladi

Na plenarnom zasjedanju u oktobru 2023, Venecijanska komisija je usvojila mišljenje o Nacrtu zakona o Vladi, u kojem je ovaj zakonski tekst dobio pozitivnu ocjenu sa određenim sugestijama i preporukama za dalje poboljšanje.

Trenutno MJU radi na iznalaženju najboljih rješenja za implementaciju GRECO preporuka kojim će se propisati povjera integriteta članova Vlade i praćenje primjene Etičkog kodeksa.

S tim u vezi, otpočeta je saradnja sa Kancelarijom Savjeta Evrope u CG i do sredine februara se očekuje stav eksperata po ovom pitanju i u odnosu na to dopuni Nacrt zakona i uputi se nadležnom organu na mišljenje, a nakon toga i Vladi na utvrđivanje.

Slobodan pristup informacijama

Nakon uspostavljanja 44. Vlade, povučeni su iz skupštinske procedure zakoni koje je utvrdila 43. Vlada, a među njima i Predlog Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Nakon procedure u skladu sa Poslovníkom Vlade, Zakon je ponovo utvrdila Vlada 29. XII 2023. Zakon se nalazi u skupštinskoj proceduri i očekujemo njegovo usvajanje.

Digitalizacija

U 2023. MJU pripremi je Predlog zakona o informacionoj bezbjednosti. Tokom izrade Predloga zakona sprovedena je javna rasprava i održane fokus grupe sa različitim kategorijama (državne institucije, civilni i privatni sektor). Predlog zakona usklađen je sa crnogorskim zakonodavstvom i dobijena su mišljenja institucija, u skladu sa Poslovníkom Vlade Crne Gore. Takođe, Predlog zakona je, u skladu sa Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2023 – 2024, upućen Evropskoj komisiji na mišljenje i u toku je usaglašavanje Predloga.

Crna Gora je u junu 2023. pristupila programu „Digitalna Evropa“ čime je stekla status pridružene članice. U decembru 2023. održane su dvije dvodnevne radionice na temu „Program: Digitalna Evropa – Značaj i mogućnosti“, na kojima je vođena konstruktivna diskusija sa predstavnicima javnog i komercijalnog sektora, kao i predstavnicima lokalnih samouprava u Crnoj Gori iz sjevernog i južnog regiona. U toku februara 2024. biće održana centralna radionica u Podgorici.

Shodno otvorenom pozivu u okviru programa „Digitalna Evropa“ – Mreža evropskih digitalnih inovacionih hubova za pridružene zemlje (Network of European Digital Innovation Hubs – Associated Countries DIGITAL-2023-EDIH-04-ASSOCIATED)“, MJU u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, nauke i inovacija aktivno radi na svim procedurama koje se odnose na preSelekciju kandidata iz Crne Gore i obavljanje javnog konkursa za ovu namjenu. Javni konkurs će biti objavljen u toku februara 2024.

Na Portalu eUprave je na kraju 2023. bilo objavljeno 389 usluga, od čega je 87 elektronskih, 255 za pravna lica, 123 za fizička lica i 11 za javnu upravu. Takođe, broj aktivnih korisnika na Portalu eUprave iznosi 109.510. Kada je u pitanju sistem ePraticipacije, na istom je do 1. II 2024. objavljeno ukupno 164 javnih rasprava, obavještenja i poziva.

Pristup JSERP platformi ima 18 institucija, a trenutno su aktivne elektronske razmjene podataka između 17 parova registara između kojih se odvija razmjena podataka putem nekog određenog web servisa. Tokom 2023. preko JSERP platforme je uspješno relizovano oko 2.500.000 upita između institucija.

Za potrebe olakšavanja procesa plaćanja državnih taksi i usluga iz domena organa državne uprave, MJU, realizovalo je projekat Nacionalni sistem za elektronsku naplatu i kontrolu naplata administrativnih taksi i naknada (NS NAT). Ovim sistemom omogućeno je građanima da administrativne takse i naknade plaćaju elektronski platnim karticama bez dolaska na šaltere institucija putem web portala <https://eplacanje.gov.me>. Trenutno se preko portala može platiti 95 naknada i 109 administrativnih taksi. Sva plaćanja javnih prihoda se evidentiraju u sistemu za kontrolu koji je organima državne uprave dostupan na <http://ekontrola.gov.me>, što omogućava laku provjeru i statističku obradu naplate. Implementacijom ovog sistema znatno je smanjena mogućnost zloupotreba, što se odražava na veće prihode u budžetu. Takođe građani imaju trajnu evidenciju i praćenje svojih uplata preko <https://provjeriuplate.gov.me>, nakon identifikacije preko sistema za elektronsku identifikaciju i autentifikaciju (NS eID) uz upotrebu certifikata sa lične karte.

U okviru projekta „E-services and digital infrastructure as COVID-19 response measure“, u toku je potpisivanje ugovora sa izabranom kompanijom, a u cilju izrade novog portala elektronske uprave. Navedeni projekat je revidiran krajem 2023. i isti produžen do kraja 2024. U toku je finalizacija prioritarnih aktivnosti koje će biti implementirane kroz projekat, sa akcentom na digitalizaciju usluga kako na centralnom tako i na lokalnom nivou.

U okviru nacionalnog budžeta za 2024. planirana je izrada novog sistema za elektronsku razmjenu podataka između registara sa modulom sa digitalizaciju/automatizaciju poslovnih procesa, i u toku je priprema tehničke specifikacije. Ovakav sistem daje osnovu za postepeno stvaranje uslova

za razvoj modernih elektronskih usluga koji su imperativ današnjice u digitalnoj transformaciji cjelokupnog društva. Njegovom implementacijom i izradom novog portala elektronske uprave uz integraciju sa drugim značajnim dijeljenim sistemima Ministarstva kao što su: sistem za elektronsku identifikaciju, sistem za elektronsko plaćanje taksi/naknada i eDMS obezbjeđuje se svi uslovi za uspostavljanje savremenog i modernog digitalnog ECO sistema. MJU započelo je uspostavljanje novih sistema za elektronsko upravljanje dokumentima (eDMS) i upravljanje procesom elektronskih sjednica Vlade (eSV) u oktobru 2023.

Prepoznajući potrebu da se zaštita informatičke infrastrukture i informaciono-komunikacione mreže državnih organa dodatno osnaži, u decembru 2022. formirana je Direkcija za informacionu bezbjednost u Ministarstvu javne uprave, odnosno Vladin CIRT (Computer Incident Response Team) sa funkcijom SOC-a (Security Operation Center).

Uspostavljen je portal cirt.gov.me s ciljem podizanja svijesti o sajber bezbjednosti kroz aktivno informisanje zaposlenih u javnoj upravi, ali i šire javnosti o aktuelnim bezbjednosnim trendovima i protokolima, kao i obukama i programima edukacije.

U okviru Programa ekonomskih reformi 2023-2025, kao glavni dokument ekonomske politike zemlje i njenog razvoja, prepoznate su kao mjere i aktivnosti Digitalna akademija i Jačanje sajber otpornosti.

Javna uprava i upravljanje kadrovima

MJU otpočelo je rad na izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima i namještenicima, formirana je radna grupa koja priprema prvi nacrt zakona. Radna grupa uveliko radi na pripremi Nacrta zakona kojim će se, prije svega, izvršiti izmjene koje se odnose na uslove za zvanja za obavljanje poslova radnog mjesta, koji uslovi su smanjeni amandmanima koje je Skupština CG donijela u januaru 2021, a na šta je Evropska komisija ukazala kao negativan korak u postupku profesionalizacije. Takođe, pristupiće se i izmjenama određenih instituta čija primjena je u praksi stvarala nedoumice i dovodila do različitih tumačenja normi.

Kada je u pitanju dalja reforma službeničkog sistema, pomenuo bih snažnu podršku Evropske komisije i SIGMA-e, kroz različite vidove saradnje.

U januaru je otpočeo IPA projekat „EU for Public Administration” (EU za državnu upravu), vrijedan 1,3 miliona eura, koji će obuhvatiti niz aktivnosti u cilju poboljšanja procesa zapošljavanja, razvoja okvira kompetencija koje državni službenici moraju posjedovati, digitalizacija postupka zapošljavanja, ocjenjivanje i napredovanje službenika, nagrađivanje i motivacija službenika, razvijanje kompetencija itd.

Optimizacija

U cilju postizanja optimalne javne uprave, kroz racionalno trošenje budžetskih sredstava po osnovu zarada, MJU u saradnji sa Ministarstvom finansija, prati ispunjavanje indikatora koji podrazumijeva učešće ukupnog broja zaposlenih na centralnom i lokalnom nivou u ukupnom broju zaposlenih u Crnoj Gori, što omogućava praćenje i analizu broja zaposlenih u javnoj upravi u širem kontekstu.

Prema podacima Ministarstva finansija, ukupan broj zaposlenih na centralnom nivou u novembru 2023. iznosio je 46.670, dok je na lokalnom nivou bilo 7.118 zaposlenih.

Oslanjajući se na podatke Uprave za statistiku – Monstat o ukupnom broju zaposlenih u Crnoj Gori, kao i podatke Ministarstva finansija o ukupnom broju zaposlenih u javnoj upravi, prati se trend ispunjenosti ovog indikatora, čija je početna vrijednost za 2021. bila 26%, 2022. je iznosila 23%, a 2023. - 21,7%.

INDIKATOR	POČETNA VRIJEDNOST T za 2021.	VRIJEDNOST ZA nov. 2022.	VRIJEDNOST ZA nov. 2023.	CILJANA VRIJEDNOST DO 2024.	CILJANA VRIJEDNOST T DO 2026.
Učešće ukupnog broja zaposlenih na centralnom i na lokalnom nivou u ukupnom broju zaposlenih u CG	26%	23% ^[1]	21,7% ^[2]	23,7%	22,3%

Dosadašnje iskustvo je pokazalo da fokus ovog procesa ne treba da bude isključivo na smanjenju broja zaposlenih, već da se uspostavljanju optimalne administracije teži kroz bolje kadrovsko planiranje i povezivanje sa budžetskim programom, kao i kroz unapređenje znanja, veština i kompetencija zaposlenih na centralnom i lokalnom nivou, sa ciljem povećanja efikasnosti javne uprave i unapređenja kvaliteta javnih usluga.

Izrada funkcionalne analize u oblasti zdravstva jedna je od mjera koje su planirane u okviru optimizacije javne uprave, a koju realizuje Ministarstvo zdravlja (MZ) u saradnji sa drugim nadležnim institucijama i uz podršku Svjetske banke. Izrada Funkcionalne analize se odvija kroz dvije faze. U prvoj fazi dobijen je izvještaj od strane SB koji predstavlja pregled pravno-regulatornog okvira i analizu na opštem nivou, dok će druga faza omogućiti dodatna istraživanja koja će biti usmjerena na stvarne prakse upravljanja procesima, kao i relevantne mehanizme odgovornosti i kontrole, kako bi se razumjeli izvori primjernih razlika u praksi. U cilju izrade druge faze analize MZ u saradnji sa svim relevantnim institucijama radi na prikupljanju većeg obima podataka o svim zaradama u zdravstvenom sistemu te svim ostalim užitim podacima neophodnim za sveobuhvatnu analizu.

Takođe, u cilju racionalizacije trošenja budžetskih sredstava, Strategija RJU predviđa praćenje aktivnosti u vezi sa uspostavljanjem mehanizama za kontrolu zloupotrebe prava na korišćenje odsustva u slučaju privremene sprečenosti za rad (bolovanja) koju realizuje MZ, kao i nadzor nad

zaključivanjem ugovora o privremenim i povremenim poslovima koji je sprovela Državna revizorska institucija (DRI). Izvještaj DRI sadrži nalaze za pet subjekata nadzora, kao i preporuke za unapređenje stanja.

PRAVDA, SLOBODA I BEZBJEDNOST

PRAVOSUĐE I TEMELJNA PRAVA

Pravosuđe

Vlada je 12. VI 2023. usvojila Završni izvještaj o implementaciji Strategije reforme pravosuđa 2019-2022. Završni izvještaj sadrži informacije o rezultatima aktivnosti iz 2022, ali se posebno bavi stepenom ispunjenosti operativnih i strateških ciljeva za sveukupan period trajanja strateškog dokumenta, odnosno za period od 2019. do 2022. Pored toga, Završni izvještaj sadrži i nalaze nezavisne eksterne evaluacije Strategije, osvrt na planirana i utrošena finansijska sredstva, kao i preporuke za naredni ciklus planiranja politika u oblasti pravosuđa.

Ministarstvo pravde je u junu 2023. formiralo je međuresorni Radni tim koji je uz ekspertsku podršku projekta EUROL3 izradio Nacrt strategije reforme pravosuđa 2024-2027, sa pratećim akcionim planom za period 2024-2025. Nacrt Strategije i Akcionog plana dati su na javnu raspravu 24. I 2024. (koja će trajati do 13. II). U okviru postupka javne rasprave, Ministarstvo pravde je 24. I 2024. organizovalo Okrugli sto, na kome je predstavljen Nacrt Strategije i Akcionog plana i sa zainteresovanom javnošću su razmijenjena mišljenja, predlozi i sugestije za unapređenje navedenog strateškog dokumenta. Usvajanje Strategije reforme pravosuđa 2024-2027, sa pratećim Akcionim planom za period 2024-2025. na Vladi očekuje se do kraja februara 2024, a nakon završenog postupka javne rasprave i pribavljanja mišljenja Evropske komisije.

U cilju realizacije aktivnosti koje se odnose na racionalizaciju pravosudne mreže, međuresorski Radni tim u julu 2023. izradio je Nacrt Plana racionalizacije pravosudne mreže, koji na osnovu preporuka iz revidirane Analize za potrebe racionalizacije pravosudne mreže. Usvajanje Plana racionalizacije pravosudne mreže očekuje se u 2024.

Smjernice za primjenu sporazuma o priznanju krivice, koje su izradili Vrhovni sud i Vrhovno državno tužilaštvo stupile su na snagu u januaru 2024. Svi predsjednici sudova, kao i opšta javnost, obaviješteni su o Smjernicama. U narednom periodu, očekuje se njihova primjena u praksi.

Vlada je 1. VI 2023. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Sudskom savjetu i sudijama, na koji tekst je Venecijanska komisija prethodno dva puta dala mišljenje. Predlog zakona je 15. VI 2023. dostavljen Skupštini na dalju proceduru. Nakon izbora sastava nove, 44. Vlade, nova Vlada je povukla predlog ovog zakona iz skupštinske procedure. U cilju usklađivanja predloga zakona sa preporukama Venecijanske komisije nastavljen je rad na izmjenama zakona. U cilju inkluzivnosti, u sastav Radne grupe uključeni su predstavnici sudova različitih nivoa, kao i predstavnik Udruženja sudija. Izmjene i dopune ovog zakona predstavljaju jedan od prioriteta u radu Ministarstva pravde pa Radna grupa intenzivno radi na unapređenju zakonskog teksta, u skladu sa preporukama VK i EK. Nakon što tekst Predloga zakona bude finalizovan, na posebnoj radionici sa međunarodnim ekspertima Savjeta Evrope (koja je planirana za februar) provjeriće se njegova usaglašenost sa međunarodnim standardima.

U martu 2023. formirana je Radna grupa za izradu Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Državnom tužilaštvu, koju pored predstavnika Ministarstva pravde čine i predstavnici Državnog tužilaštva, Tužilačkog savjeta, Vlade i civilnog sektora. U cilju usaglašavanja zakonskih rješenja sa međunarodnim standardima na sastancima Radne grupe zaključeno je da se od Savjeta Evrope zatraži ekspertska podrška radi prikupljanja relevantnih standarda i najboljih uporednih legislativnih rješenja i praksi u odnosu na pitanja izbora kandidata za državne tužioce i obuka; ocjenjivanja državnih tužilaca; etičke i disciplinske odgovornosti; prestanka funkcije i dr. Nakon izbora sastava nove, 44. Vlade, nastavljen je rad na izmjenama zakona. U cilju veće inkluzivnosti u sastav Radne grupe uključeni su državni tužioci iz različitih nivoa državnih tužilaštava, kao i predstavnik Udruženja državnih tužilaca. Izmjene i dopune ovog zakona predstavljaju jedan od prioriteta u radu Ministarstva pravde pa Radna grupa intenzivno radi na unapređenju zakonskog teksta, u skladu sa preporukama VK i EK. Nakon što tekst Nacrta bude finalizovan, na posebnoj radionici sa međunarodnim ekspertima Savjeta Evrope, provjeriće se njegova usaglašenost sa međunarodnim standardima.

Vlada je 8. VI 2023. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Predlog zakona je 15. VI 2023. dostavljen Skupštini na dalju proceduru. Nakon izbora sastava nove, 44. Vlade, nova Vlada je povukla predlog ovog zakona iz skupštinske procedure. Imajući u vidu značaj predloženih izmjena zakona za unapređenje prava na pristup sudu ranjivim kategorijama, kao i činjenice da je o predlogu zakona uspješno sprovedena javna rasprava, i da je isti usaglašen sa preporukama eksperata Savjeta Evrope i UNICEF-a, Ministarstvo pravde je u novembru 2023. ponovo dostavilo predlog ovog zakona na mišljenje Evropskoj komisiji. Nakon dobijanja mišljenja EK, očekuje se utvrđivanje predloga zakona na Vladi.

Urađena je evaluacija Programa razvoja IKT pravosuđa 2021-2023, a u toku je izrada završnog izvještaja o realizaciji Programa razvoja IKT pravosuđa 2021-2023, koje se očekuje do kraja prvog kvartala 2024. Formiran je Radni tim za izradu nove Strategije digitalizacije pravosuđa 2024-2027, sa Akcionim planom za period 2024-2025, i utvrđena je dinamika rada na izradi strateškog dokumenta. Usvajanje Strategije digitalizacije pravosuđa 2024-2027, sa Akcionim planom za period 2024-2025 planirano je drugog kvartala 2024.

Vlada je 23. VI 2022. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o upravnom sporu. Izmjenama Zakona se pristupilo zbog prevazilaženja problema koji su se pojavili u praktičnoj primjeni ovog propisa, a koji su uticali na efikasnost upravnog spora i djelotvornost sudske zaštite. Navedene izmjene imaju za cilj povećanje djelotvornosti rada suda, posebno u pogledu stope ažurnosti i dužine trajanja postupka, kao i obezbjeđenje prava građana na suđenje u razumnom roku. Predlog zakona usklađen je s komentarima eksperata SIGMA-e koji su učestvovali u izradi ovog propisa i na isti Evropska komisija nije imala komentara. Predlog zakona je 27. VII 2022. dostavljen Skupštini na dalju proceduru. Skupština je razmatrala Zakon, ali isti nije usvojen usljed nedovoljnog broja glasova prilikom glasanja na plenarnom zasjedanju. Ministarstvo pravde je 18. I 2024. pristupilo formiranju nove radne grupe radi izrade Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o upravnom sporu. Pozivi su upućeni zainteresovanoj javnosti, nevladinim organizacijama, kao i nadležnim institucijama.

Ministarstvo pravde je 25. I 2024. formiralo Radnu grupu za izradu Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o arbitraži. Navedene izmjene su potrebne zbog činjenice da je zakon stupio na snagu prije više od osam godina, zbog značaja postupaka koji se rješavanju putem arbitraže, kao i detaljnijeg propisivanja normi koje se odnose na arbitražni postupak i arbitražni tribunal.

Ministarstvo pravde je 4. VIII 2023. Evropskoj komisiji uputilo na mišljenje Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku. Predmetnim zakonom izvršeno je usklađivanje sa Regulativom (EU) 1783/2020 Evropskog parlamenta i Savjeta od 25. XII 2020. o saradnji između sudova članica u izvođenju dokaza u građanskim ili privrednim stvarima, kao i Regulativom (EU) 1784/2020 Evropskog parlamenta i Savjeta od 25. XII 2020. o dostavi u državama članicama

sudskih i vansudskih pismena u građanskim ili privrednim stvarima, usaglašavanje sa Zakonom o životnom partnerstvu lica istog pola, kao i unapređenje pojedinih zakonskih rješenja i otklanjanja dilema u praktičnoj primjeni.

Ministarstvo pravde je 24. I 2024. formiralo Radnu grupu za izradu Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o alternativnom rješavanju sporova. Navedene izmjene su potrebne zbog unapređenja pojedinih zakonskih rješenja koja su stvorila nedoumice u njihovoj praktičnoj primjeni.

Ministarstvo pravde je 8. V 2023. uputilo Evropskoj komisiji na mišljenje Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju i obezbjeđenju. Izmjene i dopune Zakona o izvršenju i obezbjeđenju izvršene su prvenstveno radi usklađivanja sa Regulativom Evropskog parlamenta i Savjeta (EZ) br. 655/214 od 15. V 2014. o uspostavljanju postupka za evropski nalog za blokadu računa kako bi se pojednostavila prekogranična naplata duga u građanskim i trgovačkim stvarima te kako bi se stvorili neophodni uslovi za njenu nesmetanu primjenu, nakon pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. S tim u vezi, predviđena je nadležnost za izdavanje i slanje evropskog naloga za blokadu, nadležnost za odlučivanje po prigovoru povjerioca ili dužnika protiv odluke o odbijanju ili usvajanju naloga za blokadu, kao i sredstva koja su izuzeta od blokade i ograničenje blokade. Takođe je uređena nadležnost za sprovođenje evropskog naloga za blokadu, tijelo za davanje informacija potrebnih za identifikaciju banke i računa dužnika u smislu člana 14 Regulative, kao i određivanje sudskih naknada i jezika koji je prihvaćen za prevod pismena. Takođe, izvršene su i određene izmjene i unaprijeđene odredbe radi praktičnije primjene ovog zakona.

Skupština je 11. XII 2023. donijela Predlog zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore kojim je izvršeno usaglašavanje s međunarodnim dokumentima iz oblasti ljudskih prava, trgovine ljudima, nasilja nad ženama, kompjuterskog kriminala, transnacionalnog organizovanog kriminala te nelegalna proizvodnja i trgovina vatrenim oružjem. Pored navedenog, izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika stvorena je osnova za unapređenje zakonskog okvira u pogledu borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, upućen je EK na davanje komentara i sugestija 21. VII 2023. Bilo je neophodno jačanje procesnih garancija za djecu koja su osumnjičena ili optužena u krivičnim postupcima. Izvršeno je preispitivanje i nekih odredaba koja je nametnula praktična primjena. Komentari EK na Predlog zakona dostavljeni su 18. X 2023. Nakon usaglašavanja Predloga zakona sa komentarima EK, Predlog zakona upućen EK na dalje postupanje 24. I 2024.

Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku upućen je Evropskoj komisiji na davanje komentara i sugestija 19. XII 2022. Komentari Komisije su dostavljeni 21. XII 2023. i trenutno je u toku usklađivanje zakona sa komentarima Evropske komisije. Potreba donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku zasniva se na više razloga, prije svega u dijelu jačanja prava žrtava u krivičnom postupku.

Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o lobiranju upućen je Evropskoj komisiji na davanje komentara i sugestija u 2022. Nacrt zakona je tri puta usaglašavan sa komentarima EK tokom 2023. Usklađivanje Nacrta zakona sa komentarima dobijenim od Evropske komisije u januaru 2024. je u toku.

Iz skupštinske procedure povučeni su predlozi zakona utvrđeni u mandatu 43. Vlade, među kojima je Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Ministarstvo pravde je formiralo novu radnu grupu u januaru 2024, u cilju obezbjeđivanja efikasnijeg i efektivnijeg oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi i istovremeno efikasnije borbe protiv teških oblika kriminala, ali i jačanje vladavine prava.

Formirana je Radna grupa za izradu Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju korupcije. Ustanovljen je plan rada. Ovim zakonom izvršiće se usklađivanje sa pravnim okvirom EU, drugim međunarodnim obavezama i standardima, čija je svrha da doprinese poboljšanju i unapređenju zakona.

Ministarstvo pravde je, u okviru predsjedavanja Crne Gore Procesu saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECp) organizovalo dva događaja na ekspertskom nivou i to: konferenciju „Borba protiv rodno zasnovanog nasilja i pristup pravdi žena i djevojčica“, u Podgorici, 26. IV 2023, i konferenciju na temu trajnog oduzimanja imovine u Podgorici, 27. IV 2023.

U okviru postupaka za izbor nosilaca pravosudnih funkcija, Skupština je 27. II 2023. izabrala tri sudije Ustavnog suda. Takođe, Skupština je 22. XI 2023. u drugom krugu glasanja, izabrala i četvrtog, posljednjeg nedostajućeg, sudiju Ustavnog suda.

Ustavni odbor je, kao nadležno radno tijelo, 19. I 2024. raspisao Javni poziv za izbor jednog sudije Ustavnog suda iz razloga što jedan od trenutnih sudija 27. V 2024. stiže uslove za odlazak u penziju.

Skupština je 21. XII 2023, u prvom krugu glasanja, donijela Odluku o izboru tri člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika.

Skupština je 27. I 2024, u drugom glasanju, uz podršku 61 poslanika, odnosno više od 75% od ukupnog broja poslanika, donijela Odluku o izboru vrhovnog državnog tužioca.

Tužilački savjet raspisao je javni poziv za izbor vrhovnog državnog tužioca i nakon obavljenog intervjua sa kandidatima utvrdio Predlog da se za izbor vrhovnog državnog tužioca izabere kandidatkinja Maja Jovanović, a na listi kandidata koji ispunjavaju uslove za izbor bili su i Suzana Mugoša i Milorad Marković. U prvom glasanju (za izbor potrebna dvotrećinska većina - 54 glasa) održanom 21. XII 2023, Skupština nije izabrala predloženu kandidatkinju Jovanović. U drugom glasanju (za izbor potrebna tročetvrtinska većina – 49 glasova) održanom 27. I 2024, Skupština je za vrhovnog državnog tužioca izabrala Milorada Markovića sa 61 glasom.

Tokom 2023, Tužilački savjet (TS) održao je 22 sjednice, kao i 51 elektronskih sjednica. Nastavljena je praksa koja je uvedena u ovom sazivu TS da se na sjednicama obavljaju razgovori sa rukovodiocima tužilaštava o rezultatima u radu i izazovima. Tokom 2023. na ovu temu TS je obavio razgovor sa glavnim specijalnim tužiocem, rukovodiocima oba viša tužilaštva i rukovodiocima 10 osnovnih tužilaštava. Nastavljena je i praksa takođe uvedena u ovom sazivu TS da se od tužilaštava zahtijevaju posebni izvještaji i informacije o predmetima koji su od naročitog interesovanja javnosti. TS je nakon analiziranja izvještaja donosio zaključke u skladu sa svojim zakonskim ovlaštenjima po ovim slučajevima (ubistvo glavnog urednika lista „Dan“ Duška Jovanovića, nelegalna eksploatacija šljunka, slučajevi policijske torture, prikupljanje potpisa za predsjedničke izbore 2018. i 2023, slučaj potencijalne visoke korupcije „Abu Dabi“ itd). TS je obavio razgovor i sa agentom Vlade za zastupanje pred ECtHR, nakon čega je zatražio od tužilaštava posebne izvještaja o radnjama preduzetim u predmetima u kojima je istraga i dalje u toku, ali je utvrđeno da nije djelotvorna. Iz dokumentacije koju analizira pred TS se pojavila sumnja da postoji veliki broj slučajeva protiv NN lica koji nijesu adekvatno dodjeljivani u rad tužiocima, praćeni i rješavani, zbog čega je naložio tužilaštvima dostavljanje detaljnih izvještaja koji se još uvijek čekaju. Godišnji izvještaj o radu Državnog tužilaštva i Tužilačkog savjeta prvi put je u 2022, dostavljen u skladu sa novom, izmijenjenom, metodologijom izrade. U skladu sa zakonskim nadležnostima Tužilački savjet je utvrdio predlog Vladi za godišnji budžet za 2024. u iznosu od 18.935.882,00 eura, Zakonom o budžetu za 2024. za Državno tužilaštvo određeno je 13.685.205,86 eura.

Tužilački savjet je nastavio raniju praksu da kada smatra da je potrebno izdaje saopštenja u pogledu zaštite samostalnosti državnog tužilaštva pa je u saopštenju od 22. VII 2023. apelovao na sve političke i društvene subjekte, a naročito na one koji kroz zakonodavnu ili izvršnu vlast akumuliraju određeni politički i društveni uticaj, da se uzdrže od izjava i komentara kojima se vrši pritisak na državne tužioce i kojima se žele usmjeriti tužilačke odluke i radnje u pojedinačnim slučajevima i istragama.

Kada je riječ o administrativnim kapacitetima Sekretarijata Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, od ukupno sistematizovanih 19, trenutno je popunjeno 17 radnih mjesta. Kadrovskim planom za 2023, Centar je od Ministarstva finansija tražio i dobio saglasnost popunu tri radna mjesta. Nadalje, u toku 2023, zbog trajnog raspoređivanja službenika na drugo radno mjesto, Centar je dobio saglasnost od Ministarstva finansija o obezbijeđenim finansijskim sredstvima za popunu slobodnog radnog mjesta. Shodno sprovedenim postupcima oglašavanja popunjeno je jedno radno mjesto, dva radna mjesta nisu uspjela da se popune, a za jedno radno mjesto se čeka konačnost odluke o izboru, pa će broj zaposlenih biti uvećan za još jedno radno mjesto. Opređijeni budžet za rad Centra u 2023. iznosio je 869.819,22 eura.

Ratni zločini

U Specijalnom državnom tužilaštvu godišnjim rasporedom tri tužioca su određena za postupanje u predmetima ratnih zločina (od 11).

U izvještajnom periodu, pred ovim Tužilaštvom formirano je 14 predmeta u vezi sa ratnim zločinima.

Pred Specijalnim državnim tužilaštvom trenutno se sprovodi izviđaj u 12 predmeta ratnih zločina, dok je u fazi istrage jedan predmet.

Pred Višim sudom u Podgorici je, po optužnici Specijalnog državnog tužilaštva od 22. X 2021. jedan postupak u toku protiv jednog lica. Optužnica je podignuta zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142 stav 1 Krivičnog zakona SRJ (ubistvo dva civila i silovanje jedne ženske osobe, bošnjačke nacionalnosti), protiv crnogorskog državljanina zbog krivičnog djela učinjenog na teritoriji Bosne i Hercegovine. Optužnica je potvrđena i postupak je u fazi glavnog pretresa.

Pred Višim sudom u Podgorici u toku je krivični postupak protiv okrivljenog P. (Ć.) S. zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl.142 st. 1 KZ SRJ. Naredni pretres je zakazan za 29. II 2024.

2. II 2023. arhiviran je jedan predmet jer je nakon sprovedenog izviđaja utvrđeno da ne postoji osnovana usmjna da je izvršeno bilo koje krivično djelo iz nadležnosti ovog Tužilaštva ili neko drugo krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti.

U izvještajnom periodu, u oblasti ratnih zločina, primljeno je 10 zamolnica (pet od Bosne i Hercegovina, tri od Republike Srbije, jedna od Republike Kosovo i jedna od Republike Hrvatske) i po istima su formirani predmeti. U odnosu na sedam zamolnica je postupljeno i dostavljeni su odgovori državama koje su dostavile zamolnice - države molilje, jedan je dostavljen Višem sudu u Podgorici na nadležnost i dalje postupanje, a u dva predmeta se nalaze u fazi izviđaja.

Poslate su četiri zamolnice (dvije Republici Srbiji, jedna Bosni i Hercegovini i jedna Republici Hrvatskoj), a na dvije zamolnice je dostavljen odgovor od strane zamoljenih država.

U skladu s preporukama Tužilaštva Mehanizma o potrebnim zakonodavnim izmjenama koje bi omogućile korištenje dokaza Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i Mehanizma u postupcima vođenim u Crnoj Gori, te kako bi se olakšalo efikasno procesuiranje predmeta ratnih zločina, kao i u odnosu na odredbe koje se tiču prava žrtava, pripremljene su izmjene Zakonika o krivičnom postupku koje su sada spremne za razmatranje i usvajanje u Skupštini.

Intezivirana je saradnja sa Specijalnim policijskim odjeljenjem u pogledu istraživanja u predmetima ratnih zločina, na način što je formiran poseban istražni tim za ratne zločine, koji čine specijalna tužiteljka Tanja Čolan Deretić, pravni savjetnik iz Specijalnog državnog tužilaštva i tri istražitelja - pripadnika Specijalnog policijskog odjeljenja.

Specijalno državno tužilaštvo postiglo je značajan napredak u proaktivnoj istrazi i procesuiranju ratnih zločina u skladu s međunarodnim humanitarnim pravom. U vezi sa predmetom formiranim povodom istražnih spisa Tužilaštva Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove, predstavnik Specijalnog državnog tužilaštva održao je 19. IX 2023. sastanak sa predstavnicima Mehanizma.

Intezivirana je saradnja sa Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove u Hagu, što je rezultiralo razmjenom informacija, odnosno dostavljanjem materijala ovom Tužilaštvu od strane Tužilaštva Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove, koji material upućuje na učešće crnogorskih državljana u ratnim dešavanjima na području Bosne i Hercegovine, na osnovu kojih je, u novembru 2023. formiran novi predmet, a već u decembru iste godine, uz saradnju sa nadležnim organima Bosne i Hercegovine i Specijalnim policijskim odjeljenjem, donesena je naredba o sprovođenju istrage i osumnjičenom je određen pritvor. Istraga je u toku.

U skladu sa Strategijom za istraživanje ratnih zločina iz 2015. Specijalno državno tužilaštvo Vrhovnom državnom tužilaštvu dostavlja izvještaj o implementaciji Strategije za period od dva mjeseca o svim preduzetim radnjama u predmetima ratnih zločina.

BORBA PROTIV KORUPCIJE

Preventivne mjere

Agencija za sprječavanje korupcije (ASK) usvojila je 17. III 2023. inoviran Akcionni plan za realizaciju Strateškog plana. Društvo za sertifikaciju i nadzor CESNA d.o.o. iz Beograda 24. XI 2023. izvršilo je prvi nadzor u Agenciji u dijelu primjene ISO 9001:2015 sistema kvaliteta i tom prilikom je konstatovano značajno poboljšanje sistema. Samo uvođenje ISO 9001:2015, kao globalno priznatog standarda upravljanja kvalitetom postavlja zahtjev za stalnim praćenjem i ocjenjivanjem performansi i podstiče organizaciju na kontinuirano unapređenje svojih procesa. Na ovaj način Agencija je obezbjedila pretpostavke za uspostavljanje visokog nivoa kvaliteta u svim aspektima svog poslovanja i jačanje ugleda i reputacije, što posljedično doprinosi i povećanju povjerenja građanja u naš rad.

Nakon niza sastanaka sa predstavnicima crnogorskih državnih institucija, koje su nadležne za realizaciju GRECO preporuka iz V kruga evaluacije, Agencija je, kao nacionalni koordinator, sačinila Izveštaj o realizaciji GRECO preporuka i dostavila ga Sekretarijatu GRECO-a.

Predstavnici Agencije su u novembru održali pripremni sastanak sa ekspertom angažovanim od strane Savjeta Evrope, Silviom Popom, kako bi, na osnovu preliminarnih inputa, razvio Smjernice za izradu Checklist-e za integritet novozaposlenih u Agenciji. Prevashodni cilj ove aktivnosti je realizacija jedne od ključnih GRECO preporuka u okviru V kruga evaluacije, a koja je vezana za nezavisnost Agencije, i u korelaciji je sa dva privremena mjerila u pregovaračkom poglavlju 23.

Uz konsultaciju sa Agencijom, Vlada je 29. XII 2023. donijela Odluku o dopunama Poslovnika Vlade, kojom se, u cilju smanjenja korupcijskih rizika u sadržaju propisa, predlaže uvođenje preliminarne kontrole na rizike od korupcije – CPL, kao obavezne u proceduri izrade predloga zakona i drugih propisa koje utvrđuje Vlada, a u skladu s aktom Ministarstva pravde kojim se uređuje sadržaj CPL obrasca.

Takođe, uz konsultaciju sa Agencijom, a u cilju ispunjavanja GRECO preporuka Vlada je donijela Uredbu o dopuni Uredbe o Vladi, kojom se u članu 16a uvodi obavezna provjera integriteta za savjetnika predsjednika Vlade, šefa Kabineta predsjednika Vlade, zamjenika šefa Kabineta predsjednika Vlade i savjetnika potpredsjednika Vlade kao dio procedure njihovog zapošljavanja, na način da se generalni sekretar Vlade obraća zahtjevom Agenciji za sprječavanje korupcije za provjeru da li u odnosu na navedena lica ima pokrenutih i okončanih postupaka zbog povrede odredaba zakona kojim se uređuje prevencija i sprječavanje korupcije.

Agencija je tokom 2023. sprovodila Metodologiju za procjenu primjene antikorupcijskih mjera u sistemu pravosuđa čije efekte je predstavila u okviru 10. Zasjedanja Konferencije država potpisnica Konvencije Ujedinjenih nacija protiv korupcije (COSP) u Atlanti, SAD.

U okviru III faze Projekta borbe protiv korupcije, ekonomskog i organizovanog kriminala „Horizontalni program podrške za Zapadni Balkan i Tursku“ izvršena je analiza u dijelu odredaba Zakona koje se odnose na prijave i zaštitu zviždača, planove integriteta, upravne i prekršajne postupke, čime je i finalizovana analiza Zakona o sprječavanju korupcije.

U okviru istog projekta, u saradnji sa ekspertom Savjeta Evrope izrađena je Metodologija postupaka provjere izvještaja o prihodima i imovini, koja predstavlja mapu koraka koje će zaposleni slijediti prilikom sve tri vrste provjere, a ujedno i još jedan način obezbjeđivanja neselektivnosti u radu, budući da će Metodologija poslužiti i kao formula za odabir predmeta po službenoj dužnosti, zasnovanih na prethodno identifikovanom riziku.

Izrađena je i na sajtu objavljena detaljna Analiza postupaka iz oblasti javnih nabavki, koja obuhvata sve postupke po prijavama zviždača, uključujući i one pokrenute po službenoj dužnosti u oblasti javnih nabavki, u periodu od početka rada, odnosno u periodu 1. I 2016. - 1. I 2023.

Crna Gora je u martu 2023. postala punopravni član Mreže evropskih tijela za integritet i zviždače (NEIWA), u kojoj je do tada imala status posmatrača.

U domenu sprečavanja sukoba interesa i poštovanja ograničenja u vršenju javnih funkcija, ASK je, tokom 2023, postupajući po svim primljenim zahtjevima, dala 227 mišljenja, što predstavlja najveći broj mišljenja na godišnjem nivou od osnivanja Agencije. Podnijeto je 20 ostavki javnih funkcionera na funkcije ili dužnosti nespojive sa javnom funkcijom, a struktura istih je sledeća: jedna ostavka na javnu funkciju odbornika u lokalnom parlamentu; 11 ostavki na članstvo u organu upravljanja javnog preduzeća/javne ustanove/pravnog lica u državnom vlasništvu; jedna ostavka na dužnost predsjednika pravnog lica; jedna ostavka na dužnost člana organa upravljanja političke partije; dvije ostavke na dužnosti u organima upravljanja sportskih organizacija; tri ostavke na dužnosti izvršnog direktora u privatnim privrednim društvima; jedna ostavka na dužnost člana organa upravljanja u privatnom privrednom društvu. Takođe, tokom 2023. nakon datih mišljenja, konstatovana su i tri prenosa upravljačkih prava u privrednom društvu, kao i jedan raskid ugovora o uslugama zbog utvrđenog sukoba interesa.

U periodu 1. I - 31. XII 2023, dostavljen je 13.141 izvještaj o prihodima i imovini po svim osnovima, što je za 11,5% više izvještaja o prihodima i imovini u odnosu na 2022. i najviše na godišnjem nivou od osnivanja Agencije.

Po svim osnovima rada Agencije u oblasti kontrole finansiranja političkih subjekata i izbornih kampanja, u 2023. ASK je izvršila kontrolu 47.663 dostavljena izvještaja od strane obveznika ZFPSiIK o redovnom radu i u toku izbornih kampanja za izbore za odbornike u Skupštini opštine Tuzi, izbore za Predsjednika Crne Gore i izbore za poslanike u Skupštini.

Agencija je u periodu 1. I - 31. XII 2023. zaprimila ukupno 190 prijava zviždača - najviše na godišnjem nivou od početka rada ASK, čime se nastavlja trend rasta broja prijava.

Ukupno su 734 organa vlasti dostavila plan integriteta Agenciji, što je 98,9% od ukupno 742 organa vlasti. Organi vlasti su bili u obavezi da Agenciji do 15. IV 2023. dostave izvještaj o sprovođenju plana integriteta u 2022, na osnovu čega je Agenciji dostavljeno 711 izvještaja o sprovođenju plana integriteta. Ukupan broj organa vlasti koji su do sada odredili menadžera integriteta je 735 (99,1% od ukupnog broja organa vlasti).

Agencija je donijela 13 mišljenja na propise u odnosu na rizike od korupcije¹ i uputila dvije inicijative za unapređenje zakonskog okvira iz konkretnih oblasti². Takođe, Agencija je bila uključena u rad radnih grupa za izradu Nacrta zakona o lobiranju i Nacrta zakona o međunarodnim restriktivnim mjerama.

Agencija je pokrenula 77 upravnih postupaka protiv javnih funkcionera u oblasti prijave prihoda i imovine i ograničenja u vršenju javnih funkcija/sukoba interesa. Okončana su ukupno 104 postupka (uključujući predmete iz prethodnog perioda) i kršenje Zakona utvrđeno u njih 98.

Agencija je postupila i po svih 137 prigovora podnijetih zbog sumnji u kršenje ZFPSiIK. Okončana su 123 postupka po prigovorima (uključujući i postupke po prigovorima iz prethodnog perioda), od kojih je u 10 donijela odluku da je prekršen Zakon, u 60 predmeta donijela odluku da nema kršenja zakona, dok je u 53 predmeta donijela odluke o nepokretanju.

Zbog kršenja antikorupcijskih zakona iz svoje nadležnosti, Agencija je pokrenula ukupno 2.018 prekršajnih postupaka, za 29,7% više u odnosu na 2022. i značajno više u odnosu na godišnje nivoe od početka rada Agencije. Tokom 2023, okončano je ukupno 1.505 postupaka (uključujući postupke po zahtjevima iz prethodnih

¹ Mišljenja koja su sačinjena u 2023. su: Mišljenje na Nacrt zakona o Javnom medijskom servisu; Mišljenje na Zaključak Skupštine o formiranju RG za izradu Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanje korupcije; Mišljenje na Nacrt zakona o zdravstvenoj zaštiti; Mišljenje na Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju korupcije; Mišljenje na Predlog pravilnika o kontroli imovine prihoda i životnog stila policijskih službenika; Mišljenja na odredbe relevantne za upućivanje državnih tužilaca u Specijalno državno tužilaštvo; Mišljenje na relevantne odredbe propisa kojima se uređuje rad opšte sjednice Vrhovnog suda i Sudskog savjeta u dijelu koji se odnosi na izbor kandidata za predsjednika Vrhovnog suda; Mišljenje na Zakon o javnim nabavkama sa osvrtom na izmjene i dopune koje je Skupština usvojila 27. decembra; Mišljenje ASK na Zakon o državnom tužilaštvu sa posebnim osvrtom na član 27 i 48 Zakona; Mišljenje na nacrt Zakona o Vladi Crne Gore; Mišljenje na predlog Zakona o izmjenama i dopunama zakona o elektronskim komunikacijama; Mišljenje na Predlog odluke o dopunama Poslovnika Vlade Crne Gore, kojim je predviđen obrazac o izradi preliminarnе kontrole na rizike od korupcije u postupku pripreme zakona i drugih propisa; Mišljenje na Predlog uredbe o dopuni Uredbe o Vladi Crne Gore.

² Inicijative za unapređenje zakonskog okvira iz konkretnih oblasti u 2023. su: Inicijativa Skupštini Crne Gore o potrebi usklađivanja Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja sa Zakonom o prekršajima, Zakonom o radu i Zakonom o izboru odbornika i poslanika i Inicijativa sa preporukama Upravi za katastar i imovinu sa listom kriterijuma koje treba primjeniti kako bi zakup poslovnih prostorija parlamentarnih partija bio sproveden transparentno, ujednačeno i po unaprijed poznatim kriterijumima na osnovu Izvještaja o izvršenoj kontroli za član 9 stav 5 Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja sa dokumentacijom, na dalje postupanje i davanje mišljenja.

godina), od čega su u 87,7% izrečene sankcije. Ukupan iznos novčanih kazni iznosi 126.430 eura. Na osnovu prijedloga ASK za oduzimanje imovinske koristi stečene izvršenjem prekršaja, osim izricanja novčane kazne, sud je u jednom predmetu oduzeo imovinsku korist u iznosu od 3.077 eura.

Represivne mjere

U periodu 1. I - 31. XII 2023, u Specijalnom državnom tužilaštvu je u 11 predmeta visoke korupcije donijeta naredba o sprovođenju istrage protiv 20 lica, dok je u dva predmeta obustavljena istraga protiv šest fizičkih lica i pet pravnih lica. U izvještajnom periodu, sa istragama iz prethodnog perioda, kojih je bilo 25 nalazilo se u radu ukupno 36 predmeta visoke korupcije u fazi istrage pokrenute protiv 123 fizička lica.

U istom vremenskom periodu, Višem sudu u Podgorici su podnijeta dva optužna predloga protiv tri fizička lica, dok je podignuto čak 12 optužnica protiv 31 fizičkog lica. Uporedno sa istim periodom 2022, kada je ukupan broj optuženih fizičkih lica bio 13, primjetan je značajan porast za procenat od 161,54 %.

U izvještajnom periodu, zbog krivičnih djela iz oblasti visoke korupcije, Viši sud u Podgorici je imao ukupno u radu 72 predmeta protiv 256 okrivljenih lica (246 fizičkih i 10 pravnih lica). U strukturi tih predmeta, evidentirano je 27 (novih) primljenih predmeta u izvještajnom periodu (2023), protiv 96 okrivljenih lica.

Od ukupnog broja predmeta u radu, riješeno je 25 predmeta protiv 72 okrivljena lica, na način što su u četiri predmeta donijete oslobađajuće presude protiv 17 okrivljenih lica (u jednom predmetu je pravosnažna presuda); u pet predmeta donijeta je osuđujuća presuda protiv pet okrivljenih lica (jedna presuda je pravosnažna); u pet predmeta protiv 12 okrivljenih lica je donijeta presuda kojom se optužba odbija (u četiri predmeta su pravosnažne odluke), u pet predmeta protiv 28 okrivljenih lica optužba je odbačena (u četiri predmeta pravosnažna odluka); dok su preostali predmeti (šest predmeta protiv devet okrivljenih lica) riješeni na drugi način (obustava postupka, vraćen na dopunu istrage, utvrđena nadležnost drugog suda).

U izvještajnom periodu, u tri predmeta sud je donio privremene mjere obezbjeđenja. U jednom predmetu, sud je donio rješenje kojim je privremeno obustavio izvršenje novčanih transakcija (na računu iznos od 11.000,50 eura); u drugom predmetu sud je donio rješenje kojim je određena privremena mjera obezbjeđenja - zabrana otuđenja i opterećenja nepokretnostima u odnosu na jedan stambeni prostor (P 42 m²); dok je u trećem predmetu zbog krivičnih djela zloupotreba ovlašćenja u privredi i pranje novca, sud donio rješenje kojim je određena privremena mjera obezbjeđenja - zabrana raspolaganja i korišćenja nepokretnosti, uz zabilježbu zabrane u katastru nepokretnosti, koje su u vlasništvu ili sa pravom korišćenja pravnog lica AD „Vektra Boka“.

U okviru rezultata ostvarenih u borbi protiv visoke korupcije, važno je istaći da je pokrenut krivični postupak protiv jednog fizičkog lica, u kom predmetu postoji osnovana sumnja da je pribavljena imovinska korist preko 16.000.000,00 eura. Takođe, za istaći je i činjenica da su krivični postupci pokrenuti protiv većeg broja visokih funkcionera, nosilaca važnih funkcija u državnim organima Crne Gore i privrednim društvima, M.N., nekadašnjeg pripadnika Tima za podršku Sektora za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, J.R., bivšeg šefa Odsjeka za obezbjeđenje ličnosti u Upravi policije, V.V., bivšeg direktora Uprave policije, P.L. službenika Agencije za nacionalnu bezbjednost, P.B., bivšeg ministra odbrane i predsjednika vladine Komisije za stambena pitanja i S.S., bivšeg direktora Uprave policije. Među procesuiranim predmetima korupcije na visokom nivou je i krivični postupak protiv J.M. i A.N., odgovornih lica u privrednom društvu DOO „Fond za zaštitu životne sredine“ - „Eko Fond Podgorica“, zbog postojanja osnovane sumnje da su okrivljeni jednom privrednom društvu pribavili protivpravnu imovinsku korist preko 20.000.000,00 eura.

Nadalje, zbog korupcije na visokom nivou, pokrenut je krivični postupak, te nakon sprovedene istrage, podignuta optužnica protiv bivših odgovornih lica privrednog društva „13.Jul-Plantaže“ AD, i to V.V., Đ.R., S.Š., D.P., B.M.i V.M zbog postojanja osnovane sumnje da su učinili krivično djelo zloupotreba položaja u privrednom poslovanju iz čl. 272 Krivičnog zakonika. Bivšim odgovornim licima privrednog društva „13.Jul-Plantaže“ AD, stavljeno je na teret da su djelovanjem suprotno interesima privrednog društva i na štetu privrednog društva, ustanovili obavezu u iznosu od 5.729,735,00 eura, gdje je usled djelimičnog izvršenja očigledno štetnog poravnjanja drugom privrednom društvu „OMP Engineering“, pribavljena protivpravna imovinska korist u iznosu od 384.672,40 eura, a oštećenom privrednom društvu „13.Jul-Plantaže“ AD, nanijeta šteta. Predmetna optužnica je dostavljena Višem sudu u Podgorici na dalji postupak.

Zbog korupcije na visokom nivou optužnica je podgnuta i protiv specijalnog tužioca S.Č. zbog osnovane sumnje da je izvršio šest krivičnih djela zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 st.1. Krivičnog zakonika, koja optužnica je u oktobru 2023. potvrđena od strane Višeg suda u Podgorici, gdje je u toku krivični postupak.

Specijalno državno tužilaštvo je pokrenulo krivični postupak podizanjem neposredne optužnice, protiv okrivljenih P.B. (bivšeg ministra odbrane i predsjednika vladine Komisije za stambena pitanja), B.Š., S.N., S.V., I.B., D.M., D.Š. D.S., O.N., S.P., J.R. i A.J. zbog postojanja osnovane sumnje da su, u periodu 2016-2020, kao predsjednik i članovi Komisije za stambena pitanja Vlade, u saizvršilaštvu, učinili produženo krivično djelo zloupotreba službenog položaja za koje je propisana kazna zatvora od dva do 12 godina. Naime, okrivljenima se stavlja na teret da su, suprotno Odluci o načinu i kriterijumima, za rješavanje stambenih potreba funkcionera, odobrili i dodijelili stambene kredite za poboljšanje uslova stanovanja za 119 javnih funkcionera i zaposlenih u državnim organima i organima državne uprave i takvim postupanjem im pribavili korist, a Budžetu nanijeli štetu u ukupnom iznosu od 2.604.740,59 eura.

Osim toga, optužnice su podignute i protiv M.Lj. službenika Uprave policije, P.B., G.S., službenika Uprave policije, P.L. službenika Agencije za nacionalnu bezbjednost, D.B. izvršnog direktora „Montenegro Vektre“, J.R. bivšeg šefa Odsjeka za obezbjeđenje ličnosti u Upravi policije, P.I., bivšeg ministra poljoprivrede, kao i optužni predlozi protiv bivše izvršne direktorice „Puteva“ V.K. i specijalne tužiteljke L.M, u kom predmetu je pred Višim sudom u Podgorici izrečena prvostepena presuda kojom je ista oglašena krivom zbog izvršenja krivičnog djela zloupotreba službenog položaja iz člana 416 Krivičnog zakonika i osuđena na kaznu zatvora od sedam mjeseci.

Ovi podaci odražavaju intenzivnu aktivnost Specijalnog državnog tužilaštva u borbi protiv kriminala tokom 2023.

Vodeći se potrebama, prioritetima rada, te preporukama EK izvršena je analiza stanja kapaciteta u Sektoru za borbu protiv kriminala i predložena reorganizacija koja se kao takva našla u novom Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji MUP-UP koji je usvojen u avgustu 2022.

Poseban fokus bio je na organizaciji kriminalističke policije koja će ponuditi veću podršku SDT-u u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije, pa je u tom smislu povećan broj inspektora u Specijalnom policijskom odjeljenju sa 32 na 50, pri čemu je u Grupi za istrage krivičnih djela visoke korupcije i pranja novca sistematizovano 29 radnih mjesta (što je uvećanje za 15). Trenutno je angažovano 12 službenika. U narednom periodu se očekuje popunjavanje preostalih radnih mjesta.

Formiran je Odsjek za borbu protiv korupcije, ekonomskog kriminala i sprovođenje finansijskih istraga u cilju jačanja kapaciteta policije za borbu protiv korupcije, suzbijanja krijumčarenja cigareta i sprovođenje finansijskih istraga te uspostavljanja sistema koji podrazumijeva paralelno vođenje kriminalističkog i finansijskog izviđaja za sva krivična djela koja generišu imovinsku korist. U Grupi za borbu protiv korupcije sistematizovano je 17 radnih mjesta i vrše se poslovi otkrivanja i suzbijanja krivičnih djela korupcije koja su u nadležnosti Višeg državnog tužilaštva, kao i drugih krivičnih djela korupcije koja su u naležnosti Specijalnog državnog

tužilaštva, ali na zahtjev ili uz odobrenje postupajućeg specijalnog tužioca, na nacionalnom i međunarodnom nivou. Ovdje posebno ističemo povećan broj ljudskih resursa za pružanje podrške u radu SDT-a.

Tokom 2023, podnijeto je 48 krivičnih prijava i osam izvještaja kao dopune krivičnih prijava protiv 79 fizičkih i četiri pravna lica kojima su prijavljena 104 koruptivna krivična djela.

U javnom sektoru su otkrivena 22 slučaja korupcije, a u privatnom sektoru su otkrivena 32 slučaja korupcije. Iz javnog sektora su procesuirana ukupno 33 lica.

Među procesuiranim licima za korupciju je pet javnih funkcionera – dva direktora Uprave policije, ministar odbrane, državni sekretar u Ministarstvu odbrane i izvršni direktor Fonda za zaštitu životne sredine.

Kada je riječ o borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije na visokom nivou, Uprava policije – Sektor za borbu protiv kriminala u saradnji sa Specijalnim državnim tužilaštvom (SDT), je pokrenulo više istraga slučajeva visoke korupcije koji ukazuju na infiltraciju korupcije i organizovanog kriminala u državne strukture, uključujući i među visoke državne funkcionere.

Ove aktivnosti su u 2023. bile značajnije i rezultirale su procesuiranjem 14 lica Specijalnom državnim tužilaštvu, koja su obuhvaćena sa devet krivičnih prijava i izvještaja kao dopuna krivičnih prijava (šest krivičnih prijava primarno za korupciju, a korupcija je registrovana i u okviru još tri predmeta realizovana primarno zbog drugih krivičnih djela sa elementima organizovanog kriminala). Među licima koja se terete za koruptivna krivična djela su i visoki državni funkcioneri, pet javnih funkcionera (dva bivša direktora Uprave policije, bivši ministar odbrane i državni sekretar u Ministarstvu odbrane, kao i izvršni direktor Fonda za zaštitu životne sredine), zatim tri policijska službenika, četiri carinska službenika i dr.

Kada se pominju javni funkcioneri, procesuirana su i lišena slobode još dva javna funkcionera – bivši v.d. pomoćnik direktora za Sektor za borbu protiv kriminala procesuiran za učešće u kriminalnoj organizaciji i odavanje tajnih podataka članovima kriminalne organizacije, dok se predsjednik Opštine Budva, tereti da je kao organizator kriminalne grupe organizovano međunarodno krijumčarenje kokaina. Ukupna materijalna šteta obuhvaćena krivičnim prijavama podnesenim SDT-u za krivična djela visoke korupcije, iznosi oko 39 miliona eura, kao i 241.642,77 USD, 125.000,00 CHF i 32.570 GBP, od čega šteta za budžet Crne Gore iznosi oko 21 milion eura, dok preostali iznos štete ide na teret pravnih lica oštećenih vršenjem koruptivnih krivičnih djela.

Oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću

U periodu 1. I - 31. XII 2023. u Specijalnom državnim tužilaštvu u predmetima visoke korupcije, privremene mjere obezbjeđenja, na predlog ovog Tužilaštva, određene su u tri predmeta pa je tako u jednom predmetu privremena mjera određena u odnosu na pokretnu imovinu-novac u vrijednosti od 11.000,50 eura u svojini jednog fizičkog lica, u drugom predmetu privremena mjera zabrane raspolaganja i korišćenja nepokretnosti odnosila se na nepokretnosti ukupne površine 67.769m² u vlasništvu jednog pravog lica, dok se u trećem predmetu privremena mjera zabrane raspolaganja i korišćenja nepokretnosti odnosila na nepokretnost jednog pravnog lica ukupne površine 444m².

Takođe, izvršena je obustava izvršenja novčane transakcije sa računa jednog fizičkog lica u iznosu od 11.000,50 eura.

Nadalje, u periodu 1. I - 31. XII 2023. u Specijalnom državnom tužilaštvu u predmetima koji se odnose na krivična djela visoke korupcije pokrenuto je osam finansijskih istraga protiv 40 fizičkih i jednog pravnog lica, dok je na dan 31. XII 2023. u Specijalnom državnom tužilaštvu bilo aktivno 27 finansijskih istraga u predmetima visoke korupcije, a u odnosu na 205 fizičkih i 17 pravnih lica.

U cilju ispunjenja preporuka ekspertske misije, Specijalno državno tužilaštvo restriktivno primjenjuje institut sporazuma o priznanju krivice te u slučaju primjene ovog instituta, ne primjenjuje institut ublažavanja kazne, već su kazne predviđene sporazumom o priznanju krivice iznad minimalno propisane kazne za krivična djela koja se okrivljenima stavljaju na teret.

Nadalje, radi efikasnije borbe protiv korupcije na visokom nivou, organizovanog kriminala, pranja novca i terorizma, godišnjim rasporedom poslova Specijalnog državnog tužilaštva, izvršena je specijalizacija specijalnih tužilaca i državnih tužilaca upućenih na rad u Specijalno državno tužilaštvo, koji prisustvuju kontinuiranim obukama u cilju unapređenja znanja i vještina, za oblasti za koje su specijalizovani.

Takodje u cilju jačanja transparentnosti rada Specijalnog državnog tužilaštva, Godišnjim rasporedom poslova u Specijalnom državnom tužilaštvu određen je tužilac portparol koji u koordinaciji sa glavnim specijalnim tužiocem, blagovremeno informiše javnost o svim važnim pitanjima vezanim za rad Specijalnog državnog tužilaštva.

Prema važnosti i značaju funkcija izvršilaca krivičnih djela i visine protivpravne imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, odnosno visine nastupjele štete, glavni specijalni tužilac određuje koji su predmeti prioritet u radu tužilaštva, i u tom smislu se formira specijalni istražni tim, shodno odredbi iz čl. 30 Zakona o Specijalnom državnom tužilaštvu i urgentno se postupa u predmetima određenim kao prioriternim, a u kojima Specijalno državno tužilaštvo intenzivno saraduje sa međunarodnim partnerima.

Crna Gora uspostavlja početnu evidenciju efikasne i efektivne istrage, krivičnog gonjenja i osuda u slučajevima korupcije, uključujući predmete na visokom nivou, pa se tako u SDT-u vrši unos svih podataka, informacija i dokumentacije iz predmeta u IBM aplikaciju, koja je kreirana sa ciljem vođenja elektronske evidencije svih predmeta.

U cilju unapređenja i pojednostavljenja procesa prikupljanja podataka za potrebe redovnog i godišnjeg izveštavanja Evropske komisije u okviru poglavlja 23 i 24, kao i radi lakšeg prepoznavanja trendova, relevantne službe Komisije (DG NEAR, u saradnji s DG HOME i DG JUST) su razvile novu e-plattformu. Ova platforma je prilagođena korisnicima državnih institucija, uključujući i Specijalno državno tužilaštvo (SDT). Tim za prikupljanje podataka Zajedničkog istraživačkog centra Komisije konfigurisao je ovu platformu i sproveo ciljanu obuku za relevantne kontakt osobe u institucijama, uključujući i SDT, kako bi im olakšao unos podataka u e-plattformu. Ovlašćena lica u SDT-u će vršiti unos podataka i informacija u postojeću e-plattformu. Postavljen je cilj da se do kraja 2024. unesu kvantitativni podaci za poslednjih pet godina u e-plattformu. Paralelno s tim, vršiče se unos kvantitativnih podataka prema dogovoru s nacionalnim koordinatorom za unos podataka u e-plattformu. Ova inicijativa ima za cilj efikasnije prikupljanje i analizu relevantnih informacija radi boljeg praćenja i izveštavanja o dešavanjima u oblastima obuhvaćenim poglavljima 23 i 24.

Radi efikasnijeg suzbijanja korupcije na visokom nivou, Specijalnom državnom tužilaštvu omogućen je pristup određenim podacima Uprave za katastar i državnu imovinu. Ovaj pristup ostvaren je kroz upotrebu posebnog tokena koji je dodijeljen Specijalnom državnom tužilaštvu. Ovaj mehanizam služi kao privremeno rješenje

do potpunog uspostavljanja sistema bezbjedne razmjene podataka, omogućavajući tako efikasnije vođenje istraga i procesuiranje slučajeva korupcije na visokom nivou.

TEMELJNA PRAVA

Nakon pažljivog usaglašavanja sa relevantnim institucijama, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava je 29. XII 2023. poslalo Predlog zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije Evropskoj komisiji na mišljenje, čime je postignut konkretan iskorak ka jačanju pravnog okvira zaštite ljudskih prava u zemlji. Predmetni zakon usloviće usklađivanje svih ostalih zakona kojim se reguliše zabrana diskriminacije, dok će istovremeno unaprijediti promociju jednakosti kao ključnog principa ovog zakona. Donošenjem Zakona o zaštiti jednakosti i zabrani ojačaće se sistem zaštite od diskriminacije i obezbijediti potpuna usklađenost sa relevantnom pravnom tekovinom Evropske unije.

Predlogom pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, koji je 31. I 2024. dostavljen Vladi na razmatranje i utvrđivanje, obrazuje se Direktorat za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom. U cilju jačanja kapaciteta ovog ministarstva, ovim pravilnikom će se povećati broj sistematizovanih radnih mjesta sa trenutnih 48 na ukupno 56 radnih mjesta.

Tekst Predloga zakona o zaštiti podataka o ličnosti je usaglašen je sa ekspertima iz navedenih oblasti. U Predlogu zakona implementirana je u potpunosti Regulatorna Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) 2016/679 o zaštiti fizičkih lica u vezi sa obradom ličnih podataka u saradnji sa ekspertom iz Slovenije. Navedeni tekst Nacrta zakona će u toku I kvartala tekuće godine biti dat na javnu raspravu.

Predlog zakona zaštiti podataka o ličnosti koje sprovode nadležni organi u svrhe sprovođenja istrage, otkrivanja ili gonjenja za krivična djela ili izvršavanje krivičnih sankcija u kojem je implementirana Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) 2016/680 o zaštiti fizičkih lica u vezi sa obradom ličnih podataka od strane nadležnih organa u svrhe sprječavanja, istrage ili gonjenja za krivična djela ili izvršenje krivičnih sankcija i o slobodnom kretanju takvih podataka, usaglašen je djelimično u saradnji sa ekspertom iz Slovenije te je neophodno njegovo dalje usaglašavanje do utvrđivanja konačnog teksta zakona.

Prava osoba s invaliditetom

Zaštitnik je u 2023. uspostavio Nezavisni mehanizam za promociju, zaštitu i praćenje primjene Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori, a u okviru projekta „Podrška nezavisnom monitoringu Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom“, koji realizuje institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda uz tehničku podršku Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori. Projekat predstavlja dio dvogodišnje inicijative „Unapređenje inkluzije djece sa smetnjama u razvoju i odraslih sa invaliditetom u Crnoj Gori“ finansirane od strane Partnerstva Ujedinjenih nacija za prava osoba sa invaliditetom (UNPRPD), koju sprovodi UNICEF, UNDP i Kancelarija rezidentnog koordinatora Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori.

Nastavljeno je finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija i za 20 projekata/programa iz oblasti zaštite i promocije ljudskih i manjinskih prava – zaštite lica sa invaliditetom od diskriminacije – u 2023. izdvojeno je 451.597,48 eura.

Zbog strukturnih promjena u sastavu Vlade, u toku je obezbeđivanje uslova za formiranje Savjeta za prava lica sa invaliditetom.

Rodna ravnopravnost i nasilje u porodici

Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici upućen je EK na davanje komentara i sugestija 15. XII 2023. Ovim Predlogom zakona je jasno definisana razlika između elemenata prekršaja nasilja u porodici i elemenata krivičnog djela nasilja u porodici. Proširena je definicija članova porodice. Pooštrena kaznena politika. Izmjene se ogledaju u jasnim definicijama zaštitnih mjera koje se izriču učiniocu.

Vlada je 20. VII 2023. usvojila Izveštaj o sprovođenju Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti 2021–2025 za 2022, i donijela novi dvogodišnji Akcioni plan za period 2023–2024 (u daljem tekstu: AP NSRR 2023-2024). Iako je prvi dvogodišnji Akcioni plan 2021-2022 NSRR donio važne korake u integraciji principa rodne ravnopravnosti u javne politike i javne financije, nije uspio riješiti strateške probleme žena i muškaraca, uglavnom zbog ograničenih resursa i vanjskih promjena u kontekstu. Prilikom planiranja aktivnosti za period 2023–2025, u novi dvogodišnji AP NSRR uzete su u obzir preporuke Evaluacije koje su se specifično odnosile na naredni ciklus planiranja aktivnosti i nadležnosti relevantnih institucija. Izmijenjeni su nosioci aktivnosti u skladu sa novom strukturom Vlade, a takođe su dodati i mogući partneri u realizaciji.

Rezultati drugog Indeksa rodne ravnopravnosti za Crnu Goru predstavljeni su u julu 2023. od strane Uprave za statistiku. Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru iznosi 59,3 što je porast od 4,3 indeksna poena u odnosu na Indeks iz 2019. Shodno podacima Indeksa rodne ravnopravnosti po domenima, najveća rodna ravnopravnost je u okviru domena zdravlje i iznosi 87,6, dok je najniža u domenu moći i iznosi 44,1. Ipak, najveći rast u odnosu na 2019. zabilježen je upravo u domenu moći i to za devet indeksnih poena, a zatim kod domena vrijeme za 6,2 i domena rada za 5,5 indeksnih poena.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo pravde i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, krajem 2022. započeli su realizaciju projekta - Promocija dijaloga i zajedničke akcije za borbu protiv govora mržnje, koji se finansirao u okviru UNDP portfolija za upravljanje, izgradnju mira, krize i otpornosti. Projekat je imao za cilj da doprinese rodnoj ravnopravnosti i održivom miru, kroz jačanje leaderskih kapaciteta žena, omogućavajući konstruktivan dijalog i zajedničke akcije u smjeru adresiranja podjela, rodno zasnovanog govora mržnje, seksizma i mizoginije. Projekat se završio u decembru 2023.

Kancelarija UNDP u Crnoj Gori i Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava – Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti, u partnerstvu sa ambasadama Češke Republike i Austrije u Crnoj Gori, Delegacijom Evropske unije, organizovali su seriju događaja u sklopu globalne kampanje „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“. Pod zajedničkim nazivom „Razgovori o rodnoj ravnopravnosti“, ovi događaji su okupili preko 400 (četiri stotine) relevantnih aktera/ki koji su diskutovali o različitim aspektima i izazovima u sprovođenju politike rodne ravnopravnosti.

U partnerstvu sa Misijom OSCE-a, tokom 2023, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava nastavilo je da sprovodi projekat „Podrška promociji i integraciji rodne ravnopravnosti“. Rezultati projekta obuhvataju: obuku 15 trenera (13 žena, dva muškarca) za sprovođenje programa obuke o rodno odgovornom budžetiranju (ROB), pripremu Priručnika za ROB sa Programom obuke o ROB-u, obuku 20 zaposlenih (25% muškaraca) u budžetskim jedinicama za naprednu obuku primjene Metodologije za izvještavanje o rodnom budžetu, pripremu Metodologije za praćenje i evaluaciju rodno odgovornog budžetiranja, obuku osam zaposlenih iz Sektora za strateško planiranje i koordinaciju politika Vlade u okviru Generalnog sekretarijata Vlade (GSV) za izdavanje mišljenja o primjeni izmijenjene Metodologije razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata kroz uvođenje rodne perspektive u sadržaj dokumenta (Metodologija), podršku izradi

Lokalnog akcionog plana za rodnu ravnopravnost u Beranama, sprovođenje istraživanja o rodnim razlikama u vlasništvu nekretnina i emitovanje dva TV programa koji produkuju rodne stereotipe u obrazovanju i vlasništvu nekretnina.

Odluka o finansiranju 22 projekta nevladinih organizacija u oblasti rodne ravnopravnosti u ukupnom iznosu od 250.000,00 eura, donešena je 27. X 2023, nakon sprovedenog postupka raspodjele na osnovu Javnog konkursa „Rodni barometar u Crnoj Gori” objavljenog 27. VI 2023. na portalu Ministarstva ljudskih i manjinskih prava: www.gov.me/mmp i internet portalu e–uprave.

Vlada je u julu 2023. usvojila Nacionalni plan za implementaciju Istanbulske konvencije 2023-2027. Cilj novog strateškog dokumenta je promovisanje i zaštita prava svih, a posebno žena, da žive bez nasilja u javnoj i privatnoj sferi u skladu sa principima ravnopravnosti i nediskriminacije, kao i postizanje rodne ravnopravnosti, iskorjenjivanje predrasuda i rodnih stereotipa, adekvatna obuka svih stručnjaka, kao i programi za počiniocce nasilja u cilju sprečavanja dalje viktimizacije žrtava rodno zasnovanog nasilja. Poseban akcenat je stavljen na osnaživanje žena i djevojčica koje su doživjele nasilje, a one su žene sa invaliditetom, pripadnice LGBTIQ populacije, odnosno žene i osobe različitog rodnog identiteta, Romkinje i Egipćanke i žene koje žive u ruralnim područjima. Nacionalnim planom je predviđeno otvaranje Kriznog centra za žrtve seksualnog nasilja u skladu sa preporukama Istanbulske konvencije i stvaranje uslova za uspostavljanje novih specijalizovanih usluga podrške u skladu sa Istanbulskom konvencijom.

U saradnji sa UNICEF-om sprovodi se projekat za jačanje sistema zaštite za prevenciju i zaštitu djece od svih oblika nasilja i eksploatacije, koji finansira Evropska unija. U sklopu realizacije projekta, planirana je izrada Strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja za period 2024-2028, čijom izradom koordinira Ministarstvo rada i socijalnog staranja. UNICEF je obezbijedio ekspertsku konsultantsku podršku. MRSS je oformilo radnu grupu koja će raditi na izradi strategije. Prvi nacrt dokumenta je urađen, a rok za izradu dokumenta je IV kvartal 2024.

U periodu 1. I - 31. XII 2023. na teritoriji Crne Gore izvršena su 422 krivična djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici i 46 krivičnih djela koja se dovode u vezu sa nasiljem u porodici, za koja je podnijeto 446 krivičnih prijava. Navedeni broj krivičnih djela učinjen je od strane 450 lica, od kojih je 409 muškog pola (od kojih su šest maloljetna lica) i 32 ženskog pola (od kojih su tri maloljetna lica). Od svih izvršenih krivičnih djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, 117 KD ili 27,73% je izvršeno na području Podgorice. Žrtve izvršenih krivičnih djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici su 520 lica, 154 muškog i 366 ženskog pola. Od ukupnog broja žrtava, 76 su maloljetna lica, i to 39 muškog i 37 ženskog pola.

Uprava policije je u 2023. podnijela 1.534 prekršajnih prijava zbog izvršenih 2.077 prekršaja iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Navedeni broj prekršaja učinjen je od strane 1.679 izvršilaca, od kojih je 1.272 muškog pola (od kojih su 22 maloljetna lica), i 407 ženskog pola (od kojih su pet maloljetna lica). Žrtve izvršenih prekršaja su 1.881 lice, od kojih su 744 muškog i 1.092 ženskog pola. Od ukupnog broja žrtava izvršenih prekršaja, 188 su maloljetna lica (88 muškog i 100 ženskog pola).

Zaštita LGBTI prava

U izvještajnom periodu, intenzivno se radilo na izradi odnosno usaglašavanju teksta Nacrta zakona o pravnom priznavanju rodnog identiteta po osnovu samoopredjeljenja, čija je priprema planirana u okviru Strategije za unaprjeđenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori 2019-2023. Na završnom sastanku Radne grupe, koji je održan 24. I 2024, usaglašen je tekst koji će tokom februara 2024. biti dat na javnu raspravu.

Vlada je u maju 2023. usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije unaprjeđenja života LGBT osoba za 2022. kao i Akcionni plan za sprovođenje Strategije unaprjeđenja života LGBT osoba za 2022. Stepen realizacije aktivnosti koje su predviđene Akcionim planom za 2022. ukazuje da je 54% aktivnosti potpuno realizovano, 3% djelimično realizovano, dok je za 33% aktivnosti izostala realizacija. Razlog nerealizacije planiranih aktivnosti je kasno usvajanje Zakona o budžetu, kao i sajber napad koji je ostavio velike posljedice u radu državnih institucija, što je dovelo do toga da se neke aktivnosti odlože. Usvajanje novog Strateškog dokumenta za unaprjeđenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori za period 2024-2028. sa Akcionim planom za 2024. planirano je za II kvartal 2024. Tim povodom, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava je u oktobru 2023. objavilo javni poziv za predlaganje predstavnik/ca nevladinih organizacija u Radnoj grupi za izradu novog stateškog dokumenta. Shodno uslovima javnog poziva, izabrana/e su četiri predstavnika/ce nevladinog sektora. U toku je formiranje Radne grupe.

Kada su u pitanju prijave događaja na štetu LGBTI osoba, shodno elektronskim evidencijama Uprave policije, u periodu 1. I - 31. XII 2023. podnijete su 264 prijave protiv 264 osobe. Radi se o uvredljivim komentarima postavljenim na društvenim mrežama. Policija je postupila po svakoj prijavi. U najvećem broju slučajeva, nakon izjašnjenja tužioca da nema elemenata krivičnog djela čije se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, odgovorna lica su procesuirana nadležnom prekršajnom sudu zbog prekršaja iz čl. 19. Zakona o javnom redu i miru, dok je u ostalim slučajevima postupak po prijavama u toku.

Uz ekspertsku podršku Savjeta Evrope, pripremljena je Evaluacija Strategije za unaprjeđenje života LGBT osoba u Crnoj Gori za period 2019-2023, koja će nakon konačne verifikacije biti prezentovana javnosti.

U 2023. nastavljeno je finansiranje projekata/programa koje realizuju nevladine organizacije u cilju promocije i zaštite prava LGBTI osoba. U skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava podržalo je osam projekata/programa u iznosu od 150.000,00 eura.

Jedanaesta Parada ponosa organizovana je pod sloganom „Samoodređenje“ u oktobru 2023. Manifestacija je protekla bez posebnih mjera bezbjednosti, što je pokazatelj napretka društva u pogledu tolerancije i poštovanja različitosti.

Reforma zatvorskog sistema

U izvještajnom periodu 1. I - 31. XII 2023. formirano je ukupno 26 predmeta, protiv 64 lica-osumnjičena policijska službenika i službenika UIKS-a zbog krivičnih djela iz člana 166a stav 2 u vezi stava 1 Krivičnog zakonika, člana 167 stav 2 u vezi stava 1 Krivičnog zakonika, čl. 170 Krivičnog zakonika, iz člana 416 stav 1 Krivičnog zakonika, člana 417 stav 1 Krivičnog zakonika, člana 414 stav 1 Krivičnog zakonika, člana 389 stav 1 Krivičnog zakonika u odnosu na 27 oštećena lica. U fazi izviđaja je 11 predmeta protiv 29 lica, rješenje o odbačaju krivične prijave je donijeto u 13 predmeta protiv 29 osumnjičenih, a u dva predmeta protiv šest lica je podniet optužni predlog nadležnim sudovima. Sedam predmeta je ustupljeno nadležnim tužilaštvima.

U istom periodu, formirano je više krivičnih predmeta tkz. raznih, u vezi saznanja državnog tužilaštva da je eventualno došlo do torture, a sve u cilju utvrđivanja svih okolnosti u vezi postojanja osnova sumnje da je učinjeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti od strane policijskih službenika ili službenika UIKS-a.

Nakon ocjene svih prikupljenih dokaza i podataka u nekim predmetima je pokrenut krivični postupak, neki su u fazi izviđaja, a određeni predmeti su arhivirani, jer ne postoji osnovana sumnja da je neko lice izvršilo krivično djelo.

Prilikom vođenja izviđaja u krivičnim predmetima zbog sumnje na torturu, državni tužioci u potpunosti primjenjuju uputstvo opšteg karaktera vrhovnog državnog tužioca, od 27. VI 2019, u cilju postizanja hitne, nezavisne i djelotvorne istrage, pa u tom cilju službeno zabilježavaju sve važne činjenice prilikom saslušanja lica lišenih slobode i određuju njihov tjelesni pregled i vještačenje njihovih tjelesnih povreda, bez obzira na to da li lica imaju vidljive spoljašnje povrede, pa čak i u odsustvu izričitih navoda o zlostavljanju, pod uslovom da na to ukazuju druge činjenice i okolnosti.

Vlada je 26. I 2023. usvojila Uredbu o izmjeni Uredbe o uslovima za sticanje zvanja i nivoima zvanja službenika Uprave za izvršenje krivičnih sankcija.

Vlada je 15. II 2023. usvojila Informaciju o potrebi upisa polaznika po Obrazovnom programu za zanimanje zatvorski policajac/ka u Javnoj ustanovi Viša stručna škola „Policajska akademija“ u Danilovgradu. Pored postojećeg obrazovnog programa u saradnji sa Javnom ustanovom „Policajska akademija“ u Danilovgradu urađen je i predlog Obrazovnog programa za osnovnu obuku zatvorski policajac/ka.

Vlada je 11. V 2023. usvojila Izveštaj o obavezama Vlade iz Završnih razmatranja o Trećem periodičnom izvještaju Crne Gore sa planom aktivnosti u cilju implementacije datih preporuka. Izveštaj sa planom aktivnosti dostavljen je Komitetu UN-a protiv torture, a u toku je formiranje Operativnog tima za praćenja aktivnosti iz usvojenog plana.

Vlada je 22. VI 2023. usvojila Strategiju za izvršenje krivičnih sankcija 2023-2026. sa Akcionim planom za period 2023 – 2024. Cilj ovog strateškog dokumenta je nastavak rada započetog prethodnom strategijom, prije svega kroz dalje unapređenje intersektorske saradnje, jačanje efikasnosti ukupnog sistema, s dominantnim naglaskom na sljedećim oblastima: unapređenje prevencije i zaštite od zlostavljanja i poštovanje ljudskih prava; povećanje institucionalnih kapaciteta UIKS-a; resocijalizacija pritvorenih i osuđenih lica.

Pokrenuto je deset disciplinskih postupaka protiv devet službenika zbog povrede službene dužnosti. U jednom postupku protiv jednog službenika pokrenut je disciplinski postupak zbog osnovane sumnje da je prekoračio ovlašćenja prema osuđenom licu (postupak je u toku).

U izvještajnom periodu, nastavljeno je stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, a poseban značaj imala je obuka na teme: „Međunarodni i domaći standardi u zaštiti od torture, zlostavljanja, nehumanog i ponižavajućeg postupanja u odnosu na lica lišena slobode – primjena preporuka sadržanih u mišljenjima Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, datih u odnosu na Upravu za izvršenje krivičnih sankcija “. Takođe, organizovane su obuke i na teme: „Ovlašćenja u obavljanju poslova obezbjeđenja i sredstva prinude, i procedure prilikom upotrebe sredstava prinude“, „Nasilje među zatvorenicima“, „Upotreba sile“.

U okviru saradnje sa Agencijom Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena, a kroz projekat „Mladi međunarodni konsultanti za podršku Direktoratu za informaciono-komunikacione tehnologije pravosuđa i bezbjednost podataka Ministarstva pravde“, uz finansijsku podršku Kraljevine Norveške, angažovano je pet lica, počev od 15. VI 2022. Od navedenog broja su tri kosultanta/tkinje bile angažovane u Direktoratu za izvršenje krivičnih sankcija i kontrolu zaključno sa 23. X 2023, kao dana kada su zasnovali radni odnos u Ministarstvu pravde kao izabrani kandidati po osnovu sprovedenog javnog oglasa.

Preduzete su aktivnosti na poboljšanju uslova boravka lica lišenih slobode pa je osim tekućeg održavanja i adaptacije prostorija u kojima su smještena lica lišena slobode, nastavljeno i s aktivnostima u okviru projekta „Izgradnja zatvora za sjevernu regiju Crne Gore u Mojkovcu”, kao i u okviru projekta izgradnje Specijalne zdravstvene ustanove, nove prijavnice, zatvora otvorenog tipa i multifunkcionalnog objekta.

Izrađena je tehnička dokumentacija u okviru projekta „Izgradnja zatvora za sjevernu regiju Crne Gore u Mojkovcu“, a koji je finansiran iz granta Investicionog okvira Zapadnog Balkana (WBIF) u iznosu od 1.200.000 eura. Ovu tehničku pomoć realizovao je konzorcijum WBIF Infrastructure Project Facility 7 (IPF7), a period realizacije je novembar 2019–novembar 2021. Izgradnja Zatvora za sjevernu regiju Crne Gore u Opštini Mojkovac će se finansirati sredstvima kredita Banke za razvoj Savjeta Evrope (CEB-a) u iznosu od 15.000.000 eura i grant sredstvima WBIF u iznosu od 1.200.000 eura (ukupno 16.200.000 eura). Naime, Odlukom o zaduživanju Crne Gore za 2021. predviđeno je da se Crna Gora zadužuje kod Banke za razvoj Savjeta Evrope (CEB), za potrebe Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava za izgradnju kapitalnog objekta - Zatvor u Mojkovcu, u iznosu do 15.000.000 eura. Takođe, u oktobru 2021. Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava je data saglasnost na idejno arhitektonsko rješenje. Presentacija glavnog projekta je organizovana 10. XI 2021. Potpisan je Ugovor o javnoj nabavci između Uprave za kapitalne projekte i „ING INVEST“ DOO Danilovgrad za vršenje revizije glavnog projekta izgradnja zatvora za sjevernu regiju Crne Gore u opštini Mojkovac, 17. X 2022. U toku je revizija glavnog projekta, kao i aktivnosti na izradi, reviziji odnosno implementaciji drugih povezanih projekata (trafostanica, hidrotehničke infrastrukture - vodovodne infrastrukture, pristupni put, i sl).

Što se tiče projekta „Izgradnje Specijalne zdravstvene ustanove, nove prijavnice, zatvora otvorenog tipa i multifunkcionalnog objekta“, u izvještajnom periodu završena je izrada i revizija glavnog projekta za četiri objekta (Specijalna zdravstvena ustanova, prijavnica, zatvor otvorenog tipa i multifunkcionalni objekat). 2. XII 2019. stupio je na snagu Finansijski sporazum za IPA 2018 između Evropske komisije i Crne Gore, kojim je za Projekat „EU za poboljšanje pristupa pravdi i temeljna prava“ opredijeljeno 13.516.733 eura, u okviru kojeg će se u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, u iznosu od 4.378.311 eura, finansirati gradnja četiri objekta (Specijalna zdravstvena ustanova, Prijavnica, Multifunkcionalni objekat i Otvoreni zatvor). Izgradnja Specijalne zdravstvene ustanove prepoznata je kao prioritetan infrastrukturni projekat u sektoru društvenih djelatnosti i kao takav, dio je Projekta „Izgradnja Specijalne zdravstvene ustanove, Prijavnice, Multifunkcionalnog objekta i Otvorenog zatvora u okviru kompleksa UIKS-a u Spužu“ koji se nalazi na Jedinствenoj listi prioriternih infrastrukturnih projekata 2019. Vlada je 16. XII 2021. usvojila Informaciju o kapitalnim infrastrukturnim projektima u sektoru pravde, koji se ostvaruju uz instrument pretpristupne podrške, tako da će nedostajuća sredstva u iznosu od 8.621.689 eura biti planirana prilikom pripreme Predloga zakona o budžetu za 2022, 2023. i 2024, a shodno dinamici realizacije projekta. Vlada je 20. X 2022. usvojila Informaciju o potrebi o obezbjeđivanja dodatnih finansijskih sredstava za realizaciju IPA 2018 programa za oblast „Vladavina prava i temeljna prava“. Na ovaj način je zaokružena finansijska konstrukcija za realizaciju IPA2018 programa za ovu oblast. Evaluaciona komisija završila evaluaciju dostavljenih ponuda od strane ponuđača u okviru postupka javnih nabavki za Projekat „EU za poboljšanje pristupa pravdi i temeljna prava“, u okviru kojeg projekta jedan od LoT je i gradnja četiri objekta u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija (Specijalna zdravstvena ustanova, Prijavnica, Multifunkcionalni objekat i Otvoreni zatvor). Potpisan je Ugovor o javnoj nabavci između Uprave za kapitalne projekte i IGP „Fidija“ DOO Podgorica za izgradnju ovih objekata, 1. XII 2022. Građevinski radovi su počeli 7. III 2023. Očekivano trajanje radova je 24 mjeseca. Radovi se odvijaju po predviđenoj proceduri, s tim što je u prethodnom periodu, usljed nestabilnih vremenskih prilika koje nijesu karakteristične za ovo doba godine, dinamika radova bila usporena.

Takođe, u sklopu Istražnog zatvora, Sektor za stručnu obuku i rad zatvorenika vršio je aktivnosti na izgradnji objekta površine oko 350m² za potrebe Sektora za zdravstvenu zaštitu. Izgradnjom ovog objekta oslobodiće se prostorije ambulante u Istražnom zatvoru i iste bi se koristile za smještaj 60-70 mjesta pritvorenih lica.

U segmentu resorne nadležnosti Ministarstvo zdravlja učestvuje u projektu „Unaprjeđenje zaštite ljudskih prava pritvorenih i zatvorenih lica u Crnoj Gori“, koji se sprovodi kroz *Horizontalni program za Zapadni Balkan i Tursku*. U okviru programa, Ministarstvo zdravlja je podržalo učešće zdravstvenih radnika na obuci Prepoznavanje i evidentiranje trauma nastalih mučenjem i zlostavljanjem, koja je održana 21. i 22. XII 2023, a kroz Plan obuka i sa učešćem Nacionalnog preventivnog mehanizma. Pet ljekara iz Urgentnog centra KCCG, Zavoda za hitnu medicinsku pomoć i Doma zdravlja Glavnoga grada, učestvovalo je na obuci koja ima za temu prepoznavanje i evidentiranje pojava koje ukazuju na moguće zlostavljanje i mučenje.

U organizaciji Savjeta Evrope, Ministarstva pravde i Ministarstva zdravlja, realizovana je posjeta eksperata Pompidu grupe - Program krivičnog pravosuđa i zdravlja u zatvorima (30. V - 1. VI 2023), u cilju podrške unapređenju znanja i vještina zaposlenih u zatvorskom sistemu Crne Gore o tretmanu zavisnosti od psihoaktivnih supstanci. Eksperti Savjeta Evrope, zaključili su nakon uspješne posjete, da će Crna Gora nastaviti program kroz sljedeću naprednu fazu, i imati podršku Savjeta Evrope i kao regionalna “kompetentna tačka”, i kao tačka za države područja Jugoistočne Evrope, a koje su dio Stalne radne grupe za saradnju u JIE.

Sloboda izražavanja

Ministarstvo kulture i medija, u čijem resoru je oblast medija, nastavlja da radi na jačanju i unapređenju normativnog okvira u oblasti medija. U toku je usaglašavanje Predloga Zakona o audio-vizuelnim medijskim uslugama, Zakona o medijima i Zakona o javnom medijskom servisu Crne Gore sa ostalim resorima u Vladi. Ova tri zakona predstavljaju osnov harmonizacije crnogorskog okvira i prakse sa *acquis-em* u oblasti audio-vizuelne politike, a istovremenim usvajanjem doprinijevamo kvalitetnoj i dosljednoj implementaciji međunarodnih standarda. To će omogućiti medijsku reformu koja je započeta i praćena inkluzivnim i transparentnim procesom izrade zakona. U novom Zakonu o audio-vizuelnim medijskim uslugama izvršiće se potpuno usaglašavanje sa Direktivom (EU) 2018/1808 Evropskog parlamenta i Evropskog Savjeta od 14. XI 2018. o izmjenama i dopunama Direktive 2010/13/EU o koordinaciji određenih zakonskih odredbi, regulaciji ili upravnim radnjama u državama članicama koje se tiču pružanja audio-vizuelnih medijskih usluga, kao i dalje jačanje i profesionalnosti Savjeta i rukovodstva AEM-a. Novim Zakonom o medijima će se unaprijediti odredbe koje se odnose na transparentnost vlasništva u medijima, evidencije medija, državne pomoći, uvesti nove odredbe kojima se po prvi put daje definicija novinara, predviđa pojačan nadzor nad ispunjavanjem zakonskih obaveza od strane medija. Novim Zakonom o javnom medijskom servisu Crne Gore, unaprijediće se odredbe koje se odnose na nezavisnost, sastav, profesionalnost i zaštitu Savjeta i rukovodstva Savjeta RTCG. Očekivano usvajanje sva tri zakona u Skupštini previđeno je za kraj aprila tekuće godine.

Skupština je 28. XII 2023. donijela Zakona o izmjeni Zakona o Nacionalnom javnom emiteru Radio i televizija Crne Gore, kojim je predviđeno da se: "Iz budžeta Crne Gore za ostvarivanje osnovne djelatnosti RTCG preusmjeravaju sredstva na godišnjem nivou u iznosu od 1,34% planiranih ukupnih budžetskih sredstava, umanjениh za sredstva kapitalnog budžeta i budžeta državnih fondova (tekući budžet), za godinu za koju se budžet donosi, s tim da iznos tih sredstava na godišnjem nivou, u slučaju smanjenja tekućeg budžeta, ne može biti manji od iznosa opredijeljenog za prethodnu fiskalnu godinu." Finansijska predvidivost garantovana je normom da u slučaju smanjenja tekućeg budžeta iznos sredstava na godišnjem nivou, ne može biti manji od iznosa sredstava u prethodnoj godini.

Vlada je, nakon 15 mjeseci intenzivnog rada, na predlog Ministarstva kulture i medija, 19. X 2023. usvojila Medijsku strategiju Crne Gore 2023-2027, sa Akcionim planom za period 2023-2024. Cilj ove strategije je kreiranje povoljnog ambijenta za puno ostvarivanje prava na slobodu izražavanja i slobodu medija u Crnoj Gori. Ovaj strateški dokument donijeće usvajanje i primjenu najviših međunarodnih standarda u oblasti slobode izražavanja, usklađivanje sa politikama Evropske unije, kreiranje povoljnog ambijenta za održiv i nesmetan rad medija, kao i za slobodno, profesionalno i odgovorno novinarstvo.

U periodu 1. I – 31. XII 2023. u evidencijama Uprave policije registrovano je ukupno 11 događaja napada za novinare i/ili medijske kuće, a koji su za posljedicu imali njihovo profesionalno angažovanje. U odnosu na 2022. bilježi se 50% manje događaja gdje su oštećeni novinari i/ili njihova imovina kao posljedica njihovog profesionalnog angažovanja i, što je posebno značajno, 70% manje događaja koji su kvalifikovani kao krivična djela. Od navedenog broja nadležni državni tužilac je četiri događaja kvalifikovao kao krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti, tri događaja su rasvijetljeni i izvršioци procesuirani, jedan događaj je nerasvijetljen. Takođe, u tri događaja ovlašćeni policijski službenici su analizirajući spise predmeta cijenili da se u radnjama prijavljenih lica stiču elementi izvršenja prekršaja iz Zakona o javnom redu i miru, u svim slučajevima su pokrenuti prekršajni postupci protiv izvršioца prekršaja. U dva događaja nadležni državni tužilac je cijenio da u prijavljenim događajima nema elemenata izvršenja krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti. Još uvijek nijesu kvalifikovana dva događaja od strane nadležnog tužioca. Tokom izvještajnog perioda, rasvijetljen je jedan događaj iz decembra 2022, koji je nakon policijsko-tužilačkih aktivnosti i preduzetih mjera i radnji na identifikaciji izvršilaca prekvalifikovan od strane nadležnog tužioca iz krivičnog djela u prekršaj iz Zakona o javnom redu i miru, što je rezultiralo podnošenjem dva zahtjeva za vođenje prekršajnog postupka protiv dva lica.

Tokom 2023, nastavljene su aktivnosti na rasvijetljavanju ubistva urednika „Dana“, Duška Jovanovića. Uprava policije je, po nalogu VDT-a u Podgorici, uručila više poziva građanima i isti su od strane postupajuće tužiteljke saslušani na okolnosti ubistva Duška Jovanovića. Vršena je detaljna analiza spisa predmeta i pronađenih tragova. Postupajuća tužiteljka VDT zajedno sa vještakom Forenzičkog centra u Danilovgradu, nakon sprovedene analize treba da procijeni da li i koji tragovi koji su izuzeti sa lica mjesta i spornog vozila, eventualno mogu biti predmet novih - dopuskih vještačenja. U odnosu na predmet napada na novinara Tufika Softića, tokom izvještajnog perioda nije se došlo do novih podataka ni saznanja na osnovu kojih bi rasvijetlili navedeni slučaj.

Ministarstvo kulture i medija u skladu sa članom 21 Zakona o medijima i članom 5 Pravilnika o raspodjeli sredstava za dnevne i nedjeljne štampane medije i internetske publikacije raspisalo je Javni konkurs za finansiranje medijskih sadržaja u dnevnim i nedjeljnim štampanim medijima i na internetskim publikacijama i finansiranje operativnih troškova različitih mehanizama samoregulacije u 2023. u trajanju 7-22. XII 2023.

Ministarstvo kulture i medija finansiralo je u 2023. tri zahtjeva za operativne troškove mehanizama samoregulacije u iznosu od 23.160,16 eura.

Ministarstvo kulture i medija, u skladu sa članom 17 stav 2 Zakona o medijima i i članom 5 Pravilnika o raspodjeli sredstava za štampane neprofitne medije raspisalo je Javni konkurs za finansiranje programskih sadržaja u štampanim neprofitnim medijima u 2023. u trajanju 5-20. VII 2023.

U oblasti slobode izražavanja, Vlada je 12. VII 2023. usvojila Izveštaj o radu Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija za period od 5. decembra 2022. godine do 23. juna 2023. godine. Ovim dokumentom je obuhvaćeno pet izvještaja o napadima na novinare i njihovu imovinu, kojima su date preporuke za postupanje nadležnih organa i institucija, u cilju utvrđivanja činjenica o napadima, preispitivanja bezbjednosti najugroženijih novinara i medija, postojanja eventualne odgovornosti za nastupanje zastarjelosti u određenim slučajevima, kao i potrebi sprovođenja određenih istražnih radnji. Dio izvještaja je i analiza tabele podataka o slučajevima napada na novinare i medije koju je Komisiji dostavilo Državno tužilaštvo, s podacima zaključno s 31. XII 2022.

Izveštaj o radu Komisije za period za period 23. VI - 30. XI 2023. upućen je početkom februara Generalnom sekretarijatu Vlade, nadležnoj Vladinoj komisiji, a očekuje se njegovo skoro usvajanje.

Zaštita manjinskih naroda

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda je saglasno odredbi člana 28 stav 2 Zakona o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda, pokrenuo postupak ispitivanja povrede ljudskih prava i sloboda po sopstvenoj inicijativi, a povodom saznanja da je Državna izborna komisija na posljednjim lokalnim izborima tražila da se manjinske liste izjednače sa građanskim, odnosno da na izbornoj listi imaju najmanje 2/3 kandidata/kinja, a ne 1/3 kandidata/kinja kako je to ranije bio slučaj. Imajući u vidu da se posebne mjere u domenu utvrđivanja izbornih lista, kao i raspodjele mandata odnose i na poslanike i na odbornike, Zaštitnik je bio mišljenja da se odredba člana 39 stav 4 Zakona o izboru odbornika i poslanika treba analogno propisati i primijeniti i za izbornu listu za izbor odbornika koju podnose grupe birača ili političke partije koje predstavljaju manjinski narod ili manjinsku nacionalnu zajednicu.

U cilju razmatranja napretka u sprovođenju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, ekspertska misija Savjeta Evrope boravila je u Crnoj Gori u periodu 6–10. XI 2023. Predmetna misija imala je zadatak da izvrši procjenu sprovođenja politika u oblasti zaštite i unapređenja prava manjinskih naroda. Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava koordiniralo je procesom pripreme i realizacije predmetne misije za procjenu sprovođenja politika u oblasti zaštite i unapređenja prava manjinskih naroda, kao i prikupljenjem informacija na osnovu dodatnih pitanja koja su dostavljena od strane Savjeta Evrope, nakon njihove misije.

U Podgorici je 10. VII 2023 potpisan Sporazum o digitalizaciji albanskog jezika, koji je u skladu je sa Evropskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima, a u cilju unapređenja poštovanja principa multikulturalnosti i multietničnosti, kao jednog od ciljeva Strategije manjinske politike 2019-2023, kroz uspostavljanje normativnih i resursno-tehničkih pretpostavki za izučavanje jezika manjina.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, shodno Javnom konkursu 2023. u oblasti zaštite i promovisanje prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, opredijelo je 350.000 eura za 31 projekat nevladinih organizacija.

Romi i Egipćani

Vlada je 30. III 2023. usvojila Izveštaj o sprovođenju Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025. za 2022.

U cilju zaštite romske i egipćanske populacije u Crnoj Gori od rasizma, anticiganizma i svih oblika diskriminacije, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa Centrom za stručno obrazovanje i civilnim sektorom je završilo izradu licenciranog akreditovanog programa za „Borbu protiv anticiganizma i svakog oblika diskriminacije prema Romima“, koji će se koristiti za rad sa državnim službenicima javnih ustanova, prosvjetnim radnicima i mladima.

U aprilu 2023. publikovan je Izveštaj „Položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori kroz prizmu rada Zaštitnika ljudskih prava i sloboda i stanje sa terenskih posjeta“, a koji je sačinjen na bazi obilazaka romskih i egipćanskih naselja u 13 opština i preko 20 naselja.

U izdanju Javne ustanove Centara za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore objavljen je Rječnik romsko-crnogorskog i crnogorsko-romskog jezika, čija je autorka dr Hedina Tahirović-Sijerčić.

Odlukom o raspodjeli sredstava radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta Fonda za manjine, donesenom 18. XII 2023,

podržano je ukupno 209 projekata sa iznosom od 1.409.880,00 eura. Ovom raspodjelom obuhvaćeno je 17 projekata koji se odnose na romsku i egipćansku nacionalnu zajednicu (8%), sa ukupnim iznosom od 108.975,00 eura (8%) .

Na osnovu člana 32ž Zakona o nevladinim organizacijama („Sl. list CG“, br. 39/11 i 37/17) i Uredbe o finansiranju projekata i programa nevladinih organizacija u oblastima od javnog interesa („Sl. list CG“, broj 13/18), a u vezi sa Javnim konkursom od 27. VI 2023. pod nazivom „Stvarajmo uslove za punu inkluziju Roma i Egipćana u crnogorskom društvu“ u 2023, Komisija za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti zaštita i promovisanje ljudskih i manjinskih prava, zaštita prava Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u 2023, Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, 23. XI 2023. podržala je 27 projekata u iznosu od 400.000 eura.

Povodom obilježavanja 8. aprila Svjetskog dana Roma održano prvo zasijedanje Romskog parlamenta.

Vlada je donijela Odluku o obrazovanju Koordinacionog tijela za praćenje sprovođenja Deklaracije partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma/kinja u sklopu procesa proširenja Evropske unije.

Ministarstvo pravde je 29. VI 2023. raspisalo Javni poziv za postavljanje za tumača za romski jezik.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Opštinom Berane, Ministarstvom finansija i NVO „Udruženje za podršku Romima i Egipćanima“ obezbjedili su sredstva u cilju izgradnje novih stambenih jedinica i premještanje romskog naselja „Riversajd“ na drugu lokaciju. Vlada će izdvojiti 800.000,00 eura iz tekućih budžetskih rezervi za ovu namjenu, odnosno 400.000,00 eura Vlada će obezbjediti iz tekuće budžetske rezerve dok će drugih 400.000,00 eura Opština Berane obezbijediti iz Egalizacionog fonda na koje opštine imaju pravo čiji je stepen razvijenosti ispod 100% prosječne vrijednosti indeksa razvijenosti. Ovim projektom rješice se stambeno pitanje za 50 porodica, odnosno 300 pripadnika romske i egipćanske populacije. U toku izbor parcele gdje će se izgraditi navedeni objekat.

Statistički podaci koji se odnose za RE predškolce, osnovce, srednjoškolce i studente za školsku 2023/2024 su sljedeći: u predškolskom vaspitanju upisano je 288 pripadnika/ca RE zajednice, u osnovnim školama, od I do IX razreda upisano 1794 RE osnovaca, u srednjim 193 srednjoškolaca RE zajednice (m 85 – ž 64) i što se tiče studenata/studentkinja RE populacije, prema konkursu za dodjelu stipendija, imamo 18 studenata RE populacije.

Nastavilo se sa angažovanjem saradnika/ca (medijatori) u socijalnoj inkluziji RE u obrazovanju, shodno normativu. Ova praksa se pokazala kao izuzetno korisna za obuhvat djece RE populacije sistemom obrazovanja, kao i za smanjenje drop-outa. Angažovano 26 saradnika (medijatora) u osnovnim školama: u Podgorici, Nikišiću, Baru, Beranama, Ulcinju, Herceg Novom i Tivtu.

Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava su Zakonom o budžetu za 2024. odobrena sredstava za angažovanje 21 saradnika/saradnice u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zdravstvene zaštite, socijalne zaštite i zapošljavanja. Pomenuti saradnici su od 2021. do kraja 2022. bili angažovani od strane njemačke organizacije Help, kroz projekat koji je finansirala EU uz kontribuciju iz Budžeta u okviru SOPESS 2015-2017 (Sektorski operativni program za socijalnu politiku i zapošljavanje). Korisnik ovog projekta je bilo Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, koje je i izradilo projektnu ideju koju je odobrila EU. Svi pomenuti saradnici su prošli obuku i dobili certifikate za obnavljanje poslova saradnika u skladu sa utvrđenim programom od nadležnih institucija. Kako ne bi došlo do prekida rada saradnika Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava su odobrena sredstava Zakonom o budžetu za 2023. i 2024.

Predstavnici ministarstava ljudskih i manjinskih prava, rada i socijalnog staranja, zdravlja i Zavoda za zapošljavanje potpisali su Memorandum o saradnji u oblasti socijalne inkluzije Roma/kinja i Egipćana/ki u Crnoj Gori u cilju lakšeg pristupa zapošljavanju, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti te populacije. Od 2025. će se sistematizovati njihova radna mjesta i dobiće stalni radni odnos u institucijama gdje su zaposlena. Za Ministarstvo zdravlja Memorandum o saradnji podrazumijeva obavezu uvođenja saradnika u zdravstvene ustanove, sa ciljem veće inkluzije i pružanja kvalitetnije zdravstvene zaštite pripadnicima romske i egipćanske populacije. Saradnici će biti spona između pacijenata i zdravstvenih radnika, obezbjeđujući bolju komunikaciju i povezanost, ali i kontinuitet i integraciju ovih lica u zdravstveni sistem. Zdravstvene ustanove su dobile obavezujuće uputstvo o načinu pružanja zdravstvene zaštite, kako se ne bi dešavalo da neko ostane uskraćen za bilo koju uslugu u zdravstvenim ustanovama, bez obzira da li imaju regulisan status u državi.

Zaštita ličnih podataka i slobodan pristup informacijama

Ukupan broj zaprimljenih predmeta u Agenciji za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama od 1. I do 31. XII 2023. je 7.365 predmeta, dok je od 1. I do 1. II 2024. primljeno 940 predmeta. Savjet Agencije je u 2023. donio odluku u 5.041 predmetu.

Nakon uspostavljanja 44. Vlade, povučeni su iz skupštinske procedure zakoni koje je utvrdila 43. Vlada, među njima i Predlog Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Nakon procedure u skladu sa Poslovníkom Vlade, Vlada je ponovo utvrdila Zakon 29. XII 2023. Zakon se nalazi u skupštinskoj proceduri i očekujemo njegovo usvajanje.

Ekonomsko državljanstvo

Vlada je 11. V 2023. donijela Rješenje o formiranju Koordinacionog tijela za praćenje realizacije Posebnog programa ulaganja od posebnog značaja za privredni i ekonomski interes Crne Gore. Ovo međuresorsko, privremeno tijelo je formirano sa zadatkom da izvrši analizu i donese zaključke povodom do sada realizovanog „Posebnog programa ulaganja od posebnog značaja za privredni i ekonomski interes Crne Gore“.

Odluka o kriterijumima, načinu i postupku izbora lica koje može steći crnogorsko državljanstvo prijemom radi realizacije posebnog programa ulaganja od posebnog značaja za privredni i ekonomski interes Crne Gore primjenjivala se u periodu 1. I 2019-31. XII 2022. Imajući u vidu da je navedena Odluka prestala da važi, Ministarstvu unutrašnjih poslova u 2023. dostavljaju aplikacije koje su podnijete u periodu trajanja posebnog programa (podnijete do 31. XII 2022). Prema statističkim podacima Ministarstva unutrašnjih poslova, u periodu 1. I-31. XII 2023, ovom ministarstvu su dostavljene 423 aplikacije (za 423 aplikanta i 925 članova porodice). U periodu 1. I - 5. II 2024. ovom ministarstvu nije dostavljena nijedna aplikacija. Ministarstvo unutrašnjih poslova je u periodu 1. I - 31. XII 2023. donijelo ukupno 701 rješenje o prijemu u crnogorsko državljanstvo u skladu sa odredbama člana 12 Zakona o crnogorskom državljanstvu i odredbama Odluke o kriterijumima, načinu i postupku izbora lica koje može steći crnogorsko državljanstvo prijemom radi realizacije posebnog programa ulaganja od posebnog značaja za privredni i ekonomski interes Crne Gore, i to 228 za aplikante i 473 za članove porodice. Donijeto je ukupno 11 rješenja o obustavi postupka zbog odustanka aplikanta od zahtjeva (za dva aplikanta i devet članova porodica). U periodu 1. I - 5. II 2024. nije donijeto nijedno rješenje o prijemu u crnogorsko državljanstvo po osnovu posebnog programa. U proceduri se nalaze 434 aplikacije, a od tog broja za 195 aplikacija je prosljeđeno Obavještenje Agenciji za investicije o ispunjenosti uslova za donošenje rješenja.

Saradnja sa NVO

Radna grupa radi na pripremi novog Zakona o nevladinim organizacijama i nakon što se utvrdi Nacrt zakona biće organizovana javna rasprava za svu zainteresovanu stručnu javnost i građane.

U cilju praćenja sprovođenja Strategije saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija 2022–2026, Vlada je 18. V 2023. usvojila Izveštaj o implementaciji Strategije saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija 2022-2026, za 2022.

Izveštaj o primjeni Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija, za 2022. usvojen je od strane Vlade 3. VIII 2023. Na osnovu analiziranih podataka može se izvesti zaključak da je u Crnoj Gori ograničena primjena Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenja javnih rasprava u pripremi zakona i strategija, kao i da se nastavlja trend slabe primjene određenih instituta koji su konstatovani u Izveštaju za 2021, poput objavljivanja zakona i strategija o kojima će se voditi javna rasprava, mehanizma javnog konsultovanja u početnoj fazi pripreme akta, primjene mehanizma javne rasprave, neobjavljivanje RIA obrasca uz nacrt akta na javnu raspravu. I dalje su organi državne uprave usmjereni na tradicionalne metode javne rasprave, koje ne motivišu građane da se aktivnije uključe u proces kreiranja javnih politika.

U skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama („Sl. list CG”, br. 39/11 i 37/17), Vlada je 14. XII 2023. na predlog Ministarstva javne uprave donijela Odluku o utvrđivanju prioriternih oblasti od javnog interesa i visine sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u 2024. („Sl. list CG”, broj 119/23). Odlukom je utvrđeno 13 prioriternih oblasti od javnog interesa, a istom je obuhvaćeno devet ministarstava, kojima je opredijeljeno ukupno 5.586.183,80 eura za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblastima od javnog interesa i oblasti zaštita lica sa invaliditetom. Takođe, pored navedenog iznosa, za kofinansiranje projekata i programa NVO podržanih iz EU fondova u 2024, opredijeljeno je 1.396.545,95 eura.

Pripremljen je Izveštaj o realizaciji javnih konkursa i odobrenih projekata, u skladu sa Zakonom o NVO u 2022, koji je Vlada usvojila 28. IX 2023. U skladu sa podacima iz Izveštaja, u 2022. raspisano je 29 javnih konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje i kofinansiranje projekata i programa nevladinih organizacija. Ukupno opredijeljeni iznos sredstava za ove namjene bio je 5.050.00,00 eura, dok je raspodijeljeno 4.116.984,32 eura, što predstavlja 81,52% ukupno opredijeljenog iznosa. Od početka primjene postojećeg modela finansiranja, zaključno sa 2022, za ove namjene je opredijeljen iznos sredstava od 23.741.524,62 eura, od čega je 21.090.858,59 eura raspodijeljeno za finansiranje i kofinansiranje projekata i programa NVO, odnosno 88,84%.

PRAVDA, SLOBODA I BEZBJEDNOST

Migracije

Vlada je 1. VI 2023. usvojila Izveštaj o realizaciji Strategije o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori za 2022. U Izveštaju je dat prikaz realizacije mjera koje su bile predviđene za period 2021-2022, uz date preporuke aktivnosti za predstojeći period. Od predviđenih ukupno 100 aktivnosti, realizovano je 65, osam aktivnosti nije realizovano, dok je 36 aktivnosti djelimično realizovano. Na istoj sjednici donijet je Akcionni plan za implementaciju Strategije o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori, za period 2023-2024, kojim se utvrđuju aktivnosti, indikatori rezultata i uticaja, rokovi, nadležni organi i izvori finansiranja potrebni za spovođenje strateških smjernica definisanih Strategijom.

Readmisija

Imajući u vidu ocjene iz Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori, u decembru 2023. ponovo je pokrenuta Inicijativa za vođenje pregovora radi zaključivanja sporazuma o readmisiji sa trećim državama, odnosno inicijativa je upućena nadležnim organima Pakistana, Irana, Maroka, Alžira i Bangladeša, a sve u cilju zaključivanja sporazuma o readmisiji.

Statistika readmisija

Crna Gora – države članice EU

Postupajući po sporazumima o readmisiji, u periodu 1. I - 31. XII 2023, primljeno je ukupno 170 zahtjeva za readmisiju koji su se odnosili na prihvataj ukupno 279 lica, od čega je pozitivno riješeno 94 zahtjeva, odnosno data je saglasnost za prihvatanje ukupno 168 lica, negativno je riješeno 64 zahtjeva, odnosno nije data saglasnost za prihvatanje ukupno 80 lica.

Crna Gora – susjedne države – redovni postupak readmisija

U periodu 1. I - 31. XII 2023, u redovnom postupku readmisije zaprimljeno je ukupno 156 zahtjeva za readmisiju iz država članica EU, koja se odnose na prijem ukupno 235 osoba, od kojih su 87 zahtjeva pozitivno riješene, odnosno data je saglasnost za prijem ukupno 140 osobe. Negativno je riješeno 59 zahtjeva, odnosno nije data saglasnost za prijem ukupno 73 osobe.

U periodu od 1. I - 31. XII 2023, nadležnim organima Srbije upućen je ukupno 15 zahtjeva za readmisiju 15 lica, od čega je saglasnost za prijem data za 14 lica, dok na jedan zahtjev za prihvatanje jednog lica nije data saglasnost. U istom periodu, od nadležnih organa Srbije nije primljen nijedan zahtjev za prihvatanje.

U periodu 1. I - 31. XII 2023, nadležnim organima Bosne i Hercegovine upućena su ukupno četiri zahtjeva za readmisiju četiri osobe, od čega je saglasnost za prijem data za sve četiri osobe. U istom periodu, od nadležnih organa Bosne i Hercegovine zaprimljeno je ukupno šest zahtjeva za prihvataj 17 osoba, saglasnost za prijem je data na pet zahtjeva za 13 osoba, dok saglasnost nije data na jedan zahtjev za četiri osobe.

U periodu 1. I - 31. XII 2023, nadležnim organima Albanije upućen je jedan zahtjev za readmisiju jedne osobe, na koji nismo dobili saglasnost za prijem. U istom periodu, od nadležnih organa Albanije nije zaprimljen nijedan zahtjev za prihvatanje.

U periodu 1. I - 31. XII 2023, nadležnim organima Kosova upućena su ukupno dva zahtjeva za readmisiju dva lica, a saglasnost za prijem data je svim licima. U istom periodu, od nadležnih organa Kosova nije primljen nijedan zahtjev za prihvatanje.

U periodu 1. I - 31. XII 2023, nadležnim organima Sjeverne Makedonije upućen je jedan zahtjev za readmisiju jednog lica, na koji smo dobili saglasnost za prihvataj. U istom periodu, od nadležnih organa Sjeverne Makedonije nije zaprimljen nijedan zahtjev za prihvatanje.

Reintegracija povratnika po postupku readmisije

U periodu 1. I - 31. XII 2023, Crna Gora je prihvatila 43 povratnika i za njih su izrađeni planovi reintegracije, dok za jednog povratnika to nije bilo moguće budući da ga je preuzela Uprava za izvršenje krivičnih sankcija. Oni su prosljeđeni koordinatorima lokalnih timova na dalje djelovanje i praćenje na lokalnom nivou.

Nedozvoljen prelazak državne granice (član 405 Krivičnog zakonika Crne Gore)

U periodu 1. I - 31. XII 2023, u jednom predmetu u kojem je donijeta naredba o sprovođenju istrage protiv 27 lica za krivična djela iz čl. 401a, 403, 144 KZCG, 9. VI 2023. donijeta je i naredba o proširenju istrage protiv jednog lica za krivična djela iz čl. 401a i 405 KZCG. Takođe, 21. IX 2023, u istom predmetu podignuta je optužnica protiv ukupno 31 lica, za krivična djela iz čl. 401a, 144, 403, 387 KZCG i za krivično djelo iz čl. 401a i 405 KZCG protiv jednog lica.

AZIL

Izmjenom Odluke o odobravanju privremene zaštite licima iz Ukrajine („Sl. list CG“, broj 26/22) u februaru 2023, u skladu s odredbama Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca, licima izbjeglim iz Ukrajine produžena je privremena zaštita do 11. III 2024. Istovremeno, proširena je kategorija lica na koja se odnosi predmetna odluka pa se institut privremene zaštite odnosi i na državljane Ukrajine koji su zakonito boravili u Crnoj Gori, a koji se ne mogu vratiti u Ukrajinu zbog oružanih sukoba. Koordinaciono tijelo za vršenje nadzora nad sprovođenjem Odluke o odobravanju privremene zaštite licima iz Ukrajine je u kontinuitetu preduzimalo aktivnosti u ovoj oblasti. Takođe, sproveden je novi, hitni pregovarački postupak za obezbjeđivanje privremenog smještaja za ova lica, za period 11. III 2023 - 11. III 2024. Takođe, nastavljena je saradnja s Agencijom Evropske unije za azil (European Union Agency for Asylum - EUAA) i inicirane su aktivnosti koje se odnose na potpisivanje nove Mape puta.

U skladu sa Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca, nastavljena je primjena pravične i ekspeditivne procedure azila, kako bi se pravovremeno identifikovali oni kojima je potrebna međunarodna zaštita i oni za koje to nije slučaj, čime će se izbjeći duga razdoblja nesigurnosti za strance koji traže međunarodnu zaštitu, obeshrabrila zloupotreba sistema azila i olakšali ukupni zahtjevi u sistemu prijema. U skladu s prethodnim, uspostavljena je praksa da se odluke po zahtjevima za međunarodnu zaštitu donose u rokovima kraćim od šest mjeseci osim u složenim slučajevima koji zahtjevaju utvrđivanje složenog činjeničnog stanja, odnosno razjašnjenja složenih pravnih pitanja, a čiji se broj uvećao u protekloj godini. Prethodno je konstatovano i u Izveštaju EK o Crnoj Gori za 2023. u kojem je, između ostalog, konstatovano da je manje odluka poništeno u drugom stepenu, što je odraz boljeg kvaliteta procesa odlučivanja.

Vizna politika

Vlada je 12. I 2023. donijela Uredbu o izmjenama i dopuni Uredbe o viznom režimu kojom je napravljen iskorak u pravcu usklađivanja vizne politike sa EU. Konkretno, smanjena je razlika u odnosu na EU listu trećih zemalja za koje se traži viza, za jednu zemlju, Republiku Kubu. Dodatno, brisan je član 8 Uredbe o viznom režimu kojim je bilo dozvoljeno da strani državljani sa boravišnom dozvolom u Ujedinjenim Arapskim Emiratima (UAE) mogu bez vize da uđu u Crnu Goru i u njoj borave do deset dana. Takođe, Vlada je 26. V 2023. donijela Uredbu o izmjenama Uredbe o viznom režimu, kojom je lista država čijim državljanima je potrebna viza za ulazak u Crnu Goru usklađenija je sa listom EU za jednu državu - Republiku Ekvador.

Rukovodeći se potrebama crnogorske privrede, prvenstveno turističke, Vlada je tokom 2023. donijela odluke o sezonskom oslobađanju od pribavljanja viza za državljane Republike Kazahstan, Republike Jermenije, Kraljevine Saudijske Arabije, Arapske Republike Egipat, Republike Uzbekistan, kao i za rezidente UAE. Imajući u vidu da su evropske integracije ključni vanjskopolitički prioritet Crne Gore, Crna Gora u toku 2024. ima u planu da preduzme dodatne korake na planu usklađivanja vizne politike sa EU odnosno smanjivanja razlike u listama trećih zemalja čijim državljanima je potrebna viza za ulazak u EU.

Vizni informacioni sistem (VIS)

U periodu 1. I - 31. XII 2023, vizni informacioni sistem (VIS) je instaliran na jednoj lokaciji - Ambasadi Crne Gore u Republici Rumuniji, u Bukureštu.

Pregled statističkih podataka

U periodu 1. I - 31. XII 2023, nijesu izdavane vize na graničnim prelazima.

Vanjske granice I šengen

Vlada je 30. III 2023. donijela Akcioni plan za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom (IUG) za 2023. i usvojila Izveštaj o implementaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom u 2022. Sprovođenje utvrđenih mjera u periodu 2020-2024. bitno je za dalji razvoj Strategije integrisanog upravljanja granicom, dostizanje evropskog sistema bezbjednosti, jačanje sposobnosti za preuzimanje obaveza koje proizilaze iz članstva u EU te za usklađivanje sa zahtjevima Šengena. Među najvažnijim dostignućima u Izveštaju o implementaciji Akcionog plana u 2022. izdvajaju se zaključivanje i sprovođenje sporazuma o graničnim prelazima i pograničnom saobraćaju, modernizacija granične infrastrukture, sprovođenje sporazuma o državnoj granici sa susjednim državama, obnavljanje graničnih oznaka i pripreme za zaključivanje protokola o tromeđnim tačkama, intenziviranje saradnje sa FRONTEX-om i drugim međunarodnim organizacijama, uspostavljanje i jačanje kapaciteta Koordinacionog centra (KC) Podgorica. U Akcionom planu za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom za 2023. posebna pažnja bila je posvećena realizaciji preporuka sa peer-review misije o integrisanom upravljanju granicom, održane u periodu 25-29. I 2021. koje su od značaja za unapređenje sistema integrisanog upravljanja granicom i sprovođenje Šengenskog akcionog plana (ŠAP). Dodatno, Crna Gora u kontinuitetu sprovodi preporuke date u prethodnim ekspertskim misijama za integrisano upravljanje granicama iz 2018, 2019 i 2021.

Dodatno, Vlada je 30. III 2023. donijela Akcioni plan za sprovođenje Šengenskog akcionog plana (ŠAP-a) za 2023. i usvojila Izveštaj o implementaciji Akcionog plana za sprovođenje Šengenskog akcionog plana u 2022. Od ukupno 197 planiranih aktivnosti, realizovano je 50 (25,38%) aktivnosti, djelimično je realizovana 81 aktivnost (41,1%), nije realizovano 66 (33,52%) aktivnosti. U ovom Izveštaju su, između ostalih, navedena i ključna dostignuća poput uspostavljanja neprekidne operativnosti Koordinacionog centra (KC) Podgorica, iz čije operativne sale je moguće vršiti daljinski monitoring nad dostignutim sistemom elektronskog osmatranja na plavoj i zelenoj granici i nad dostupnim sistemima video nadzora graničnih prelaza. Nadalje, analiza rizika se izrađuje na sva tri nivoa u graničnoj policiji, a unaprijeđena je i oprema za graničnu kontrolu. Za prvu liniju kontrole dostignut je stepen usklađenosti od oko 80%, za drugu liniju kontrole oko 60%. Nabavljen je značajan broj vozila i patrolnih brodova te je u tom smislu podignut nivo operativnih kapaciteta. Takođe, ostvaren je značajan napredak u održavanju obuka u

oblastima granične kontrole, viza, migracija i međunarodne zaštite, međunarodne i policijske saradnje, šengenskog informacionog sistema, SIRENE³. Pored toga, značajan napredak ostvaren je u pogledu unapređenja granične infrastrukture. 8. VI 2023. otvoren je novi granični prelaz Ranče, za međunarodni drumski putnički i robni saobraćaj, na putnom pravcu Pljevlja – Prijepolje, između Crne Gore i Republike Srbije, u cilju unapređenja granične infrastrukture i pojednostavljenja procedura prelaska državne granice. Takođe, u Ulcinju je 12. VII 2023. otvoren privremeni granični prelaz Pristanište za pomorski međunarodni putnički saobraćaj.

U cilju unapređenja zakonodavnog okvira, Vlada je 7. XII 2023. utvrdila Predlog zakona o dopunama Zakona o graničnoj kontroli („Sl. list CG“, broj 125/23), kojim je propisan pravni osnov i utvrđena visina naknade troškova za izdavanje pogranične propusnice ili dozvole za pogranični saobraćaj.

Vlada je 27. II 2023. donijela Izveštaj o vođenju pregovora o zaključivanju Sporazuma između Vlade Crne Gore i Savjeta ministara Republike Albanije o otvaranju zajedničkog graničnog prelaza Sveti Nikola (Crna Gora) - Puljaj (Republika Albanija), za međunarodni drumski putnički saobraćaj i vršenju zajedničke granične kontrole i usvojila tekst Sporazuma koji je potpisan u Podgorici 27. II 2023.

Crnogorska i bosanskohercegovačka strana započele su sa izdavanjem pograničnih propusnica za stanovništvo koje živi u pograničnom području obje države, od 1. VIII 2023. i prethodno obezbijedile sve neophodne uslove – kadrovske, tehničke i prostorne za izdavanje pograničnih propusnica, kako bi započeli sprovođenje Sporazuma o izmjenama i dopunama Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o graničnim prelazima za pogranični saobraćaj, potpisanog 20. V 2021. u Podgorici.

Vlada je 21. XII 2023. usvojila Informaciju o sprovođenju sporazuma o graničnim prelazima sa susjednim državama sa Zapisnikom sa XI sjednice Mješovite komisije za praćenje sprovođenja sporazuma između Vlade Crne Gore i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o graničnim prelazima za međunarodni i pogranični saobraćaj.

Zadužena su resorna ministarstva da realizuju aktivnosti na sprovođenju sporazuma o graničnim prelazima i pograničnom saobraćaju sa susjednim državama, u skladu sa svojim nadležnostima, s osvrtnom na realizaciju Zaključaka sa XI sjednice Mješovite crnogorsko - bosansko - hercegovačke komisije za praćenje sprovođenja sporazuma između Vlade Crne Gore i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o graničnim prelazima za međunarodni i pogranični saobraćaj.

Granična bezbjednost

Sektor granične policije je poseban akcenat u radu stavio na tehničko opremanje granične policije, obuku službenika granične policije sa tehničkim uređajima, a značajan doprinos na tom polju pružili su međunarodni partneri. Naročito plodna saradnja ostvarena je kroz partnerstvo sa Saveznom policijom Njemačke, Sjedinjenim Američkim Državama i Velikom Britanijom, a značajna je podrška dobijena od strane UNDP-SESSAK vrijedna 1,2 miliona dolara, kao i veoma vrijedna EU podrška kroz IPA III.

³ *Supplementary information request at the national entries - Zahtjev za dodatne informacije kod nacionalnog unosa.*

U periodu 1. I - 31. XII 2023. radilo se na izradi Plana projekata u cilju realizacije Akcionog plana za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom u 2024, kojim je u okviru nacionalnog Budžeta za 2024. planiran razvoj sistema integrisanog upravljanja granicom kroz aktivnosti u vrijednosti preko dva miliona eura.

Takođe, na osnovu Sporazuma o donaciji između Saveznog ministarstva za unutrašnje poslove i izgradnju zajednice Savezne Republike Njemačke i Uprave policije Crne Gore – Sektoru granične policije je donirana oprema u ukupnoj vrijednosti od 825.697,00 eura. Nakon potpisanog Memoranduma o razumijevanju sa predstavnicima Velike Britanije vezano za zajedničku saradnju, unapređenje znanja i razvoj vještina u svim pitanjima vezanim za granice Crne Gore intezivirana je saradnja a primljene su i značajne donacije - četiri službena psa, dva drona, adaptacija radnog prostora, nabavka kancelarijske opreme. U toku su i pripreme za formiranje pomorske obavještajne jedinice, čije će sjedište biti u Baru. Nastavljena je i operativna saradnja sa italijanskim organom policije - *Guardi di Finanza* shodno potpisanom Memorandumu između Crne Gore i Republike Italije. Značajnu podršku Sektoru granične policije pružali su oficiri za vezu, posebno partneri iz Savezne policije Njemčake, sa kojima su u prethodnom periodu obezbijedena motorna vozila, plovila, IT, specijalistička i taktička oprema, a očekuje se i podrška na planu softverskih rješenja za elektronske baze podataka. Razmjena informacija o kriminalu i nezakonitim migracijama podgila je nivo povjerenja i partnerstva između dvije policije.

Sektor granične policije aktivno je učestvovao i u izradi Plana projekata u cilju realizacije Akcionog plana za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom u 2024, kojim je u okviru Budžeta Crne Gore za 2024. planiran razvoj sistema integrisanog upravljanja granicom kroz aktivnosti u vrijednosti preko dva miliona eura. Instrukcija o zajedničkom postupanju organizacionih jedinica Uprave policije u oblasti prekograničnog kriminala od 21. VII 2023. čime je Sektor granične policije započeo samostalno podnošenje krivičnih prijava iz oblasti prekograničnog kriminala (falsifikovanje putnih isprava, krijumčarenje narkotika, krijumčarenja ljudi i dr). Takođe, Sektoru granične policije omogućen je direktan pristup EUROPOL-ovom kanalu za međunarodnu operativnu policijsku saradnju SIENA⁴, te je granična policija Crne Gore postala prva zemlja regiona koja ima direktan pristup ovom zaštićenom kanalu. Takođe, službenici Sektora granične policije krajem 2023. postali su članovi EMPACT radnog tima Uprave policije, i to u ulozi koordinatora i zamjenika koordinatora za EMPACT aktivnosti.

Migratorno kretanje na zapadno-balkanskoj ruti je konstantno, ali je broj registrovanih migranata u Crnoj Gori manji za 37% u odnosu na 2022. Migranti za ulazak u Crnu Goru i dalje najčešće koriste područje na granici sa Republikom Albanijom, dok u najvećem broju slučajeva nezakonito pokušavaju izaći iz Crne Gore na granici sa Bosnom i Hercegovinom, Hrvatskom i Srbijom. Na graničnim prelazima kontrolisano je 24% više putnika u odnosu na 2022, a evidentan je porast prevoznih sredstava za 19%. Boravak je prijavilo 22% više stranaca u odnosu na prethodnu godinu.

Saradnja s Frontex-om

U maju 2023. potpisan je novi Sporazum između Crne Gore i Evropske unije o operativnim aktivnostima koje sprovodi Evropska agencija za graničnu i obalsku stražu u Crnoj Gori (Frontex), koji je usaglašen sa novom Regulativom Evropske unije i koji omogućava raspoređivanje snaga Frontex-a sa izvršnim ovlaštenjima i na granicama Crne Gore sa trećim zemljama. U skladu s pomenutim sporazumom, 1. XI 2023. zajednička operacija na kopnu je proširena i na druge granične

⁴ *Secure Information Exchange Network Application - Mrežna aplikacija za sigurnu razmjenu informacija*

prelazio i tri fokalne tačke za nadzor državne granice, a dio operacije su i vazdušni granični prelazi tj. aerodromi Podgorica i Tivat. Zajednička operacija za 2024. zvanično je počela 24. I 2024. i obuhvata pomenute granične prelaze i područja stanica granične policije, uz mogućnost da se, u zavisnosti od ljudskih i materijalno-tehničkih resursa Frontex-a, tokom godine aktiviraju i dodatni granični prelazi, kao i dvije fokalne tačke za nadzor državne granice. Takođe, sastavni dio operacije su i granični prelazi na moru GP Luka Bar i GP Luka Kotor, uz kontinuirani elektronski nadzor mora letilicama sa osmatračkim sensorima iz vazduha. Novi Sporazum o statusu predviđa i razmjenu informacija sa Frontex-om kroz Evropski granični sistem nadzora (European Border Surveillance system – EUROSUR), poseban okvir Frontex-a za sigurnu razmjenu operativnih informacija sa visokim mjerama zaštite, što će omogućiti formiranje tzv. specifične situacione slike u Koordinacionom centru prikupljanjem, vrednovanjem, upoređivanjem, analizom, tumačenjem, stvaranjem, vizualizacijom i širenjem informacija.

U toku je izrada i novog Radnog aranžmana o operativnoj saradnji između Evropske agencije za graničnu i obalsku stražu (Frontex) i Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore, koji predviđa način razmjene podataka kroz EUROSUR.

PRAVOSUDNA SARADNJA U GRAĐANSKIM I KRIVIČNIM STVARIM

Vlada je 16. III 2023. usvojila Informaciju o potrebi potpisivanja Konvencije o međunarodnoj zaštiti odraslih osoba. Dodatno, Crna Gora je 21. IV 2023. pristupila Haškoj konvenciji o priznavanju i izvršavanju stranih sudskih presuda u građanskim i privrednim stvarima iz 2019. i u toku je unutrašnja procedura ratifikacije.

Statistički pregled

U periodu 1. I - 31. XII 2023, u građanskoj materiji formirano je 459 predmeta međunarodne pravne pomoći (190 ulaznih i 269 izlaznih). Od ukupnog broja, Crna Gora kao podnosilac zamolnica (aktivne zamolnice) javlja se u 269 predmeta, dok 190 predmeta predstavlja postupanje po zamolnicama drugih država (pasivne zamolnice). Po strukturi bilo je 317 predmeta uručenja dokumenata, 57 predmeta dostava dokumentacije i podataka, šest predmeta nasljedničke izjave, 12 predmeta saslušanja, šest predmeta međunarodne otmice djece, 17 predmeta obavještenje o propisima, 16 predmeta aktorske kaucije, šest predmeta obavještenja o stranom pravu, dva predmeta priznanja presude i ostala međunarodna pravna pomoć 19 predmeta. U periodu 1. I - 31. XII 2023, izvršeno je 2.052 ovjera dokumenata za upotrebu u inostranstvu, od kojih je 1.631 ovjereno APOSTILLE i 421 ovjera – „puna legalizacija”.

U periodu 1. I - 31. XII 2023, u krivičnoj materiji formirano je 1.174 predmeta međunarodne pravne pomoći (365 ulaznih i 617 izlaznih) i 192 predmeta po zahtjevu za davanje saglasnosti za raspisivanje međunarodne potjernice. Od ukupnog broja, Crna Gora kao podnosilac zamolnica (aktivne zamolnice) javlja se u 617 predmeta, dok 365 predmeta predstavlja postupanje po zamolnicama drugih država (pasivne zamolnice).

POLICIJSKA SARADNJA I BORBA PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Strateški okvir

Nakon što je izrađen nacrt Strategije za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala 2024-2027, nadležna radna grupa će izraditi Predlog Strategije koji će, po dobijanju neophodnih mišljenja nadležnih institucija, biti prolijeđen EK na mišljenje. Cilj Strategije je uspostavljanje jedinstvenog pristupa u borbi protiv organizovanih kriminalnih grupa i u uspostavljanju potpune intolerancije prema svim oblicima organizovanog kriminala.

U februaru 2023. usvojen je Akcioni plan za implementaciju Nacionalne procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma za 2023. U cilju ispunjenja preporuka međunarodnog radno tijelo za primjenu finansijskih mjera u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma - FATF (Financial Action Task Force) izrađena je analiza neprofitnog sektora s posebnim akcentom na analizu zloupotrebe nevladinog sektora u svrhe finansiranja terorizma, a u završnoj fazi je izrada Analize zloupotrebe pravnih lica i pravnih aranžmana u svrhe pranja novca.

Zakonodavni okvir

Skupština je 11. XII 2023. donijela Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore, koji je usaglašen sa konvencijama Savjeta Evrope i Ujedinjenih nacija kao izvorima međunarodnog krivičnog prava. Takođe, u toku je usklađivanje Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku, s komentarima dostavljenim od strane Evropske komisije.

Istog dana, Skupština je donijela Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma („SI list CG“, broj 110/23), kojim je izvršeno usaglašavanje usaglašavanje s relevantnim direktivama EU. Shodno zakonskim odredbama, u toku je izrada devet podzakonskih akata (pravilnika) i četiri interna akta koje treba usvojiti u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu.

Pored donijetih zakona, Vlada je 11. XII 2023. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o igrama na sreću, s ciljem uspostavljanja održivog regulisanja priređivanja igara na sreću putem telekomunikacionih sredstava i preciznijeg definisanja odredbi koje se odnose na sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Zaključkom Vlade od 9. XI 2023, iz skupštinske procedure povučeni su predlozi zakona utvrđeni u mandatu 43. Vlade, među kojima je Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću. Ministarstvo pravde je formiralo novu radnu grupu u januaru 2024. u cilju obezbjeđivanja efikasnijeg i efektivnijeg oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi, efikasnije borba protiv teških oblika kriminala, a time i jačanje vladavine prava.

Operativni plan

Automatska razmjena podataka zasnovana na Sporazumu za unapređenje saradnje u oblasti kriminala o automatskoj razmjeni podataka između ključnih institucija koji je potpisan 7. V 2021. od strane nadležnih državnih organa za sprovođenje zakona, djelimično je uspostavljena. Pristup web servisima po Sporazumu za unapređenje saradnje u oblasti suzbijanja kriminaliteta se realizuje preko optičke veze koju je uspostavio MUP, s jedne tačke pristupa, a preko aplikacija razvijenih za te namene uz odgovarajuće dozvole pristupa. U toku je komunikacija među resorima na planu uspostavljanja pune funkcionalnosti ovog sistema. Specijalno državno tužilaštvo je korisnik tih podataka preko Vrhovnog državnog tužilaštva, a pristup podacima nije u potpunosti osposobljen jer zavisi od stepena povezanosti aplikativnih softvera koje pojedinačno i određenim intezitetom razvijaju potpisnici sporazuma.

Na liniji preporuka iz posljednjeg Izvještaja EK, kojim se sugerije da bi Crna Gora trebalo da ograniči upotrebu sporazuma o priznavanju krivice na izuzetne slučajeve, Vrhovno državno tužilaštvo i Vrhovni sud su, nakon što je nadležna Radna grupa okončala rad i razmotrila mišljenje Evropske komisije, izradili Smjernice

za primjenu sporazuma o priznanju krivice koje sadrže smjernice za postupanje državnih tužilaca prilikom zaključivanja i smjernice za sudije povodom odlučivanja o sporazumu o priznanju krivice.

Kada je u pitanju preporuka iz Izvještaja EK o potrebi usklađivanja pristupa finansijskim istragama, zapljeni odnosno oduzimanju imovine i borbi protiv pranja novca sa standardima EU i međunarodnim standardima te potrebi uspostavljanja ubjedljivog bilansa rezultata u ovim oblastima, važno je pomenuti da je u toku modifikacija postojećih Standardnih operativnih procedura za finansijske istrage iz 2020. Standardna operativna procedura obuhvataće skup pisanih uputstava o radnjama koje državni tužioc treba da preduzmu tokom sprovođenja finansijskih istraga, u cilju lakšeg pronalaženja i identifikacije imovine stečene kriminalnom djelatnošću, njeno privremeno oduzimanje, sprovođenje finansijske istrage i podnošenje zahtjeva za njeno trajno oduzimanje.

Međunarodna policijska saradnja

NCB Interpol Podgorica nastavlja da bude aktivan partner Generalnom sekretarijatu INTERPOL-a u svim projektima, inicijativama i aktivnostima koje se sprovode na regionalnom i globalnom nivou. U okviru projekta „Borba protiv teškog kriminala na Zapadnom Balkanu - IPA 2019“, finansiranog od strane EK, Vlade SR Njemačke i italijanskog Ministarstva unutrašnjih poslova, crnogorska policija je primila donaciju softvera za Interpol WISDM SMV. Ovo softversko rješenje kojim je zaokružena integracija INTERPOL-ovih alata, omogućuje građanima da prijave otuđena vozila, nakon čega se ono javlja u međunarodnoj INTERPOL – ovoj bazi traženih vozila. Takođe, nastavljene su aktivnosti na korišćenju INTERPOL-ovog sistema za prepoznavanje lica na osnovu fotografija. Uprava policije učestvuje u INTERPOL-ovom projektu „HOTSPOT“, koji se odnosi na dvije aktivnosti nadgledanja zemlje i finansijskih tokova u kontekstu ilegalnih migracija sa ciljem poboljšanja kapaciteta nacionalnih organa za sprovođenje zakona za otkrivanje kriminalnih veza u okviru ilegalnih migracija.

Po osnovu međunarodnih potjernica raspisanih od strane NCB Interpol Podgorica u inostranstvu je lišeno slobode 31 lice, dok je po osnovu međunarodnih potjernica raspisanih od strane inostranih NCB Interpol-a, u Crnoj Gori lišeno slobode 38 lica. U periodu 1. I – 31. XII 2023. nastavljena je komunikacija između Crne Gore, EUROPOL-a i partnerskih zemalja kroz SIENA komunikacioni kanal. Broj poslatih poruka i obim komunikacija je značajno povećan u periodu avgust-decembar, što je u ukupnom dovelo i do toga da je Crna Gora 2023. postigla rekordan broj razmijenjenih poruka, istovremeno otvarajući i značajno više novih slučajeva. Intenzivna saradnja s EUROPOL-om dovela je do značajnih rezultata i u tom smislu značajno je pomenuti sedam novih operacija protiv međunarodnih krijumčara kokaina, kao i nastavak aktivnosti na prekidanju veza koje organizovane kriminalne grupe (OKG) imaju u državnim organima, što je rezultiralo hapšenjem korumpiranih policijskih službenika povezanih sa OKG u nekoliko akcija te otvaranje nekoliko SIENA predmeta u odnosu na krijumčare ilegalnih migranata. U oblasti aktivnih potraga za vođama OKG, prioritizirani su vođe najvećih crnogorskih OKG za kojima su raspisane crvene potjernice, a realizovane su i akcije lociranja i hapšenja vođa stranih OKG u Crnoj Gori. Dotadno su tokom prethodnog perioda otvorene aktivne potrage i za bivšim policijskim službenicima za koje je otkriveno da su bili članovi OKG. Osim navedenog, crnogorska policija aktivno učestvuje u EMPACT⁵ operativnim aktivnostima, prijavljujući učešće u 54 operativne aktivnosti i preuzimajući aktivniju ulogu u par EMPACT planova tokom 2023. Realizovane aktivnosti u tom pravcu odnosile su se na oblast radne eksploatacije, krijumčarenja migranata i trgovinu ljudima, krađu vozila i prevare s ispravama, sprječavanje krijumčarenja akciznih roba, suzbijanje dječije portnografije. Uspostavljanje 24/7 tačke u crnogorskoj policiji sprovodi se kao dio mehanizma za brzi odgovor Operativne grupe za Zapadni Balkan u okviru jedne EMPACT operativne aktivnosti.

⁵ *European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats - Evropska multidisciplinarna platforma za borbu protiv krivičnih djela*

Kadrovski kapaciteti Specijalnog državnog tužilaštva

U Specijalnom državnom tužilaštvu (SDT) trenutno je zaposleno 65 lica i to: glavni specijalni tužilac, 13 specijalnih tužilaca (od kojih su dva udaljena od dužnosti vršenja tužilačke funkcije, a jedna specijalna državna tužiteljka ne vrši tužilačku funkciju od 9. XII 2019. jer je upućena na rad u Centar za obuku u sudstvu i tužilaštvu), dva državna tužioca iz Osnovnog državnog tužilaštva (ODT) Podgorica su upućena na rad u SDT, jedan državni tužilac iz ODT Kotor je upućen na rad u SDT, jedan državni tužilac iz Višeg državnog tužilaštva u Podgorici je upućen na rad u SDT i 47 državnih službenika.

Bilans rezultata u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala

Prema podacima Uprave policije, tokom 2023. na teritoriji Crne Gore nijesu registrovana krivična djela protiv života i tijela kao posljedica sukoba OKG, što je od posebnog značaja, a rezultat je dobrog proaktivnog i operativnog rada i intenziviranih policijskih aktivnosti. U odnosu na djelovanje dvije najaktivnije crnogorske organizovane kriminalne grupe „Kavači“ i „Škaljari“, u vršenju krivičnih djela ubistava, krijumčarenja droga, pranja novca i dr. tokom 2023. procesuirano je devet lica koja su registrovana kao pripadnici OKG „Škaljari“ i 18 lica kao pripadnici OKG „Kavač“, od kojih je jedno lice registrovano kao vođa ove OKG.

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u periodu 1. I – 31 XII 2023, u oblasti organizovanog kriminala, u 25 predmeta donijete su naredbe o sprovođenju istrage i 23 proširenja naredbi o sprovođenju istrage protiv 162 lica. Optužnice su podignute u 28 predmeta protiv 216 fizičkih i dva pravna lica.

U predmetima u vezi s organizovanim kriminalom donijete su naredbe o sprovođenju istrage i optužnice i protiv politički eksponiranih lica. Naime, 24. III 2023. donijeta je naredba o proširenju istrage protiv D.K zaposlenog u Upravi policije na poziciji vršioca dužnosti pomoćnika direktora Sektora za borbu protiv kriminala, zbog postojanja osnova sumnje da je izvršio krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije (čl.401a st.2 u vezi st.1 i 6 KZCG) i krivično djelo davanje tajnih podataka (čl.369 st.1 u vezi st.4 KZCG). 14. IV 2023. donijeta je naredba o proširenju istrage protiv M.B, predsjednika Opštine Budva, zbog postojanja osnova sumnje da je izvršio krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije (čl.401a st.2 u vezi st.1 i 6 KZCG) i krivično djelo neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga (čl.300 st.1 u vezi čl.23 st.2 KZCG). 25. VII 2023. SDT je donijelo naredbu o proširenju istrage protiv V.V, bivšeg direktora Uprave policije i nekadašnjeg savjetnika Predsjednika Crne Gore za odbranu i bezbjednost, zbog osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije (čl.401a st.2 u vezi st.1 i 6 KZCG) i krivično djelo zloupotreba službenog položaja (čl.416 st.1 KZCG). 23. I 2024. podignuta je i optužnica protiv ovog okrivljenog. Takođe, 25. VII 2023. donijeta je i naredba o sprovođenju istrage protiv S.S, bivšeg direktora Uprave policije pod sumnjom da je izvršio krivično djelo zloupotreba službenog položaja (čl.416 st.3 u vezi st.1 KZCG) i I. B. zbog krivičnog djela krijumčarenje (čl.265 st.3 KZCG).

Pored navedenog, u izvještajnom periodu zabilježene su i istrage protiv policijskih službenika. Naime, 17. III 2023. protiv šest policijskih službenika (i drugih) zbog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije (čl.401a st.2 u vezi st.1 i 6 KZCG) i krivično djelo neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga (čl.300 st.4 u vezi st.1 u vezi čl.23 st.2 KZCG), protiv kojih je 15. IX 2023. SDT podiglo optužnicu. Za navedena lica podnijeti su i predlozi nadležnom sudu za privremene mjere obezbjeđenja, nad brojim pokretnim i nepokretnim stvarima. Takođe, 23. VIII 2023. protiv jednog službenika Uprave policije donijeta je naredba o proširenju istrage zbog sumnje da je, kao saizvršilac, počinio krivično djelo neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga (čl.300 st.4 u vezi st.1 u vezi čl.23 st.2 KZCG).

Prema podacima sudstva, u periodu 1. I – 31 XII 2023, kada je u pitanju organizovani kriminal, Viši sud u Podgorici je imao u radu ukupno 97 predmeta protiv 761 okrivljenog lica (690 fizičkih i 71 pravnih lica). Strukturu ovih predmeta čine krivična djela stvaranje kriminalne organizacije (čl. 401a KZ CG) kao samostalna krivična djela) i krivična djela stvaranje kriminalne organizacije (čl. 401a KZCG) u sticaju sa krivičnim djelima: ubistvo (čl. 143 KZCG), teško ubistvo (čl. 144 KZCG), prevara (čl. 244 KZCG), nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija (čl. 403 KZCG), utaja poreza i doprinosa (čl. 264 KZ CG), krijumčarenje (čl. 265 KZCG), nedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi (čl. 405 KZCG), pripremanje djela protiv ustavnog uređenja i bezbjednosti Crne Gore (čl. 373 KZCG), pranje novca (čl. 268 KZCG), i neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga (čl. 300 KZCG). Od ukupnog broja predmeta u radu, u periodu 1. I – 31 XII 2023. formirano je 27 predmeta zbog krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminala, dok je riješeno ukupno četiri predmeta.

Privremene mjere obezbjeđenja

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u periodu 1. I – 31 XII 2023. podnijeti su predlozi za određivanje privremenih mjera obezbjeđenja u 15 predmeta, koji su usvojeni od strane Višeg suda, u kojima su predmet navedenih mjera bile brojne nepokretne i pokretne stvari.

Blokirana novčana sredstva i oduzeta imovinska korist

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva (SDT), u periodu 1. I – 31 XII 2023, u pet predmeta u SDT-u blokirano je ukupno novčanih sredstava kod poslovnih banaka u iznosu od 6.187.129,48 eura. U jednom predmetu, nakon sprovedene istrage (za kd iz čl. 268, stav 4 u vezi stava 3 i 1 u vezi čl. 49 KZCG, u vezi čl.5 Zakona o odgovornosti pravnih lica), protiv dva rezidentna pravna lica, podignuta je optužnica i 7. XII 2023. zaključeni su sporazumi o priznanju krivice. Viši sud u Podgorici je 6. XII 2023. donio presudu, kojom je osudio na kaznu - prestanak pravnog lica, a od optuženih pravnih lica je trajno oduzeta imovinska korist pribavljena izvršenjem krivičnog djela, i to brojne nepokretnosti na teritoriji Crne Gore, čija vrijednost je danas znatno veća od vrijednosti koja je u momentu kupovine u toku 2007. iznosila oko 8.000.000,00 eura.

U periodu 1. I - 31. XII 2023, u SDT-u je formirano osam predmeta na osnovu obavještenja o sumnjivim transakcijama, i shodno članu 89 st.2 ZKP-a, na osnovu navedenih obavještenja blokirano je kod poslovnih banaka u Crnoj Gori, ukupno novčanih sredstava u iznosu od 7.774.405,27 eura.

Prevenција i kapaciteti u oblasti računarskog kriminala

U periodu 1. I - 31. XII 2023, u oblasti računarskog kriminala podignute su dvije optužnice protiv dva lica.

Prevenција i kapaciteti u oblasti pranja novca

Na 66. plenarnom zasijedanju Komiteta eksperata Savjeta Evrope za evaluaciju mjera za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma (MONEYVAL) koje je održano u decembru 2023. u Strazburu, usvojen je Izvještaj za Crnu Goru. Na bazi Izvještaja, FOJ je započeo izrada nacrta akcionog plana u odnosu na tehničku usklađenost nacionalnog zakonodavstva sa FATF preporukama koji će svi nadležni državni organi biti u obavezi da implementiraju kako bi Crna Gora, u izvještaju koji je shodno procedurama MONEYVAL-a u obavezi da dostavi, uspješno izvjestila da je nivo djelotvornosti sistema spečavanja pranja novca i finansiranja terorizma unaprijeđen. Takođe, u toku je izrada Plana aktivnosti za unapređenje djelotvornosti sistema po preporukama MONEYVAL-a.

Aktivnostima relevantnih državnih institucija koordiniranim od strane Finansijsko obavještajne jedinice (FOJ), u periodu marta - decembra 2023, Crna Gora je uspjela da prikaže da je sistem sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma na većem nivou djelotvornosti u odnosu na preliminarnu rezultate, iako je evidentirana neophodnost unapređenja u određenim oblastima. Paralelno sa intenzivnim radom na pripremi za 5. krug evaluacije MONEYVAL -a, tokom 2023. zabilježeni su veoma dobri rezultati na nivou operativnog rada FOJ-a, o čemu svjedoči 35% više otvorenih predmeta i za 60% više zaprimljenih prijava o sumnjivim transakcijama od strane zakonskih obveznika. FOJ aktivno participira u finansijskim istragama koje u najvećem broju slučajeva vodi SDT, pa je u toku 2023. po njihovim zahtjevima izvršena finansijska analiza za 1060 fizička (od čega je 925 pripradnika OKG) i 60 pravnih lica (od čega se njih 35 vezuje za pripadnike OKG). Službenici FOJ-a participirali su u šest zajedničkih istražnih timova SDT-a. Kvalitetan operatni rad i proaktivnost potvrđuje podatak da je u toku 2023. na osnovu analitičkih izvještaja FOJ-a, SDT podiglo dvije optužnice za pranje novca, dok su sa nivoa Sektora za borbu protiv kriminala podnijete dvije krivične prijave u okviru dva predmeta.

Shodno Zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, FOJ je izdao 34 naredbe za privremenu obustavu transakcija ukupne vrijednosti 3.142.958 eura. Takođe, izdato je 90 naloga bankama za kontinuirano praćenje finansijskog poslovanja klijenta u odnosu na 106 fizičkih i 36 pravnih lica. FOJ ostvaruje kontinuiranu saradnju kroz razmjenu informacija i podataka sa državama članicama EGMONT grupe, koristeći Egmont sigurnu mrežu za razmjenu podataka. Dodatno, u okvirima nadležnosti FOJ-a, u kontinuitetu se primjenjuju odredbe Varšavske konvencije o pranju, traženju, oduzimanju i konfiskaciji sredstava stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma. Shodno Zakonu o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, FOJ koordinira radom Koordinacionog tijela za nacionalnu procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, pa je 21. II 2023. Vlada usvojila Akcioni plan za implementaciju Nacionalne procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma za 2023. U cilju ispunjenja FATF preporuka izrađena je Analiza NPO sektora s posebnim akcentom na analizu zloupotrebe NVO sektora u svrhe finansiranja terorizma, a u završnoj fazi je izrada Analize zloupotrebe pravnih lica i pravnih aranžmana u svrhe pranja novca. Od decembra 2023, u saradnji sa graničnom policijom i Upravom carina, sprovode se pojačane kontrole prenosa novca i dragocjenosti preko državne granice, iznad dozvoljenog limita.

Pregled statističkih podataka u oblasti borbe protiv pranja novca

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u periodu 1. I - 31. XII 2023, zbog krivičnog djela pranje novca donijete su naredbe o sprovođenju istrage u pet predmeta protiv 13 lica, i jedno proširenje naredbe o sprovođenju istrage protiv jednog lica. Takođe, u radu su i naredbe iz ranijeg perioda, o sprovođenju istrage za krivično djelo iz čl. 268 KZCG, u 15 predmeta protiv 136 lica. U 2023. podignute su i četiri optužnice protiv 12 lica (10 fizičkih i dva pravna lica).

Prema podacima sudstva, u periodu 1. I - 31. XII 2023. Viši sud u Podgorici ima ukupno u radu 11 predmeta protiv 86 lica (70 fizičkih i 16 pravnih lica), od čega je pet predmeta formirano zbog krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije (čl. 401a KZCG u sticaju sa krivičnim djelom pranja novca iz čl. 268 KZCG), a u šest predmeta riječ je o samostalnom krivičnom djelu pranje novca. Kada su u pitanju novoprimiti predmeti, u periodu 1. I - 31. XII 2023. primljena su tri predmeta. Od ukupnog broja predmeta u radu, jedan predmet pranja novca koji je formiran kao samostalno krivično djelo protiv jednog okrivljenog lica, riješen je oslobađajućom presudom, koja nije postala pravnosnažna tokom izvještajnog perioda.

Prevenција i kapaciteti u oblasti trgovine ljudima

Vlada je 13. IV. 2023. donijela Akcioni plan za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2019-2024. za 2023. i usvojila Izvjestaj o realizaciji Akcionog plana za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2019-2024. za 2022.

Kroz Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika koji je Skupština donijela 11. XII 2023, izvršeno je usklađivanje s krovnim međunarodnim aktima koji direktno ili indirektno tangiraju pitanje trgovine ljudima, naročito u pogledu zaštite djece.

U periodu 23 - 25. I 2024. realizovana je TAIEX ekspertna misija na temu zaštite žrtava trgovine ljudima, tokom koje su eksperti Evropske komisije održali sastanke sa nizom aktera uključenih u sistem borbe protiv trgovine ljudima u cilju sagledavanja stanja u oblasti zaštite žrtava trgovine ljudima i formulisanja relevantnih preporuka.

U skladu s Odlukom Vlade od 15. XII 2022. o organizovanju javne ustanove za smještaj djece i mladih sa problemima u ponašanju, djece i mladih žrtava trgovine ljudima, krajem novembra 2023. započeti su radovi na adaptaciji navedenog objekta, a rok za završetak istih je kraj marta 2024. Takođe, 17. I 2024. resorno ministarstvo izdalo je trogodišnju licencu za pružanje usluga smještaja u prihvatilištu, skloništu za odrasla i stara lica, žene koje su žrtve trgovine ljudima, nevladinoj organizaciji „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić”. Kapacitet skloništa je tri mjesta.

Tim za formalnu identifikaciju žrtva trgovine ljudima održao je 28 sastanaka i više puta koordinirao postupkom upućivanja i smještaja potencijalnih žrtva trgovine ljudima. Tokom 2023. Tim je donio odluku za 18 lica da se radi o žrtvama trgovine ljudima. U strukturi identifikovanih žrtva bilo je 13 maloljetnih (osam ženskog, pet muškog pola) i pet punoljetnih lica (ženskog pola). Kada su u pitanju oblici eksploatacije kojima su ova lica bila izložena, Tim je donio odluku da su četiri lica ženskog pola žrtve trgovine ljudima u cilju seksualne eksploatacije, tri lica ženskog pola žrtve trgovine ljudima u cilju upotrebe u pornografske svrhe, četiri lica ženskog pola žrtve trgovine ljudima u cilju sklapanja nedozvoljenog braka, šest lica žrtve trgovine ljudima u cilju prisilnog prosjačenja i jedno lice muškog pola kao žrtva trgovine ljudima u cilju vršenja kriminalne djelatnosti. Žrtve koje su identifikovane u Crnoj Gori su u najvećem broju crnogorske državljanke/ni (11 lica), zatim lica sa državljanstvom Ukrajine (tri lica), Izraela (jedno lice), Srbije (jedno lice), Albanije (jedno lice) i Kosova (jedno lice). Identifikovana lica bila su smještena u javnim ustanovama socijalne i dječje zaštite, kao i u nevladinim organizacijama koje pružaju uslugu smještaja žrtvama rodno zasnovanog nasilja (13 lica), dok su takođe korišćene usluge hraniteljstva (za 4 lica).

U cilju daljeg unapređenja standarda u pogledu uslova potrebnih za izdavanje, obnavljanje, suspenziju i oduzimanje licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite, kao i u pogledu odabira pružalaca usluga u prihvatilištu, inicirana je izmjena Pravilnika o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje, suspenziju i oduzimanje licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite i Pravilnika o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluge smještaja u prihvatilištu-skloništu.

U saradnji s međunarodnim partnerima realizovan je niz edukativnih radionica koji su doprinijeli jačanju stručnih kapaciteta zaposlenih koji dolaze u kontakt sa potencijalnim i žrtvama trgovine ljudima. Takođe, opredijeljena je i sektorska podrška programima i projektima NVO u oblasti zaštite i promovisanja ljudskih i manjinskih prava u iznos od 40 000 eura.

Pregled statističkih podataka u oblasti borbe protiv trgovine ljudima

Prema podacima Specijalno državnog tužilaštva, u periodu 1. I - 31. XII 2023. za krivična djela trgovine ljudima donijeta je jedna naredba o sprovođenju istrage protiv šest lica, zbog osnovane sumnje da su tokom 2022. i 2023. izvršili krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije i produženo krivično djelo trgovina ljudima u odnosu na veći broj oštećenih državljana Turske. Takođe, u ovom predmetu donijeta je i naredba o sprovođenju finansijske istrage protiv šest lica i ona je u toku.

Kada je u pitanju borba protiv trgovine ljudima, u periodu 1. I - 31. XII 2023, crnogorski sudovi su imali u radu ukupno 16 predmeta protiv 25 okrivljenih lica, od kojih je jedan predmet vraćen radi dopune istrage. Od toga broja, tokom ovog perioda formirano je šest predmeta protiv šest okrivljenih lica. Na osnovu ove statističke slike, može se istaći da se tokom 2023. nastavio da poboljšava bilans rezultata u vidu ukupnog broja predmeta trgovine ljudima koji su u radu kod nadležnih sudova (16). Kada je riječ o riješenim predmetima, tokom 2023. sudovi su riješili tri predmeta od kojih su dva pravosnažno okončana, dok je u jednom predmetu nadležni sud donio prvostepenu presudu.

Krijumčarenje cigareta

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u odnosu na krijumčarenje cigareta, u tri predmeta donijeta je naredba o sprovođenju istrage protiv osam lica. Takođe, donijete su dvije naredbe o proširenju istrage protiv šest lica. U predmetu u vezi s krijumčarenjem cigareta, SDT je 20. VII 2023. donijelo naredbu o proširenju istrage, protiv 10 okrivljenih fizičkih lica i jednog pravnog lica, zbog postojanja osnovane sumnje da su okrivljena fizička lica izvršili krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije, produženo krivično djelo davanje mita i produženo krivično djelo primanje mita i krivično djelo nedozvoljena trgovina, a okrivljeno pravno lice krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije.

BORBA PROTIV TERORIZMA

Zakonodavni okvir

Nakon što je Vlada 19. XI 2019. u Tirani prvi put potpisala bilateralni Aranžman EU i Crne Gore za implementaciju Zajedničkog akcionog plana zemalja Zapadnog Balkana u borbi protiv terorizma, u toku 2023. EU je pokrenula postupak ažuriranja pojedinačnih bilateralnih sporazuma sa zemljama Zapadnog Balkana. Tako je 28. XI 2023. potpisan Bilateralni aranžman Crne Gore i EU za implementaciju Zajedničkog akcionog plana zemalja Zapadnog Balkana za borbu protiv terorizma. Ovaj Aranžman omogućava da Crna Gora nastavlja bilateralnu saradnju sa EU u odnosu na oblast borbe protiv terorizma, ali i da ostane dio regionalne strukture.

Uprava policije u kontinuitetu sprovodi operativno istraživanje u odnosu na ekstremističke grupe koje djeluju na teritoriji Crne Gore, na osnovu kojeg se, shodno prikupljenim saznanjima, formiraju predmeti. Takođe, u sklopu obavještajnog projekta „FLIGHT”, u kontinuitetu se realizuju aktivnosti na prikupljanju obavještajnih informacija u odnosu na pripadnike ekstremističkih grupa i pojedince povezane s radikalnim tumačenjem vjerske ideologije, kao i na određeni broj desničarski nastrojenih lica koja mogu predstavljati prijetnju po bezbjednost Crne Gore. U kontekstu ratnih dešavanja na globalnom nivou, preduzimane su aktivnosti na prikupljanju podataka o potencijalnoj ugroženosti stranih državljana koji borave na teritoriji Crne Gore. Usljed povećanog stepena rizika po bezbjednost jevrejske zajednice i njihove imovine širom svijeta, te moguće povezanosti motivacije terorista i anti-izraelskih elemenata da sprovedu napade na članove jevrejske zajednice

i njihove imovine, sačinjena je bezbjednosna procjena, kao i Plan represivnih aktivnosti službenika Uprave policije u cijju suzbijanja i srečavanja krivičnih djela na štetu jevrejske zajednice u Crnoj Gori. U kontekstu navedenog posredstvom država članica regiona Zapadnog Balkana vršene su provjere u odnosu na potencijalne prijetnje po bezbjednost Jevrejske zajednice i njihove imovine u Crnoj Gori i regionu.

Crna Gora je nastavila razmjenu poruka kroz poseban SIENA CT kanal, a u periodu 30. X - 4. XI 2023. učestvovala u operaciji „HOTSPOT ADRIATIC 2023“, usmjerenoj na uspostavljanje mehanizama za razmjenu podataka o sumnjivim licima - stranim terorističkim borcima koji bi se mogli infiltrirati u migratorske tokove. Takođe, policijski službenici vršili su unakrsne provjere baza podataka Interpola, u realnom vremenu, sa lica mjesta, pomoću uređaja za prikupljanje obimnih biometrijskih podataka, a u kontinuitetu učestvuju i u radu EUROPOL-ovog analitičkog projekta „TRAVELERS“ koji se odnosi na strane terorističke borce. Dodatno, Crna Gora se u septembru 2023 priključila OTF FORTITUDE, međunarodnom operativnom timu koji je formiran s ciljem sprovođenja masovnih provjera velikih količina biometrijskih podataka u odnosu na hiljade stranih boraca i pojedinaca osumnjičenih za terorističke aktivnosti. Crnogorska policija participira u razmjeni informacija sa Generalnim Skeretaryatom INTERPOL-a u cilju identifikovanja aktivnih terorističkih grupa i pružanja analitičke podrške INTERPOL-a u cilju poboljšanja kapaciteta država članica u borbi protiv prijetnji od terorizma. U okviru projekta „Partnerstvo za Zapadni Balkan protiv kriminala i terorizma na Zapadnom Balkanu (WB PaCT)“ realizovano je više radnih sastanaka CEPOL-ove mreže za podršku u borbi protiv terorizma u zemljama Zapadnog Balkana koji su rezultirali izradom Smjernica za postupanje u istragama finansiranja terorizma na Zapadnom Balkanu.

Tokom 2023. preduzeto je više aktivnosti koje se odnose na uspostavljanje pune funkcionalnosti Jedinice za prikupljanje podataka o putnicima (PIU). U dijelu koji se odnosi na pozitivno pravnu regulativu, izrađeni su nacrti svih podzakonskih akata koji su neophodni za funkcionisanje PIU jedinice i to: Uputstva o korišćenju podataka o putnicima, Sporazuma između državnih organa o unapređenju korišćenja podataka o putnicima i Instrukcija o načinu korišćenja podataka o putnicima. Takođe, Uprava policije je u januaru 2024. kod Biroa za operativnu koordinaciju organa obavještajno-bezbjednosnog sektora inicirala formiranje međuresorne radne grupe za uspostavljanje nacionalne „watch“ liste, što bi predstavljalo veliki iskorak na unapređenju bezbjednosti, zaštiti od terorizma, teškog i organizovanog kriminala. U toku 2023. PIU su radno angažovana četiri nova službenika. Takođe, službenik Uprave policije izabran je za jednog od koopredsjedavajućih u Radnoj grupi zemalja Jugoistočne Evrope za podatke o putnicima. Tokom decembra 2023. PIU jedinica je ušla u testnu fazu prikupljanja i razmjene podataka sa avio prevoznicima.

Statistički podaci

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u periodu 1. I - 31. XII 2023, zbog krivičnog djela terorizam nije bilo prijavljenih lica. Za krivična djela „terorizam u pokušaju“ (čl.447 KZCG, u vezi sa članom 20 KZCG) izvršeno putem pomaganja, i krivično djelo „stvaranje kriminalne organizacije“ (čl. 401a KZCG) u radu je istraga iz prethodnog perioda protiv devet lica. U navedenom predmetu, donijeta je i naredba o sprovođenju finansijske istrage protiv 10 fizičkih lica. Finansijska istraga je u toku. U 2023. nije bilo optuženja za krivično djelo terorizam.

Prema podacima sudstva, u radu se nalazi jedan predmet zbog ovog krivičnog djela, i to protiv 13 okrivljenih lica. Ovaj predmet se nalazi u fazi suđenja pred nadležnim sudom.

SARADNJA U OBLASTI DROGA

U izvještajnom periodu, obrazovana je Radna grupa za izradu Nacionalne strategije za droge za period 2024-2027, s akcionim planom za period 2024-2025. Takođe, u novembru 2023. donijet je Pravilnik o izmjenama Pravilnika o utvrđivanju spiska droga, psihotropnih supstanci i bilja koje se može koristiti za proizvodnju droga („Sl. list CG”, broj 90/23), u koji su uvrštene određene supstance u cilju usklađivanja našeg zakonodavstva u ovoj oblasti sa pravnom tekovinom Evropske unije.

Poslata je zajednička inicijativa resornih ministarstava za potpisivanje Radnog aranžmana sa Evropskim centrom za praćenje droga i zavisnosti od droga – EMCDDA⁶. Nakon usaglašavanja teksta Radnog aranžmana od strane ministarstava i EMCDDA, on će biti dostavljen Evropskoj komisiji na mišljenje, nakon čega će biti predstavljen Upravnom odboru EMCDDA.

Ministarstvo zdravlja dostavilo je Standardne tabele za oblast zdravlja i bezbjednosti koje su usaglašene s EU standardima u dostavljanju podataka Evropskom centru za praćenje droga i zavisnosti od droga. Takođe, Evropskom centru za praćenje droga i zavisnosti od droga u novembru 2023. dostavljena je Ažurirana verzija Nacrta nacionalnog izvještaja za droge sa dopunjenim podacima za period od 2017-2022. na još jednu reviziju prije konačnog objavljivanja.

Statistički podaci

Prema podacima Uprave policije, tokom 2023, u 1.495 pojedinačnih zaplijena ukupno je pronađeno i oduzeto 966.299,41 grama opojnih droga, 118 komada stabljika marihuane i 10.729 komada tableta sintetičkih droga i farmaceutskih proizvoda. Od ukupno osam predmeta iz oblasti droga kod kojih su službenici Uprave policije podnijeli krivične prijave SDT-u, u tri predmeta je izvršeno i krivično djelo pranje novca, pa je, prema podacima Uprave policije, ukupna količina opranog novca u ovim slučajevima – oko 8 miliona eura plasiranih u legalne tokove, a potiče iz kriminalne aktivnosti koja je vezana za krijumčarenje droge. Realizacijom međunarodnih aktivnosti, u periodu 1. I - 31. XII 2023. učestvovalo je u zaplijeni 13 kilograma opojne droge marihuana na teritoriji BiH (predmet „Pečat“), u saradnji sa Državnom agencijom za istrage i zaštitu Bosne i Hercegovine (SIPA), dok je na osnovu informacije crnogorske policije proslijeđene španskoj policiji preko Siena kanala komunikacije, u luci Valensija u Španiji zaplijenjeno 45 kg kokaina.

Prema podacima Specijalnog državnog tužilaštva, u periodu 1. I - 31. XII 2023. donijeto je sedam naredbi o sprovođenju istrage i četiri naredbe o proširenju istrage protiv ukupno 48 lica. Podignuto je osam optužnica protiv 38 lica za krivično djelo iz čl.300 KZCG.

Prema podacima sudstva, kada je u pitanju krijumčarenje droge na međunarodnom nivou, u periodu 1. I - 31. XII 2023, formirano je sedam predmeta protiv 87 okrivljenih lica. Sudovi imaju u radu ukupno 19 predmeta protiv 131 lica. U izvještajnom periodu, pravosnažnom osuđujućom presudom riješen je jedan predmet protiv jednog okrivljenog lica.

⁶ The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA

CARINSKA SARADNJA

Uprava carina je nastavila da intenzivno saraduje i razmjenjuje informacije sa partnerskim službama, kao i sa međunarodnim organizacijama i institucijama. U periodu 25. I 2023 – 1. II 2024, u skladu sa sporazumima o međunarodnoj saradnji u carinskim pitanjima, kao i na osnovu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (Protokol 6), razmijenjeno je 42 dopisa. Nastavljena je i saradnja sa OLAF-om, kao i s ambasadom Velike Britanije u Podgorici. Partnerskim službama upućeno je 37 obavještajnih informacija.

Stalni monitoring i pojačane mjere kontrole koje se sprovode zajedno sa ostalim institucijama iz bezbjednosno–obavještajnog sistema, i u saradnji sa međunarodnim partnerima u Slobodnoj zoni Luka Bar u decembru 2023. rezultirao je sprečavanjem krijumčarenja i zapljenom 1.188 paketa cigareta (594.000 paklica) čija se vrijednost procjenjuje na preko 1.600.000 eura. O navedenom slučaju, pored Uprave policije i nadležnog tužilaštva, Uprava carina je obavijestila partnerske službe, kao i carinske administracije Republike Hrvatske i Republike Srbije kako bi nastavili zajedničke istražne radnje, u cilju prikupljanja dodatnih informacija i preduzimanja zakonskih mjera.

Saradnja sa međunarodnim partnerima je aktivna u svim oblastima u kojima Uprava carina djeluje u suzbijanju krijumčarenja i svih vrsta prekograničnog kriminala. U decembru 2023. sprovedena je akcija koja je rezultirala zapljenom konoplje (cannabis sativa) u Republici Hrvatskoj. Naime, u ovom slučaju su obavještajne informacije crnogorske carine doprinijele da u Republici Hrvatskoj bude zaplijenjeno više od 726 kilograma konoplje koja je imala udio THC-a tri puta veći od dozvoljenog. Takođe, carinska služba je u 2023. učestvovala u šest zajedničkih međunarodnih carinskih operacija.

Statistički podaci o carinskim kontrolama

Carinski službenici izvršili su 75.599 detaljnih kontrola vozila i robe. Utvrđeno je 382 nepravilnosti. Izdata su 377 prekršajna naloga i izrečene novčane kazne u vrijednosti od 304.605,00 eura. Oduzeta je krijumčarena roba u vrijednosti od 2.275.595,77 eura. Uprava carina je samostalno i u saradnji sa drugim državnim organima podnijela ukupno 25 krivičnih prijava nadležnom tužiocu.

U izvještajnom periodu, oduzeto je 12.292.720 komada cigareta u vrijednosti 1.641.127,60 eura. Takođe, oduzeto je 112,50 kg rezanog duvana u vrijednosti 10.530,00 eura; 5961,10 litara alkohola u vrijednosti 22.035,40 eura i 17481,11 litara gaziranog pića u vrijednosti 23.639,00 eura. Na osnovu navedenih zapljena akciznih proizvoda, izdata su 32 prekršajna naloga i podnešeno je 13 krivičnih prijava samostalno i u saradnji sa drugim državnim organima nadležnom tužiocu.

Kada je u pitanju krijumčarenje narkotika, bilo je ukupno šest zapljena i to marihuane četiri zapljena u težini od 590,494 kg, kokaina - jedna zapljena u težini od 18,00 kg i jedna zapljena ulja od industrijske konoplje u težini od 130,00 litara.

U periodu 1. I - 31. XII 2023, po osnovu sumnje u povredu prava intelektualne svojine prekinuto je 58 carinskih postupka i privremeno zadržana roba u ukupnoj količini od 97.302 komada robe.

EKONOMSKO UPRAVLJANJE, FINANSIJSKA PITANJA I STATISTIKA

Makroekonomska kretanja

Crnogorska ekonomija je u 2022. pokazala visoki stepen otpornosti, uz snažan ostvareni ekonomski rast od 6,4%, čemu su doprinijeli ubrzani oporavak u turizmu, dinamična privatna potrošnja i najveći priliv stranih direktnih investicija još od 2009. Sa druge strane, visoka inflacija je uveliko ograničila potrošačku moć i dovela do stagnacije investicione aktivnosti, pa je Vlada, u cilju ublažavanja uticaja inflatornih kretanja po građane i privredu, predložila i usvojila brojne mjere u domenu ekonomske i finansijske politike, poput ograničavanja marži na osnovne životne namirnice, smanjenje stope akcize na gorivo, dok je Budžetom države za 2023. opredijeljeno povećanje zarada za značajan broj zaposlenih u javnom sektoru.

Ekonomski rast u prva tri kvartala 2023. je ubrzan u odnosu na prethodnu godinu i iznosio je 6,6% realno, pri čemu su najveći doprinos pružili izvoz roba i usluga (uticaj 8,4 pp) i lična potrošnja domaćinstava (4,9 pp). Naročito značajan je i oporavak investicione aktivnosti, pri čemu su ulaganja u fiksni kapital dodala 0,9 pp ekonomskom rastu u periodu od 9 mjeseci. Samo u tri kvartala 2023, u Crnoj Gori je ostvaren zvanično najveći ekonomski rast u Evropi od 6,6%.

Povoljnim privrednim trendovima u velikoj mjeri doprinio je veliki priliv nerezidenata u Crnu Goru, o čemu svjedoči broj izdatih privremenih dozvola za boravak stranaca, kao i veliki broj novoosnovanih kompanija od strane nerezidenata u protekle dvije godine. Crna Gora je, kao geografski dobro pozicionirana zemlja, sa blizinom članicama EU, raznovrsnim prirodnim ljepotama i kao atraktivna investiciona destinacija sa jakim turističkim sektorom, uspjela da privuče veliki broj inostranih državljana, sa tendencijom dugoročnijeg ostanka u zemlji. Multiplikativni efekti velikog broja nerezidenata su vidljivi, od snažne privatne potrošnje, turističkih prihoda, dinamiziranja sektora nekretnina, preko jačanja bankarskih parametara, rasta stranih direktnih investicija, zaposlenosti i otvaranja novih kompanija u brojnim sektorima.

Privrednom rastu u 2023. doprinijeli su i rast prihoda od turizma od 48,6% na godišnjem nivou (na 1.361,2 mil. eura za 9 mjeseci), veći izvoz električne energije za 35,6% u 10 mjeseci, dok je promet u trgovini na malo rastao po stopi od 16,4% u 2023. Crnu Goru je u 2023, u kolektivnom smještaju, prema preliminarnim podacima Monstata, posjetilo 1.436.146 turista, sa realizovanih 5.124.981 noćenja, što za 23,2%, odnosno 18,8% više u odnosu 2022. Promet putnika na aerodromima je u 9 mjeseci 2023. veći 34,4% u poređenju sa istim periodom godinu ranije. Povoljni vremenski uslovi doveli su do povećanja proizvodnje električne energije u 2023. od 26,2%, dok su druga dva podsektora industrije, vađenje ruda i kamena zabilježili rast od 3,9% i prerađivačka industrija zabilježila pad od 6,1%. U građevinarstvu je zabilježen pad vrijednosti izvedenih radova za 9,6% na godišnjem nivou.

Tržište rada je usljed rasta ekonomije, priliva nerezidenata i smanjenja sive ekonomije, nastavilo da bilježi izrazito povoljne trendove, pa je zaposlenost porasla 9,3% (na 244,5 hilj) u 2023, prosječna neto zarada bilježi dvocifreni rast od 11,2% (na 792 eura), dok se stopa nezaposlenosti na kraju trećeg kvartala 2023, spustila na istorijski najnižih 11,8%.

Bankarski sektor je snažno doprinio ostvarenju ovakvih ekonomskih pokazatelja, sa porastom ukupnih kredita od 11,9%, uz značajno proširenu depozitnu bazu, sa vrijednošću od 5,5 milijardi eura i godišnjim rastom od 4,8%.

Stopa inflacije, iako usporava nakon rekordnog rasta u 2022, pa je u 2023. iznosila prosječno 8,6%. Najveći doprinos rastu cijena u 2023. dale su cijene hrane i bezalkoholnih pića (uticaj 3,8 pp) i kategorija 'Stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva' (uticaj 1,4 pp). Potrošačke cijene u decembru 2023. porasle su na godišnjem nivou za 4,3%, što je najniža stopa od oktobra 2021. Zabilježena je mjesečna deflacija u decembru 0,5% u odnosu na novembar. Uvozne cijene u četvrtom kvartalu 2023, veće su za 3,1% u odnosu na isti kvartal 2022, dok je zabilježen pad izvoznih cijena za 3,6%, u odnosu na isti period.

Prema preliminarnim podacima Centralne banke, u periodu januar - septembar 2023, deficit tekućeg računa iznosio je 345,0 mil. eura i u odnosu na isti period 2022, veći je za 28,4%, kao rezultat snažnog rasta suficita na računu usluga. Ukupan izvoz roba iznosio je 493,4 mil. eura ili 5,2% manje u odnosu na januar-jun 2022, čemu je najviše doprinio pad izvoza obojenih metala i mineralnih ruda boksita. Ukupan uvoz robe iznosio je 2.841,9 mil. eura i veći je za 7,8% u odnosu na isti period 2022, što je rezultat povećanja uvoza mašina i transportnih uređaja, prehrambenih i hemijskih proizvoda. U posmatranom periodu, na računu usluga ostvaren je suficit od 1.483,1 mil. eura, što predstavlja godišnje povećanje od 38,5%, uslijed rasta prihoda od turizma i saobraćaja. Procijenjeni prihodi od turističkih putovanja 1.361,2 mil. Zabilježili su rast od 48,6% u odnosu na isti period 2022. Suficit na računu primarnog dohotka iznosio je 84,9 mil. eura (pad 14,2%), dok je na računu sekundarnih prihoda ostvaren suficit od 314,5 mil. eura, što je za 7,9% manje nego u periodu januar-septembar 2022.

U periodu januar-novembar 2023, neto priliv stranih direktnih investicija iznosio je 396,86 mil. eura, što je za 46,43% manje u odnosu na isti period 2022. Ukupan priliv stranih direktnih investicija iznosio je 785,04 mil. eura (pad od 25,34%), što je prevashodno rezultat pada ulaganja po osnovu interkompanijskog duga i investicija u kompanije i banke, kao i po osnovu povlačenja ulaganja iz inostranstva. Ulaganja nerezidenata u nekretnine nastavila su snažan rast, pa su za prvih jedanaest mjeseci 2023, iznosila 412,95 mil. eura, što je godišnji rast od 0,63%. Ukupan odliv SDI u periodu januar-novembar 2023, iznosio je 388,18 mil. eura, što je za 24,93% više međugodišnje.

U skladu sa posljednjim kretanjima i podacima, očekuje se da će privredni rast u Crnoj Gori za 2023. prevazići prvobitna očekivanja, vođen snažnim trendovima u turizmu i privatnoj potrošnji, a što potvrđuju i posljednji izvještaji relevantnih međunarodnih organizacija. Uticaj rata u Ukrajini na domaću ekonomiju je u velikoj mjeri amortizovan, budući da se bilježi rekordna potrošnja i da će prihodi od turizma u prvih devet mjeseci 2023, prema očekivanjima, prevazići pretkrizni nivo iz 2019. Očekuje se da će privredni rast biti dinamičan u 2024. podržan budžetskim mjerama povećanja minimalne penzije i vođen potrošnjom i oporavkom investicija.

Ipak, prospekti crnogorske ekonomije u srednjem roku trenutno su povoljni, uz dalju stabilizaciju makroekonomskih prilika. Prema prognozama, rast privrede u narednom periodu biće vođen turizmom i privatnom potrošnjom, uz dodatni doprinos investicija, koje će bilježiti postepeni oporavak. Dalji rast zaposlenosti i dodatno uvećanje zarada, vodiće snažniju potrošnju domaćinstava u narednom periodu. Ipak, brojni rizici ostaju izraženi, usljed usporavanja rasta evropske i globalne ekonomije i domaćih izazova po makroekonomsku stabilnost. Dalji rast cijena, strožiji uslovi finansiranja i rast kamatnih stopa mogu usporiti planiranu dinamiku rasta ekonomije. Unutrašnje političke prilike i stabilnost javnih finansija mogu dodatno uticati na percepciju i povjerenje investitora i privredni rast u srednjem roku.

Statistika eksternog sektora

Prema preliminarnim podacima Centralne banke Crne Gore, u periodu januar-septembar 2023, deficit tekućeg računa iznosio je 345 miliona eura i bio je manji za 28,4% u odnosu na isti period 2022. Pad deficita tekućeg računa rezultat je rasta suficita na računu usluga (38,5%), dok je na računu roba zabilježen rast deficita (11,7%).

U periodu januar-septembar 2023. zabilježen je rast obima razmjene roba od 5,2%, kao i obima razmjene usluga od 28,3%. Ukupan izvoz roba iznosio je 533,6 miliona eura ili 6,2% manje u odnosu na isti period 2022, dok je ukupan uvoz roba iznosio 2.761 milion eura i bio je za 7,7% veći u odnosu na uporedni period. Ukupni prihodi od usluga iznosili su 2.293,1 milion eura ili 31,4% više u odnosu na posmatrani period, dok su evidentirani rashodi iznosili 810 miliona eura (rast od 20,2%).

Prema preliminarnim podacima, neto priliv stranih direktnih investicija u periodu januar-novembar 2023. je smanjen za 46,4% u odnosu na isti period prethodne godine. Ovakvo kretanje rezultat je smanjenja priliva SDI od 25,3% u poređenju sa istim periodom 2022. Ukupan odliv SDI u periodu januar-novembar 2023. iznosio je 388,2 miliona eura, dok je ukupan priliv SDI iznosio 785 miliona eura.

Spoljni dug

Prema preliminarnim podacima, ukupan spoljni dug Crne Gore na kraju trećeg kvartala 2023. godine iznosio je 9.104,82 miliona eura i u odnosu na kraj 2022. godine manji je za 272,77 miliona eura, usljed značajnijeg smanjenja duga zabilježenog kod privatnog sektora u odnosu na smanjenje duga javnog sektora.

U strukturi spoljnog duga Crne Gore na dug javnog sektora odnosilo se 40,61%, dok se 59,39% odnosilo na dug privatnog sektora. Spoljni dug javnog sektora iznosio je 3.697,65 miliona eura ili 35,08 miliona eura manje u odnosu na kraj prethodne godine. Spoljni dug privatnog sektora iznosio je 5.407,17 miliona eura, što je za 307,85 miliona eura manje u odnosu na kraj prethodne godine.

Bankarski sektor

Bankarski sistem u Crnoj Gori karakteriše stabilnost, visoka likvidnost, visoka profitabilnost i dobra kapitalizovanost. U decembru 2023. zabilježen je rast ključnih bilansnih pozicija u jednogodišnjem uporednom periodu. Bankarski sistem na 31. XII 2023. posluje sa dobitkom u iznosu od 150 mil. eura, što je za 80,11% više u odnosu na isti period 2022. Vlasnička struktura kapitala banaka nije značajno promijenjena u trećem kvartalu 2023. Kapital banaka većim dijelom potiče iz stranih izvora. Učešće stranog kapitala u bankama iznosi 85,38%, na domaći privatni kapital se odnosi 13,54%, dok je učešće državnog kapitala u ukupnom kapitalu 1,08%. Koeficijent adekvatnosti kapitala iznosi 20,71% na kraju trećeg kvartala 2023, i bilježi rast u odnosu na isti period 2022. kada je iznosio 18,43%. Bruto nekvalitetni krediti i potraživanja (C, D i E) na kraju decembra 2023. iznose 204,5 mil. eura i predstavljaju 4,99% ukupnih bruto kredita i potraživanja. U odnosu na decembar 2022. ovaj pokazatelj bilježi pad od 0,72 p.p.

Centralna banka Crne Gore od početka rata u Ukrajini prati stabilnost depozita nerezidenata na nivou pojedinih banaka i sistema kao cjeline. Posebna pažnja se posvećuje depozitima nerezidentnih lica koji dolaze iz Ruske federacije.

Regulatorne aktivnosti Centralne banke Crne Gore i dalje su fokusirane na praćenje primjene i unaprjeđenje podzakonske regulative donesene u cilju sprovođenja Zakona o kreditnim institucijama („Sl. list Crne Gore“, br. 72/19 i 8/21), odnosno njenom daljem usklađivanju sa EU propisima.

Centralna banka Crne Gore je nastavila i sa praćenjem sprovođenja makroprudencijalnih mjera uvedenih u cilju sprečavanja negativnih uticaja COVID-19 i situacije u Ukrajini na finansijski sistem, pa je nakon isteka važenja većine mjera (od kojih je mjera za umanjene uticaja nerealizovanih gubitaka na regulatorni kapital kreditnih institucija prestala sa važenjem nakon 30. VI 2023, dok je mjera zabrane isplate dividende akcionarima osim isplate u obliku akcija kreditne institucije vežila do 31. X 2023.) donijeto preventivno upozorenje svim kreditnim institucijama da se isplate dividend u budućem period može vršiti samo nakon pribavljenog mišljenja Centralne banke Crne Gore na osnovu podnesenog zahtjeva koji podrazumijeva analizu uticaja na poslovanje i sprovedeno stresno testiranje za period od tri godine.

U pogledu primjene makroprudencijalnih mjera koje se odnose na gotovinske kredite koje kreditne institucije odobravaju fizičkim licima, koje su radi održavanja stabilnosti finansijskog sistema i održivosti kreditiranja fizičkih lica Centralna banka Crne Gore je sredinom decembra 2023. usvojila izmjenju te odluke kojom se produžava primjena pomenute makroprudencione mjere na period od još godinu dana, tj. do 31. XII 2024.

U okviru aktivnosti u cilju ispunjavanja obaveza o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji, nastavljen je rad na pripremi dokumentacije potrebne za dalju proceduru usvajanja zakona kojim će se izvršiti usklađivanje sa Direktivom 2002/87/EZ o dodatnom nadzoru kreditnih institucija, društava za osiguranje i investicionih društava u finansijskom konglomeratu.

Započet je i projekat procjene efektivnosti cjelokupnog postojećeg i potrebe za izmjenama regulatornog okvira kojim se reguliše poslovanje pružaoca finansijskih usluga, zasnovan na Zakonu o finansijskom lizingu, faktoringu, otkupu potraživanja, mikrokreditiranju i kreditno-garantnim poslovima ("Sl. list CG", br. 73/17 i 44/20), a sa ciljem da se isti unaprijedi kako bi se osnažio nadzor nad ovim institucijama i u isti mah osiguralo sigurnije poslovanje subjekata ovog sektora.

CBCG je u procesu usaglašavanja Zakona o sanaciji kreditnih institucija sa Direktivom 2019/879/EU o izmjeni Direktive 2014/59/EU u pogledu kapaciteta pokrivanja gubitaka i dokapitalizacije kreditnih institucija i investicionih društava i Direktive 98/26/EZ (BRRD II), sa ciljem poboljšanja operativnog izvršenja sanacije kreditnih institucija, jačanja nadležnosti organa za sanaciju i prevazilaženja zakonskih neizvjesnosti. U cilju usklađivanja domaće regulative iz oblasti stečaja i sanacije banaka sa važećim EU propisima, Savjet je CBCG je na sjednici održanoj 13. V 2023. je takođe utvrdio i Nacrta zakona o izmjeni i dopuni Zakona o stečaju i likvidaciji banaka, kojim se navedeni zakonski akt usklađuje sa Direktivom 2017/2399/EU u pogledu rangiranja neobezbjedenih dužničkih instrumenata u hijerarhiji stečajnog postupka. Nakon dobijanja pozitivnog mišljenja Evropske komisije, može se očekivati da ova dva zakona biti usvojena u toku 2024.

S obzirom da je bila u obavezi da pripremi planove sanacije, CBCG je zatražila od svih kreditnih institucija da dostave podatke kojima raspolažu, a koji su neophodni za pripremu planove sanacije, pa je CBCG usvojila planove sanacije za 2022. kao i za 2023. godinu. CBCG je u 2022. i 2023. utvrdila minimalni zahtjev za sopstvenim sredstvima i prihvatljivim obavezama (MREL) za sve kreditne institucije, koji je dovoljan za eventualni otpis ili konverziju iznosa sopstvenih sredstava i kvalifikovanih obaveza, najmanje u iznos pokriva gubitka i dokapitalizacije.

Platni sistem

Tokom 2023. platni sistem Centralne banke poslovao je stabilno i efikasno i obezbijedio je vrlo visoku raspoloživost (99,92%) i pouzdanost, kao i brzinu izvršavanja platnih transakcija. Ostvaren je viši obim i vrijednost realizovanog platnog prometa u Platnom sistemu Centralne banke u odnosu na 2022, za 9%, odnosno 20%.

Centralna banka Crne Gore nastavila je intenzivne aktivnosti u cilju daljeg unapređenja regulatornog i operativnog okvira u oblasti platnog prometa sa pravnom tekovinom EU i najboljim međunarodnim standardima.

U skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu („Sl.list CG“, broj 111/22), u toku 2023. pripremljeni su i usvojeni podzakonski akti predviđeni predmetnim zakonom.

Centralna banka Crne Gore je, u periodu 25. I 2023 – 1. II 2024, donijela sljedeće podzakonske akte:

- Odluka o Centralnom registru transakcionih računa („Sl. list Crne Gore“ br. 47/23)
- Odluka o načinu vođenja registra platnih institucija i registra institucija za elektronski novac („Sl. list Crne Gore“ br. 51/23)
- Odluka o minimalnom novčanom iznosu za osiguranje od profesionalne odgovornosti ili uporedivu garanciju za pokriće odgovornosti za pružanje određenih platnih usluga („Sl. list Crne Gore“ br. 87/23)
- Odluka o regulatornom kapitalu platnih institucija („Sl. list Crne Gore“ br. 87/23)
- Odluka o regulatornom kapitalu institucija za elektronski novac („Sl. list Crne Gore“ br. 87/23)
- Odluka o obezbjeđivanju pouzdane provjere autentičnosti klijenta i zajedničkim i sigurnim otvorenim standardima komunikacije („Sl. list Crne Gore“ br. 21/23)
- Odluka o sigurnosnim mjerama za operativne i sigurnosne rizike povezane sa platnim uslugama („Sl. list Crne Gore“ br. 47/23)
- Odluka o izvještavanju o značajnim incidentima povezanim sa pružanjem platnih usluga („Sl. list Crne Gore“ br. 90/23).

Takođe, Centralna banka Crne Gore sprovodi aktivnosti u vezi sa projektom Modernizacija plaćanja Crna Gora – Zapadni Balkan u okviru Radne grupe za finansijska tržišta (WGFM), a u toku 2023. obezbijedena je i tehnička pomoć od strane EU za izradu GAP analize vezano za podnošenje zahtjeva za proširenje SEPA geografskog područja na Crnu Goru. Izvještaj je trebalo da ocijeni usklađenost crnogorskog pravnog i regulatornog okvira sa kriterijumima propisanim od strane Evropskog savjeta za plaćanja (EPC) u cilju podnošenja pomenutog zahtjeva. Izvještaj je finalizovan krajem 2024. i istim je ukazano na potrebu manjih prilagođavanja Zakona o platnom prometu, kao i na potrebu obezbjeđenja adekvatnog nivoa usklađenosti propisa u dijelu zaštite ličnih podataka i sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma, imajući u vidu izmjene na nivou EU koje počinju da se primjenjuju krajem 2024. Takođe, u januaru 2024, Centralna banka pokrenula je aktivnosti vezano za novi projekat kojim bi se tražila tehnička pomoć pri izradi samog zahtjeva za proširenje SEPA geografskog područja.

Javne finansije

Izvršenje budžeta januar - decembar 2023

Tokom 2023. zabilježen je snažan rast budžetskih prihoda. Primarni generatori rasta bili su: ekspanzija potrošnje domaćinstava, inflacija, potrošnja značajnog broja stranih državljana sa privremenim boravkom u Crnoj Gori, efekti turističke sezone, smanjenje neformalnosti na tržištu rada i suzbijanje nelegalne trgovine na tržištu

duvana i duvanskih proizvoda i naplatu jednokratnih prihoda. Prema preliminarnim podacima, prihodi budžeta u periodu januar-decembar 2023. iznosili su 2.566,4 mil. eura ili 38,7% procijenjenog BDP-a, što je za 571,0 mil. eura ili 28,6 više u odnosu na 2022.

Prihodi od poreza na dodatu vrijednost do kraja decembra naplaćeni su u iznosu od 1.059,3 mil. eura, što je više za 151,2 mil. eura ili 16,7% u odnosu na prethodnu godinu. Snažan rast prihoda iz ovog izvora rezultat je više faktora, od kojih su najznačajniji: rezultati ljetnje turističke sezone, poboljšana poreska disciplina, kao i značajno povećanje uvoza i potrošnje domaćinstava, što su pored projektovane inflacije bili primarni pokretači povećanja ove kategorije prihoda.

U kategoriji prihoda od **akciza** u 2023. prikupljeno je 323,1 mil. eura, što je za 77,2 mil. eura ili 31,4% više u odnosu na prethodnu godinu.

Najveći doprinos rastu akciza za osam mjeseci 2023. dali su:

- akciza na mineralna ulja i njihove derivate u iznosu od 179,2 mil. eura, što je za 61,1 mil. eura ili 51,7% više u odnosu na prethodnu godinu;
- akciza na duvan i duvanske proizvode, u iznosu od 100,2 mil. eura, što je za 8,2 mil. eura ili 8,9% više u odnosu na prethodnu godinu.

Najznačajniji doprinos povećanju prihoda od akciza imaju akcize na mineralna ulja i njihove derivate, kao i na duvan i duvanske proizvode. Aktivnosti na suzbijanju sive ekonomije na tržištu duvana, kao i ubrzanje akciznog kalendara za ovu vrstu proizvoda u drugoj polovini godine, doprinijeli su povećanju prihoda od akciza na duvan i duvanske proizvode. Na rast prihoda za kategoriju akciza na mineralna ulja i derivate dominantno je uticalo okončanje primjene Odluke o smanjenju visine akcize za promet bezolovnog benzina i gasnih ulja 28. II 2023. zbog stabilizacije cijena nafte na međunarodnom tržištu. Ranije je bilo planirano da se Odluka o smanjenju akcize po ovom osnovu sprovodi šest mjeseci 2023.

1. VII 2023. stupio je na snagu član Zakona o akcizama kojim se uvodi akciza na šećer, kakao i proizvode od sladoleda i po ovom osnovu do kraja 2023. naplaćeno je ukupno 2,6 mil. eura.

Prihodi po osnovu poreza na dobit ostvareni su u iznosu od 151,3 mil. eura i veći su u odnosu na isti period 2022. godine za 61,1 mil. eura ili 67,8%. Značajan rast ove kategorije prihoda prvenstveno je rezultat primjene progresivne stope oporezivanja dobiti pravnih lica, kao i rasta privredne aktivnosti i ostvarenih rezultata privrednih subjekata u prethodnoj godini, uz unaprjeđenje poreske discipline.

Kategorija doprinosa ostvarena je u iznosu od 575,7 mil. eura što je za 112,9 mil. eura ili 24,4% više u odnosu na 2022. Snažan rast ove kategorije prihoda prvenstveno je rezultat smanjene sive ekonomije u tržišta rada (pretežno iz mjere smanjenja ukupnog poreskog opterećenja na zarade u okviru reformskog paketa Evropa sada 1) i povećane osnovice za obračun doprinosa zbog povećanja koeficijenata za plate zaposlenih u javnom sektoru. Takođe, efekti primjene Zakona o restrukturiranju poreskih potraživanja uticali su i na povećanje ove kategorije prihoda.

Ostali prihodi u navedenom periodu iznosili su 181,7 mil. eura, što je za 152,2 mil. eura više u odnosu na prethodnu godinu. Najznačajniji priliv ostvaren je po osnovu raskida hedžing aranžmana od 2021. u iznosu od blizu 60 miliona eura, kao i prenosom sredstava prikupljenih u okviru realizacije projekta „Ekonomsko državljanstvo“ u ukupnom iznosu od 68,2 mil. eura. U okviru ove kategorije ostvaren je i prihod od naplate dividendi po osnovu ostvarene dobiti preduzeća u većinskom državnom vlasništvu u iznosu od 11,6 mil. eura.

Značajan rast zabilježen je i u kategoriji Donacije i transferi, koji su realizovani u iznosu od 71,3 mil. eura, što je za 36,9 mil. eura više u odnosu na 2022. Rast navedene kategorije prvenstveno je rezultat isplate sredstava od strane EU, po osnovu direktne budžetske podrške za energetske efikasnost. Prema Finansijskom sporazumu, navedena sredstva predstavljaju nenamjenska sredstva koja se mogu koristiti za finansiranje budžetskih potreba.

S druge strane, nešto nižu realizaciju u odnosu na planiranu bilježe prihodi od poreza na lični dohodak koji su ostvareni u iznosu od 66,4 miliona eura, što je za 16,6 mil. eura ili 20% manje u odnosu na 2022. Odstupanje u ovoj kategoriji prihoda dominantno je rezultat značajnog povećanja procenta prenosa prihoda po osnovu poreza na lični dohodak opštinama, u skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o finansiranju lokalne samouprave, koji je stupio na snagu u avgustu („Sl. list CG“, br. 86/72 od 3. VIII 2022).

Prihodi budžeta u januaru 2024. iznosili su 153,5 mil. eura, što je manje za 14,2 mil. eura ili 8,4% u odnosu na isti mjesec prethodne godine. Glavni razlozi odstupanja su jednokratni prihodi po osnovu ekonomskog državljanstva u iznosu od 33 mil € i naknade po osnovu dodjele radio-frekvencija iz pionirskih 5G opsega u iznosu od 8,8 miliona eura, koji su zabilježeni u januaru 2023. U odnosu na januarski plan, prihodi su iznad plana za 4,7 mil. eura ili 3,2%.

Izdaci budžeta za period januar-avgust 2023. godine iznosili su 1.495,8 miliona eura ili 24,2% procijenjenog BDP-a i u odnosu na planirane manji su za 133,8 miliona eura ili 8,2%, dok su u odnosu na isti period 2022. veći za 195,4 miliona eura ili 15%.

U strukturi ukupne potrošnje u posmatranom periodu, tekući budžet je realizovan na nivou od 1,424 miliona eura, što predstavlja 95% ukupne potrošnje, dok je kapitalni budžet izvršen na nivou od 71,82 miliona eura, što predstavlja 5% ukupne potrošnje.

Kapitalni budžet u posmatranom periodu realizovan je u iznosu od 71,82 miliona eura, što predstavlja izvršenje 53,6% plana.

Rashodi u avgustu 2023. iznosili su 200,4 miliona eura i manji su od plana za 8,2 miliona eura ili 3,9%, a veći su za 53,4 miliona eura ili 36,4% u odnosu na avgust 2022. Najveće odstupanje se odnosi na kapitalni budžet, koji realizovan je u iznosu od 22,6 miliona eura, što je za 3,4 miliona eura više od plana, odnosno predstavlja 118% plana, dok je tekući budžet realizovan na nivou od 95% plana.

Imajući u vidu ostvarenje prihoda i rashoda, u posmatranom periodu ostvaren je budžetski suficit u iznosu od 191,9 miliona eura, odnosno na nivou od 3,1% procijenjenog BDP-a.

U avgustu je ostvaren budžetski suficit u iznosu od 43,0 miliona eura.

Rebalans budžeta

Rebalans budžeta za 2023. usvojila je Skupština 28. XI 2023.

Najznačajnije izmjene u odnosu na plan prema Zakonu o budžetu za 2023. odnose se na sljedeće kategorije poreskih prihoda: doprinosi, akcize i porez na dobit pravnih lica. U dijelu neporeskih prihoda najznačajnije povećanje se odnosi na prihode od kapitala i donacija.

Budžetski prihodi su planirani kao rezultat:

1. revidiranih makroekonomskih pokazatelja koji utiču na kretanje budžetskih prihoda;
2. usvojenih mjera poreske politike;
3. naplate budžetskih prihoda u tekućem periodu godine.

Prihodi budžeta planirani Rebalansom iznosili su 2.422,8 mil. eura i veći su za 275,3 mil. eura u odnosu na planirane Zakonom o budžetu za 2023. godinu. Prema preliminarnim podacima, ostvareni prihodi u 2023. veći su od planiranih Rebalansom za 143,7 mil. eura. Značajan dio povećanja budžetskih prihoda odnosi se na jednokratne prihode koji nisu vezani za nove mjere fiskalne politike ili značajne strukturne reforme koje unapređuju strukturu privrede i stvaraju novu vrijednost. Rekordna naplata jednokratnih prihoda iznosila je oko 170-180 mil. eura ili skoro 3% procijenjenog BDP-a (6.624,3 mil.), od kojih se najznačajniji odnose na:

- prikupljene prihode po osnovu hedžing aranžmana zaključenog 2021. godine, u cilju zaštite od valutnog rizika kredita zaključenog u dolarima za izgradnju autoputa „Bar-Boljare“ u iznosu od 60 mil.;
- akumulirane prihode iz prethodnog perioda po osnovu realizacije programa „Ekonomska državljanstvo“ u iznosu od 68,2 mil.;
- naplatu dividendi po osnovu ostvarene dobiti preduzeća u većinskom vlasništvu države u iznosu od 11,6 mil.;
- Donacije EU u iznosu od 27 mil.

Rashodi budžeta planirani su u iznosu od 2.556,0 miliona eura ili 41,4% BDP-a. Rashodi budžeta veći su od ranije planiranih za 42,2 miliona eura ili 1,7%. U strukturi rashoda, tekuća budžetska potrošnja iznosi 2.325,8 miliona eura, a kapitalni budžet 202,8 miliona eura.

U skladu sa izmijenjenim fiskalnim okvirom za tekuću godinu, projektovan je deficit potrošnje od 193,2 miliona eura, odnosno cca. 3% BDP-a, što je skoro 173 miliona eura bolji rezultat od prvobitnog plana.

Fiskalna strategija i budžet za 2024.

Tokom 2023. zabilježen je snažan rast u skoro svim kategorijama budžetskih prihoda. Glavni generatori rasta bili su: rast potrošnje domaćinstava, inflacija, potrošnja značajnog broja stranih državljana sa privremenim boravkom u Crnoj Gori, efekti turističke sezone, smanjenje neformalnosti na tržištu rada i suzbijanje nelegalnog prometa na tržištu duvana i duvanskih proizvoda i naplata jednokratnih prihoda.

Prema preliminarnim podacima, prihodi budžeta u 2023. iznosili su 2.566,5 mil, što je za 571,1 mil. ili 28,6% više u odnosu na prethodnu godinu. U odnosu na planirane rebalansom, prihodi su iznad plana za 143,7 mil. ili 5,9%.

U periodu 2024-2026, budžetski prihodi će u 2024. godini dostići 2.717,2 mil. ili 38,6% BDP-a, dok će u 2026. prihodi budžeta dostići nivo od 2.928,8 mil. ili 37,6% BDP-a.

Rast budžetskih prihoda zasniva se na:

- Rastu makroekonomskih pokazatelja koji utiču na budžetske prihode, prema osnovnom makroekonomskom scenariju;
- Postojećem zakonodavstvu;
- Mjerama poreske politike na srednji rok.

Vlada će tokom drugog kvartala 2024. pripremiti i predložiti usvajanje fiskalne strategije. Članom 17 Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti (Sl. list CG, br. 70/2021) propisano je da se fiskalna strategija priprema za period mandata Vlade i da se ista dostavlja Skupštini na usvajanje. Fiskalna strategija će sadržati dodatne politike fiskalnog prilagođavanja kroz predlaganje reformskih rješenja za oblasti: socijalnog, zdravstvenog i penzionog sistema, kao i poreske politike.

Imajući u vidu navedeno, u narednom periodu fokus će biti na sprovođenju ključnih strukturnih reformi u oblasti socijalne zaštite, reformi zdravstvenog sistema, odlučnoj borbi protiv neformalne ekonomije, kao i sprovođenju fiskalne konsolidacije i optimizacije javne uprave. U vezi sa navedenim, novom fiskalnom strategijom

Vlade bi bile formulisane nove mjere poreske politike i politike upravljanja rashodima, kao i nove strukturne mjere koje treba da doprinesu dodatnom ubrzanju privrednog rasta i povećanju otpornosti crnogorske privrede.

U oblasti poreske politike, osnovni cilj je stvaranje uslova za sveobuhvatnu reformu poreskog sistema u cilju proširenja poreske osnovice, čime bi se stvorio ambijent za stvaranje novih izvora prihoda, prije svega:

- Smanjenje poreskog opterećenja na rad i sprovođenje programa za unaprjeđenje konkurentnosti privrede i privlačenje kredibilnih investitora;
- Visoko oporezivanje neprijavljene imovine i povraćaj nezakonito stečene imovine;
- Promjena akcizne politike povećanjem nivoa akcize za robu koja negativno utiču na zdravlje stanovništva i korišćenjem prihoda ostvarenih po ovom osnovu za finansiranje javnih zdravstvenih usluga;
- Sprovođenje nove zakonske odredbe u oblasti priređivanja igara na sreću;
- Smanjenje neformalne ekonomije da bi se omogućila fer tržišna konkurencija, tačnije da bi se suzbila neloyalna konkurencija;
- Reforma poreske i carinske uprave;
- Bolja strategija za smanjenje poreskog duga.

Prema Makroekonomskim i fiskalnim smjernicama koje je Vlada usvojila u julu (koji su osnova za budžet za 2024.), u dijelu poreske politike, u periodu 2024-2026, akcenat će biti na mjerama za suzbijanje sive ekonomije, novi poreski obuhvat, implementacija usvojenih i izmena postojećih zakonskih rešenja, sprovođenje strukturnih reformi, jačanje institucionalnog okvira i unaprjeđenje funkcionisanja poreskog sistema, što utiče na projekcije nivoa prihoda i unaprjeđenje poreske politike u srednjem roku.

Kada je riječ o upravljanju javnom potrošnjom, srednjoročna strategija politike zasnovana je na pokretanju sistemskih strukturnih reformi, sa posebnim osvrtom na oblast socijalne zaštite i zdravstvenog sektora, racionalizaciju „neproduktivne potrošnje“, optimizaciju državne uprave i unaprjeđenje sistemskih rješenja za oblast zarada u javnom sektoru, kao i održavanje visokog nivoa izdvajanja za kapitalne i razvojne projekte i stvaranje uslova za nastavak izgradnje autoputa Bar-Boljari, čija implementacija generiše novu vrijednost i podstiče privredni rast.

Dakle, osnovni cilj fiskalne politike u posmatranom periodu jeste intenziviranje privrednog rasta, unaprjeđenje makroekonomskog ambijenta, suzbijanje sive ekonomije, obezbjeđivanje održivosti javnih finansija i fiskalna podrška investicionom ciklusu. S tim u vezi, u posmatranom periodu projektovano je:

1. realni ekonomski rast na nivou od prosječno preko 3% u periodu 2024-2026;
2. kontinuirano smanjenje budžetskog deficita na 3% BDP-a u 2026;
3. ulaganje u finansiranje infrastrukturnih projekata od cca. 1,6 milijardi u periodu 2023-2026;
4. obezbjeđivanje stabilnog trenda smanjenja javnog duga sa planiranih 68,5% BDP-a u 2023. godini na 61,3% BDP-a u 2026.

Budžetski prihodi u periodu 2024 - 2026. nastavljaju pozitivan trend i kreću se u rasponu od 2.717,2 miliona ili 38,6% BDP-a do 2.928,8 miliona ili 37,6% BDP-a. Rashodi budžeta na srednji rok takođe rastu i kreću se u rasponu od 2.688,5 miliona ili 39% BDP-a u 2024. godini do 2.878,7 miliona ili 37,3% BDP-a u 2026. Na osnovu navedenog, u srednjoročnom periodu predviđa se ostvarivanje negativnog budžetskog rezultata, koji će u 2024. iznositi 263,1 miliona € ili 3,8% BDP-a, a potom će se smanjiti na nivo od 234,9 miliona ili 3% BDP-a.

Upravljanje javnim dugom i državne garancije

Ukupan dug centralne Vlade Crne Gore (bez depozita) na dan 30. IX 2023. iznosi 3.986,76 miliona eura i sastoji se od unutrašnjeg duga od 393,14 miliona eura i spoljnog duga od 3.593,62 miliona eura.

Kao odnos BDP-a, dug Centralne vlade na kraju septembra 2023. iznosio je oko 60,18% BDP-a, pri čemu je unutrašnji dug činio 5,93% BDP-a, dok je spoljni dug činio 54,25% BDP-a.

Depoziti Ministarstva finansija na dan 30. IX 2023. godine iznosili su 237,33 miliona eura (uključujući 38.447 unci zlata), ili 3,58% BDP-a. Neto dug centralne države na isti dan iznosio je 3.749,43 miliona eura ili 56,60% BDP-a. Prema preliminarnim podacima, neto dug opšte države na dan 30. IX 2023. iznosio je 3.820,03 miliona eura ili 57,67% BDP-a.

Prema preliminarnim podacima, dug Centralne vlade (bez depozita) na dan 31. XII 2023. iznosio je 4.055,64 miliona eura ili 61,22% BDP-a. Dug centralne države sa depozitima na kraju godine iznosio je 3.920,16 miliona eura ili 59,18% BDP-a. Prethodno je spoljni dug iznosio 3.515,98 miliona eura ili 53,08% BDP-a, dok je unutrašnji dug iznosio 539,65 miliona eura ili 8,15% BDP-a.

Ugovoreni iznos garancija koje je izdala Vlada do kraja septembra 2023. iznosio je oko 630,13 miliona eura. Od ovog iznosa, opredeljena sredstva iznose oko 507,85 miliona eura. Prema preliminarnim podacima stanje duga na kraju septembra 2023. po garancijama datim domaćim i stranim poveriocima iznosilo je 157,83 miliona eura, što predstavlja 2,38% BDP-a.

Garancije izdate prethodnih godina uglavnom su se odnosile na kredite za podršku realizaciji različitih infrastrukturnih projekata, puteva, željeznica, vodosnabdijevanja i prečišćavanja otpadnih voda, električne energije, pružanja podrške malim i srednjim preduzećima i restrukturiranja.

Statistika

Od ukupno 169 sistematizovanih radnih mjesta u Zavodu za statistiku Crne Gore, popunjeno je 95 radnih mjesta.

U skladu sa Planom ljudskih resursa za 2023, u decembru 2023. raspisano je 10 javnih oglasa koji su u proceduri.

Kada je reč o zgradi, i dalje je su isti kapaciteti, ali se sa novom Vladom ponovo otvara pitanje hitnog rješavanja prostornih kapaciteta. U ovom trenutku su dobijeni dodatni prostorni kapaciteti za potrebe sprovođenja popisa, koji odgovaraju potrebama i koji će biti na raspolaganju do završetka popisnih aktivnosti.

Kada su u pitanju najvažnije aktivnosti u prethodnom periodu, najvažnije su:

- Ostvareno visoko ispunjenje obaveza iz Programa pristupanja Crne Gore 2023-2024, bez očekivanih kašnjenja u dijelu predstojećih obaveza.
- Sva planirana istraživanja se sprovode bez kašnjenja i u skladu sa Godišnjim planom za 2023.
- Započet je rad na presjeku stanja i pregledu pravne tekovine EU u oblasti Poglavlja 18 -Statistika, na najdetaljnijem nivou, koji obuhvata sve institucije koje su dio statističkog sistema Crne Gore. Na osnovu presjeka stanja definišaćemo dalje akcione planove i rokove za sprovođenje aktivnosti u cilju implementacije preostalih popisa. Novi izvještaj o napretku biće važna orijentacija za nas.
- Ispunjena je jedna od najvažnijih preporuka Eurostata u vezi sa definisanjem kriterijuma za definisanje proizvođača zvanične statistike.

- Uloženi su naponi da se povećala vidljivost zvanične statistike kroz korišćenje društvenih mreža i objavljivanje interaktivnih sadržaja
- Nastavljen je rad na usaglašavanju statistike svih domena, kao i dostavljanje neophodnih podataka Eurostatu, što je trenutno na najvišem nivou u posljednjih 5 godina, prema riječima predstavnika Eurostata. Ostvarili smo povećanje od 500% u slanju podataka Eurostat-u, uglavnom u oblasti nacionalnih računa gdje imamo zaključna merila.

Jedno od važnih pitanja vezanih za mjerila za zatvaranje je GFS gdje pokušavamo da napravimo poboljšanja. MONSTAT će zajedno sa CBCG i MF implementirati IPA projekat koji počinje 2024, a koji se odnosi na GFS statistiku, gdje očekujemo da ćemo imati određena poboljšanja.

Prije dostavljanja podataka o GFS-u, čeka se da Ministarstvo finansija pošalje podatke koje je do sada izradilo i da se izvrše izmjene Zakona koje se odnose na odgovornost u vezi sa GFS. Pored toga, imaćemo novi Trilateralni memorandum koji će detaljno precizirati odgovornosti sve 3 institucije.

Popis stanovništva i stanova u Crnoj Gori

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova sproveden je u periodu od 3. do 30. XII 2023, u skladu sa Metodologijom za pripremu, organizaciju i sprovođenje popisa. Metodologija popisa 2023. usklađena je sa međunarodnim standardima koji su definisana zajednička pravila za prikupljanje podataka o stanovništvu, od kojih su najvažniji:

- Preporuke UNECE Konferencije evropskih statističara za popise stanovništva i stanova 2020;
- Okvirna uredba (EC) br. 763/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta o popisima stanovništva i stanova, kao i drugi propisi za sprovođenje, zajedno sa usaglašenošću sa Kodeksom prakse evropske statistike.

Popis je sproveden od 31. X 2023. u ponoć, što se smatra referentnim momentom popisa. Popis je sproveden na tradicionalan način, metodom intervjua, u papirnoj formi, pristupom od vrata do vrata.

Za cijelu Crnu Goru angažovano je oko 3.700 popisivača i 400 instruktora putem javnih oglasa koje su objavile popisne komisije na nivou opština.

Zavod za statistiku Crne Gore je odgovorio na sve zahtjeve u cilju blagovremenog informisanja građana, ističući da jedino kampanja Zavoda za statistiku daje potpunu, tačnu i blagovremenu informaciju stanovništvu o značaju i ciljevima popisa, načinu i vremenu njegovog sprovođenja, prava i obaveze lica obuhvaćenih popisom, način ispunjavanja obaveza u popisu i zaštitu podataka.

Objavljivanje rezultata popisa definisano je članom 30. Zakona o popisu. Navedenim zakonom je definisano da preliminarne rezultate popisa stanovništva, po naseljima, jedinicama lokalne samouprave i teritoriji Crne Gore, o broju stanovništva, domaćinstava, stanova i drugih nastanjenih jedinica Zavod za statistiku objavljuje u roku od 30 dana od kraja popisa. Statistički podaci se smatraju preliminarnim (podložni su promjeni tokom statističke obrade podataka) sve dok ne prestanu da budu predmet redovnih revizija. Zavod za statistiku će objaviti konačne podatke u skladu sa Godišnjim planom zvanične statistike.

Prema preliminarnim rezultatima Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova 2023, u Crnoj Gori živi 633 158 stanovnika. Popisom su prikupljeni podaci o 217 441 domaćinstvu, 396 873 stana, dok je u fazi prikupljanja podataka bilo ukupno popisano 673 203 lica.

Cilj objavljivanja preliminarnih rezultata popisa je da se blagovremeno zadovolje potrebe korisnika do objavljivanja konačnih podataka popisa. Preliminarni rezultati popisa obuhvataju osnovne podatke o ukupnom broju popisanih lica, broju stanovništva, domaćinstava i stanova koji se dobijaju na osnovu rezultata popisnih područja tokom terenskog rada, a prikazani su zbirnim vrijednostima po naseljima, jedinicama lokalne samouprave, i za teritoriju Crne Gore. Ovi podaci nijesu prošli cjelokupan proces statističke obrade podataka i podložni su promjeni, odnosno reviziji do objavljivanja konačnih rezultata. Nakon unošenja preliminarnih rezultata

popisa, izvršene statističke kontrole i statističke obrade u skladu sa definisanom Metodologijom, biće dostavljeni konačni rezultati popisa, koji će se sukcesivno objavljivati u drugoj polovini 2024.

Zavod za statistiku će u narednom periodu raditi na organizaciji unosa i obrade podataka, a očekuje se da će ova aktivnost biti završena u narednih 6 mjeseci. Na realizaciji unosa do sada su završene sljedeće aktivnosti:

- Za unos podataka izabrano 120 operatera na osnovu javnog oglasa objavljenog na sajtu Zavoda za statistiku.
- Opremljene su prostorije za unos podataka i preduzete sve mjere bezbjednosti u skladu sa zakonima.
- Napravljen je set organizacionih pravila za sva lica koja učestvuju u aktivnostima unosa podataka.
- Aplikacija za unos podataka je pripremljena, instalirana i potom testirana. Aplikacija je razvijena sopstvenim kapacitetima i unos podataka će raditi u zatvorenom sistemu van mreže i stoga nije moguće koristiti bilo koju vrstu eksterne veze i rizik od sajber napada tokom unosa podataka je potpuno otklonjen.

Unos podataka je počeo 1. februara, a izabrani operateri će proći adekvatnu obuku u vezi sa aktivnostima unosa. Planirano je da unos traje oko tri mjeseca, a nakon toga naredna tri će biti utrošena na obradu podataka, što će podrazumijevati kontrole i usklađivanje sa dostupnim administrativnim registrima. Zavod za statistiku će objaviti konačne podatke u skladu sa Godišnjim planom zvanične statistike i Kalendarom saopštenja.

Popis poljoprivrede

Kada je riječ o pripremama za Popis poljoprivrede, koji će biti održan 2024, Nacrt zakona o popisu je završen i biće dostavljen Evropskoj komisiji na mišljenje. Imali smo široku javnu raspravu i to je rezultiralo Nacrtom zakona koji ide u dalju proceduru.

Očekujemo da će Zakon biti usvojen u prvom kvartalu 2024, a Popis u oktobru 2024. Završavamo metodologiju i upitnike, kao i razvijamo aplikaciju za novi način prikupljanja podataka koji će biti CAPI.

Unutrašnja finansijska kontrola u javnom sektoru

Normativni okvir

Vlada je 30. VI 2023. usvojila Konsolidovani izvještaj o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru Crne Gore za 2022. i shodno tome usvojila niz zaključaka koji se odnose na realizaciju aktivnosti iz ove oblasti.

Ministarstvo finansija je, nakon uvrštenih sugestija SIGMA-e na tekst nacrta Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru⁷ i na predlog Sekretarijata za zakonodavstvo, odlučilo da zbog značajnih izmjena i dopuna u zakonu pripremi novi Zakon⁸. U nacrtu Zakona, a u cilju dalje implementacije koncepta upravljačke odgovornosti jasno su definisane odgovornosti rukovodioca subjekta za upravljanje, utvrđivanje ciljeva subjekta

⁷ Pripremljen je tokom 2022. i poslat SIGMA-i na komentare i sugestije.

⁸ Zakon o unutrašnjim kontrolama i unutrašnjoj reviziji u javnom sektoru

javnog sektora kroz strateške, godišnje i druge planove i programe, uspostavljanje i unapređenje unutrašnjih kontrola, kao i izvještavanje o ostvarenim rezultatima. Pomenutim Zakonom data je mogućnost prenošenja poslova finansijskog upravljanja i kontrola na rukovodioce organizacionih jedinica pisanim putem.

Predlog Zakona o unutrašnjim kontrolama i unutrašnjoj reviziji u javnom sektoru poslat je Evropskoj komisiji na mišljenje. Nakon dobijanja mišljenja od DG budgeta i SIGMA-e pristupilo se daljem unapređenju teksta predloga Zakona u skladu sa dobijenim sugestijama.

Od septembra 2023. svi unutrašnji revizori u javnom sektoru imaju mogućnost za povećanje zarada do 30 odsto u skladu sa Odlukom o dodatku na osnovnu zaradu za obavljanje poslova na određenim radnim mjestima ("Službeni list CG", br. 82/23). Ministarstvo finansija smatra da će uvođenje ove mjere motivisati unutrašnje revizore za kvalitetnije obavljanje poslova i vidi ovu mjeru kao odgovarajuće rješenje za politiku zadržavanja unutrašnjih revizora.

Institucionalni okvir

Upravljanje i unutrašnje kontrole

U izvještajnom periodu sprovedene su sledeće aktivnosti:

- U četvrtom kvartalu 2022. u saradnji sa ekspertima na IPA projektu "Unaprjeđenje sistema budžetiranja, višegodišnjeg okvira budžeta i sistema unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru" urađena je analiza upravljačke odgovornosti u Ministarstvu javne uprave i identifikovani su problemi koji se odnose na budžetske korisnike i date su preporuke za unapređenje.
- Ministarstvo finansija je početkom 2023. sprovelo analizu prenošenja određenih poslova i zadataka u ministarstvima i na osnovu dobijenih odgovora se može zaključiti da se ovlašćenja za odobravanje plaćanja⁹ najčešće prenose na sekretara ministarstva ili državnog sekretara. Međutim, plaćanja se vrše tek nakon dobijene saglasnosti od strane rukovodioca organizacione jedinice da je usluga obavljena ili da je roba ili oprema isporučena, u skladu sa odobrenim nalogom za nabavku, potpisanim ugovorom, obavezujućim sporazumom ili administrativnim nalogom. Pojedina ovlašćenja (npr. za planiranje budžeta, planiranje javnih nabavki i odobravanje službenih putovanja) data su u internim pravilima i procedurama. Dodatno, u skladu sa Zakonom o državnim službenicima i namještenicima rukovodioci organizacionih jedinica iz kategorije visoko rukovodni kadar donose odluku o izboru kandidata. Na ovaj način rukovodioci organizacionih jedinica upravljaju resursima u okviru njihovih nadležnosti.
- Ministarstvo finansija je krajem novembra 2023. organizovalo Konferenciju o upravljačkoj odgovornosti. Cilj konferencije bio je promocija upravljačke odgovornosti i delegiranja ovlašćenja, kao i podizanje svijesti o značaju implementacije ovog koncepta u državnoj upravi, kao i da se predstave iskustva

⁹Službenik za odobravanje je lice u potrošačkoj organizaciji obavlja finansijski zadatak koji se odnosi na funkciju odobravanja zahtjeva za rezervisanje sredstava i zahtjeva za plaćanje državnim novcem ili tačnosti u prikupljanju državnog novca. Trezoru se dostavlja specimen potpisa svakog državnog službenika koji je raspoređen na mjesto službenika za odobravanje.

Ministarstva finansija Holandije. Na Konferenciji su prisustvovali predstavnici Ministarstva finansija Holandije i relevantni predstavnici institucija iz sistema državne uprave.

- U cilju unapređenja sistema upravljanja rizicima u javnom sektoru pripremljene su Smjernice za upravljanje ključnim/strateškim rizicima u javnom sektoru koje su u decembru 2022. objavljene na sajtu ministarstva.
- U cilju pružanja podrške subjektima da na odgovarajući način definišu zahtjeve za informacijama koje su im potrebne za efikasno upravljanje pripremljena je Metodologija za interno izvještavanje, koja je objavljena na sajtu Ministarstva finansija.
- Krajem 2022. sprovedeno je sagledavanje kvaliteta uspostavljenog sistema za otkrivanje i postupanje po obavještenjima o sumnjama na nepravilnosti i prevare u Zavodu za školstvo, Ministarstvu pravde, Ministarstvu vanjskih poslova i Ministarstvu sporta i mladih i o tome su pripremljeni izvještaji koji sadrže preporuke za unapređenje ovog sistema.
- Krajem 2023. sprovedeno je sagledavanje kvaliteta uspostavljenog sistema za razmjenu infomacija u Ministarstvu sporta i mladih i Ministarstvu rada i socijalnog staranja i o tome su pripremljeni nacrti izvještaja koji sadrže preporuke za unapređenje ovog sistema.
- Održano je 18 obuka iz oblasti upravljanja i unutrašnjih kontrola na teme: „Interne procedure“, „Upravljanje rizicima“, „Samoprocjena unutrašnjih kontrola“, „Priprema godišnjeg izvještaja o aktivnostima na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola“ i „Upravljačka odgovornost“, a kojima je ukupno prisustvovalo 300 službenika.

Unutrašnja revizija

- U periodu od novembra 2022. do februara 2024, implementiran je četvrti krug lokalizovanog Programa obuke za unutrašnjeg revizora u javnom sektoru za 25 kandidata, u skladu sa Pravilnikom o programu obuke i načinu polaganja ispita za sticanje sertifikata unutrašnjeg revizora u javnom sektoru ("Službeni list Crne Gore", br. 71/19 od 25.12.2019). U izvještajnom periodu održana su predavanja i teorijska provjera znanja za sva četiri predmeta: „Upravljanje i unutrašnje kontrole“, „Osnovi unutrašnje revizije“ „Osnovi nacionalnog zakonodavstva“ i „Finansijsko izvještavanje i računovostvo u javnom sektoru“.
- U izvještajnom periodu, u okviru programa kontinuiranog profesionalnog usavršavanja ovlašćenih unutrašnjih revizora u javnom sektoru, ukupno su održane 32 obuke¹⁰ za unutrašnje revizore raspoređene u jedinicama za unutrašnju reviziju na centralnom i lokalnom nivou. Teme su bile sledeće: „Razvijanje strategije i godišnjeg plana unutrašnje revizije i usmjeravanje resursa unutrašnje revizije u pravcu postizanja ciljeva subjekta javnog sektora“, „Upravljanje aktivnošću unutrašnje revizije kroz praktičnu primjenu Programa obezbjeđenja i unapređenja kvaliteta unutrašnje revizije i sagledavanje kvaliteta rada unutrašnje uključujući

¹⁰ Za 4 grupe unutrašnjih revizora

mjerjenje učinka unutrašnje revizije”, „Angažman uvjeravanja sa posebnim akcentom na kvalitet revizorskih dokaza“, „Izveštavanje o rezultatima obavljenog angažmana u odnosu na plan rada unutrašnje revizije“, „Konsalting angažmani unutrašnje revizije i IIA globalni okvir kompetencija unutrašnje revizije“, „Upravljanje funkcijom unutrašnje revizije i uloga unutrašnjeg revizora u upravljanju rizicima“, „Revizija upravljačke odgovornosti i meke vještine unutrašnje revizije“ i „IT kontrole i revizija informacionih sistema“.

- U četvrtom kvartalu 2022. u saradnji sa ekspertima na IPA projektu “Unaprjeđenje sistema budžetiranja, višegodišnjeg okvira budžeta i sistema unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru” obavljena je pilot revizija delegiranja ovlašćenja i revizije upravljanja učinkom unutar ministarstava („horizontalna revizija“- revizija upravljačke odgovornosti sa elementima revizije učinka). Pilot revizija je obavljena u tri ministarstva i to: Ministarstvu finansija, Ministarstvu kapitalnih investicija i Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma. Osim revizora zaposlenih u navedenim ministarstvima, u revizorske timove su bili uključeni i revizori iz drugih institucija javnog sektora u cilju širenja stečenih znanja.
- U novembru 2022, u cilju daljeg unaprjeđenja znanja i vještina unutrašnjih revizora u okviru IPA projekta „Unaprjeđenje sistema budžetiranja, višegodišnjeg okvira budžeta i sistema unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru”, održana je radionica za oko 50 unutrašnjih revizora za sprovođenje uzajamne eksterne ocjene kvaliteta, na kojoj su smjernice za obavljanje uzajamne eksterne ocjene prezentovane revizorima iz javnog sektora Crne Gore, a povratne informacije su iskorišćene za preliminarno planiranje sprovođenja uzajamne ocjene u praksi.
- Na centralnom nivou 27 korisnika sredstava Budžeta Crne Gore formiralo je posebnu jedinicu za unutrašnju reviziju, u kojima je raspoređeno 56 unutrašnjih revizora.
- Kako bi se obezbijedila što veća pokrivenost korisnika sredstava budžeta funkcijom unutrašnje revizije, Zakonom o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru u članu 49 definisano je da jedinica za unutrašnju reviziju subjekta koji u skladu sa zakonom vrši nadzor nad drugim subjektom vrši unutrašnju reviziju i kod tog subjekta, ako nema uspostavljenu unutrašnju reviziju. Na taj način obezbijedena je potpuna pokrivenost budžeta funkcijom unutrašnje revizije.
- Na lokalnom nivou Odlukom o organizaciji i načinu rada organa lokalne uprave osnovana je Služba za unutrašnju reviziju u svih 15 opština koje su obavezne da formiraju posebnu jedinicu za unutrašnju reviziju u skladu sa Uredbom o uspostavljanju unutrašnje revizije u javnom sektoru, u kojima su raspoređena ukupno 33 unutrašnja revizora.

Prema podacima iz registra CHU (Centralne jedinice za harmonizaciju), na kraju izvještajnog perioda, 85¹¹ od 89 (95,5%) raspoređenih unutrašnjih revizora u javnom sektoru Crne Gore je sertifikovano.

¹¹ Nesertifikovani raspoređeni unutrašnji revizori su u postupku sertifikacije

Eksterna revizija

Državna revizorska institucija (DRI) je u izvještajnom periodu novembar 2023 – februar 2024. godine izradila i objavila ukupno 33 izvještaja i to:

- 6 izvještaja o reviziji (3 finansijske revizije i revizije pravilnosti; 2 revizije uspjeha i 1 IT revizija);
- 27 izvještaja o realizaciji preporuka (23 izvještaja o finansijskoj reviziji i reviziji pravilnosti; 2 izvještaja o IT reviziji i 2 izvještaja o reviziji uspjeha).

Državna revizorska institucija je izvršila 2 revizije uspjeha i to na temu: „Efikasnost projekata izgradnje stambenih jedinica za raseljena i interno raseljena lica“ i „Uspješnost sprovođenja rodno odgovornog budžetiranja u Crnoj Gori“ i 1 IT reviziju na temu: „Informacioni sistem kulturnih dobara – KuDIS“.

Revizija uspjeha „Uspješnost sprovođenja rodno odgovornog budžetiranja u Crnoj Gori“ je realizovana kroz Sporazum za sprovođenje paralelne revizije uspjeha u oblasti Cilja održivog razvoja broj 5 UN Agende 2030 – „Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i devojčice“, u kojem su učestvovala, pored DRI Crne Gore i Državna revizorska institucija Republike Srbije, Ured za reviziju institucija Bosne i Hercegovine, Ured za reviziju institucija u Federaciji Bosne i Hercegovine i Glavna služba za reviziju javnog sektora Republike Srpske. Podršku u realizaciji sporazuma pružila je Agencija Ujedinjenih naroda za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women).

U izvještajnom periodu, u toku je sprovođenje dvije paralelne revizije uspjeha i to na temu: „Implementacija projekata u vodoprivredi“ i „Upravljanje rijekama – Zaštita rijeka od odlaganja komunalnog otpada“.

Kontrolom realizacije preporuka datih u 27 izvještaja o realizaciji preporuka, DRI je prekontrolisala ukupno 251 preporuku. Od 251 preporuke, 122 preporuke su realizovane (49%), 21 preporuka nije realizovana (8%), 60 preporuka djelimično realizovano (24%), 19 preporuka u fazi realizaciji (8%), 10 preporuka nisu primjenjive (4%), dok se za 20 preporuka nije mogao utvrditi status (8%) usljed nedostatka odgovarajućih relevantnih dokaza ili nemogućnosti kontrole preporuke usljed nepostojanja okolnosti za implementaciju.

Saradnja sa Skupštinom Crne Gore za period novembar 2023 – februar 2024.

Državna revizorska institucija je u skladu sa Zakonom izvršila i objavila Izvještaj o reviziji Predloga zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2022. godinu, kao i Godišnji izvještaj DRI o izvršenim revizijama i aktivnostima za period oktobar 2022 – oktobar 2023. godine. Na sjednici Odbora za ekonomiju, finansije i budžet Skupštine Crne Gore povodom razmatranja Predloga zakona o završnom računu Budžeta Crne Gore za 2022. godinu sa Izvještajem o reviziji Predloga zakona o završnom računu Budžeta Crne Gore za 2022. godinu, održanoj u decembru 2023. godine, predstavnici DRI su predstavili nalaze i preporuke iz Izvještaja o reviziji Predloga zakona o završnom računu Budžeta Crne Gore za 2022. godinu i sadržane u Godišnjem izvještaju DRI za period oktobar 2022 – oktobar 2023. godine. U odnosu na nalaze i preporuke, Odbor je odlučio da predloži Skupštini da povodom razmatranja Predloga Zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2022. godinu i izvještaja DRI, donese Zaključak kojim se podržavaju nalazi i preporuke DRI.

Skupština je u decembru 2023. razmotrila Predlog zakona o završnom računu Budžeta Crne Gore za 2022. godinu sa Izvještajem o reviziji Predloga zakona o završnom računu Budžeta Crne Gore za 2022. godinu i Godišnjim izvještajem o izvršenim revizijama i aktivnostima Državne revizorske institucije Crne Gore za period oktobar 2022 - oktobar 2023. godine. Skupština Crne Gore je usvojila Zaključak, kojim poziva Vladu Crne Gore na poštovanje i ispunjavanje svih preporuka Državne revizorske institucije datih u Izvještaju o reviziji Predloga zakona o Završnom računu Budžeta Crne Gore za 2022. godinu. Vlada je dužna da prati realizaciju

svih preporuka Državne revizorske institucije koje se odnose na pojedinačne revizije urađene u periodu oktobar 2022 - oktobar 2023. godine i preporuka koje se ponavljaju iz ranijeg perioda, i o tome kvartalno izvještava Skupštinu Crne Gore.

Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore je u decembru 2023. godini razmotrio drugi Izvještaj o realizaciji preporuka iz Izvještaja o finansijskoj reviziji reviziji pravilnosti poslovanja Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2020. godinu, koji je Odboru dostavila DRI u prethodnom periodu.

Na 2. sjednici Odbora za bezbjednost i odbranu Skupštine Crne Gore, održanoj decembra 2023. povodom razmatranja Predloga zakona o završnom računu budžeta Crne Gore za 2022. godinu u dijelu koji se odnosi na potrošačke jedinice iz oblasti bezbjednosti i odbrane, DRI je predstavila nalaze i preporuka iz Izvještaja o reviziji Godišnjeg finansijskog izvještaja i pravilnosti poslovanja Ministarstva unutrašnjih poslova za 2022. godinu. Povodom razmatranja Konačnog izvještaja Državne revizorske institucije o reviziji Godišnjeg finansijskog izvještaja i pravilnosti poslovanja Ministarstva unutrašnjih poslova za 2022. godinu, Odbor je, nakon rasprave, većinom glasova prihvatio preporuke Državne revizorske institucije i obavezao subjekta nadzora da Odbor izvijesti o njihovoj realizaciji, u roku od šest mjeseci.

Senat Državne revizorske institucije je na 470. sjednici održanoj 25. decembra 2023. godine usvojio Godišnji plan revizija DRI za 2024. godinu u skladu sa prioritetima identifikovanim u srednjoročnim planovima za finansijske revizije, revizije pravilnosti i revizije uspjeha. Prilikom predlaganja i planiranja revizija za Godišnji plan revizija za 2024. godinu, nadležni sektori su uzeli u obzir predloge tema i oblasti revizija, koje su predočene od strane predstavnika civilnog sektora i medija na konsultativnom sastanku održanom u septembru 2023. godine.

Jačanje revizorskih kapaciteta

Ukupan broj zaposlenih za izvještajni period je 84.

Skupština od 30. VII 2022. nije imenovala predsjednika Senata, tako da Senatom shodno Zakonu o DRI predsjedava najstariji član Senata DRI. Mjesto petog člana Senata je i dalje upražnjeno od novembra 2021, kada je Odbor za ekonomiju, finansije i budžet Skupštine raspisao konkurs za izbor petog člana Senata. U martu 2022, kandidati za petog člana Senata su saslušani, međutim Odbor do izvještajnog perioda nije predložio Skupštini kandidata za petog člana Senata.

Revizorski kadar Državne revizorske institucije je u izvještajnom periodu pohađao obuke kako u organizaciji Institucije, u saradnji sa drugim relevantnim institucijama ili kroz regionalnu ili međunarodnu saradnju i to u oblasti: predlaganja i planiranja finansijskih revizija i revizija pravilnosti; primjene međunarodnih računovodstvenih standarda za realni sektor i za finansijsko izvještavanje; popisa imovine; revizije informacionih sistema; projektovanja i ugovaranja projekata sa EU; procjene sistema javnih nabavki. Revizorski kadar Državne revizorske institucije učestvuje u Programu obuke za reviziju uspjeha u organizaciji Nacionalne kancelarije za reviziju Švedske.

UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE I KONKURENCIJA

JAVNE NABAVKE

Pravno usklađivanje

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama ("Službeni list Crne Gore", br. 74/19 3/23 11/23 usvojen krajem 2022. godine počeo je sa primjenom od januara 2023. U svrhu primjene novih zakonskih rješenja, u izvještajnom periodu donešena je i nova podzakonska regulativa, koja uključuje sledeće akte:

- Pravilnik o dopuni Pravilnika o bližim kriterijumima za obrazovanje komisije za sprovođenje postupka javne nabavke („Sl. list CG”, broj 88/23);
- Pravilnik o dopuni Pravilnika o obrascu izjave privrednog subjekta („Sl. list CG”, broj 83/23);
- Pravilnik o obrascu prijave za kvalifikaciju u postupku javnih nabavki („Sl. list CG”, broj 71/23);
- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o metodologiji načina vrednovanja ponuda („Sl. list CG”, broj 71/23);
- Pravilnik o izmjeni pravilnika o sadržaju ponude u postupku javne nabavke („Sl. list CG”, broj 16/23);
- Pravilnik o obrascima za sprovođenje postupaka javnih nabavki („Sl. list CG”, broj 16/23);
- Pravilnik o načinu sprovođenja jednostavnih nabavki („Sl. list CG”, broj 114/23);

Treba napomenuti i da su, u cilju prilagođavanja novim zakonskim rješenjima, mijenjani i ažurirani Pravilnik o načinu rada i korišćenja elektronskog sistema javnih nabavki, kao i Uputstvo za korišćenje elektronskog sistema javnih nabavki.

U cilju uvažavanja sugestija iz Izvještaja Evropske komisije i kao rezultat naših aktivnosti koje se odnose na korišćenje jednostavnih nabavki i njihovog udjela u ukupnoj vrijednosti nabavke, Ministarstvo finansija je uvelo kontrolni mehanizam za ovu vrstu nabavke kroz **monitoring ovih postupaka**. U izvještajnom periodu su sprovedene aktivnosti na pripremi akata i funkcija elektronskog sistema nabavki kako bi se realizovao navedeni mehanizam koji je počeo sa radom od 1. I 2024. Njime se omogućava ponuđačima koji učestvuju u postupcima jednostavnih nabavki da podnesu zahtjev za monitoring postupka. Na taj način sprječava se kršenje osnovnih principa javnih nabavki i moguće nepravilnosti pri sprovođenju ove vrste postupaka. Zahtjev za monitoring postupka jednostavne nabavke podnešen od strane zainteresovanog ponuđača zaustavlja sve radnje naručioca u postupku.

U okviru funkcije monitoringa u javnim nabavkama, a u skladu sa aktivnostima zacrtanim Akcionim planom Strategije unapređenja politike javnih nabavki i JPP za period 2021-2025. godine, Ministarstvo finansija je izradilo i analitički dokument *Analiza sprovođenja centralizovanih nabavki u Crnoj Gori*, sa ciljem identifikovanja nedostataka i mogućnosti proširenja opsega korišćenja centralizovanih nabavki. Ključne preporuke ove analize odnose se na unapređenje organizacione strukture i administrativnih kapaciteta za sprovođenje centralizovanih nabavki, kao i povećanje korišćenja tehnika nabavki kao što su dinamički sistem nabavke i okvirni sporazumi.

Ministarstvo finansija je uvelo žalbene procese kroz regulativu koja je u skladu sa EU standardima i praksom. U slučaju da postoji zloupotreba žalbenog procesa koja utiče na efikasnost čitavog procesa nabavke, Ministarstvo navedeno rješava kroz inspekcijску kontrolu.

U cilju pružanja podrške naručiocima prilikom sprovođenja procesa planiranja javne nabavke i pripreme postupka, u saradnji sa SIGMA-om pripremljene su *Smjernice za izračunavanje procijenjene vrijednosti javne nabavke*.

U izvještajnom periodu izrađeni su značajni dokumenti u oblasti javno-privatnog partnerstva, odnosno *Priručnik za identifikaciju i pripremu projekata JPP*, u okviru Projekta IPA 2014 kao i *Politika javno-privatnog partnerstva - Identifikovani prioritetni projekti i sektori*, u saradnji sa EBRD.

U saradnji sa Sekretarijatom Savjeta za konkurentnost Crne Gore, Direktorat za politiku javnih nabavki je sproveo istraživanje kako bi se procijenio stepen povjerenja koji privredni subjekti imaju u crnogorski sistem javnih nabavki, kao i da se identifikuju glavni pravci za njegovo poboljšanje. Rezultati anonimnog upitnika koji je kreiran od strane Direktorata i poslat korisnicima pokazali su da je uvođenje elektronskog sistema nabavki najznačajniji korak u pravcu podizanja nivoa povjerenja

u sistem javnih nabavki i olakšavanja učešća u postupcima javnih nabavki za privredne subjekte koji su naglasili ulogu Ministarstva finansija kao institucije u koju imaju najviše povjerenja.

Projekat MAPS (Metodologija za procjenu sistema nabavki) koji je sproveda Svjetska banka uspješno je završen u decembru 2023. uz izradu sveobuhvatnog Izvještaja o procjeni sistema javnih nabavki u Crnoj Gori sa posebnim fokusom na elektronske javne nabavke. Preporuke iz MAPS Projekta poslužiće kao osnova za dalje reforme, prvenstveno vezano za upravljanje ugovorima, uvođenje zelenih i održivih javnih nabavki i dalje unapređenje elektronskog sistema javnih nabavki.

Elektronski sistem javnih nabavki

Elektronski sistem javnih nabavki (<http://cejn.gov.me/landingPage>) je u potpunosti operativan i pokriva 100% svih postupaka javnih nabavki koje se sprovode u državi.

U toku 2023. a u skladu sa preporukama Evropske komisije vezanim za kontinuirano unapređivanje rada CEJN-a, izvršeno je funkcionalno povezivanje sistema sa elektronski vođenim javnim evidencijama od značaja za ovu oblast - evidencija Uprave prihoda i carina o obavezama privrednih subjekata po osnovu poreza i doprinosa obaveznog socijalnog osiguranja, dok su za povezivanje sa kaznenom evidencijom Ministarstva pravde stvorene tehničke pretpostavke, ali navedena konekcija još uvijek nije u funkciji zbog administrativnih pitanja. Pored pomenutih institucija, planira se i povezivanje CEJN-a sa elektronskim registrom Agencije za sprečavanje korupcije, a dogovor o povezivanju je postignut i sa Agencijom za zaštitu konkurencije. Navedene aktivnosti imaju za cilj olakšavanje razmjene podataka između relevantnih institucija u sistemu i borbu protiv nepravilnosti i koruptivnih radnji u vezi sa postupcima javnih nabavki.

U sklopu unapređivanja funkcionalnosti CEJN-a, u prethodnoj godini su uvedene dodatne forme izvještavanja, odnosno prikupljanja statističkih podataka sa sistema, što u velikoj mjeri olakšava praćenje pokazatelja uspješnosti sistema javnih nabavki. Takođe, u toku 2023. omogućeno je da se žalbeni mehanizam u postupcima javnih nabavki u potpunosti sprovodi preko CEJN-a. Dodatna unapređenja e-sistema nabavki planirana su kroz aktivnosti projekta za koji je pokrenut tenderski postupak u saradnji sa Delegacijom EU u Crnoj Gori.

Prema preliminarnim podacima sa sistema, broj ponuda po postupku javne nabavke - indeks konkurentnosti u 2023. iznosio je 3,16, što predstavlja ispunjenje projektovanih ciljeva za dati period.

Krajem januara 2024. sistem ima ukupno 10566 korisnika. Ukupno registrovanih ponuđača ima 5066, od kojih je aktivno registrovano njih 3620. Broj započetih postupaka u sistemu od početka rada je 20767, dok je broj zaključenih ugovora 18069 (u izvještajnom periodu započeto je 12753 postupka i sklopljeno 10696 ugovora o javnim nabavkama). Godišnji izvještaj o javnim nabavkama u Crnoj Gori za 2023. godinu koji će sadržati detaljnu relevantnu statistiku biće pripremljen i, nakon usvajanja od strane Vlade najkasnije do 31. maja 2024. godine, biće javno dostupan.

Strateški okvir

Vlada Crne Gore je 14. X 2021. godine usvojila Strategiju unapređenja politike javnih nabavki i javno-privatnog partnerstva u Crnoj Gori za period 2021-2025. godine. Akcioni planovi za sprovođenje Strategije usvajaju se na godišnjem nivou.

Strategija se implementira u skladu sa važećim Akcionim planom. Ministarstvo finansija, u skladu sa propisanim obavezama priprema Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2023. godinu za implementaciju pomenute Strategije, a na osnovu zaključaka i preporuka iz Izvještaja i Predlog Akcionog plana za 2024. godinu. Očekuje se usvajanje pomenutih dokumenata od strane Vlade, čime će se doprinijeti nastavku aktivnosti na ispunjavanju ciljeva u ove dvije oblasti javne politike.

Administrativni kapaciteti

U izvještajnom periodu je jedan službenik zapošljen u Direktoratu za politiku javnih nabavki, dok je jedan otišao u penziju, tako da nije bilo promjena u pogledu broja zaposlenih.

S obzirom na to da je početkom 2023. stupio na snagu novi zakonski okvir, fokus aktivnosti Ministarstva finansija tokom cijelog izvještajnog perioda bilo je jačanje administrativnih kapaciteta i podizanje nivoa profesionalizacije zaposlenih u javnim nabavkama. Na temu primjene propisa u oblasti javnih nabavki i novih zakonskih rješenja Ministarstvo je sprovelo 9 obuka za 372 polaznika, dok je u saradnji sa Upravom za ljudske resurse organizovano 5 obuka za 113 polaznika, na teme zakonskog okvira u oblasti javnih nabavki i korišćenja CEJN-a. Ministarstvo je organizovalo i 5 specijalističkih obuka, i to: za sektorske naručioce u oblasti energetike (SIGMA); na temu centralizovanih nabavki (SIGMA); primjena kriterijuma ekonomski najpovoljnija ponuda (SIGMA); primjena zelenih i održivih javnih nabavki (u organizaciji TAIEX-a) i na temu bid-rigginga (u sklopu IPA, u saradnji sa AZZK). Specijalističke obuke je pohađalo ukupno 102 polaznika.

Polaganje stručnog ispita za rad na poslovima javnih nabavki se održava u kontinuitetu, pa je u toku 2023. od ukupno 80 prijavljenih kandidata, njih 57 položilo ispit za službenika za javne nabavke.

KONKURENCIJA

Zakonodavni okvir

U toku je finalizacija Nacrta Zakona o naknadi štete zbog povrede pravila konkurencije na tržištu, s ciljem prenošenja Direktive 2014/104 EU, kao i rad na izradi nacrta novog Zakona o zaštiti konkurencije, kojim će se Agencija za zaštitu konkurencije ovlastiti da direktno izriče kazne i transponovati Direktiva 2019/1. Oba zakona će biti stavljeni na javnu raspravu do kraja I kvartala 2024.

U izvještajnom periodu, sljedeći akti su usvojeni i objavljeni u Službenom listu Crne Gore:

- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o listi pravila državne pomoći kojim je preuzeto Saopštenje Komisije – Privremeni okvir za mjere državne pomoći u kriznim situacijama za podršku privredi nakon ruske agresije na Ukrajinu - 2022/C 426/01 („Sl. list CG”, broj 34/23);
- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o načinu podnošenja prijave i obrascu prijave za državnu pomoć („Sl. list CG”, broj 34/23). Ovim izmjenama unaprijeđen je postupak prijavljivanja i u potpunosti preuzete evropske procedure i metodologija prijavljivanja;

- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o listi pravila državne pomoći kojim je preuzeto Saopštenje Komisije – Okvir za državnu pomoć za istraživanje, razvoj i inovacije (2022/C 414/01) i Saopštenje Komisije – Smjernice o državnoj pomoći za klimu, zaštitu životne sredine i energiju za 2022 (2022/C 80/01) („Sl. list CG“, broj 57/23);
- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o listi pravila državne pomoći kojim je preuzeto Saopštenje Komisije o izmjeni Smjernica o državnoj pomoći za spašavanje i restrukturiranje privrednih društava u poteškoćama u pogledu perioda primjene (2014/C 249/01; C/2023/1212) („Sl. list CG“, broj 115/23).

Administrativni kapaciteti

Agencija za zaštitu konkurencije (AZK) usvojila je 31. V 2023. novi Pravilnik o unutrašnjoj sistematizaciji i organizaciji, koji predviđa ukupno 55 radnih mjesta unutar AZK, uključujući i sljedeće pozicije: predsjednik Savjeta, dva člana Savjeta, direktor i zamjenik direktora.

Na dan 31. XII 2023, AZK je imala ukupno 34 zaposlenih.

U izvještajnom periodu, četiri osobe su zaposlene u AZK, od čega jedna u Sektoru za zaštitu konkurencije – Odsjeku za utvrđivanje zabranjenih sporazuma, a jedna u Sektoru za kontrolu državne pomoći – Odsjeku za naknadnu kontrolu..

Vršilac dužnosti zamjenika direktora AZK izabran je među zaposlenima u AZK i imenovan na šestomjesečni mandat 31. X 2023.

Kada je u pitanju Ministarstvo finansija, u Direkciji za koordinaciju i izvještavanje o neformalnoj ekonomiji i državnu pomoć je novim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji predviđeno četvero, umjesto ranijih petoro službenika. U izvještajnom periodu, jedna službenica (pozicija: savjetnica I) je otišla na porodiljsko odsustvo, tako da su sada, zajedno s načelnicom Direkcije, ukupno popunjena samo dva od četiri sistematizovanih radnih mjesta, što predstavlja jednu od poteškoća na planu efikasnog i blagovremenog obavljanja radnih zadataka Direkcije.

Zaštita konkurencije

Koncentracije

U izvještajnom periodu, Agencija je po Zahtjevima za izdavanje odobrenja za sprovođenje koncentracija riješila 75 predmeta (od čega je jedan Zahtjev odbijen jer nisu ispunjeni uslovi za podnošenje Zahtjeva i jedan iz razloga jer nije bilo kompletan). U proceduri je 21 predmet.

Od ukupno pet postupaka pokrenutih pred Sudom za prekršaje, u jednom predmetu Sud za prekršaje donio je rešenje da pravno lice i odgovorno lice u pravnom licu nije krivo i Agencija se žalila Višem sudu za prekršaje. U istom periodu, jedan predmet je riješio Sud za prekršaje, i utvrdio krivicu za pravno i odgovorno lice u pravnom (novčana kazna: 30.000,00 eura za pravno lice i 300,00 eura za odgovorno lice u pravnom licu). Takođe još jedan postupak je započet pred Sudom za prekršaje. U izvještajnom periodu je u toku pet postupaka.

Pojedinačna izuzeća sporazuma od zabrane

U izvještajnom periodu, na zahtjev stranaka pokrenuto je pet postupaka za pojedinačna izuzeća sporazuma od zabrane, od čega su četiri riješena (jedan iz prethodnog perioda, dva u tekućem periodu su odobrena i jedan zahtjev je odbijen), dok su dva postupka u toku. Predmeti koji su riješeni: (i) Filip Moris/Bar Kod prenijet iz 2022, Filip Moris/KT&G Corporation, Sava/Lovćen osiguranje i Hemofarm/Farmegra, koji je odbijen. Predmeti u toku: (i) Hemofarm/Farmegra i (ii) Filip Moris.

Zabranjeni sporazumi

U toku 2023, AZK je po službenoj dužnosti pokrenula dva postupka za utvrđivanje zabranjenih sporazuma na tržištu javnih nabavki za pružanje turističkih usluga.

Postupak koji je pred Agencijom pokrenut po službenoj dužnosti na tržištu maloprodaje tečnog naftnog gasa u ranijem periodu je i dalje u toku.

- Inicijative za ispitivanje povrede konkurencije

Agenciji su podnijete dvije Inicijative za ispitivanje povrede konkurencije, koje su u izvještajnom periodu i riješene.

- Mišljenja

Izdana su dva mišljenja i to:

- Mišljenje po zahtjevu Ministarstva kapitalnih investicija Crne Gore, koje se odnosilo na Predlog Uredbe o načinu i visini elemenata na osnovu kojih se formiraju maksimalne cijene naftnih derivata, i
- Mišljenje po zahtjevu Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma, koje se odnosilo na tumačenje propisa u oblasti zaštite konkurencije, koji se odnose na zabranjene sporazume.

- Sudski postupci

Pred sudovima za prekršaje se trenutno vodi osam prekršajnih postupaka i postupci su u toku (na dan 1. II 2024).

U upravnom postupku se trenutno vodi devet postupaka pred Upravnim sudom, po tužbama koje su uložili učesnici na tržištu.

Zloupotreba dominantnog položaja

- **Competition advocacy**

AZK je donijela dva *Competition advocacy*, koji se odnose na tržište obavljanja djelatnosti linijskog pomorskog saobraćaja (za prevoz vozila i putnika) i tržišta usluga pomorske pilotaže u Bokokotorskom zalivu. Isti su upućeni Ministarstvu kapitalnih investicija, Ministarstvu saobraćaja i pomorstva i Upravi pomorske sigurnosti i upravljanja lukama.

➤ **Inicijative za ispitivanje povrede konkurencije zloupotrebe dominantnog položaja**

U izvještajnom periodu, dvije inicijative su riješene, a dvije inicijative su u toku (na relevantnom tržištu otpremanja i dopremanja robe pomorskim prevozom i na tržištu ljekova), na datum 1. II 2024.

Sektorske analize

U toku izvještajnog perioda, AZK je završila sljedeće predmete:

- Analiza uslova konkurencije na relevantnom tržištu TNG (tečnog naftnog gasa);
- Analiza prodaje piva na teritoriji Crne Gore, koja je rađena za potrebe predmeta.
- Analiza naftnih derivata i gasa za period 2018-2022 – finalizovanje dokumenta.

Nenajavljeni neposredni uvidi

Agencija je po pokrenutom ispitnom postupku po službenoj dužnosti, za utvrđivanje zabranjenog sporazuma na tržištu javnih nabavki za pružanje turističkih usluga, za potrebe ovog postupka izvršila tri nenajavljena neposredna uvida, istog dana, 19. V 2023, u poslovnim prostorijama učesnika na relevantnom tržištu pružanja agencijskih usluga rezervacije hotelskog smještaja u zemlji i inostranstvu.

Državna pomoć

Što se tiče *ex post* kontrole državne pomoći, AZK je u izvještajnom periodu završila tri ispitna postupka naknadne kontrole državne pomoći. Od toga je AZK u jednom postupku donijela rješenja o povraćaju neusklađene državne pomoći i obaviještena je od davaoca državne pomoći da je korisnik pristupio povraćaju državne pomoći. U druga dva postupka, AZK je donijela rješenja da su mjere državne pomoći usklađene sa Zakonom o kontroli državne pomoći („Sl. list CG“, broj 12/18). U izvještajnom periodu, AZK je pokrenula šest ispitnih postupaka naknadne kontrole državne pomoći. Što se tiče *ex ante* kontrole državne pomoći, u izvještajnom periodu usvojeno je ukupno 41 mišljenje i rješenje.

U izvještajnom periodu, AZK je izradila Godišnji izvještaj o dodijeljenoj državnoj pomoći dodijeljenoj 2022, koji je u julu 2023. dostavila Vladi na uvid, nakon čega je isti prosljeđen na upoznavanje Skupštini i EK.

AZK je 26. XII 2023. objavila Obavještenje o načinu podnošenja i sadržini obrasca prijave o sumnji da je odobrena nezakonita ili neusklađena državna pomoć, i obrazac je dostupan na službenoj internet stranici AZK (azzk.me).

Kada je riječ o zahtjevima definisanim završnim mjerilom broj četiri u pregovaračkom poglavlju 8 – *Konkurencija*:

1. U vezi sa slučajem „Montenegro Airlines“, AZK je redovno, putem kvartalnih izvještaja, obavještavala EK o statusu slučaja i preduzetim radnjama. U decembru 2023. Agencija je obavila usmenu raspravu s Nacionalnom turističkom organizacijom Crne Gore. Tamo je odlučeno da se izvrši vještačenje,

kako bi se provjerilo da li je iznos sredstava prenijetih na ime pružanja usluga iz člana 2 Ugovora o poslovno tehničkoj saradnji u vezi s aktivnostima na unapređenju Crne Gore kao turističke destinacije, zaključenog između Nacionalne turističke organizacije Crne Gore i „Montenegro Airlines-a“, odgovara tržišnoj cijeni tih usluga u trenutku zaključenja navedenog ugovora, odnosno da li je iznos prenešenih sredstava veći ili manji od tržišne cijene, s rokom za dostavljanje nalaza i mišljenja. U slučaju „ToMontenegro“, Agencija je Ministarstvu saobraćaja i pomorstva uputila zahtjev za dostavu podataka, kako bi provjerila da li postoji ekonomski kontinuitet između „Montenegro Airlines-a“ i „ToMontenegro-a“ i da li je uplata osnivačkog kapitala bila u skladu s principima prema Market Economy Operator (MEO) testu.

2. Što se tiče slučaja „Uniprom-KAP“, AZK je takođe redovno, putem tromjesečnih izvještaja, obavještavala EK o statusu slučaja i preduzetim radnjama. AZK je, u skladu s aktivnostima predviđenim IPA projektom pod nazivom „Povećanje kapaciteta institucija za usklađivanje i primjenu EU pravne tekovine u oblasti konkurencije i inovacija“, zatražila izradu preporuka o kreditima za emisiju CO2. Ekspert Robert Zajdler je za ovaj slučaj pripremio preporuku i aneks preporuke.
3. Što se tiče slučaja „Bar-Boljare“, AZK je, i u ovom slučaju, redovno, putem kvartalnih izvještaja, obavještavala EK o statusu predmeta i preduzetim radnjama. U decembru 2023, na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja iz spisa predmeta, AZK je donijela službenu zabilješku u kojoj se navodi da je izbor izvođača radova za projektovanje i izgradnju prioritete dionice „Smokovac-Uvač-Mateševo“ autoputa Bar-Boljare” (gdje su najbolje ocijenjene kineske kompanije CCCC i CRBC), kao i predmetna transakcija, u skladu s tržišnim uslovima. AZK je, u skladu s aktivnostima predviđenim IPA projektom „Povećanje kapaciteta institucija za usklađivanje i primjenu EU pravne tekovine u oblasti konkurencije i inovacija“, zatražila izradu preporuka, a ekspert Milan Bumbalek je dao mišljenje o ovom slučaju, prije nego što je AZK donijela svoju službenu zabilješku.

Drugi značajni slučajevi:

1. Slučaj „Plantaže“: U izvještajnom periodu, Agencija je donijela službenu zabilješku da isplata sredstava društvu „13. jul – Plantaže“ a.d. Podgorica po osnovu Zaključka, može ispunjavati uslove propisane članom 107 stav 1 Ugovora o funkcionisanju EU, odnosno uslove propisane članom 2 Zakona o kontroli državne pomoći („Sl. list CG“, broj 12/18). Međutim, imajući u vidu utvrđeno činjenično stanje prema podacima i dokumentaciji iz spisa predmeta, a naročito opravdane troškove za koje je izvršena isplata sredstava, koje je prethodno utvrdio sudski vještak, te navode Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede da je predmetna podrška privrednom društvu dodijeljena u svrhu primarne proizvodnje, odnosno podizanja novih zasada u cilju saniranja posljedica nastalih od elementarne nepogode, primjenom odredbi člana 73 stav 9. SSP-a i člana 1 stav 2 Zakona, AZK je mišljenja da se Zakon ne primjenjuje na isplatu sredstava društvu „13. jul – Plantaže“ a.d. Podgorica po osnovu Zaključka. Posljedično, nijesu se stekli uslovi za pokretanje ispitnog postupka utvrđivanja usklađenosti dodijeljene državne pomoći u slučaju mjere koja je bila predmet razmatranja, s obzirom na to da AZK nije nadležna da odlučuje o podsticajnim mjerama za razvoj poljoprivrede i ribarstva (pomoći u odnosu na proizvode navedene u Poglavlju II Glave IV stav 1 (iii) SSP-a), pa je u konkretnom slučaju nenadležna da se izjašnjava o isplati sredstava društvu „13. jul – Plantaže“ a.d. Podgorica po osnovu Zaključka. AZK je, u skladu s aktivnostima predviđenim IPA projektom „Povećanje kapaciteta institucija za usklađivanje i primjenu EU pravne tekovine u oblasti konkurencije i inovacija“, zatražila izradu preporuke i ekspert Milan Bumbalek je dao preporuku s mišljenjem u ovom slučaju, prije nego što je AZK donijela ovu službenu zabilješku.

2. Slučaj Tosçelik: U izvještajnom periodu, AZK je pokrenula ispitni postupak *ex post* kontrole državne pomoći u slučaju kupovine imovine u vlasništvu kompanija Tosalı grupe od strane Elektroprivrede Crne Gore – EPCG. Do sad, AZK je prikupila podatke od EPCG and sprovela usmenu raspravu s EPCG. AZK je, u skladu s aktivnostima predviđenim IPA projektom “Povećanje kapaciteta institucija za usklađivanje i primjenu EU pravne tekovine u oblasti konkurencije i inovacija”, zatražila izradu preporuke i ekspert Milan Bumbalek je dao preporuku s mišljenjem u ovom slučaju.

Bilateralna saradnja

U izvještajnom periodu, na nacionalnom nivou, AZK je 25. V 2023. potpisala Memorandum o saradnji s Pravnim fakultetom Univerziteta Crne Gore.

Na međunarodnom nivou, 22. III 2023. AZK je obnovila saradnju sa Saveznom kancelarijom za zaštitu konkurencije (*Bundeskartellamt*) Savezne Republike Njemačke i njemačkim Saveznim ministarstvom za privredu i zaštitu klime (*Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz – BMWK*) na dodatnih godinu dana, potpisivanjem novog Sporazuma o saradnji.

Takođe, 20. XI 2023. AZK je potpisala Memorandum o razumijevanju s mađarskim nacionalnim tijelom za zaštitu konkurencije (*Gazdasági Versenyhivatal – GVH*).

U periodu 17-19. X 2023, predstavnici AZK su učestvovali na 22. godišnjoj konferenciji Međunarodne mreže za konkurenciju (*International Competition Network – ICN*), održanoj u Barseloni (Španija), čime je Crna Gora po prvi put imala svoje delegate na tom događaju.

U okviru IPA projekta “Povećanje kapaciteta institucija za usklađivanje i primjenu EU pravne tekovine u oblasti konkurencije i inovacija”, koji u Crnoj Gori sprovodi konsultantska firma EPRD iz Republike Poljske, AZK je produbila saradnju s drugim javnim institucijama koje se bave temama konkurencije i državne pomoći (uključujući Državno pravosuđe, Ministarstvo finansija i Ministarstvo ekonomskog razvoja), kao i predstavnicima nacionalnih medija, kroz zajedničko učešće na obukama, tematskim sastancima i okruglim stolovima.

ZAŠTITA POTROŠAČA I ZDRAVLJA

Zaštita potrošača

Pripremljen je nacrt novog Zakona o zaštiti potrošača kojim se prenose tri direktive (2019/770, 2019/771, 2019/2161), čime će nacionalno zakonodavstvo u ovoj oblasti biti potpuno usklađeno s pravnom tekovinom EU. Nacrt zakona je objavljen na javnu raspravu 24. I 2024.

U cilju jačanja javno-privatnog dijaloga, Ministarstvo ekonomskog razvoja je, uz podršku Sekretarijata Savjeta za konkurentnost, organizovalo dva okrugla stola (6. VII i 23. XII 2023.) na kojim su predstavljene najvažnije novine u ovom zakonu. Nadalje, Predlog Zakona o potrošačkim kreditima kojim se preuzima Direktiva 2014/17/EU je u potpunosti usaglašen sa Sekretarijatom za zakonodavstvo, i trenutno je u završnoj fazi međuresorskog usklađivanja, nakon čega će biti upućen Evropskoj komisiji na mišljenje.

U toku je izrada nacrtu Zakona o kolektivnim tužbama kojim se transponuje Direktiva 2020/1828 i Zakona o opštoj bezbjednosti proizvoda kojim će se transponovati Regulatorna (EU) 2023/988 o opštoj bezbjednosti proizvoda. Za izradu tih propisa je obezbijedena ekspertna podrška preko PLAC projekta pa je planirano da oba zakona budu objavljena na javnu raspravu do kraja III kvartala ove godine, odnosno da predlozi zakona budu utvrđeni u II kvartalu 2025. godine. Osim toga, Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nadzoru proizvoda na tržištu, u skladu sa Regulatornom 2019/1020 o tržišnom nadzoru i usklađenosti proizvoda je upućen EK na mišljenje (u maju 2023.). Nakon utvrđivanja Predloga zakona o turizmu i ugostiteljstvu kojim je prenijeta Direktiva 2015/2302, isti je povučen iz procedure zaključkom Vlade na sjednici 9. XI 2023. Ponovno dostavljanje Predloga zakona na utvrđivanje Vladi je u proceduri.

Inspekcije koje sprovode inspeksijski nadzor u oblasti zaštite ekonomskih interesa potrošača u izvještajnom periodu, izvršile su ukupno 46.346 inspeksijskih pregleda, u kojima je utvrđeno ukupno 5.545 nepravilnosti, za čije otklanjanje su preduzete propisane upravne, kao i kaznene mjere. U nadzoru nad primjenom Zakona o zaštiti potrošača, inspekcije su izvršile ukupno 23.862 inspeksijska pregleda u kojim je utvrđeno 1.765 nepravilnosti, za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (99 ukazivanja i 1.658 rješenja). Za počinjene prekršaje izdato je 2.918 prekršajnih naloga (kojima su izrečene novčane kazne) i podnijeto 5 zahtjeva nadležnim sudovima za pokretanje prekršajnog postupka. U nadzoru nad primjenom drugih zakona koji sadrže odredbe o zaštiti potrošača, izvršeno je 22.484 inspeksijskih pregleda, u kojima je utvrđena 3.780 nepravilnost, za čije otklanjanje su izrečene upravne mjere (429 ukazivanja i 2.064 rješenja). Za počinjene prekršaje izdato je 4.837 prekršajnih naloga i podnijeta 133 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka. Najveći broj kontrola u oblasti zaštite potrošača izvršila je Tržišna inspekcija (ukupno 37.850), u kojima je utvrđeno 3.781 nepravilnosti.

Obezbijedjen je kontinuitet rada Savjeta za zaštitu potrošača, Vladinog savjetodavnog tijela, koji kroz međuinstitucionalnu saradnju omogućava bolje sprovođenje potrošačkog zakonodavstva. Usljed izmjena nastalih donošenjem nove Uredbe o organizaciji rada državne uprave, u pripremi je Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o osnivanju Savjeta za zaštitu potrošača kojom će se doprinijeti jačanju položaja i uloge ovog tijela.

Na 14. sastanku Pododobora za unutrašnje tržište i konkurenciju održanom 20. VI 2023, ukazano je da je sistem vansudske zaštite usklađen sa pravnom tekovinom EU sa posebnim fokusom na kriterijume kvaliteta iz Direktive 2013/11/EU. Akcionim planom za sprovođenje Nacionalnog programa zaštite potrošača 2022-2024, za 2023, koji je Vlada 6. VII 2023, predviđeno je niz aktivnosti na jačanju ovog mehanizma zaštite prava potrošača posvećenih primarno unaprjeđenju kriterijuma stručnosti i podsticajnim mjerama (sprovođenje obuke za lica zadužena za ADR procedure, podsticanje licenciranih medijatora da prođu tu obuku, izrada studije podsticajnih mjera za vansudsko rješavanje potrošačkih sporova itd.). U tom smislu, u prvom kvartalu ove godine, Ministarstvo ekonomskog razvoja će sprovesti postupak obuke i stručnog ispita za lica zadužena za vansudsko rješavanje potrošačkih sporova.

Javno zdravlje

Direktiva 89/105/EEZ je prenijeta u Uredbu o izmjeni Uredbe o kriterijumima za stavljanje, odnosno skidanje lijekova sa osnovne i doplatne liste lijekova („Sl. list CG“, broj 123/23), kojom se utvrđuju kriterijumi za stavljanje odnosno skidanje lijekova sa Liste lijekova, a koji se obezbjeđuju iz sredstava Fonda za zdravstveno osiguranje, kao i u Uredbu o izmjenama i dopunama Uredbe o kriterijumima za formiranje maksimalnih cijena lijekova, koja definiše kriterijume na osnovu kojih se formiraju maksimalne cijene lijekova za humanu upotrebu, koji su u prometu u Crnoj Gori, a nalaze se na Listi lijekova. Takođe, kada je u pitanju Direktiva 2011/24, ona će biti prenijeta u Pravilnik o prekograničnoj zdravstvenoj zaštiti u IV kvartalu 2024, kako je planirano PPCG 2023-2024.

Uprava za inspeksijske poslove - Odsjek za zdravstveno-sanitarnu inspekciju obavlja redovne nadzore prema godišnjem planu nadzora. Kad je riječ o obukama u oblasti SOHO, pripremljena je aplikacija za Tajeks podršku, te se očekuju da će se obuke sprovesti uskoro. Nadalje, u vezi sa projektom razvoja SOHO softvera tj. informacionog sistema za implementaciju propisa iz ove oblasti koji će se finansirati iz IPA fondova, priprema tenderske dokumentacije je u toku. Realizacijom ovog projekta će se doprinijeti boljoj kontroli kvaliteta, sistema vigilance, sistema izvještavanja, sljedljivosti, praćenju neželjenih dejstava i reakcija.

Zakon o medicinskim sredstvima („Sl. list CG”, broj 24/19) je usklađen sa direktivama koje više nisu na snazi, već su zamijenjene Regulativom 2017/745 i Regulativom 2017/746, odnosno usklađen je u dijelu koji se nije promijenio prestankom važenja tih direktiva. Podzakonski propisi za sprovođenje ovog zakona su usaglašeni sa navedenim regulativama EU: Pravilnik o priznavanju inostranih isprava i CE znaka i o registraciji medicinskog sredstva („Sl. list CG”, broj 85/22), Pravilnik o bližim uslovima i načinu oglašavanja medicinskih sredstava („Sl. list CG”, broj 42/23), Pravilnik o bližim uslovima i načinu utvrđivanja ispunjenosti uslova za promet medicinskih sredstava na malo („Sl. list CG”, broj 57/22), Pravilnik o bližim uslovima i načinu utvrđivanja ispunjenosti uslova za promet medicinskih sredstava na veliko („Sl. list CG”, broj 132/21), Pravilnik o bližim uslovima za uvoz medicinskih sredstava koja nijesu registrovana („Sl. list CG”, broj 73/22), Pravilnik o obilježavanju i sadržaju uputstva za upotrebu medicinskog sredstva („Sl. list CG”, broj 47/23) kao i Pravilnik o osnovnim zahtjevima za medicinska sredstva („Sl. list CG”, broj 8/24) koji je u potpunosti usklađen s pomenutim regulativama.

Kada je u pitanju usklađenost s pravnom tekovinom u oblasti lijekova, odnosno Regulativom 726/2004, donijet je Zakon o lijekovima („Sl. list CG”, broj 80/20). Takođe, donijet je i Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje dozvole za promet („Sl. list CG”, br. 21/16 i 55/19) koji djelimično usklađen u oblastima relevantnim za implementaciju. Nadalje, kada je u pitanju Regulativom 1901/2006, nacionalno zakonodavstvo nije usklađeno s istom i to: Zakon o lijekovima („Sl. list CG”, broj 80/20), Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje dozvole za promet („Sl. list CG”, br. 21/16 i 55/19) kao i Pravilnik o bližim uslovima i dokumentaciji potrebnih za odobravanje i sprovođenje kliničko ispitivanje lijekova za humanu upotrebu („Sl. list CG”, broj 2/14). Takođe, nacionalno zakonodavstvo nije usklađeno s Regulativom 141/2000 o lijekovima za rijetke bolesti.

U skadu sa Zakonom o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda, u periodu 25. I 2023 – 1. II 2024, zdravstveno-sanitarna inspekcija izvršila je 327 inspeksijskih nadzora. Utvrđeno je 28 nepravilnosti zbog kojih je izdato 30 prekršajnih naloga.

Misija Crne Gore pri EU je dostavila nedostajuće datoteke koje se odnose na oblast ljudskih tkiva i ćelija i krvi. Komentari EK date u datim tabelama trenutno se analiziraju. Nakon izvršene analize komentara, EK će se dostaviti se odgovore i eventualne izmjene i dopune Zakona o uzimanju i presađivanju ljudskih tkiva i ćelija u svrhu liječenja, a najdalje do IV kvartala 2024, kao eventualne izmjene Zakona o obezbjeđivanju krvi.

TRGOVINA, INDUSTRIJA, CARINE I POREZI

SLOBODA KRETANJA ROBE

Kada je riječ o aktivnostima vezanim za ispunjenje prvog završnog mjerila, posebno u oblasti lijekova i medicinskih sredstava, Crna Gora kontinuirano radi na usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU, pa se očekuje da će visok nivo usklađivanja i primjene zakona biti ostvaren u periodu 2024/2025.

U vezi sa drugim završnim mjerilom, Crna Gora kontinuirano prati i usklađuje se sa svim tekućim promjenama na nivou EU i u skladu sa tim radi na usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa izmjenama u pravnoj tekovini EU. Kada je riječ o trećem završnom mjerilu (izmene i dopune domaćeg zakonodavstva i administrativne prakse u cilju usaglašavanja sa članovima 34-36 TFEU), Skupština je usvojila Zakon o izmenama i dopunama Zakona o tehničkim zahtevima za proizvode i procjenu usaglašenosti, koji, pored ostalih odredbi, propisuje mogućnost uvođenja odredbe iz klauzule o uzajamnom priznavanju u odgovarajuće tehničke propise za proizvode u dijelu neusklađene oblasti. Sada se klauzula prvi put primjenjuje u posebnom zakonu i to predlogu Zakona o kontroli predmeta od dragocjenih metala. Očekuje se da predlog Zakona biti usvojen tokom 2024. Takođe, ponovo je izvršena analiza i zastrjelih tehničkih propisa koji propisuju barijere u trgovini. Utvrđeno je da je od 2014. preko 1000 propisa stavljeno van snage i to kroz Uredbu o stavljanju van snage pojedinih propisa, odnosno projekat „Giljotina propisa“ i stavljanjem van snage ovih i donošenjem novih crnogorskih tehničkih propisa. Kada je u pitanju četvrto završno mjerilo, koje se odnosi na jačanje administrativnih i finansijskih kapaciteta za adekvatnu primjenu usklađenog zakonodavstva u svim horizontalnim područjima koja utiču na slobodno kretanje robe, Uprava za inspeksijske poslove je osnažila svoje kapacitete zapošljavanjem tri inspektora tokom 2023, tržišni inspektor za tehnički nadzor, sanitarni inspektor i metrološki inspektor. Pored toga, u Ministarstvu saobraćaja i pomorstva - Direkciji za inspeksijski nadzor u drumskom saobraćaju zaposlen je jedan inspektor.

PREDUZETNIŠTVO I INDUSTRIJSKA POLITIKA

Na planu donošenja **Zakona o izmjenama i dopuni Zakona o rokovima izmirenja novčanih obaveza**, odnosno njegovog usklađivanja sa Direktivom 2011/07/EU o borbi protiv zakašnjelog plaćanja u komercijalnim transakcijama, u toku 2023. ostvarena je intenzivna komunikacija između Ministarstva finansija, kao predlagača propisa i predstavnika Evropske komisije. Inovirani tekst Zakona je dostavljen EK 20. XII 2023. u cilju dobijanja mišljenja i očekivane finalizacije procesa usklađivanja i usvajanja Zakona do kraja II kvartala 2024, shodno operativnom zaključku sa Pododbora za trgovinu, industriju, carine i poreze, koji je održan 4. X 2023.

U **procesu implementacije Industrijske politike**, Vlada je 22. VI 2023. usvojila Akcioni plan za implementaciju Industrijske politike 2019-2023, za 2023, čime je zaokružen implementacioni ciklus u okviru kojeg su sprovedene intenzivne aktivnosti tokom proteklog petogodišnjeg perioda. Imajući u vidu da realizacija Akcionog plana za 2023. predstavlja završnu godinu implementacije Industrijske politike Crne Gore 2019-2023, u cilju obezbjeđenja neophodnog kontinuiteta u sprovođenju politike, realizovane su aktivnosti nezavisne eksterne evaluacije strateškog dokumenta, kako bi se obezbijedilo pravovremeno korišćenje nalaza evaluacije u procesu izrade nove Industrijske politike za period 2024-2028. Evaluacija ujedno predstavlja i odgovor na preporuke Izvještaja Evropske komisije za Crnu Goru za 2023. za poglavlje 20, a koja se odnosi na procjenu rezultata strategije industrijske politike 2019-2023 i pripremu i usvajanje nove Industrijske politike, u saradnji sa relevantnim zainteresovanim stranama.

Proces evaluacije sproveden je kao eksterna ekspertska podrška u okviru realizacije IPA projekta „Uspostavljanje jedinstvene pristupne tačke (SAP) za MSP u Crnoj Gori. Opšti cilj evaluacije Industrijske politike 2019-2023 predstavljao je sveobuhvatnu procjenu njene implementacije u svakoj fazi ciklusa politike, bolje razumijevanje sprovedenih aktivnosti, postignute rezultate i izgleda za uticaj i održivost, kao i ograničenja i koristi Industrijske politike. Takođe, identifikovane su naučene lekcije koje su relevantne za unapređenje budućeg okvira Industrijske politike i aktivnosti Koordinacionog tijela za izradu i implementaciju Industrijske politika kao i definisane praktične preporuke za dalje unapređenje industrijske politike na osnovu nalaza evaluacije tokom ciklusa implementacije politike.

Nalazi evaluacije za period 2019-2023 čine važan segment i sastavni dio Završnog izvještaja o sprovođenju Industrijske politike Crne Gore, koji je urađen u skladu sa utvrđenim dinamičkim planom monitoringa i evaluacije postojeće, kao i izrade nove Industrijske politike 2024-2028, i čije je usvajanje Programom rada Vlade za 2024. predviđeno za I kvartal. Planirano je da, nakon usaglašavanja sa EK, Industrijska politika Crne Gore 2024-2028, sa Akcionim planom za 2024. bude usvojena od strane Vlade u II kvartalu 2024. godine.

Takođe, u skladu sa preporukama EK u cilju jačanja međuresorne saradnje koja će obezbijediti kontinuiranu koordinaciju Industrijske politike sa ostalim ključnim nacionalnim strategijama, politikom pametne specijalizacije, politike energetske efikasnosti kao i programom ekonomskih reformi, Radna grupa sastavljena od predstavnika resora ekonomskog razvoja, energetike, nauke i inovacija, u saradnji sa Fondom za inovacije, pripremila je Program za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji, koji je Vlada usvojila 3. VIII 2023. Za implementaciju Programa za 2023. obezbijedeno je 1 milion eura iz sredstava Ministarstva ekonomskog razvoja, uz dodatnih 1,5 miliona eura iz Instrumenta za pretprijetnu pomoć – IPA III.

U okviru politike preduzetništva, Strategija razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća za period 2023-2026 usvojena je na sjednici Vlade od 30. VI 2023. Za sprovođenje Akcionog plana 2023-2024 predložen je finansijski okvir na nivou 319.954.170 eura, odnosno 159.275.110 eura u 2023. i 160.679.060 eura u 2024.

Kad je u pitanju Strategija razvoja ženskog preduzetništva 2021-2024, urađen je Akcionni plan za sprovođenje Strategije za 2023-2024, uz podršku OSCEa, koji je usvojen na sjednici Vlade od 30. VI 2023.godine. Za sprovođenje Akcionog plana 2023-2024 predložen je finansijski okvir na nivou od 28,638,625.00 eura, odnosno 14,364,125.00 eura u 2023. i 14,274,500.00 eura u 2024.

Dodatno, tri strateška dokumenta, Strategija za cjeloživotno preduzetničko učenje 2020-2024, Strategija razvoja nacionalnog brenda 2022-2026, kao i Nacionalna strategija cirkularne tranzicije do 2030. s Akcionim planom za 2023-2024, realizuju se po ranije usvojenim akcionim planovima.

Kroz već uspostavljen i prepoznat mehanizam sveobuhvatne finansijsko-nefinansijske podrške sektoru MMSP, koji se dodatno unapređuje i nadograđuje iz godine u godinu, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma i 2023. je posvetilo sprovođenju Programa za unapređenje konkurentnosti privrede, sa ciljem daljeg snaženja privredne aktivnosti. Ukupan broj podržanih MMSP kroz programe finansijske i nefinansijske podrške u 2023. iznosi 379, dok ukupan iznos podrške iznosi 2,409,125.37 eura.

1. septembra 2023. je zvanično stupio na snagu Sporazum za učešće Crne Gore u Single Market Programu. Nacionalni koordinator za stub II - MSP je imenovan, dok će uslijediti i imenovanje za preostala dva stuba podrške. Pored toga, kada je u pitanju realizacija projekta Enterprise Europe Network, čije je zvanično potpisivanje Granta zavisilo od datuma potpisivanja Sporazuma SMP, važno je napomenuti da se aktivnosti redovno i uredno sprovode, jer su prihvatljive od 1. I 2022, u skladu sa odobrenom aplikacijom za period od 3,5 godine.

U okviru finansijske podrške sektoru MSP, za 12 mjeseci 2023, Investiciono-razvojni fond Crne Gore (IRFCG) je odobrio 459 plasmana u vrijednosti od 188 miliona eura. Najveći dio ovih sredstava je tokom 2023. bio je namijenjen za podršku likvidnosti i finansiranje obrtnih sredstava. Na planu unapređenja kvaliteta i dostupnosti finansijske podrške za mlade u biznisu, IRFCG je tokom 2023. odobrio 111 plasmana u vrijednosti od 25,9 miliona eura. Po osnovu podrške ženskom preduzetništvu za 12 mjeseci 2023. odobreno je 133 plasmana u vrijednosti od 22,5 miliona eura. U segmentu koji je obuhvaćen Programom za konkurentnost malih i srednjih preduzeća COSME (2014-2020), po osnovu Ugovora IRFCG sa Evropskim investicionim fondom o pristupanju COSME Garantnom fondu, tokom 2023. odobreno

je 56 kredita u iznosu od 4,9 miliona eura. Takođe, po osnovu Ugovora o garanciji između Evropskog Investicionog Fonda kao garanta i IRFCG kao korisnika – EaSi garancija, tokom 2023. odobren je 117 kredit u iznosu od 1,2 miliona eura.

U oblasti inovacija, u zakonodavnom dijelu, finalizovan je rad na izmjenama i dopunama Zakona o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacija, dok je u dijelu strateškog okvira 6. VII 2023. Vlada donijela Program za inovacije 2023-2027, sa svim relevantnim programskim linijama podrške inovacijama. Dodatno, Vlada je 3. VIII 2023. je usvojila Akcioni plan za sprovođenje Operativnog programa za implementaciju Strategije pametne specijalizacije (2021-2024) za 2023-2024, za čiju je realizaciju opredijeljeno 45,768,405.97 eura.

U okviru podrške razvoju inovacija, Fond za inovacije je tokom 2023. postao potpuno operativan, a bio je korisnik dva donorska projekta putem kojih je ojačao ljudske i institucionalne kapacitete. Zakonom o budžetu za 2023. obezbijedena su sredstva u iznosu 3,4 miliona eura, a za 2024. godinu izdvojena su sredstva u iznosu od 3, 75 miliona eura.

Značaj reforme preduzeća u većinskom vlasništvu države i unapređenja upravljanja državnim preduzećima kao jedan od prioriteta Vlade, prepoznat je i kao jedna od prioritarnih reformskih aktivnosti u okviru Programa ekonomskih reformi. U dijelu operativnog zaključka koji se odnosio na obavezu uspostavljanje javnog registra državnih preduzeća, tokom 2023. preduzete su aktivnosti na prikupljanju podataka za potrebe izrade javnog registra državnih preduzeća sa svim neophodnim i relevantnim informacijama, a sve u cilju stvaranja baze za efikasnije izvještavanje o fiskalnim rizicima koji bi poboljšali transparentnost kao i nadzornu i kontrolnu funkciju Vlade u ovoj oblasti. Uspostavljene su sljedeće interne evidencije: registar državnih preduzeća, registar članova odbora direktora i izvršnih direktora u državnim preduzećima, registar članova revizorskih odbora u državnim preduzećima. Realizacija ove aktivnosti je planirana za I kvartal 2024. U pogledu dodatnog operativnog zaključka iz oblasti SOE, koji se odnosio na dostavljanje detaljne informacije i pisanih odgovora na dodatna pitanja, Ministarstvo finansija je ovu obavezu već realizovalo, uz otvoren stav i spremnost za održavanje dodatnog sastanka sa predstavnicima EK tokom I kvartala 2024.

Program za suzbijanje neformalne ekonomije u Crnoj Gori je usvojen od strane Vlade u decembru 2023. Programom su definisane mjere za suzbijanje neformalne ekonomije za period od 2024 – 2026, u cilju nastavka aktivnosti na planu suzbijanja neformalne ekonomije. U dijelu realizacije konkretnog operativnog zaključka sa Pododbora, predmetni Program sa pregledom utvrđenih nadležnosti svih uključenih institucija u njegovoj implementaciji je posredstvom Delegacije EU u Crnoj Gori upućen Evropskoj komisiji.

Kada je u pitanju politika turizma, u toku je finalizacija predloga Zakona o turizmu i ugostiteljstvu, a očekuje se da će isti biti dostavljen Vladi na utvrđivanje do kraja I kvartala 2024.

TRGOVINA

Normativni okvir – Zakonodavno usklađivanje s pravnom tekovinom EU

- Vlada je 20. IV 2023. donijela Odluku o utvrđivanju nacionalne kontrolne liste robe dvostruke namjene („Sl. list CG”, broj 53/23), koja je usklađena sa Delegiranom regulativom (EU) 2023/66 od 21. X 2022. i Delegiranom regulativom (EU) 2023/996 od 23. II 2023. Odluka je objavljena 24. V 2023.
- Vlada je 24. II 2023. godine usvojila Uredbu o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti („Sl. list CG”, broj 26/23), koja predstavlja najobuhvatniji podzakonski akt za primjenu Carinskog zakona u kom se stvaraju normativni preduslovi za sprovođenje carinskih postupaka i carinskih formalnosti

na isti način kao i u državama članicama EU¹².

- Crna Gora je, uz pomoć Hrvatske banke za obnovu i razvoj (HBOR), pripremila Nacrt uredbe o osiguranju izvoznih kredita od netržišnih rizika, čiji je tekst tokom februara 2023. finalno usaglašen s preporukama HBOR-a. Nacrt uredbe je pripremljen u skladu sa evropskom pravnom tekovinom. Ministarstvo finansija je Nacrt uredbe objavilo na javnu raspravu, koja je sprovedena u periodu od 27. III 2023. do 17. IV 2023.^[1] Predlog uredbe je upućen u dalju proceduru dobijanja mišljenja od nacionalnih insititucija. Međutim, Sekretarijat za zakonodavstvo je dao negativno mišljenje u dijelu da pitanja koja su definisana Uredbom moraju biti uređena Zakonom o investiciono razvojnom fondu, a ne Uredbom, dok su ostale institucije, u dijelu svojih nadležnosti, dale pozitivno mišljenje na nacrt teksta Uredbe. U skladu sa pomenutim, u ovom trenutku nije moguće pristupiti izmjeni Zakona o Investiciono-razvojnom fondu (u okviru kojeg bi se regulisalo pitanje osiguranja izvoznih kredita), sve dok Vlada Crne Gore ne definiše konačan stav (u formalno-pravnom smislu) o eventualnoj transformaciji Investicionog razvoja fonda u Crnogorsku razvojnu banku. Napominjemo da IRF do sada nije izdavao izvozne kredite.

U kontekstu preporuka EK iz Izvještaja o Crnoj Gori za 2023. za poglavlje 30, ukazujemo da je Vlada 11. XII 2023. utvrdila tri predloga zakona o potvrđivanju sporazuma koji su potpisani na Samitu o Zapadnom Balkanu u okviru Berlinskog procesa. Takođe, 15. XII 2023. utvrdila je i četvrti predlog zakona o potvrđivanju sporazuma iz Berlinskog procesa, a koji nije pomenut u Izvještaju EK. Zaključno sa januarom 2024, Skupština je donijela četiri pomenuta predloga zakona o potvrđivanju sporazuma¹³, nakon čega je Ministarstvo vanjskih poslova uputilo ratifikacione instrumente depozitaru (Republika Sjeverna Makedonija) za sva četiri sporazuma. U skladu sa završnim odredbama sporazuma, depozitar je obavijestio da će prva tri sporazuma za Crnu Goru stupiti na snagu 23. II 2024¹⁴.

- Vlada je 14. XII 2023. utvrdila Predlog zakona o međunarodnoj razvojnoj saradnji i međunarodnoj humanitarnoj pomoći. Predlog zakona se od 24. I 2024. nalazi u skupštinskoj proceduri.

Sporazumi o slobodnoj trgovini (FTA)

U kontekstu Sporazuma o slobodnoj trgovini, a u vezi sa Regionalnom konvencijom o Pan-Euro-Mediteranskim preferencijalnim pravilima porijekla (PEM Konvencija) sve ugovorne strane, na sastanku Zajedničkog komiteta PEM Konvencije (14. VI 2023.) podržale su izmijenjeni tekst PEM Konvencije, dok se na sastanku pomenutog Komiteta (7. XII 2023.) formalno i glasalo za usvajanje izmijenjenog teksta. U skladu sa pomenutim, nakon objavljivanja u Službenom listu EU, Crna Gora će pripremiti predlog zakona kojim se potvrđuju izmjene PEM Konvencije. Takođe, po ovom pitanju, značajno je napomenuti i da su, u cilju početka primjene izmijenjenih PEM pravila (kroz tranziciona pravila porijekla), još tokom 2022. stupile na snagu izmjene i dopune Sporazuma o slobodnoj trgovini sa EFTA

¹² Uredba je u najvećoj mjeri usaglašena sa relevantnom regulativom EU, i to: Delegiranom regulativom Komisije (EU) 2015/2446 od 28. jula 2015. godine o dopuni Regulative (EU) br. 952/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta o detaljnim pravilima koja se odnose na pojedine odredbe Carinskog zakona Unije i Implementacionom regulativom Komisije (EU) 2015/2447 od 24. novembra 2015. godine o utvrđivanju detaljnih pravila za sprovođenje određenih odredbi Regulative (EU) br. 952/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta o utvrđivanju Carinskog zakona Unije. Primjena predmetne uredbe, uz adekvatnu IT podršku, treba da doprinese pojednostavljenju i modernizaciji carinskih procedura

^[1] <https://www.gov.me/clanak/javna-rasprava-o-nacrtu-uredbe-o-osiguranju-izvoznih-kredita-od-netrzišnih-rizika>

<https://www.gov.me/clanak/izvjestaj-o-sprovedenoj-javnoj-raspravi-o-nacrtu-uredbe-o-osiguranju-izvoza-od-netrzišnih-rizika>

¹³ 1. Zakon o potvrđivanju Sporazuma o priznavanju kvalifikacija u oblasti visokog obrazovanja na Zapadnom Balkanu donijet 18. XII 2023. („Sl. list CG – Međunarodni ugovori“, broj 11/2023)

2. Zakon o potvrđivanju Sporazuma o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za doktore medicine, doktore stomatologije i arhitekte u kontekstu Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini - donijet 18. XII 2023. („Sl. list CG – Međunarodni ugovori“, broj 11/2023)

3. Zakon o potvrđivanju Sporazuma o slobodi kretanja na Zapadnom Balkanu sa ličnom kartom donijet 18. XII 2023 („Sl. list CG – Međunarodni ugovori“, broj 11/2023) i

4. Zakon o potvrđivanju Sporazuma o priznavanju profesionalnih kvalifikacija medicinskih sestara opšte njege, doktora veterinarske medicine, farmaceuta i babica u kontekstu Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini donijet 29. XII 2023. („Sl. list CG – Međunarodni ugovori“, broj 12/2023).

¹⁴ U odnosu na četvrti Sporazum, koji još uvijek nije stupio na snagu, Crna Gora ga je prva od država potpisnica ratifikovala, ali za njegovo stupanje na snagu potrebno je minimum tri ratifikaciona instrumenta.

zemljama i Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) usvajanjem Odluke broj 1/2022 na Savjetu za stabilizaciju i pridruživanje EU i Crne Gore. U odnosu na CEFTA 2006, sve CEFTA Strane su okončale nacionalne procedure ratifikacije Odluke Zajedničkog komiteta broj 1/2021, pa je 1. II 2023. otpočela primjena tranzicionih PEM pravila. Na ovaj način, u okviru pomenutih strana, stekli su se uslovi za primjenu izmijenjenih tranzicionih PEM pravila porijekla (dok se s Republikom Turskom primjenjuju trenutna PEM pravila porijekla). U kontekstu SSP-a, a kako će nova pravila porijekla početi da se primjenjuju od 1. I 2025, Generalni direktorat za poreze i carinsku uniju EU (DG TAXUD) je u decembru 2023. dostavio Upravi carina (UC) nacрте odluka Savjeta za stabilizaciju i pridruživanje EU - Crna Gora kojima bi se izmijenio Protokol 3 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (Pravila porijekla), i time se stvorili uslovi za primjenu tzv. propusnosti (*permeability*) između trenutnih PEM pravila i *Tranzicionih pravila* i time privreda stavila u povoljniji položaj. Krajem decembra, UC je obavijestila DG TAXUD da je Crna Gora saglasna sa inicijativom za izmjenu SSP-a, te će se, ubrzo, u odnosu na stupanje na snagu, izjasniti o jednoj od ponuđenih opcija. Takođe, inicirane su i izmjene FTA s Ukrajinom, i s tim u vezi postojeća bilateralna kumulacija porijekla će biti zamijenjena dijagonalnom kumulacijom vezivanjem FTA za PEM Konvenciju (pregovori se odvijaju u e-formatu¹⁵).

CEFTA 2006 i Zajedničko regionalno tržište (CRM)

- Crna Gora je predsjedavanje CEFTA Sporazumom preuzela od Moldavije (1. I 2023.), i u februaru 2023. prezentovala je prioritete predsjedavanja za 2023¹⁶. Takođe, u ovom periodu Crna Gora je predsjedavala sljedećim CEFTA komitetima i podkomitetima: Komitetom za kontakt tačke, Komitetom za trgovinske olakšice, Podkomitetom za trgovinu uslugama i Podkomitetom za necarinske barijere.
- Tokom izvještajnog perioda, održan je niz sastanaka CEFTA tijela i to: CEFTA upravljački komitet¹⁷, CEFTA Zajednički komitet¹⁸, CEFTA Komitet za kontakt tačke¹⁹, CEFTA Komitet za trgovinske olakšice²⁰, CEFTA Podkomitet za trgovinu uslugama²¹, CEFTA Podkomitet za netarifne mjere²², CEFTA Podkomitet za carine i pravila porijekla²³ and CEFTA Podkomitet za poljoprivredu, sanitarne i SPS mjere²⁴.
- U kontekstu sastanaka CEFTA radnih tijela održanih u periodu od januara 2023. do decembra 2023., ni jedna CEFTA Odluka nije usvojena od strane CEFTA Zajedničkog Komiteta (ZK). Naime, zbog nesuglasica između dvije CEFTA Strane, na Zajedničkom Komitetu održanom 6. XII 2023. u Podgorici nije usvojena nijedna CEFTA Odluka²⁵.
- U kontekstu aktuelnih pregovora, a u dijelu CEFTA Dodatnog protokola 6 (AP 6), u toku su pripreme aktivnosti u vezi sa njegovom revizijom, a sve u cilju dodatne liberalizacije trgovine uslugama (pristup tržištu i nacionalni tretman) CEFTA Strana (u skladu sa članom 20 AP6, kao i tačka 3.1.1. CRM AP 2021-2024).

¹⁵ U skladu sa prethodno definisanom procedurom, Crna Gora je komentare na pregovaračka dokumenta ukrajinskoj strani distribuirala 10. III 2023. Takođe, nakon dobijenih komentara od 28. IV 2023, Crna Gora je 16. VI 2023. dostavila nove komentare na pregovaračka dokumenta. Vezano za crnogorske komentare, koji su dostavljeni u junu 2023, Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore je (15. I 2024) dostavilo notu ukrajinske strane (sa dokumentima koji su predmet pregovora) i u toku su konsultacije po ovom pitanju.

¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=8V7SjMCLkMc>

¹⁷ 15. Upravljački Komitet CEFTA Sekretarijata 16. V 2023. Budva

¹⁸ 17. sastanak CEFTA Zajedničkog Komiteta 6. XII 2023. Podgorica

¹⁹ 37. sastanak za kontakt tačke 14. II 2023, *online*; 38. sastanak komiteta za kontakt tačke 16. V 2023 Budva; 39. sastanak Komiteta za kontakt tačke 6. XII 2023. Podgorica;

²⁰ 14. sastanak Komiteta za trgovinske olakšice (planiran za jul 2023) ali je odložen za novembar 2023; 14. sastanak Komiteta za trgovinske olakšice 21. XI 2023. Podgorica;

²¹ 16. sastanak Podkomiteta za trgovinu uslugama 31. V – 1. VI 2023, Herceg Novi, tokom kojeg je prezentovana oblast moguće dodatne liberalizacije u okviru AP6; 17. sastanak Podkomiteta za trgovinu uslugama 22-23 XI 2023, Podgorica

²² 10. sastanak Podkomiteta o netarifnim mjerama 21. XI 2022. Brisel; 11. sastanak Podkomiteta o netarifnim mjerama 26. VI 2023. *online*;

²³ 25. sastanak Podkomiteta za carine i pravila porijekla robe 10. V 2023, Beograd; 26. sastanak Podkomiteta za carina i pravila porijekla robe (hybrid) 14. XI 2023, Beograd;

²⁴ 20. sastanak Podkomiteta za poljoprivredu i SPS mjere 4. V 2023, Priština; 21. sastanak Podkomiteta za poljoprivredu i SPS mjere 24. X 2023, Priština.

²⁵ Odluka ZK o priznavanju programa AEO (Ovlašćeni privredni subjekat), Odluka ZK o olakšavanju elektronske trgovine, Odluka ZK o uslugama dostave pošiljki/paketa između strana, Odluka ZK o prevenciji neopravdanog geo-blokiranja, Odluka ZK koja se odnosi za aspekt zaštite prava intelektualne svojine, Odluka ZK o izmjeni Odluke 1/2018 o funkcionisanju Sekretarijata, Odluka ZK o izmjeni Odluke 1/2015 osnivanje CEFTA tijela, Odluka ZK o uspostavljanju elektronskog sistema za olakšavanje upravljanja rizicima u trgovini robama.

Takođe, vezano za CEFTA Dodatni protokol 7 o rješavanju sporova (AP 7), a u dijelu poboljšanja pravila koja se odnose na rješavanje trgovinskih sporova između CEFTA Strana zaključno sa 2023. održano je 13 rundi pregovora, dok je 14. planirana za mart 2024.²⁶

- Sastanak Tehničke radne grupe o smanjenju troškova trgovine (TWG) održan je 27. III 2023, i imao je za cilj razmatranje stavova i komentara na nacrt Odluke o smanjenju trgovinskih troškova, kao i provjeru i potvrđivanje sastavljenih lista taksi i naknade koje su dostavljene CEFTA Sekretarijatu za period od 4 godine (2019-2022). Na sastanku TWG je zaključeno sljedeće: tehnički stručnjaci su potvrdili da se takse i naknade neće povećavati, dok će se naponi na definisanju metodologije i mogućeg predloga za smanjenje trgovinskih troškova nastaviti. CEFTA Sekretarijat će nastojati da identifikuje svaku mogućnost podrške (od bilo koje donatorske organizacije) u definisanju metodologije i mogućeg predloga za smanjenje trgovinskih troškova.
- Vezano za početak implementacije CEFTA centralne baze podataka o nesigurnim i neusaglašenim proizvodima otkrivenim na CEFTA tržištu, održan je sastanak 12. IX 2023. u Budvi, na kojem je dogovoren koncept baze podataka. Od 1. X 2023. testni sistem je postao dostupan administracijama korisnika za unos predmeta i u toku si aktivnosti.
- Sistem elektronske razmjene podataka (SEED+) – Uprava carina, od 2012. vrši elektronsku razmjenu podataka kroz SEED sistem na osnovu bilateralnih protokola o elektronskoj razmjeni podataka sa carinskim službama svim država Zapadnog Balkana sa kojima se graniči. (Albanija, Bosna i Hercegovina, Srbija, Kosovo). U cilju implementacije CEFTA Dodatnog Protokola 5 radi započinjanja razmjene podataka sa nesusednim zemljama, sredinom novembra 2022. upućena je inicijativa za razmjenu podataka putem SEED-a prema Upravi carina Sjeverne Makedonije. Tekst Nacrta tehničkog protokola je usaglašen te se očekuje potpisivanje u prvom kvartalu 2024.
- Ovlašćeni privredni subjekt AEO²⁷ - Uspješno je završena pilot validaciona misija, koja je održana od 18 - 20. IX 2023, pa je krajem oktobra 2023. podnijet zvaničan zahtjev CEFTA Sekretarijatu za validaciju CG AEO Programa, kako bi privredni subjekti sa ovim statusom uživali benefite i u državama članicama CEFTA²⁸.
- E trgovina – Nacrt preporuka o djelimičnom ili potpunom prenosu paketa EU za e-trgovinu sa PDV-om je odobren od strane CEFTA Podkomiteta za carine i pravila porijekla. U nastavku aktivnosti, u periodu 29 – 30. III 2023. održana je regionalna radionica na temu razmjene najavljenih elektronskih podataka između carinskih organa i poštanskih operatera. CEFTA Podkomitet za carine i pravila porijekla, je na 25. sastanku, usvojio CEFTA Akcioni plan 2023. za parcijalnu ili potpunu transpoziciju EU PDV *e-komerc* paketa.
- Tokom 2023, održano je više sastanaka povodom izbora novog direktora CEFTA Sekretarijata i izborna procedura još uvijek nije okončana.
- U periodu od 5 - 7. XII 2023. u Podgorici je održana konferencija „CEFTA WEEK“, na kojoj su predstavljeni rezultati ostvareni tokom 2023. u dijelu implementacije CEFTA 2006 i CRM AP.

CRM – Investiciona komponenta

U kontekstu implementacije investicione komponente CRM-a, najveći broj aktivnosti je sproveden kroz rad Radne grupe za investicije koja funkcioniše pod okriljem Savjeta za regionalnu saradnju (RCC) i kroz saradnju sa GIZ-om u okviru implementacije projekta „Pravna reforma za ekonomski razvoj na Zapadnom Balkanu”. S tim u vezi, u organizaciji RCC održana su dva sastanka Radne grupe za investicije (25. IV 2023. u Beogradu i 14. XII 2023. u Skoplju) i dvije Radionice u organizaciji

²⁶ Do kraja 2022. održano je devet rundi pregovora dok je od januara 2023. nastavljen pregovarački proces, i to: 6. III 2023. u *on-line* formatu, 29 - 30. III 2023. u Podgorici (10. runda pregovora), 11. runda pregovora održana je u periodu od 17 - 18. V 2023. u Budvi, dok je 12. runda pregovora održana u periodu od 20 - 21. VI 2023. u Tirani. Kao nastavak pregovaračkog procesa 13. runda pregovora je održana 5 - 7. IX 2023. u Istanbulu. Planirano je da se 14. runda pregovora održi 5 - 6. III 2024. u Beogradu.

²⁷ U okviru projekta „Podrška regionalnoj ekonomskoj integraciji”, u cilju promocije privrednoj zajednici koncepta Ovlašćenog privrednog subjekta (AEO), u saradnji sa GIZ-om, održan je radni sastanak koji je imao za cilj predstavljanje odredbi novog carinskog zakonodavstva koje predviđaju status ovlašćenog privrednog subjekta, kao preduslova za carinske olakšice.

²⁸ AEO status u Crnoj Gori imaju četiri privredna subjekta, dok je u toku postupak validacije ispunjenosti uslova za dobijanje statusa AEO za još šest privrednih subjekata.

RCC i GIZ-a (27. III 2023. u Sarajevu, Radionica na temu - "Čutanje sporazuma" i implikacije na ISDS sporove" i 30. VI 2023. u Podgorici, "Radionica na temu- „Najbolje prakse u pregovaranju i implementaciji investicionih sporazuma“).

Na prvom sastanku Radne grupe za investicije predstavljena je Komparativna analiza za skrining stranih direktnih investicija ekonomija Zapadnog Balkana, koja predstavlja dio šireg napora za obezbjeđivanje transparentnosti i dosljednosti u procesu preispitivanja stranih investicija u regionu i podržava razvoj efikasnih i transparentnih mehanizama za preispitivanje FDI u regionu, koji su u potpunosti usklađeni s EU regulativom. Na drugom sastanku navedene Radne grupe definisane su aktivnosti na izradi Regionalnih smjernica za skrining stranih direktnih investicija i inicirano je dostavljanje zajedničkog predloga za potpisivanje BIT-a između EU i svake od ekonomija Zapadnog Balkana pojedinačno.

Takođe, vezano za oblast skrining mehanizma za zaštitu stranih direktnih investicija, predstavnici Crne Gore su u periodu od 13-15. X 2023. u Pragu, učestvovali na Regionalnoj radionici za izradu funkcionalnog mehanizma za „screening“ investicija na Zapadnom Balkanu, koja je organizovana od strane američkog Programa za trgovinsko pravo ("Commercial Law Development Program- CLDP") Ministarstva trgovine SAD-a i Vlade Republike Češke. Glavni cilj radionice je bio da se pruži adekvatna pomoć u kreiranju i implementaciji odgovarajućeg zakonskog rješenja za mehanizam „screening-a“ stranih direktnih investicija. Na sastanku je iskazana spremnost CLDP-a za pružanje podrške Crnoj Gori u oblasti sprovođenja skrininga stranih direktnih investicija. S tim u vezi, predstavnici Crne Gore dogovorili su sa CLDP-om da se tokom februara 2024. održi sastanak radi definisanja daljih koraka i konkretnih oblika saradnje.

U okviru GIZ-ovog projekta „Pravna reforma za ekonomski razvoj na Zapadnom Balkanu“, održane su obuke, koje su usmjerene na jačanje administrativnih kapaciteta i upoznavanje sa najboljom i iskustvima država u oblasti razvijanja preventivnih mehanizama za rješavanje investicionih sporova između države i investitora, sa posebnim akcentom na medijaciju²⁹

- Pregovaranje bilateralnih investicionih sporazuma - U toku su pregovori za zaključivanje Sporazuma između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Mađarske o uzajamnoj promociji i zaštiti investicija. Zaključno sa 2023, održane su dvije runde pregovora.

Svjetska trgovinska organizacija (STO)

U okviru STO-a u dijelu pristupa tržištu roba/crnogorske Liste koncesija, Vlada je 14. XII 2023. donijela Uredbu o carinskoj tarifi za 2024. („Sl. list CG“ broj 117/23), kojom je izvršeno usklađivanje nomenklature carinske tarife sa Kombinovanom nomenklaturom Evropske unije za 2024. (Regulativa Komisije br. 2023/2364).

U kontekstu STO Sporazuma o trgovinskim olakšicama (TFA), nastavljeno je sprovođenje mjera trgovinskih olakšica, a kako bi se smanjila administrativna neefikasnost i vrijeme potrebno za carinjenje robe. U strateškom smislu, Vlada je 18. V 2023. usvojila Odluku o obrazovanju Savjeta za trgovinske olakšice, koji je preuzeo nadležnosti ranijeg Nacionalnog komiteta za trgovinske olakšice, i Savijet je zadužen za planiranje i koordinaciju reformi u oblasti trgovinskih olakšica, kao i praćenje primjene TFA, CEFTA Dodatnog protokola 5, ali i drugih bilateralnih i multilateralnih sporazuma u ovoj oblasti.

Crna Gora prepoznaje značaj STO-a i, u cilju usaglašavanja s EU politikama, uključena je u različite STO inicijative³⁰. U skladu s pomenutim, u dijelu STO inicijative o domaćoj regulativi u uslugama (JCI), u januaru 2024, STO Sekretarijatu distribuiran je dokument „*Certification of Schedule of Specific Commitments* –

²⁹ 28. II 2023. održana je Radionica „Budućnost modela bilateralnih investicionih ugovora (BIT) na Zapadnom Balkanu: Priprema za pristupanje EU“, u periodu 13-14. IX 2023. u Danilovgradu (RESPA) je održan Regionalni trening trenera na temu – „Investicioni sporovi između investitora i države „ISDS“.

³⁰ Učešće u zajedničkim inicijativama (*Participation in joint initiatives - Investment facilitation for development; E-commerce; MSMEs; Domestic regulation of trade in services*). Učešće u ekološkim inicijativama (*Participation in environmental initiatives - Fossil Fuel Subsidy Reform; Trade and environmental sustainability*).

Corrigendum”. Takođe, Crna Gora podržava ideju reforme STO-a, kojom bi se vratila puna funkcionalnost mehanizma rješavanja sporova³¹, kao i drugu fazu pregovora o nedozvoljenim subvencijama u ribarstvu i u tom smislu značajno je pomenuti da je Vlada 2. II 2024. utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju Protokola o izmjenama i dopunama Sporazuma iz Marakeša o osnivanju STO-a – Sporazum o subvencijama u ribarstvu. Pomenutim zakonom Crna Gora je nastavila da slijedi politiku Zajedničke ribarske politike i stavove EU.

POREZI

U okviru normativnih aktivnosti u izvještajnom periodu su donijeti sljedeći poreski propisi:

1. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama („Sl. list CG“, broj 27/13), kojim je, u cilju usklađivanja ovog zakona sa Direktivom Savjeta 2011/64/EU od 21. juna 2011. o strukturi i stopama akcize koje se primjenjuju na prerađeni duhan, izvršeno postepeno povećanje visine specifične akcize na cigarete kao i zadržavanje iznosa proporcionalne na istom nivou. Ovim zakonom, koji je u primjeni od 1. jula 2023. je propisano postepeno povećanje visine specifične akcize na cigarete, koja iznosi:

- 49,00 eura za 1000 komada, od 1. VII do 31. XII 2023,
- 50,50 eura za 1000 komada, od 1. I do 30. VI 2024,
- 52,00 eura za 1000 komada, od 1. VII do 31. XII 2024, i
- 53,50 eura za 1000 komada, od 1. I 2025.

Ovim Zakonom je takođe propisan i akcizni kalendar minimalne akciza na cigarete, izražene u apsolutnom iznosu za 1000 komada cigareta, čime će se obezbijediti potpuna usklađenost visine akcize sa minimumom koji je propisan Direktivom, od 1. I 2025.

Pored navedenog, ovim zakonom, u akcizni sistem su uvedeni proizvodi od šećera, kaka i sladoled kako bi se kroz mehanizme oporezivanja proizvoda koji sadrže šećer smanjio negativni trend obolijevanja od šećerne bolesti, a sredstva koja se ubiraju po ovom osnovu bila iskorišćena za unaprijeđenje zdravstvenog sistema. Shodno navedenom zakonu, akciza na proizvode od šećera, kaka i sladoled se plaća po kilogramu tih proizvoda u iznosu od 0,5 eura.

2. Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o porezu na dobit pravnih lica („Sl list CG“, broj 28/23), kojim se uvodi poseban poreski status određenih transakcija koje se odvijaju između poreskih obveznika poreza na dobit na osnovu ovog Zakona i nerezidentnih pravnih lica sa teritorija sa poreskim suverenitetom:

- a) na kojoj se primjenjuje zakonodavstvo koje ima manje poresko opterećenje na dobiti pravnih lica i na isplatu dividendi u odnosu na ovaj zakon i zakon koji uređuje oporezivanje dohotka fizičkih lica,
- b) koje ne razmjenjuju podatke sa nadležnim poreskim organom radi utvrđivanja:
 - stvarnih vlasnika pravnih lica;
 - poreskih obaveza u skladu sa zakonom.

³¹ U kontekstu rješavanja sporova u okviru STO, Crna Gora prepoznaje ulogu koju multilateralni trgovinski sistem STO, zasnovan na pravilima, treba da odigra u cilju obezbjeđenja sigurnosti i predvidljivosti multilateralnog trgovinskog sistema. Ovo posebno imajući u vidu da je Apelaciono tijelo prestalo sa radom zbog nedostatka kvoruma, čime je direktno narušena drugostепенost sistema rješavanja sporova. U skladu s pomenutim, kao i u dijelu daljeg usaglašavanja svojih trgovinskih politika s EU, Crna Gora se pridružila Privremenom sporazumu o arbitraži (MPIA). U ovom dijelu, značajno je napomenuti da protiv Crne Gore nije pokrenut nijedan spor.

Navedenim zakonskim izmjenama propisano je da, izuzetno od primjene poreske stope poreza po odbitku od 15%, da se na prihode koje ostvari nerezidentno pravno lice, plaća porez po odbitku po stopi od 30%, ako je to lice iz prethodno definisanih teritorija.

3. Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o akcizama ("Sl. list CG", broj 125/23), kojim se, u cilju smanjenja negativnih uticaja koje upotreba proizvoda od šećera imaju na zdravlje stanovništva, uvela akciza na negaziranu vodu sa dodatkom šećera ili drugih sredstava za zaslađivanje ili aromatizaciju i bezalkoholno pivo. Naime, ovim zakonom je propisano da visina akcize za negaziranu vodu sa dodatkom šećera iznosi 25,00 eura po hektolitr, koliko iznosi i akciza za gaziranu vodu sa dodatkom šećera ili drugih sredstava za zaslađivanje ili aromatizaciju.

4. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit pravnih lica ("Sl. list CG", broj 125/23), izvršeno je usklađivanje sa Direktivom Savjeta EU 2009/133/EC o zajedničkom sistemu oporezivanja koji se primjenjuje na spajanja, podjele, djelimične podjele, prenosa imovine i zamjene akcija društava iz različitih država članica Evropske unije, kao i prenosa sjedišta Evropskog privrednog društva ili Evropske zadruge iz jedne države članice u drugu državu članicu, kao i sa Međunarodnim računovodstvenim standardima i Međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja. Takođe, izvršeno je i:

- proširivanje obuhvata lica koja su u obavezi da obračunavaju porez po odbitku, na način da pravno lice u obavezi da obračuna, obustavi i uplati porez po odbitku;
- uvođenje novog oblika prihoda koji je predmet oporezivanja porezom po odbitku, tj. prihoda od raspodjele likvidacionog ostatka drugim pravnim licima;
- smanjenje amortizacionih stopa osnovnih sredstava i nepokretnosti, u svrhu priznavanja rashoda u poreske svrhe;
- odvajanje otpisa vrijednosti sumnjivih potraživanja od ispravke vrijednosti;
- isključivanje iz definicije kapitalnog dobitka prenosa uz naknadu, uz zadržavanje prenosa kao jednog od načina za ostvarivanje kapitalnog dobitka;
- preciznije definisanje nabavne cijene svih izvora kapitalnog dobitka/gubitka.

5. Pravilnik o kamatnoj stopi za koju se smatra da je u skladu sa principom "van dohvata ruke" za 2024. godinu ("Sl. list CG", broj 115/23) kojim se propisuje kamatna stopa koja se, u skladu sa principom "van dohvata ruke", za 2024, obračunava na pozajmice, zajmove, kredite i druge finansijske instrumente između povezanih lica.

6. Ugovor između Vlade Velikog Vojvodstva Luksemburg i Vlade Crne Gore o otklanjanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak i na imovinu i sprječavanju poreske evazije i izbjegavanja, potpisan je u Luksemburgu 29. I 2024.

7. Pravilnik o izmjeni i dopunama Pravilnika o utvrđivanju proizvoda i usluga koji se oporezuju po sniženoj stopi PDV ("Sl. list CG", broj 45/23) bliže definiše pojedine proizvode, odnosno usluge koje se oporezuju po sniženoj stopi PDV u skladu sa članom 24a Zakona o porezu na dodatu vrijednost.

8. Pravilnik o obrascu prijave za usluge međunarodnog drumskog prevoza putnika ("Sl. list CG", broj 57/23) propisuje prijavu koju je dužno da podnese lice koje nema sjedište u Crnoj Gori a koje obavlja djelatnost međunarodnog drumskog prevoza putnika.

9. Pravilnik o bližem načinu dostavljanja obavještenja o namjeri obračuna PDV na promet investicionog zlata ("Sl. list CG", broj 64/23) bliže uređuje način dostavljanja obavještenja o namjeri obračuna PDV na promet investicionog zlata.

10. Pravilnik o evidenciji o izvršenom prometu investicionog zlata ("Sl. list CG", broj 64/23) bliže uređuje evidenciju o izvršenom prometu investicionog zlata.

11. Pravilnik o sadržaju računa za promet investicionog zlata („Sl. list CG“, broj 64/23) bliže uređuje sadržaj računa za promet investicionog zlata.

Poreska uprava:

U kontekstu **TADAT analize**, nakon posjete regionalnog koordinatora MMF-a (16. I 2024.) dogovorena je radna verzija plana rada tehničke pomoći za 2024. Dostavljen je i Upitnik za ljudske resurse kao podloga za pomoć u izradi strategije ljudskih resursa Poreske uprave, kao i Template za samoprocjenu sprovedenih preporuka FAD-a iz posljednje 2-3 godine.

Tokom 2023, na osnovu preporuka MMF-a izvršena je centralizacija poreske kontrole, kao i centralizacija povrata PDV-a. Usvojene su procedure od strane Sektora za poslove iz oblasti inspekcijuskog nadzora, ostaje još da se donesu procedure koje treba da usvojiti Sektor za poslove u oblasti naplate - realizovana je preporuka koja podrazumijeva Centralizaciju inspekcijuskih poslova, koja se do sada sprovodila u filijalama za inspekcijuski nadzor u devet područnih jedinica, sada to organizuje Sektor za poslove iz područja inspekcijuskog nadzora, unutar tri grupe za Centralnu, Primorsku i Sjevernu regiju.

U domenu **automatske razmjene podataka o finansijskim računima**, Crna Gora je postala članica Globalnog foruma o transparentnosti i razmjeni informacija u poreske svrhe, čime je pokazala opredijeljenost za borbu protiv poreskih prevara i utaja. Zajedno sa ostalim zemljama članicama, Crna Gora će raditi na suzbijanju utaje poreza implementacijom dva međunarodno dogovorena standarda za razmjenu informacija u poreske svrhe: Razmjena informacija na zahtjev (EOIR) i Automatska razmjena informacija o finansijskim računima (AEOI).

Tokom decembra 2023, OECD je izvršio peer review Crne Gore u području Razmjene informacija na zahtjev (EOIR). Navedena revizija obuhvata pravni i regulatorni okvir Crne Gore u pogledu transparentnosti i razmjene informacija na zahtjev u poreske svrhe. Takođe uključuje praktičnu primjenu ovog okvira. Predmetna provjera odnosi se na razdoblje od 1. I 2020. do 31. XII 2022. Na temelju nalaza ove provjere biće sastavljen izvještaj koji će razmatrati Sekretarijat Globalnog foruma za transparentnost i razmjenu informacija za poreske svrhe u junu 2024.

Tokom ovog peer review-a, predstavnici OECD-a održali su sastanke sa Ministarstvom finansija i Poreskom upravom. U tom kontekstu se spominje angažman sa različitim institucijama i organizacijama u Crnoj Gori, uključujući Centralni registar privrednih subjekata, Udruženje banaka, Notarsku komoru, Advokatsku komoru, predstavnike udruženja računovođa, revizora i poreskih savjetnika, kao i druge relevantne institucije značajne za implementaciju navedenog standarda. Poseban fokus ovog peer review stavljen je na rad CLO-a - Kancelarije za vezu.

Tokom 2024. planiran je tenderski postupak za nabavku programskog rješenja za AEOI. Crna Gora je na nedavnim sastancima s OECD-om dogovorila početak tehničke saradnje u ovoj oblasti, s primarnim fokusom na nabavku softverskog rješenja za AEOI i određivanje datuma početka prve razmjene.

Na sastanku sa predstavnicima OECD-a, a na osnovu uporednih iskustava drugih država u ovoj fazi, ocijenjeno je da će se prva automatska razmjena informacija (AEOI) dogoditi tokom 2025, nakon što se sprovedu sve potrebne aktivnosti za implementaciju ovog sistema i potrebne obuke.

U kontekstu **jačanja administrativnih kapaciteta i potrebne infrastrukture**, u sklopu projekta „Reforma poreske uprave“ (finansiranog kreditom Svjetske banke) pokrenuta je inicijativa za uvođenje Integriranog sistema upravljanja prihodima (IRMS) i modernizaciju poslovnih procesa u skladu sa aktuelnim trendovima digitalizacije usluga za poreske obveznike. Projekat uključuje investiciju od 18,8 miliona eura, koja se sastoji od osnovnog finansiranja od 14 miliona eura i dodatnog finansiranja od 4,8 miliona eura.

Uvođenje IRMS-a ključno je za stvaranje predulova za modernizaciju informacionog sistema Poreske uprave, posebno u pogledu interoperabilnosti i povezanosti sa sistemima EU, posebno za porez na dodatu vrijednost kroz VIES.

Procjenjuje se da će se puna usklađenost u ovom području postići implementacijom Integriranog informacijskog sistema (IRMS), kako je i planirano nakon restrukturiranja projekta do septembra 2025. Ovim integrisanim IT sistemom stvorit će se svi preduslovi za interoperabilnost i međupovezanost našeg sistema sa EU IT sistemima, uključujući, između ostalog i sistem za razmjenu informacija o PDV-u (VIES).

Kada je u pitanju RARP projekat, u toku je završetak konceptualnog dizajna projekta, buduće arhitekture projekta i migracije podataka, nakon čega slijedi faza implementacije.

Kroz projekt IPA 2014 (projekat započet u junu 2018, a završen u julu 2019.) započeo je rad na uspostavi **Centralne kancelarije za vezu** (CLO). Kancelarija za vezu formirana je 2019, a počela je sa radom 2020.

Programom pristupanja Crne Gore EU predviđeno je da će kancelarija za vezu biti u potpunosti operativna do dana pristupanja EU.

Kada je riječ o administrativnim kapacitetima Kancelarije za vezu, postojećom sistematizacijom predviđena su dva radna mjesta.

Sada CLO je dio Odeljenja za planiranje, izvještavanje i međunarodnu saradnju. Budući da su u januaru 2024. Poreska i Carinska uprava razdvojene u dva zasebna organa, novom sistematizacijom predviđa se formiranje Odeljenja za međunarodnu saradnju i razmjenu informacija uz povećanje broja zaposlenih službenika u dijelu razmjene AEIO informacija.

Uzimajući u obzir broj zahtjeva za razmjenu podataka koje Poreska uprava zaprima, kao i planove o uvođenju Automatske razmjene informacija u ovom području, smatramo da će uz povećanje 1-2 zaposlena u narednom razdoblju, CLO će moći obaviti sve potrebne zadatke.

CARINSKA UNIJA

Zakonodavni okvir

Crna Gora primjenjuje novo carinsko zakonodavstvo.

Primjena novog Carinskog zakona („Sl. list CG”, broj 86/22) je počela 11. II 2023. Novim Carinskim zakonom postignut je izuzetno visok nivo usaglašenosti sa Carinskim kodeksom EU. Vlada je 24. II 2023. donijela Uredbu o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti („Sl. list CG”, broj 26/23). Ovom uredbom se detaljnije uređuju odredbe Carinskog zakona i u najvećoj mjeri je usaglašena s odredbama Delegirane regulative br. 2015/2446 i Sprovedbene regulative br. 2015/2447 EU. U cilju unapređenja zakonodavnog okvira u donosu na postupanja carinskog organa sa robom za za koju postoji osnovana sumnja da povrjeđuje prava intelektualne svojine, Vlada je 25. X 2023. usvojila Uredbu o izmjenama i dopunama Uredbe o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti („Sl. list CG“ broj 97/23), kojom su obuhvaćene sve odredbe relevantnih propisa EU koji uređuju postupanje carinskog organa radi zaštite prava intelektualne svojine na granici.

Vlada je 14. XII 2023. usvojila Uredbu o Carinskoj tarifi za 2024. godinu („Sl. list CG“, broj 117/23), kojom je izvršeno usklađivanje nomenklature carinske tarife sa Kombinovanom nomenklaturom Evropske unije za 2024. (Regulativa Komisije br. 2023/2364 od 26. IX 2023).

Nacrt zakona o kontroli proizvodnje i prometa supstanci koje se mogu upotrijebiti u proizvodnji opojnih droga i psihotropnih supstanci i tabela usklađenosti, revidirani su u skladu sa sugestijama i komentarima i upućeni Evropskoj komisiji na mišljenje 27. X 2023. U cilju potpunog usklađivanja sa propisima EU za ovu oblast, izrađeni su nacrti pravilnika za sprovođenje ovog zakona, na koje se Crna Gora pozvala u tabeli usklađenosti, i dostavljeni na mišljenje Evropskoj komisiji 7. XII 2023. Očekuju se komentari Evropske komisije na dostavljene nacрте propisa.

Predlog Pravilnika o bližim uslovima i načinu izdavanja odobrenja za privremeno iznošenje kulturnih dobara u inostranstvo je urađen i trenutno se nalazi u Sekretarijatu za zakonodavstvo, a s njegovom primjenom će se početi u I kvartalu 2024, kako je i planirano PPCG-om.

Izgradnja kapaciteta

Uprava carina (UC) je nastavila da bez poteškoća primjenjuje Protokol 3 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koji se odnosi na definiciju pojma „proizvodi sa porijeklom” i metode administrativne saradnje, uključujući pravnu vezu sa Prilogom I Regionalne konvencije o Pan-Euro-Mediterranskim preferencijalnim pravilima o porijeklu robe. Bez poteškoća se sprovode i odredbe Protokola o uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima (Protokol VI).

U odnosu na revizioni proces Regionalne konvencije o Pan-Euro-Mediterranskim, na 15. sastanku PEM Zajedničkog komiteta, usvojena je Odluka o izmjeni Konvencije, odnosno zamjeni postojećih pravila porijekla novim i modernizovanim setom pravila. Kako će nova pravila porijekla početi da se primjenjuju od 1. I 2025, Generalni direktorat za poreze i carinsku uniju EU (DG TAXUD) je u decembru 2023. dostavio Upravi carina nacрте odluka Savjeta za stabilizaciju i pridruživanje EU – Crna Gora kojima bi se izmijenio Protokol 3 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (Pravila porijekla), i time se stvorili uslovi za primjenu tzv. propusnosti (permeability) između trenutnih PEM pravila i Tranzicionih pravila i time privreda stavila u povoljniji položaj. Krajem decembra, UC je obavijestila DG TAXUD da je Crna Gora saglasna sa inicijativom za izmjenu SSP-a, te će se, ubrzo, u odnosu na stupanje na snagu, izjasniti o jednoj od ponuđenih opcija.

U odnosu na Sporazum CEFTA 2006, Odluka Zajedničkog komiteta br.1/2021 je 1. II 2023. počela da se primjenjuje. Kako je primjena instituta pune kumulacije porijekla i povraćaja ili oslobođenja od carinskih dažbina, u međusobnoj trgovini između strana CEFTA, moguća i shodno sadašnjim PEM pravilima (Odluka br.1/2017 PEM Zajedničkog komiteta) i shodno tranzicionim pravilima, strane CEFTA su se, u cilju razgraničenja njihove primjene, dogovorile o načinu popunjavanja uvjerenja o kretanju robe EUR.1 i sačinjavanja izjava o porijeklu. Na sastancima Podkomiteta, nakon razmatranja, usaglašen je na tehničkom nivou tekst Odluke za izmjenu Odluke 1/21 u cilju uvođenja odredbi o propusnosti (permeability) i elektronskim serifikatima u tranzicionim pravilima porijekla.

U odnosu na izmjenu Sporazuma o slobodnoj trgovini sa Ukrajinom, u cilju vezivanja pravila porijekla za PEM Konvenciju i istovremeno uvođenje tranzicionih PEM pravila, nastavljeno su pregovori za definisanje izmjena Sporazuma.

Vlada je 18. V 2023. donijela Odluku o obrazovanju Savjeta za trgovinske olakšice („Sl. list CG”, broj 57/23). Savjet je preuzeo nadležnosti ranijeg Nacionalnog komiteta za trgovinske olakšice i zadužen je za planiranje i koordinaciju reformi iz oblasti trgovinskih olakšica, kao i praćenje primjene Sporazuma o trgovinskim olakšicama STO, CEFTA Dodatnog protokola 5 i drugih bilateralnih i multilateralnih sporazuma iz ove oblasti. U toku je izrada nacрта Programa trgovinskih olakšica 2024-2026 sa Akcionim planom, uz tehničku podršku Međunarodne finansijske korporacije (IFC), kojim će biti definisani operativni ciljevi i konkretne mjere za olakšavanje prekogranične trgovine.

UC je nastavila s dodjeljivanjem AEO statusa, kao i sa implementacijom pojednostavljenih uvoznih i izvoznih carinskih postupaka na osnovu knjigovodstvenog upisa i na osnovu trgovačke isprave, te s implementacijom pojednostavljenja u oblasti porijekla i svrstavanja robe izdavanjem statusa ovlaštenih izvoznika, te obavezujućih informacija o svrstavanju i porijeklu robe.

Nacionalna primjena NCTS-a će početi 28. II 2024. Odlaganje u odnosu na plan je uzrokovano kašnjenjem primjene migriranog CIS-a (07. XI 2023.), tehničkih problema u vezi nedostupnosti povezivanja NCTS-a sa novim CIS-om i dostupnosti stručnjaka izvođača da budu fizički prisutni u Crnoj Gori u periodu početka nacionalne implementacije NCTS-a, zbog mogućih problema. Naime, povezanost sa CIS-om je izrađena na migrirani CIS. Sastanak sa izvođačem radova za održavanje i nadogradnju aplikativnog softvera u NCTS sistem je održan 16. XI 2023. u cilju razmatranja trenutne situacije, dogovora pripremnih aktivnosti i početka nacionalne primjene NCTS-a.

Odredbe novog carinskog zakonodavstva koje uređuju carinski status robe i nacionalni postupak tranzita, u kontekstu pune implementacije Novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema NCTS i pripreme za pristupanje Konvenciji o zajedničkom tranzitu, su usklađene sa Carinskim zakonom EU, kao i Delegiranim regulativom br. 2015/2446 i Sprovedbenom regulativom br. 2015/2447 EU. Tabela usklađenosti nacionalnih propisa za tranzitni postupak i konvencija CTC i SAD, ažurirana/upodobljena sa novom Uredbom o bližem načinu sprovođenja carinskih postupaka i carinskih formalnosti, je dostavljena predstavnicima DG TAXUD-a 22.V 2023.

Realizovano je Mode 3 testiranje, sa drugim državama, čije rezultate je analizirala i pratila EK. Takođe, u toku je testiranje aplikacija za privredne subjekte. Završena su obavještenja za primjenu NCTS u željezničkom, vazdušnom i pomorskom saobraćaju. U završnoj fazi je rad na obavještenjima o sprovođenju postupka osiguravanja kontinuiteta poslovanja za tranzit (POKP), postupanju sa poštanskim pošiljkama, stavljanju robe u tranzitni postupak korišćenjem NCTS sistema, sprovođenju postupka provjere i okončanja tranzitnog postupka, obezbjeđenju za carinski dug, za upravljanje rizikom i carinskim kontrolama u NCTS-u.

Sastanci sa DG TAXUD-om se održavaju redovno u cilju praćenja aktivnosti uspostavljanja NCTS-a i ispunjavanja uslova za pristupanje Crne Gore Konvenciji o zajedničkom tranzitu, kao i obezbjeđivanju podrške EK u daljem radu na uspostavljanju NCTS-a. Pilot primjena NCTS na nacionalnom nivou je nastavljena, uz postepeno uključivanje carinskih ispostava i privrednih subjekata, pa su od dana 18. VIII 2023. uključene sve carinske ispostave koje sprovode carinski tranzitni postupak.

Postupak javne nabavke za uslugu održavanja i nadogradnje aplikativnog softvera u NCTS sistemu je okončan i, s odabranim ponuđačem, je 31. III 2023. zaključen ugovor o nabavci, na šest mjeseci. Nakon novog postupka javne nabavke, 4. X 2023. potpisan je novi ugovor na period od 12 mjeseci. Objavljeno je Obavještenje o načinu, postupku i uslovima za izdavanje odobrenja za sprovođenje formalnosti u tranzitnom postupku putem elektronske obrade podataka, na portalu ecarina.me, kako bi svi učesnici u tranzitu mogli učestvovati u nacionalnoj primjeni NCTS-a. Takođe, u saradnji sa Privrednom komorom Crne Gore, u cilju pripreme za nacionalnu primjenu NCTS-a, privrednom okuženju su predstavljene procedure za odobravanje elektronske razmjene podataka, *web client- ext NTA* i aplikacija *Ticketing*.

Saglasno preporuci EK, proceduri potvrđivanja izmjena Konvencije o zajedničkom tranzitnom postupku i Konvencije o pojednostavljenju formalnosti u trgovini robom će se pristupiti neposredno prije pristupanja EU, s obzirom na to da je uslov da se NCTS na nacionalnom nivou primjenjuje najmanje godinu dana prije pristupanja konvencijama, tokom koje će EK organizovati pri-monitoring i monitoring misiju u cilju provjere ispunjenosti uslova za pristupanje Crne Gore konvencijama. Uzimajući u obzir datum početka primjene NCTS na nacionalnom nivou (28. II 2024.), utvrđivanje predloga zakona o ratifikaciji Konvencije o zajedničkom tranzitnom postupku i Konvencije o olakšavanju trgovine robom, nacrtom PPCG-a za period 2024 – 2027 je planirano za I kvartal 2025.

UC je nastavila sa realizacijom aktivnosti u cilju implementacije projekta „Sistem carinskih odluka (CDS) na nacionalnom nivou” iz sredstava EUIF 2017. Projekat je započeo u decembru 2021. i trebalo je da traje 26 mjeseci, sa finalizacijom u februaru 2024. Međutim, zbog potrebe paralelnog razvijanja ovog projekta sa Projektom NCTS, posebno u dijelu definisanja i konekcija odluka za tranzit, te potrebe usvajanja izmjena Pravilnika o obliku, sadržini, načinu podnošenja i popunjavanja deklaracija i drugih obrazaca u carinskom postupku, koji bi sadržao priloge koji se odnose na carinske odluke, kao i potrebe povezivanja sa migriranim CIS-om i

ostalim carinskim sistemima, ugovarač na Projektu je krajem januara 2024. godine podnio zahtjev MF (CFCU) za produženje roka trajanja projekta za 6 mjeseci, sa krajnjim rokom završetka avgust 2024.

UC je nastavila sa aktivnostima na realizaciji Projekta „Podrška Upravi prihoda i carina Crne Gore na unapređenju Carinskog informacionog sistema (CIS)” iz IPA II 2018, koji je započeo u novembru 2022, sa rokom završetka u I kvartalu 2025. Cilj projekta je obezbjeđivanje servisno orijentisane Uprave primjenom funkcionalnosti, za podršku elektronskom podnošenju deklaracija i pratećih dokumenata (e-documents), kreiranjem aplikacije za čuvanje pomenutih dokumenata (e-archive) i nadogradnjom funkcionalnosti u Registru upravljanja rizicima (RUR) i aplikacijama baze podataka o rizicima (ERI) u sistemu za upravljanja rizikom (RMS). U toku je III faza Projekta-testiranje softverskih rješenja.

UC je nastavila s implementacijom projekta „Podrška digitalizaciji trgovinskih procedura- uspostavljanje elektronskog sistema obrade podataka prije prispeća robe za pošiljke u pomorskom i poštanskom saobraćaju”, i aktivnosti se odvijaju dobrom dinamikom, u saradnji sa partnerima i to Lukom Bar, Port of Adria, i Poštom Crne Gore. Rok za završetak Projekta je sredina 2024.

Uz podršku CEFTA Sekretarijata i GIZ-a, nastavljene su aktivnosti i na projektu „Podrška regionalnoj ekonomskoj integraciji”, čiji je cilj unapređenje Dodatnog protokola 5, odnosno uzajamno priznavanje AEO programa, uzajamno priznavanje graničnih procedura i dokumentacije i integrisano upravljanje rizikom. Nakon pilot validacione misije, u oktobru 2023, Crna Gora je podnijela formalan zahtjev CEFTA Sekretarijatu za validaciju AEO programa.

U oblasti carinske e-trgovine, na 25. sastanku CEFTA Podkomiteta za carine i pravila porijekla, usvojen je CEFTA Akcioni plan 2023. koji definiše aktivnosti za parcijalnu ili potpunu transpoziciju EU PDV *e-commerce* paketa.

Twinning light projekat „Podrška Upravi prihoda i carina za osiguranje efikasne i efektivne carinske kontrole na granicama” (IPA II 2018) okončan je 25. V 2023. U okviru Projekta obuku je prošlo 110 carinskih službenika.

U januaru 2023. započeta je realizacija projekata „Isporuka i instalacija prefabrikovanog Data centra s isporukom i instalacijom opreme - ISO kontejner“ i „Podrška Upravi prihoda i carina za nabavku opreme za obavljanje carinske kontrolne funkcije”. Kako je odabrani ponuđač isporučio Data centar koji nije u skladu sa zahtjevima iz ugovora, UC nije prihvatila isti, u toku je dalja procedura za koju je nadležan CFCU (MF), kao nosilac projekta. U vezi sa realizacijom projekta „Podrška Upravi prihoda i carina za nabavku opreme za obavljanje carinske kontrolne funkcije“, isporučena je oprema u skladu sa prva tri ugovora, dok se isporuka opreme iz IV ugovora, očekuje krajem I ili početkom II kvartala 2024.

UC učestvuje u drugoj fazi projekta „Trgovinske i transportne olakšice (TTF2)” Svjetske banke u okviru kojeg su obezbijedena sredstva za implementaciju nacionalnog jedinstvenog šaltera, posredstvom kreditnog aranžmana sa Svjetskom bankom, koji je potpisan u februaru 2023. Takođe u okviru ovog projekta očekuje se realizacija Projekta UC za pripremu kompletne tehničke i tenderske dokumentacije za izgradnju objekta za detaljni pregled u Slobodnoj zoni Luka Bar i njegovo opremanje.

U odnosu na sprovođenje mjera zaštite prava intelektualne svojine, UC je u periodu 25. I 2023 – 1. II 2024, donijela 172 rješenja kojima su usvojeni zahtjevi za preduzimanje carinskih mjera za zaštitu prava intelektualne svojine.

Sporazum između EK i Crne Gore o učešću u programu Customs zaključen je u novembru 2022. („Sl. list CG – Međunarodni ugovori”, broj 3/23). Shodno debit noti DG TAXUD-a i pozivu za uplatu finansijske kontribucije za učešće u Customs programu za 2023. godinu koja je pristigla 31. X 2023. uplaćena je kontribucija za 2023. kao što su u prethodnom periodu uplaćene kontribucije i za 2021. i za 2022. shodno debit notama DG TAXUD-a. Očekuje se uskoro pristupanje e- grantu.

Naplata prihoda:

VRSTA PRIHODA	Ostvareno u 2022.godini (A)	Ostvareno u 2023.godini (B)
<i>PDV pri uvozu</i>	704.106.692,46	793.725.043,69
<i>Akciza</i>	252.551.622,05	329.306.128,68
<i>Carina</i>	40.320.089,29	52.225.989,11
<i>Porez na kafu</i>	2.455.189,84	2.707.512,50
<i>Ostali prihodi</i>	248.946,14	135.814,25
BRUTO NAPLATA	999.682.539,78	1.178.100.488,23
<i>Carinski povraćaj sredstava</i>	1.611.385,11	3.786.362,20
<i>Akcizni povraćaj sredstava</i>	6.691.019,54	6.185.228,17
NETO NAPLATA	991.380.135,13	1.168.128.897,86

Aktivnosti na suzbijanju ilegalne trgovine, uključujući duvanske proizvode

Stalni monitoring i pojačane mjere kontrole koje se sprovode zajedno sa ostalim institucijama iz bezbjednosno – obavještajnog sistema, i u saradnji sa međunarodnim partnerima u Slobodnoj zoni Luka Bar u decembru 2023. rezultirao je sprečavanjem krijumčarenja i zapljenom 1.188 paketa cigareta (594.000 paklica), marki FM, Stella Defina i Stella Aqva. Vrijednost zaplijenjenih cigareta, koje su bile namijenjene nelegalnom otpremanju preko Luke Bar, procijenjena je na preko 1.600.000 eura. O navedenom slučaju, pored Uprave policije i nadležnog tužilaštva, obaviještene su partnerske službe, kao i carinske administracije R. Hrvatske i R. Srbije kako bi se nastavile zajedničke istražne radnje, u cilju prikupljanja dodatnih informacija i preduzimanja zakonskih mjera.

Uspostavljeno elektronsko vođenje evidencije, odnosno podnošenje ulazno/izlazne sigurnosne sažete deklaracije je značajno unapređenje u sprovođenju mjera carinskog nadzora nad robom koja ulazi, izlazi ili se ustupa u Slobodnoj zoni. Na bazi uspostavljene evidencije kroz izvještajni sistem UC, organizaciona jedinica koja vrši nadzor nad radom Zone (CI Slobodna zona Luka Bar) ima cjelokupan pregled količine, vrste i vrijednosti robe smještene kod svakog korisnika slobodne zone i u svakom objektu korisnika zone.

Implementacija WCO CTS sistema je u probnoj fazi i isti je unaprijedio analizu rizika rizičnih pošiljki, omogućio elektronsku evidenciju kontejnera i brodova koji ulaze i izlaze iz Luke Bar i samim tim pospješio efikasnost nadzora i svih vrsta kontrola koje se sprovode u Slobodnoj zoni Luka Bar. Kako je CTS aplikacija zasnovana na webu, može joj se pristupiti preko internet pretraživača sa bilo kog računara koji je povezan na internet ili na internu mrežu Uprave carina, čime je unaprijeđena mobilnost Tima za lokalnu analizu rizika u CI Slobodna zona Luka Bar.

UC je inicirala izmjenu Zakona o slobodnim zonama, kako bi se unaprijeđenim odredbama tog zakona stvorio osnov za dodatno jačanje kontrolnih mehanizama carinskog organa, stvaranje ambijenta za primjenu svih ovlaštenja iz nadležnosti UC i obezbjeđenja posebnih mjera nadzora u Zoni. Za potrebe izmjena Zakona, u saradnji sa predstavnicima HMRC – Britanske ambasade, izrađen je sistematizovani dokument koji sadrži preporuke u odnosu na odredbe koje treba inkorporirati u Zakon, a koje su ključne sa carinskog, odnosno sigurnosnog aspekta.

Crna Gora, odnosno Ministarstvo ekonomskog razvoja, kao nadležan organ, pokrenulo je zvaničnu proceduru za donošenje Odluke o ukidanju saglasnosti za osnivanje SZ „Novi duvanski kombinat” u Podgorici. Nacr Odluke je upućen na mišljenje nadležnim institucijama.

U vezi sa postupanjem sa zaplijenjenim cigaretama u SZ Luka Bar u maju 2022, Upravni sud je donio odluke po tužbama vlasnika, kojima su tužbe odbijene. Međutim, u skladu sa Zakonom o upravnom sporu, vlasnici istih su iskoristili pravo i podnijeli zahtjeve za preispitivanje sudske odluke Vrhovnom sudu.

UC preko kontakt tačke učestvuje u implementaciji Okvirne konvencije o kontroli duvana (FCTC), odnosno Protokola za eliminaciju nezakonite trgovine duvanskim proizvodima. Naime, nakon što su Ministarstvo finansija i UC iskazali interesovanje Sekretarijatu Okvirne konvencije o kontroli duvana Svjetske zdravstvene organizacije za pružanja podrške Crnoj Gori u vezi s implementacijom FCTC-a i Protokola o eliminaciji nezakonite trgovine duvanskim proizvodima, održana su dva online sastanka sa predstavnicima SZO u cilju pripreme eksperiske misije Crnoj Gori za pružanje tehničke pomoći u realizaciji obaveza iz ratifikovane Konvencije, dok je sama misija realizovana u periodu 29. V – 2. VI 2023. Tokom misije SZO eksperti su predstavili odredbe Protokola, dok su predstavnici MF i UPC predstavili dostignuto u njihovoj implementaciji. U Izveštaju eksperata SZO data je preporuka sprovođenja detaljne evaluacije sistema *track&trace* duvanskih proizvoda u Crnoj Gori. S tim u vezi, dogovorena je studijska posjeta Velikoj Britaniji u februaru 2024. (predstavnici MF, UC i SZO u CG).

Saradnja sa međunarodnim partnerima je aktivna u svim oblastima u kojima UC djeluje u suzbijanju krijumčarenja i svih vrsta prekograničnog kriminala. U decembru 2023, na inicijativu UC, a u saradnji sa Carinskom upravom Hrvatske, sprovedena je akcija koja je rezultirala zaplijenom konoplje (*cannabis sativa*) u R. Hrvatskoj. Naime, u ovom slučaju su obavještajne informacije crnogorske carine doprinijele da u R. Hrvatskoj bude zaplijenjeno više od 726 kilograma konoplje koja je imala udio THC-a tri puta veći od dozvoljenog.

UC je nastavila da intenzivno saraduje i razmjenjuje informacije sa partnerskim službama, kao i sa međunarodnim organizacijama i institucijama. U periodu od 25. I 2023 – 1. II 2024, u skladu sa sporazumima o međunarodnoj saradnji u carinskim pitanjima, kao i na osnovu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (Protokol 6), razmijenjeno je 42 dopisa i to: 21 obavještenja/ odgovora na zahtjeve koje su carinske službe uputile UC, 16 odgovora na upit međunarodnih institucija, kao i 5 upita/zahtjeva za administrativnu pomoć, koje je UC uputila partnerskim carinskim službama. Nastavljena je i saradnja sa OLAF kao i sa Britanskom ambasadam u Podgorici. Partnerskim službama upućeno je 37 obavještajnih informacija.

Na nacionalnom nivou, u oblasti carinskih istraga, nastavljena je intenzivna saradnja sa tužilaštvom, MUP-om, Upravom policije i ostalim organima za sprovođenje zakona. Dostavljena su 3 odgovora i jedno obavještenje osnovnim državnim tužilaštvima, dok su Ministarstvu unutrašnjih poslova i Upravi policije, dostavljene 23 informacije (odgovori, obavještenja, zahtjevi).

Statistički podaci za period 25.I 2023 – 1.II 2024.

Izvršeno je 77.035 detaljnih kontrola vozila i robe. Utvrđene su 398 nepravilnosti. Izdato je 397 prekršajnih naloga i izrečene novčane kazne u iznosu od 321.055,00 eura. Zaplijenjena je roba u vrijednosti od 2.295.450,64 eura. Oduzeto je 12.323.260 komada cigareta u vrijednosti 1.645.249,60 eura. Takođe, oduzeto je 173,50 kg rezanog duvana u vrijednosti 15.105,00 eura; 6096,10 litara alkohola u vrijednosti 23.703,40 eura i 17481,11 litara gaziranog pića u vrijednosti 23.639,00 eura. Na osnovu navedenih zapljena akciznih proizvoda, izdato je 37 prekršajnih naloga i podnešeno je 13 krivičnih prijava samostalno i u saradnji sa drugim državnim organima nadležnom tužiocu. Kada je u pitanju krijumčarenje narkotika bilo je ukupno šest zapljena i to: marihuane 4 zapljene u težini od 590,494 kg, kokaina 1 zapljena u težini od 18,00 kg i ulja od kanabisa 1 zapljena u količini od 130,00 lit. Prekinuto je 57 carinskih postupaka za robu za koju postoji sumnja da povređuje prava intelektualne svojine, i privremeno je zadržana roba u ukupnoj količini od od 97.301 komada robe (koja uključuje 21.600 litara ostalih pića). Putem otvorene linije, bilo je 24 prijava građana i privrednika, od čega su se 20 odnosile na rad i postupanje carinskih službenika i 4 na nelegalnu trgovinu.

Administrativni kapaciteti

Vlada je 9. II 2023. utvrdila Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave prihoda i carina, te je u zakonskom roku izvršeno raspoređivanje svih carinskih službenika UPC.

Nakon sprovedenog javnog konkursa, 20. IV 2023. imenovan je direktor UPC, a Vlada je donijela i rješenja o određivanju v.d.pomoćnika direktora Sektora za carinske poslove, Sektora za informacione sisteme i Sektora za carinsku bezbjednost i kontrolu.

Takođe, Vlada je 3. VIII 2023. utvrdila Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave prihoda i carina, koji je stupio na snagu 22.VIII 2023.

U toku 2023. UPC je izvršila prijem osam službenika na neodređeno vrijeme i jednog službenika na 12 mjeseci.

Kadrovskim planom Uprave prihoda i carina za 2023, u Sektoru za informacione sisteme, za potrebe carinskih sistema, planirana je popuna tri radna mjesta, međutim, iz razloga stupanja na snagu Uredbe o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne Uprave („Sl. list CG“, broj 113/23) kojom je izvršeno razdvajanje Uprave prihoda i carina, Odluka o pokretanju postupka za popunu ovih radnih mjesta je povučena i postupak je obustavljen.

Uredbom o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl.list CG“, broj 113/23) izvršena je reorganizacija Uprave, na način da je dotadašnja Uprava prihoda i carina podijeljena na dva organa – Poresku upravu i Upravu carina, te je dana 29. XII 2023. prestao mandat svim v.d.pomoćnicima direktora UPC. Navedenom Uredbom definisani su i zakonski rokovi za donošenje novog Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave carina, kao samostalnog organa Uprave. Takođe, rješenjem Vlade 4. I 2024. prestao je mandat direktoru Uprave prihoda i carina, zbog ukidanja organa, te je rješenjem Vlade dotadašnji direktor UPC određen za vršioca dužnosti direktora UC, počev od 11. I 2024, a najduže do šest mjeseci.

SAOBRAĆAJ, ŽIVOTNA SREDINA, ENERGETIKA I REGIONALNI RAZVOJ

ŽIVOTNA SREDINA I KLIMATSKE PROMJENE

Klimatske promjene

U oblasti klimatskih promjena otpočelo se sa izradom novog Zakona o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena i zaštiti ozonskog omotača, koji će omogućiti dalje usklađivanje sa pravnom tekovinom EU, posebno u dijelu funkcionisanja sistema trgovanja emisijama (EU ETS), u skladu sa EU ETS Direktivom 2003/87/EZ i njenim izmjenama, kao i monitoringu i izvještavanju, akreditaciji i verifikaciji, registru Unije, besplatnoj dodjeli i aukciji. Takođe, novi zakon će osigurati harmonizaciju sa pravnom tekovinom u odnosu na praćenje i izvještavanje o emisijama gasova sa efektom staklene bašte u skladu sa EU Regulativom EU 2018/2066 i EU Regulativom 2018/2067 o akreditaciji i verifikaciji podataka. Planirano je da se zakon usvoji tokom 2024.

Vlada je u junu 2021. usvojila Izveštaj za pripremu ažuriranog nacionalnog utvrđenog doprinosa (NDC) iz 2020. čime se obavezuje na smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte za 35% u odnosu na baznu 1990. Novi cilj postavljen od strane Vlade jeste smanjenje emisija gasova za 55%.

Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera (MTEORRS), aktivno nastavlja sprovođenje projekta „Jačanje crnogorskog Nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC) i akcija adaptacije u okviru transparentnosti – CBIT”. Cilj CBIT projekta je jačanje kapaciteta nacionalnih institucija u oblasti klimatskih promjena,

uključujući sinergijsko djelovanje u pogledu transparentnosti, kao i usvajanje ili poboljšanje metodologija (priručnici) i unaprjeđenje podataka za povećanje transparentnosti, kako bi se postigao niskokarbonski razvoj. U Crnoj Gori, fokus će biti na jačanju kapaciteta nacionalnih institucija koje su nadležne za politike i mjere u oblasti mitigacije i adaptacije, ali i onih koje prikupljaju podatke za inventar gasova sa efektom staklene bašte i izrađuju nacionalne izvještaje o inventaru.

U saradnji sa Programom Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), MTEORRS nastavlja implementaciju projekta „Jačanje kapaciteta Crne Gore u oblasti integrisanja rizika od klimatskih promjena u proces planiranja“ za izradu Nacionalnog plana prilagođavanja klimatskim promenama - NAP, koji finansira Zeleni klimatski fond (GCF). Projektom su obuhvaćena četiri sektora: voda, zdravstvo, turizam i poljoprivreda, kao najugroženiji sektori u pogledu prilagođavanja. Planirano je da prvi nacrt Plana adaptacije sa Akcionim planom bude pripremljen do juna 2024.

Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena uvodi obavezu izrade Strategije o niskougljeničnom razvoju sa akcionim planom. Izrada ove strategije podržana je od strane Svjetske banke. Plan je da se Strategija finalizuje do kraja 2025.

Crnoj Gori odobrena su sredstva Svjetske banke za podršku u cilju postizanja spremnosti za određivanje cijene ugljenika, a posredstvom programa Partnerstva za implementaciju tržišta (PMI). Krajnji cilj je uspostavljanje stabilnog nacionalnog sistema cijena ugljenika u skladu sa zahtjevima politike EU. Implementacija projekta je započeta u decembru 2022, a njegova vrijednost je 2 miliona USD. Projekat obuhvata sljedeće aktivnosti: određivanje cijena ugljenika u razvojnoj politici; političku posvećenost, jačanje kapaciteta i strukture podrške za određivanje cijena ugljenika, analiza postojećeg sistema trgovanja emisijama kao i analizu mogućnosti zemlje za pristupanje mehanizmu uvođenja takse CO₂, analizu efekata mehanizma usklađivanja ugljenika na granicama (CBAM).

Vlada je obrazovala Komisiju za sprovođenje javne aukcije Odlukom o obrazovanju Komisije za sprovođenje javne aukcije za dodjelu emisionih kredita („Sl. list CG“, broj 151/22) sa zadatkom da sprovede javnu aukciju, dodijeli emisione kredite i izvrši alokaciju prikupljenih sredstava. Prodajom emisionih kredita na javnoj aukciji 14. II 2023. prikupljena su sredstva u ukupnom iznosu od 9.255.775,87 eura. Sredstva od prodaje emisionih kredita su namijenjena za izgradnju obnovljivih izvora energije u iznosu od 4,1 milion eura, zaštitu i unaprjeđenje životne sredine u iznosu od 2,67 miliona eura i za podsticanje inovacija u skladu sa Strategijom pametne specijalizacije Crne Gore (2019-2024) u iznosu od 1,1 milion eura.

Životna sredina

Vlada je usvojila 8. VI 2023. Četvrti polugodišnji Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za ispunjavanje završnih mjerila u Poglavlju 27– Životna sredina i klimatske promjene za period septembar 2022 – februar 2023. U navedenom periodu planirana je realizacija 102 mjere, od čega je realizovno 39, što čini stepen realizacije 38,23%. Peti polugodišnji Izvještaj za period mart – avgust 2023.³² Vlada je usvojila 1. XII 2023. U izvještajnom periodu planirana je realizacija 116 mjera sa rokom dospjelo za realizaciju, od kojih je realizovano 9 mjera (stepen realizacije 8%) i 38 mjera koje su djelimično realizovane (stepen djelimično realizovanih mjera je 33%). U izvještajnom periodu planirane su 44 mjere sa rokom kontinuirano, od kojih je 31 realizovana (stepen realizacije 71%) i 9 mjera koje su djelimično realizovane

³² U cilju što preciznijeg izvještavanja o učinku u navedenom izvještaju uvodi se status djelimično realizovane aktivnosti. Takođe, izdvojene su aktivnosti (mjere) sa rokom dospjelo za realizaciju i aktivnosti (mjere) sa rokom kontinuirano, pri čemu se stepenom realizacije odvojeno procentualno predstavljaju. Napominjemo da će se aktivnosti sa rokom kontinuirano i dalje pratiti u svakom narednom izvještaju.

(stepen djelimično realizovanih mjera je 20%). U dijelu podoblasti civilne zaštite sve obaveze su realizovane, međutim izazovi ostaju u dijelu podoblasti klimatskih promjena, upravljanju otpadom, zaštita prirode i kvalitet voda imajući u vidu finansijske zahtjevne direktive.

Eko-fond je tokom 2023. aktivno radio na unapređenju postojećeg normativnog okvira kao i prepoznavanja mogućih novih izvora prihoda zasnovanih na principu „zagađivač plaća“. Vlada je u decembru 2022. formirala Komisiju za sprovođenje javne aukcije za dodjelu emisionih kredita stacionarnim postrojenjima za 2022. Javna aukcija je sprovedena u februaru 2023, a prikupljena sredstva od prodaje emisionih kredita Elektroprivredi Crne Gore su uplaćena Eko-fondu. Navedeni izvori finansiranja i ekonomski instrumenti imaju ključnu ulogu u postizanju ciljeva zaštite životne sredine i postizanja održivog razvoja.

Eko-fond je u cilju ispunjenja strateških mjera i politika u borbi protiv klimatskih promjena, nastavio sa podsticajima prema građanima i privredi koji se odnose na nabavku novih električnih i hibridnih vozila, takođe usmjerena je finansijska podrška za nabavku održivih transportnih rješenja i e-mobilnost u javnom sektoru, energetski efikasniju rasvjetu na saobraćajnicama, kao i podsticanje energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije u individualnim stambenim, poslovnim objektima i lokalnim samoupravama. U tu svrhu je raspisano osam javnih konkursa. Fond je učestvovao i u pripremi i sprovođenju značajnom broju projekata iz oblasti zaštite životne sredine.

Kad je u pitanju međunarodna saradnja radilo se na uspostavljanju odnosa sa međunarodnim institucijama i učešću u međunarodnim fondovima. Realizovana je saradnja sa Zelenim klimatskim fondom kroz projekat „Poboljšanje kapaciteta Nacionalne kontakt osobe (NFP) u Crnoj Gori za aranžman sa ZKF-om i jačanje strateških planova projekata pri podršci sprovođenja ažuriranog Nacionalnog određenog doprinosa NDC2“. Projekat je u fazi implementacije, sa budžetom u iznosu od 299.514,00 USD. Zatim, kontinuirani su pregovori sa predstavnicima Svetske banke na projektu Energetska efikasnost u Crnoj Gori – druga faza (MEEP 2). Eko-fond je i partner na Interreg Dunavskom transnacionalnom programu u okviru projekta: „Osnaživanje zainteresovanih strana u implementaciji Direktive o promociji korišćenja energije iz obnovljivih izvora u smislu skladišta energije i stabilnosti energetske mreže“, a ističe se i saradnja sa CMSR (Centar za međunarodnu i razvojnu saradnju Slovenije), Eko skladom u periodu 2023-2026, gdje su obezbjeđena sredstva za sufinansiranje programa Eko-fonda Crne Gore. Fond je dostavio projektni predlog kroz konkurs za predaju projekata na sajtu CMSR-s, preko kod će sredstva i biti distribuirana.

U oblasti Horizontalnog zakonodavstva, u dijelu koji se odnosi na zaštitu životne sredine kroz krivično pravo, Skupština je u decembru 2023. usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika (Krivični zakonik Crne Gore („Sl. list RCG“, br. 70/03 i 47/06 i „Sl. list CG“, br. 40/08, 25/10, 32/11, 40/13, 14/15, 42/15, 44/17, 49/18, 3/20, 144/21, 145/21 i 110/23)).

Vlada je 8. VI 2023. usvojila Izvještaj o poslovanju DOO „Fond za zaštitu životne sredine“ za 2022. s Finansijskim izvještajem i Završnim računom i Program rada i Finansijski plan za 2023.

Vlada je 12. X 2023. donijela Odluku o izmjeni Odluke o osnivanju Društva sa ograničenom odgovornošću „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ – Podgorica.

Vlada je na sjednici od 7. XII 2023. donijela Odluku o izmjeni Statuta Društva sa ograničenom odgovornošću „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ – Podgorica.

U oblasti upravljanja vazduhom, iako je crnogorsko zakonodavstvo o kvalitetu vazduha usklađeno sa propisima EU, dalji napori vezani za harmonizaciju zakonodavstva planirani su u vezi sa usklađivanjem sa novom Direktivom o kvalitetu vazduha koja je trenutno u proceduri pred Evropskim parlamentom. Pored

toga, u sklopu projekta „EU4Green” koji finansira EU, Crna Gora je mapirala postojeće elemente monitoringa životne sredine koji se mogu koristiti za ispitivanje negativnih uticaja zagađenja vazduha na ekosisteme (primjena člana 9 Direktive (EU) 2016/2284).

Usvajanje Nacrta strategije upravljanja kvalitetom vazduha je još uvijek odloženo do donošenja Nacionalnog energetskog i klimatskog plana sa kojim je neophodno uskladiti ovaj dokument. Kada NECP bude usvojen potrebno je izraditi projekcije emisija da bi se za Crnu Goru postavili realni ciljevi smanjenja emisija za period do 2029. i nakon 2030. U međuvremenu, je u decembru 2023. finalizovalo Analizu rodnih aspekata politike zaštite vazduha i Analizu dostupnih podataka o uticaju zagađenja vazduha na zdravlje ljudi radi ažuriranja nacrta Strategije i nastavilo se sa aktivnostima podizanja svijesti javnosti pripremom seta informatora o ključnim temama u ovoj oblasti.

U okviru regionalnog projekta „Za bolji kvalitet vazduha u zemljama Zapadnog Balkana” koji je podržan od strane Švedske agencije za međunarodni razvoj (SIDA) intenzivirana je saradnja sa opštinama u pogledu poboljšanja lokalnih podataka o emisijama, planiranja i izvještavanja o mjerama za poboljšanje lokalnog kvaliteta vazduha.

Tokom posmatranog perioda, Agencija za zaštitu životne sredine dostavila je EIONET-u i Sekretarijatu Konvencije o prekograničnom prenosu zagađenja vazduha na velikim udaljenostima (CLRTAP) Inventar emisija zagađujućih materija u vazduh za 2023. i pripremila preliminarni inventar emisija za 2024. (sa podacima iz 2022) koji će biti dostavljen 15. II 2024. u skladu sa kalendarom izvještavanja.

Crna Gora je nastavila sa redovnim monitoringom automobilske i brodskog goriva u skladu sa godišnjim Programom praćenja kvaliteta goriva za period 2023 – 2024, koji je usvojen u maju 2023.

U oblasti upravljanja otpadom, Vlada je utvrdila 21. XII 2023. Predlog zakona o upravljanju otpadom, a njegovo usvajanje se očekuje u Skupštini na Prvoj redovnoj sjednici u martu 2024.

Grčka kompanija EPEM inženjering, angažovana u okviru projekta koji se finansira kroz instrument Fonda za evropske integracije, dostavila je Nacrt državnog plana upravljanja otpadom, a Javna rasprava je održana od 27. VII do 3. IX 2023. Usvajanje Državnog plana upravljanja otpadom očekuje se nakon usvajanja Predloga zakona o upravljanju otpadom.

Vlada je nastavila sa sprovođenjem projekta „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje“ (IWMCP). Sav grit sa lokacije brodogradilišta Bijela izvezen je za Španiju zaključno sa februarom 2023. Poslednje količine kontaminiranog zemljišta sa lokacije brodogradilišta Bijela izvezene su u Belgiju u julu 2023, dok su kontaminirane vreće izvezene u Portugal tokom oktobra 2023. Sa ovim su i radovi na remedijaciji lokacije brodogradilišta Bijela završeni 31. X 2023.

Na lokaciji je privremeno adekvatno skladišteno oko 35.000t manje opasnog otpada koji nije predviđen za izvoz i sa koncesionarom je dogovoreno da otpad može biti na lokaciji do kraja juna 2025. Nakon toga je planirano izmještanje tog otpada i njegova upotreba na zatvaranju deponije čvrstog otpada na KAP lokaciji. Tehnička dokumentacija za remedijaciju deponije čvrstog otpada na KAP lokaciji je pripremljena, a navedena količina zemljišta je svakako neophodna za nivelisanje, pa su i projektant i revident potvrdili da se za te potrebe može koristiti zemljište koje je skladišteno na lokaciji brodogradilišta, čime su napravljene određene finansijske uštede. Kako bi se ovo realizovalo, neophodno što prije započeti pregovore sa Svjetskom bankom u vezi sa implementacijom novog projekta „Reforma u oblasti upravljanja otpadom”, čija realizacija je predviđena Zakonom o budžetu za 2024.

U odnosu na pitanje tretmana opasnog i neopasnog otpada, uspostavljen je mehanizam za stvaranje i održavanje kvalitetne baze podataka (registar i katastar zagađivača) otpada i sistem je stavljen u funkciju. Katastar zagađivača izrađen je u skladu sa Pravilnikom o bližem sadržaju i načinu vođenja katastra zagađivača životne sredine.

U novembru 2023. započeta je realizacija Tehničke podrške za unapređenje okvira za efikasno upravljanje rizicima zagađenja, koju je obezbijedila Svjetska Banka. Ova Tehnička podrška obuhvata 3 komponente i to:

- 1) Priprema dokumentacije za novi projekat i priprema Studije izvodljivosti za izgradnju Centra za upravljanje otpadom u Opštini Nikšić. U toku je priprema Projektnog zadatka za Studiju izvodljivosti u saradnji sa Opštinom Nikšić;
- 2) Procjena cirkularne ekonomije u tri opštine (Bijelo Polje, Nikšić i Herceg Novi) i
- 3) Procjena institucionalnih kapaciteta i analiza regulatornog okvira u oblasti upravljanja otpadom.

Vlada je 18. I 2024. donijela Program monitoringa površinskih i podzemnih voda za 2024.

Uz pomoć fondova podrške EU obezbijedena su sredstva za IPA 2016. projekat „Podrška implementaciji i monitoringu upravljanja vodama u Crnoj Gori“, čija implementacija je započela u novembru 2019. i planirano je da se završi u julu 2024.³³

Imajući u vidu je izmjenjena pravna tekovina u oblasti vode za piće, preduzete su aktivnosti koje će rezultirati izmjenama i dopunama Zakona o obezbjeđivanju zdravstveno ispravne vode za ljudsku upotrebu. Nakon toga donijeće se Pravilnik o sanitarno-tehničkim, higijenskim i drugim uslovima koje moraju da ispunjavaju sistemi za javno vodosnabdijevanje koji proizilazi iz ovog zakona.

Jačanje administrativnih kapaciteta institucija zaduženih za implementaciju direktiva u oblasti „Kvalitet voda“

U 2023. u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede - Direktoratu za vodoprivredu i u Upravi za vode zaposlen je po jedan službenik.

U cilju jačanja inspeksijskog nadzora nad vodotocima, Uprava za inspeksijske poslove je u 2023. uposlila četiri inspektora za vode.

U oblasti zaštite prirode, Vlada je 3. VIII 2023. usvojila planove upravljanja za pet nacionalnih parkova: Biogradska gora, Durmitor, Lovćen, Skadarsko jezero i Prokletije (2021-2025). Takođe, Vlada je 12. VII 2023. usvojila Izvještaj o realizaciji Godišnjeg programa upravljanja za 2022. za nacionalne parkove Crne Gore, a 6. IV 2023. - Informaciju o stanju i aktivnostima u Specijalnom rezervatu prirode Tivatska Solila za 2022.

MTEORRS (bivše Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma) usvojilo je 6. IV 2023. dva Plana upravljanja za zaštićena područja mora: Platamuni i Katič. Dodatno, MTEORRS je dalo saglasnost na Godišnje programe upravljanja za sva morska zaštićena područja (16. I 2024) i sve nacionalne parkove (18. I 2024).

³³ Projekat pokriva četiri direktive o vodama: Nitratna Direktiva 91/676/EEZ, Direktiva o poplavama 2007/60/ EZ, Direktiva o vodi za kupanje 2006/7/EC i Okvirna direktiva o morskoj strategiji 2008/56/EZ.

U decembru 2023. Evropskoj komisiji je poslat Predlog programa mjera za ostvarivanje ili održavanje dobrog stanja morske sredine Crne Gore, nakon čega će ga usvojiti Vlada.

Od 8. VI do 18. VII 2023. sprovedena je javna rasprava o Nacrtu zakona o zaštiti prirode, koja je uključivala tri okrugla stola. U skladu sa zakonskim procedurama, pripremljen je izvještaj sa javne rasprave koji je uključio obrazloženja na 143 pristigla komentara. Zbog velikog broja pristiglih komentara, u izvještajnom periodu vršena su dodatna unaprijeđenja u Nacrtu zakona o zaštiti prirode.

Povodom definisanja potencijalnih područja Natura 2000, Agencija za zaštitu životne sredine je prošle godine koordinirala aktivnosti kartiranja sprovedenih na sledećim lokacijama: za staništa – Rumija, Čevo sa Zetskom dolinom, Kanjon Mrtvice, Orijen (nezavršen dio), Krčak-lisa i Crmnica Ljubotinj; za vrste – Rumija, Skadarsko jezero, okolina Rožaja, Čeva, Katunske nahije, Hajle, Golije Njegoša, rijeke Inara, Plavskog jezera, Lima i Morače. Prikupljanje podataka o pticama vršeno je prema posebnom lokacijskom planu. Obuka mladih stručnjaka nastavljena je i tokom 2023, čime su značajno unaprijeđeni kapaciteti na nacionalnom nivou, posebno za mapiranje staništa i vrsta. Budući da su podaci za 2023. još u obradi, procjena je da je dodatnih 12% istraženo što znači da je ukupno do sada oko 60% kopnenog dijela zemlje mapirano. Što se tiče morskog dijela – Bokokotorski zaliv je mapiran tokom 2023. i aktivnosti kartiranja morskog područja bicie nastavljene u 2024.

U 2023. raspisan je tender kroz IPA III za projekat „Podrška uspostavljanju mreže Natura 2000 u Crnoj Gori“, kojim će biti završeno mapiranje kopnenog dijela (staništa i vrsta). Trenutno je u toku proces izbora izvođača radova. Takođe, u okviru budžeta Agencije za zaštitu životne sredine je odobren fond za dodatne aktivnosti na kopnenom i morskog dijelu u 2024.

Po pitanju Parka prirode „Ulcinjska solana“, MTEORRS je u periodu 25. I 2023. – 1. II 2024. dostavio EK četiri tromjesečna izvještaja o stepenu realizacije mjera zaštite Ulcinjske soline. Radna grupa za praćenje realizacije aktivnosti koje se odnose na upravljanje Ulcinjskom solanom, koje su definisane Akcionim planom za ispunjenje završnih mjerila u okviru Poglavlja 27 – Životna sredina i klimatske promjene, u izvještajnom periodu je održala osam sastanaka.

Opština Ulcinj je 22. VI 2023. godine dostavila MTEORRS Predlog ugovora o osnivanju društva sa ograničenom odgovornošću Park prirode Ulcinjska solina. MTEORRS je trenutno u komunikaciji sa Ministarstvom finansija u cilju daljeg definisanja predloga, nakon čega će se o istom diskutovati sa Opštinom Ulcinj.

Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore je do formiranja organa upravljanja u izvještajnom periodu nastavilo sa potpisivanjem aneksa Ugovora o zakupu područja Ulcinjske soline, u cilju obezbjeđenja zaštite i održivog upravljanja Parkom prirode. Od 3. II 2024. Ugovor je ponovo produžen.

MTEORRS je 20. X 2023. potpisalo Memorandum o saradnji sa Nature Returns, Unipessoal Lda. po pitanju sprovođenja projekta „Business for Nature“, koji služi kao pilot-projekat za testiranje inovativnog pristupa u upravljanju zaštićenim područjima: prijetnje i problemi, koji se pojavljuju u zaštićenom području, pokušavaju se riješiti kroz uključivanje privrednika koji u tome vide svoj ekonomski interes.

Po pitanju slučaja „Porto Skadar Lake“, Crna Gora je tokom 2023. Sekretarijatu Bernske konvencije dostavila dva izvještaja. Stalni komitet Bernske konvencije je na svom 43. sastanku razmotrio žalbu u svetu najnovijih izveštaja institucija i podnosioca žalbe. Stalni komitet je konstatovao odsustvo izgradnje na previđenoj lokaciji za Porto Skadar Lake i Belom selu nakon inspekcije i pozdravio je konačno usvajanje Plana upravljanja Nacionalnog parka „Skadarsko jezero“ 2021-2025. Takođe, konstatovao je nastavak monitoringa biodiverziteta u Nacionalnom parku „Skadarsko jezero“ i ponovio je ključnu zabrinutost vlastima Crne Gore, pozivajući

ih da: napuste SLS Mihalovići i ponište sve građevinske dozvole za ovaj projekat; izradi i dostavi novi prostorni plan posebne namjene za Nacionalni park „Skadarsko jezero” osiguravajući da je u skladu sa Preporukom br. 201 (2018), i inicirati i uspostaviti efikasne i efektivne metode praćenja sprovođenja postojećih zakona. Izveštaj o napretku, uključujući gore tražene informacije i sva druga relevantna ažuriranja, moraju biti dostavljeni najkasnije do 31. VII 2024, o čemu će se raspravljati na sastanku Biroa od 10. do 11. IX 2024.

Izveštaj za Komarnicu - Sekretarijat Bernske konvencije je tokom 2023. zatražio od Crne Gore da dostavi jedan Izveštaj po žalbi br. 2022/04: Crna Gora: Izgradnja hidroelektrane na potencijalnom području Emerald mreže (ME000000P). Zatraženo je da se novi izvještaj dostavi do 9. II 2024.

U martu 2023. je počela implementacija GEF projekta „Integrisanje biodiverziteta u sektorske politike i prakse i jačanje zaštite ključnih tačaka biodiverziteta u Crnoj Gori”. Tokom prvih 10 meseci realizacije projekta, fokus je bio na unapređenju procesa izrade studija zaštite, kao i pripremi inputa o biodiverzitetu za Prostorni plan do 2040. koji se zasniva na analizi postojećih baza podataka o staništima i vrstama, njihovu distribuciju sa ciljem integrisanja pitanja zaštite biodiverziteta u upravljanje zemljištem, vodom i drugim resursima.

Što se tiče Nacionalne strategije biodiverziteta, menadžer projekta koji će voditi pripremu Nacionalne strategije biodiverziteta izabran je u januaru 2024, a očekuje se da će u predstojećem periodu biti objavljeni ToR-ovi za ostale pozicije.

U oblasti industrijskog zagađenja, Agencija za zaštitu životne sredine je pokrenula inicijativu za dopunu Zakona o industrijskim emisijama, koja se odnosi na definisanje odredbi kojim bi se propisala obaveza operatera da snosi troškove rada Stručne komisije iz člana 14 Zakona. Vlada je 18. I 2024. utvrdila Predlog zakona o dopuni Zakona o industrijskim emisijama³⁴ i isti se nalazi u skupštinskoj proceduri.

Na osnovu Zakona o životnoj sredini u izvještajnom periodu je donijet Pravilnik o dopuni Pravilnika o bližim uslovima, kriterijumima i postupku za dobijanje prava na korišćenje ekološkog znaka („Sl. list CG”, broj 91/23).

Aktivnosti izdavanja i revizije integrisanih dozvola operaterima koji podliježu obavezi shodno Zakonu o industrijskim emisijama se realizuje u kontinuitetu, od strane Agencije za zaštitu životne sredine. Shodno tome, u naznačenom periodu izdali smo jedno rješenje o izdavanju integrisane dozvole (operater Fab live d.o.o Podgorica), kao i jedno rješenje o produženju važenja integrisane dozvole (operater Možura d.o.o Bar). Pored toga, donijeli smo jedno rješenje o odbijanju zahtjeva za izdavanje dozvole (operater HI Polix AD Berane). Trenutno je u proceduri jedan predmet za produženje važenja integrisane dozvole (operater Deponija d.o.o Podgorica).

Što se tiče seveso postrojenja, u naznačenom periodu izdato je jedno rješenje o izdavanju saglasnosti (operater Energogas d.o.o Podgorica). Pored toga, u proceduri je još jedan predmet (operater HI Polix AD Berane).

³⁴ Ne postoji odredba primarnih izvora prava EU sa kojom bi se predlog propisa mogao uporediti radi dobijanja stepena njegove usklađenosti, već se radi o uređenju oblasti na nacionalnom nivou.

Nastavljena je realizacija projekta „Unapređenje registara ispuštanja i prenosa zagađujućih materija u zemljama Zapadnog Balkana i Republici Moldaviji“. Trenutno, opšti softver za E-PRTR & LCP integrisano izveštavanje već razvija GIS Solutions. Agenciji je dostavljen početni dokument pod nazivom „Početna podešavanja za realizaciju PRTR-a“ koji sadrži opis šta je potrebno za instalaciju i rad.

Takođe, u izvještajnom periodu izrađeni su Uputstva o korišćenju zaključaka u vezi sa najboljim dostupnim tehnikama za sisteme za tretman/upravljanje otpadnim vodama i otpadnim gasovima u sektoru hemije, kao i Smjernice za izveštavanje prema Pravilniku o bližem sadržaju i načinu vođenja katastra zagađivača životne sredine.

U oblasti Hemikalija, Vlada je 3. VIII 2023. usvojila Nacionalnu strategiju za upravljanje hemikalijama 2024 – 2026. Završni izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije upravljanja hemikalijama 2019-2022 usvojen je 26. V 2023.

Vlada je 24. I 2024. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o biocidnim proizvodima i isti će biti dostavljen Skupštini na dalju proceduru.

Na osnovu Zakona o hemikalijama u izvještajnom periodu, donešeni su sljedeći pravilnici:

- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o listi supstanci koje se ne upisuju u registar hemikalija i ne podliježu stručnoj procjeni („Sl. list CG“, broj 19/23) kojim su prenijete izmjene Aneksa V REACH regulative;
- Pravilnik o izmjeni Pravilnika o bližem sadržaju prethodnog obavještanja za izvoz hemikalija („Sl. list CG“, broj 50/23) kojim su prenijete izmjene Aneksa I PIC regulative;
- Pravilnik o dopuni Pravilnika o metodama ispitivanja opasnih svojstava hemikalije („Sl. list CG“, broj 91/23), kojim su prenijete sve izmjene Regulative br. 440/2008 o utvrđivanju ispitnih metoda u skladu s REACH Regulativom;
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Liste klasifikovanih supstanci („Sl. list CG“, broj 116/23) kojim su prenijete sve izmjene Aneksa VI CLP regulative.

U saradnji sa Evropskom agencijom za hemikalije u okviru projekta „Pripremne mjere za upravljanje hemikalijama za zemlje kandidate i potencijalne kandidate“ u kontinuitetu se realizuju obuke i radionice za sve nadležne institucije koje se bave upravljanjem hemikalijama i biocidnim proizvodima, i to:

- webinar o provjeri kompletnosti registracionih dosijea REACH (8. II 2023)
- Informativna sesija o reviziji CLP-a (25. IV 2023)
- Sastanak HelpNet-a i godišnji sastanak IPA (23-26. V 2023)
- Webinar o promjena formata IUCLID 6 (8. VI 2023),
- Webinar IUCLID 6 (21. XI 2023),

- Otvorena sjednica Foruma za sprovođenje zakona (9. XI 2023),
- IPA IUCLID obuka o IT bezbjednosti (25. X 2023),
- Prevod dokumenta 'REACH-EN-FORCE-7.

U decembru 2023. izrađen je Nacrta profila izloženosti azbestu, koji je poslat na mišljenje svim relevantnim institucijama.

Takođe, u decembru 2023. Ministarstvo je potpisalo sedam ugovora sa nevladinim organizacijama u cilju sprovođenja edukativnih kampanja o opasnostima izlaganja živi i živinim jedinjenjima. Cilj realizacije ovih projekata je poboljšanje dostupnosti informacija o živi, kao i podizanje javne svijesti o uticaju žive na zdravlje ljudi.

Krajem 2023. odobren je projekat „Plastika u rijekama-Aquatic Plastik” čija implementacija počinje 2024. Jedan od ciljeva projekta je kvantifikacija mikroplastične kontaminacije i akumulacije makroplastike u hidroelektranama dunavskog sliva.

U toku je implementacija projekata:

- Globalni razvoj, pregled i ažuriranje nacionalnih planova implementacije (NIP) Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama (POPs) koji finansira GEF, a izvršna agencija je Regionalni centar Stokholmske konvencije RECETOKS.
- Jačanje sinergije između Bazelske, Stokholmske, Roterdamske i Minamata konvencije - pripremljena je Analiza nedostataka i potreba, nacrti podzakonskih akata vezani za Hg I POPs otpad, Zajednički akcioni plan za implementaciju 4 konvencije, Upustvo za implementaciju Bazelske konvencije, Upustvo za upravljanje amalgamom, Upustvo za POPs u e-otpadu, Upustva za implementaciju Roterdamske i Minamate konvencije I održane su radionice u decembru 2023 na kojima su upoznati svi relevantni akteri o izrađenim dokumentima.
- Smanjenje zagađenja hemikalijama i otpadom u hot spot tačkama Mediterana, planiran je izvoz određenih količina PCB iz KAPa I CEDISa, kao i izrada Studije zagađenosti morskog ekosistema živom i POP-ovima.

U oblasti Buke na osnovu Zakona o zaštiti od buke u životnoj sredini donijet je Pravilnik o izmjenama Pravilnika o metodama izračunavanja i mjerenja nivoa buke u životnoj sredini („Sl. list CG”, broj 120/23) kojim je prenijeta Direktiva (EU) 2021/1226 od 21. XII 2020. kojom se, u svrhu prilagođavanja naučnom i tehničkom napretku, dopunjuje Aneks II Direktive 2002/49/EC Evropskog parlamenta i Savjeta u pogledu zajedničkih metoda procjene buke.

U oblasti civilne zaštite, u izvještajnom periodu su donijeta dva akta:

- Zakon o izmjeni Zakona o zaštiti i spašavanju („Sl. list CG”, broj 3/23),
- Pravilnik o bližim uslovima koje mora da ispunjava pravno lice za obavljanje stručnih poslova u oblasti zaštite od požara („Sl. list CG”, broj 12/23).

Vlada je 30. III 2023 usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za smanjenje rizika od katastrofa za 2022.

U septembru 2023. uspješno je završena realizacija projekta Procjena sposobnosti upravljanja rizicima Crne Gore (*Disaster Risk Management Capability Assessment*) finansiranog od Evropske komisije kroz poziv za „Pojedinačne grantove državama za upravljanje rizikom od katastrofa (Track 1)“. Projekat je započeo sa realizacijom 1. IV 2022. i trajao je 18 mjeseci. U cilju izrade pomenutog dokumenta obrazovana je Radna grupa za izradu Procjene sposobnosti upravljanja rizicima Crne Gore koju su činila 84 stručnjaka iz različitih oblasti.

Direktorat za zaštitu i spašavanje je kroz poziv za „Pojedinačne grantove državama za upravljanje rizikom od katastrofa (Track 1)“ takođe dobio podršku za izradu Strategije za smanjenje rizika od katastrofa sa Akcionim planom za sprovođenje za period 2025-2030. Izrada Strategije započeta je 1 I 2024, dok je planirani završetak decembar ove godine.

EKOLOŠKA INSPEKCIJA

U Ekološkoj inspekciji sistematizovano je 15 radnih mjesta (14 radnih mjesta za inspektore i 1 radno mjesto za savjetnika), od kojih je popunjeno devet radnih mjesta za inspektore uključujući i mjesto glavne inspektorke.

U izvještajnom period 25. I 2023 - 1. II 2024. Ekološka inspekcija je realizovala svoje aktivnosti u okviru propisanih nadležnosti, a u skladu sa Godišnjim programom rada Uprave i dinamičkim planovima rada, koji su, između ostalog, zasnovani i na strateškim dokumentima i akcionim planovima Vlade.

Ekološka inspekcija je u izvještajnom periodu izvršila 2.335 inspeksijskih pregleda u kojima je utvrdila 1.063 nepravilnosti.

Podaci iz nadzora

Broj inspeksijskih pregleda	2.335
- redovni	1.221
- po inicijativi	325
- kontrolni	789
Broj utvrđenih nepravilnosti	1.063
Broj ukazivanja	237
Broj rješenja	716
Broj prekršajnih naloga	14
Iznos izrečenih novčanih kazni prekršajnim nalogima	2.960 €
Broj zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka	57
Broj zaključaka/rješenja o novčanom kažnjavanju	46

Iznos izrečenih novčanih kazni zaključkom / rješenjem	66.800,00 €
Broj krivičnih prijava	15

Agencija za zaštitu životne sredine preko projekta „Plan eliminacije HCFC supstanci koje oštećuju ozonski omotač“ u saradnji sa UNIDO kao implementirajućom agencijom obezbijedila je za Upravu za inspekcijske poslove – Odsjek za ekološku inspekciju jedan identifikator/analizator rashladnih fluida, što će omogućiti funkcionisanje i bolju kontrolu sistema dozvola za uvoz i izvoz ovih i alternativnih supstanci i sprječavanje ilegalne trgovine istima.

Projekti podrške

Korišćenje projekata podrške – u izvještajnoj godini službenici ekološke inspekcije su uzeli učešće u 17 radionica, sastanka i obuka, među kojima se ističu radionice koje je organizovala Međunarodna agencija za atomsku energiju u Beču, kao i IMPEL.

SAOBRAĆAJ

U oblasti drumskog saobraćaja u protekloj godini nije bilo pripremljenih novih ili izmjena i dopuna starih propisa. Planovi za 2024. shodno Programu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2023-2024:

- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radnom vremenu i pauzama u toku radnog vremena i uređajima za evidentiranje u drumskom saobraćaju je planiran za IV kvartal 2024;
- Zakon o dopunama Zakona o dopunama Zakona o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju je planiran za IV kvartal 2024;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prevozu u drumskom saobraćaju je planiran za IV kvartal 2024.

Rađeno je na izradi Strategije poboljšanja bezbjednosti saobraćaja na putevima za period 2024-2030, s Akcionim planom 2024-2030. Takođe, uspostavljena je Baza saobraćajnih nezgoda u skladu sa CADAS protokolom, kao i izvršena obuka službenika saobraćajne policije za prikupljanje podataka o saobraćajnim nezgodama. Takođe, u skladu sa preporukama Evropske komisije i Metodologijom za mjerenje indikatora bezbjednosti saobraćaja na putevima, izvršeno je mjerenje ključnih indikatora na cijeloj teritoriji Crne Gore.

Takođe, donijeti su sledeći podzakonski akti: Pravilnik o tehničkim sredstvima za zaštitu bezbjednosti djece u saobraćaju („Sl. list CG”, broj 37/23), Pravilnik o bližim uslovima za utvrđivanje dijela puta ili ulice koja se nalazi u neposrednoj blizini škole („Sl. list CG”, broj 37/23) kao i Pravilnik o saobraćajno-tehničkim uslovima za projektovanje i izgradnju autobuskih stajališta na javnom putu („Sl. list CG”, broj 91/23).

Nadalje, izrađena je studija „Identifikacija i rangiranje opasnih mjesta na državnim putevima u Crnoj Gori”.

U periodu od 23. I do 1. II 2023. uz podršku Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) sprovedeno je stručno osposobljavanje za polaganje stručnog ispita za revizora, odnosno provjerivača bezbjednosti državnih puteva, u skladu sa Direktivom 2008/96/EZ. Stručno osposobljavanje je pohađala prva grupa od 27 polaznika, koji su dobili sertifikate provjerivača za obavljanje provjere bezbjednosti saobraćaja na putevima i revizora za obavljanje revizije projekta puta sa aspekta bezbjednosnih karakteristika puta.

U oblasti željezničkog saobraćaja planirano je da Vlada usvoji Predlog zakona o željeznici do kraja I kvartala 2024. Nakon usvajanja novog Zakona o željeznici, potpuna nezavisnost regulatornog organa će se postići kroz osnivanje Agencije za željeznice. Takođe, Regulatoriva 2021/782 o pravima i obavezama putnika je potpuno prenijeta u nacrt novog Zakona o željeznici. Takođe, kada je u pitanju željeznička infrastruktura, za redovno održavanje željezničke infrastrukture za 2024, iz Budžeta su opredijeljena sredstva u iznosu od 10 miliona eura.

Kada je u pitanju pomorski saobraćaj, Crna Gora je 1. VII 2023. postala punopravna članica Pariškog memoranduma o kontroli državne luke³⁵.

Implementacija VTMS i NMSW

U 2023. je nastavljena implementacija NMSW i druge faze VTMS-a. Očekuje se postavljanje opreme u martu 2024, kada će početi i obuka za krajnje korisnike. Za VTMS je bilo kašnjenja nastalog u procesu dobijanja dozvola za postavljanja antenskih stubova na lokacijama. Proces je završen za sve lokacije osim dvije lokacije koje se nalaze u Kotoru, i za njih dvije se uskoro očekuje dobijanje dozvola. U februaru 2024. se očekuje početak radova i isporuka opreme. Paralelno sa implementacijom NMSW-a, radilo se na izradi podzakonskih akata za potrebe implementacije pravne tekovine EU u oblasti NMSW u nacionalno zakonodavstvo. Kroz projekat „Tehnička podrška jačanju kapaciteta i usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU u sektoru saobraćaja”, obezbijedena je podrška konsultanata. Predlozi propisa biće upućeni Sekretarijatu za zakonodavstvo na davanje mišljenja i očekuje se da će usvojiti u II kvartalu 2024. Nadalje, uz podršku eksperta angažovanog kroz projekat IPA II CAP 17, „Tehnička pomoć u jačanju kapaciteta i usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa EU legislativom u sektoru saobraćaja”, pripremljen je Nacrt zakona o unutrašnjoj plovidbi koji se razmatra u okviru Radne grupe. Kroz predmetni zakon je prenijeta sljedeća pravna tekovina EU: Direktiva (EU) 2017/2397 Evropskog parlamenta i Savjeta od 12. decembra 2017. o priznavanju stručnih kvalifikacija u unutrašnjoj plovidbi i stavljanju izvan snage direktiva 91/672/EEZ i 96/50/EZ; Direktiva (EU) 2016/1629 Evropskog parlamenta i Savjeta od 14. septembra 2016. o utvrđivanju tehničkih pravila za brodove unutrašnje plovidbe, izmjeni Direktive 2009/100/EZ i stavljanju van snage Direktive 2006/87/EZ; Direktiva 2009/100/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 16. septembra 2009. o uzajamnom priznavanju isprava o sposobnosti za plovidbu brodova unutrašnje plovidbe i Direktiva 2013/53/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 20. novembra 2013. o rekreacionim brodovima i ličnim bordovima na vodomlazni pogon i o stavljanju izvan snage Direktive Savjeta 94/25/EZ.

U oblasti vazdušnog saobraćaja u izvještajnom periodu donijeti su sljedeći propisi:

- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kontinuiranoj plovibenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji obavljaju ove poslove („Sl. list CG”, broj 12/23);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o zajedničkim zahtjevima za pružaoce usluga upravljanja vazdušnim saobraćajem i usluga u vazdušnoj plovidbi i drugih mrežnih funkcija upravljanja vazdušnim saobraćajem i nadzoru nad njima („Sl. list CG”, broj 24/23);
- Pravilnik o izmjenama i dopuni Pravilnika o načinu, pravilima i postupcima letenja vazduhoplova i operativnim uslugama u vazdušnom saobraćaju („Sl. list CG”, broj 24/23);
- Pravilnik o uslovima za sigurnu upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova („Sl. list CG”, broj 24/23);
- Pravilnik o uslovima i načinu stručnog osposobljavanja, sticanja i izdavanja dozvole vazduhoplovnom osoblju za pripremu, otpremu i praćenje leta („Sl. list CG”, broj 24/23);

³⁵ Sporazum o pristupanju Crne Gore Pariškom memorandum, potpisan je 19. V 2023. u Sloveniji u Brdu kod Kranja.

- Pravilnik o prestanku važenja Pravilnika o kvalitetu vazduhoplovnih podataka i vazduhoplovnih informacija („Sl. list CG”, broj 24/23);
- Pravilnik o novčanim kaznama i periodičnim kaznenim plaćanjima koje izriče Evropska komisija („Sl. list CG”, broj 36/23);
- Pravilnik o uslovima za pružanje usluga iz vazduha („Sl. list CG”, broj 4/14)
*prestao da važi danom stupanja na snagu Uredbe o dopuni Uredbe o prestanku važenja pojedinih podzakonskih akata („Sl. list CG”, broj 50/23);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uslovima za upotrebu paraglajdera, dozvolama i organizacijama za osposobljavanje pilota paraglajdera („Sl. list CG”, broj 51/23);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o certifikaciji plovidbenosti i ekološkoj certifikaciji vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i za certifikaciju projektnih i proizvodnih organizacija („Sl. list CG”, broj 51/23);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Sl. list CG”, broj 63/23);
- Pravilnik o izmjenama Pravilnika o upravljanju protokom vazdušnog saobraćaja („Sl. list CG”, broj 63/23);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o zahtjevima i administrativnim procedurama koje se odnose na aerodrome („Sl. list CG”, broj 109/23);
- Pravilnik o izmjenama Pravilnika o uslovima za sigurnu upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova („Sl. list CG”, broj 117/23).

Kada je riječ o trans-evropskim saobraćajnim mrežama, u oktobru 2023. je započela implementacija dodatnih 6 miliona eura bespovratnih sredstava od strane Investicionog okvira za Zapadni Balkan sa očekivanim završetkom u maju 2024.

Nastavak i završetak procesa projektovanja rekonstrukcije puta Šćepan Polje-Plužine neće biti nastavljen uz pomoć EU sredstava, s obzirom na protok vremena i imajući u vidu efikasnost. Vlada će iz sopstvenih sredstava finansirati završetak pripreme glavnog projekta sa pratećom tehničkom i tenderskom dokumentacijom. Istovremeno, resorna ministarstva Crne Gore i Bosne i Hercegovine su u decembru 2023. dogovorila zajednički nastup u vezi sa izgradnjom mosta preko rijeke Tare, za koji je bosanska strana pripremila glavni projekat.

Idejni projekat za obilaznicu oko Budve na trasi Brze saobraćajnice duž crnogorskog primorja („Plavi autoput“) koji je finansiran od strane Investicionog okvira za Zapadni Balkan, je formalno završen u maju 2023. Nastavak implementacije projekta je uslovljen usvajanjem novog Prostornog plana Crne Gore.

U sklopu Investicionog okvira za Zapadni Balkan u 2023. Crnoj Gori je odobren grant od 112,6 miliona eura za rekonstrukciju dionice Golubovci – Bar (39,6 km otvorene željezničke pruge, uključujući 6,5 kilometara dug gornji stroj u tunelu Sozina, 17 kilometara staničnog i 6 kilometara ranžirnih kolosijeka). U toku 2023. odobrena je aplikacija i započeta je izrada projektnog zadatka za remont pruge Podgorica -Tuzi - državna granica sa Albanijom. U završnoj fazi su i radovi na adaptaciji sanične zgrade u Bijelom Polju i očekuje se njeno otvaranje kao zajedničke granične stanice između Crne Gore i Srbije.

Tokom Samita o povezivanju koji je održan u maju 2023. u Budvi, svaka od zemalja potpisnica Ugovora o osnivanju Transportne zajednice Jugoistočne Evrope je sa Evropskom komisijom potpisala i Sporazum kojom se potvrđuje dodatno indikativno proširenje Trans-evropske transportne mreže (TEN-T) na prostoru Zapadnog Balkana, za datu državu. To u slučaju Crne Gore znači da dio TEN-T postaju željeznička pruga Podgorica-Nikšić-Čapljina i aerodrom Tivat.

Ugovor sa Svjetskom bankom u okviru programa Trgovinskih i transportnih olakšica na Zapadnom Balkanu je potpisan 13. II 2023. i u toku su aktivnosti za stupanje na snagu ovog Ugovora. Ovim ugovorom je obuhvaćeno i ažuriranje Strategije razvoja saobraćaja 2019- 2035 u skladu sa Strategijom pametne i održive mobilnosti za Zapadni Balkan, ali će ažuriranje obuhvatiti i neke druge segmente (redefinisane prioriteta realizacije ključnih infrastrukturnih projekata i optimalni izvori finansiranja, razmatranje organizacione strukture u oblasti saobraćaja te analiza poslovanja preduzeća u većinskom državnom vlasništvu i definisanje plana restrukturiranja). Početak rada na ažuriranju Strategije razvoja saobraćaja 2019-2035 se očekuje u drugoj polovini 2023. nakon što se stvore preduslovi za stupanje Ugovora na snagu i nakon izbora konsultanta koji će raditi na ažuriranju Strategije.

Kada su u pitanju trans-evropske energetske mreže pogledati energetiku.

ENERGETIKA

U oblasti sigurnosti snabdijevanja, nakon više izmjena i pravno tehničkih upodobljavanja sa Sekretarijatom za zakonodavstvo, finalizovan je Nacrt zakona o sigurnosti snabdijevanja naftnim derivatima. Obzirom na izmjene u strukturi zakona, neophodno je opet pribaviti pozitivna mišljenja Sekretarijata energetske zajednice kao i relevantnih organa, neophodnih za utvrđivanje predloga zakona na Vladi. Usvajanje Zakona o sigurnosti snabdijevanja naftnim derivatima predstavlja jedan od najznačajnijih prioriteta Ministarstva energetike i rudarstva, kao i ispunjenje obaveza koje proističu njegovom usvajanjem.

U cilju prevazilaženja izazova oko skladištenja obaveznih rezervi naftnih derivata pokrenut je postupak adaptacije i modernizacije skladišnih rezervoara u svojini države, na terminalu Bar. Strukturuom potrošnje dodijeljenih sredstava direktne budžetske podrške Evropske komisije Crnoj Gori, jedna od definisanih mjera odnosi se na sigurnost snabdijevanja naftnim derivatima. Predloženom mjerom predviđen je iznos od 7,5 miliona eura za potrebe adaptacije skladišnih rezervoara u svojini države i obezbjeđenje dijela obaveznih rezervi naftnih derivata. U prethodnom periodu pripremljeni su tehnički projekti i tenderska dokumentacija za potrebe raspisivanja dva otvorena postupka javne nabavke za izvođenje radova i nadzor radova adaptacije i modernizacije rezervoara naftnih derivata.

Unutrašnje energetske tržište

Kada je riječ o unutrašnjem energetskom tržištu, u izvještajnom periodu su započete aktivnosti na usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa *Paketom za integraciju tržišta električne energije*. Međutim, transpozicija ovog paketa u nacionalno zakonodavstvo nije izvršena do roka definisanog Odlukom Ministarskog savjeta Energetske zajednice broj D/2022/03/MC-EnC (15. XII 2022.).

Ostvaren je značajan pomak po pitanju funkcionisanja tržišta električne energije. Naime, **dan-unaprijed** tržište je zaživjelo 26. IV 2023. što je neizostavan preduslov za integraciju tržišta. Od pokretanja pa sve do danas, svakodnevne aukcije su održane sa konstantnim uspješnim rezultatima i ostvarenim cijenama i volumenom u svakom satu, na taj način obezbjeđujući konstantan i stabilan cjenovni signal sa Dan-Unaprijed tržišta, koji je praćen sa uspješno realizovanim kliringom za svakodnevnu trgovinu. Tržište trenutno broji 23 učesnika, sa još 2 u procesu registracije. Vremenska kapija zatvaranja ponuda je 10:15, sa rezultatima objave u 10:25, što je prepoznato kao trenutni model rada u lokalnom izolovanom obliku. Do momenta zatvaranja izvještaja na tržištu Dan-Unaprijed prometovano je preko 302GWh sa pratećim uslugama kliringa. Po uspješnom pokretanju tržišta, krenulo se sa aktivnostima neophodnim za NEMO dezinaciju koja se očekuje da bude gotova u I kvartalu 2024, kao osnovni preduslov da se krene sa prvim neophodnim koracima za market coupling sa susjednim zemljama, odnosno sa Italijom i pridruži adekvatnim institucijama kao što su All Nemo Committee i Market Coupling Steering Committee (MCSC), kako bi se na taj način Crnogorsko tržište povezal sa Jedinstvenim Evropskim Tržištem (SDAC).

U skladu sa članom 5 stav 1 Regulative (EU) broj 2015/1222 o uspostavi smjernica za dodjelu kapaciteta i upravljanje zagušenjima, prilagođene Odlukom Ministarskog savjeta Energetske zajednice broj D/2022/03/MC-EnC (EnC CACM) Ministarstvo energetike i rudarstva (nekad Ministarstvo kapitalnih investicija) je informisalo Sekretarijat Energetske zajednice da u Crnoj Gori već postoji nacionalni pravni monopol za usluge dan-unaprijed i unutardnevnog trgovanja, koji isključuje određivanje više od jednog nominovanog operatora tržišta (NEMO). Ove informacije su objavljene od strane Sekretarijata Energetske zajednice u okviru Liste

NEMO-a iz Energetske zajednice³⁶.

Sredinom 2023. osnovan je ekspertski tim (JET EnC), koji čine predstavnici NEMO-a i TSO-eva iz Evropske unije, predstavnika Sekretarijata Energetske zajednice i Regulatornog odbora Energetske zajednice (ECRB), NEMO-a, berzi i TSO-eva iz ugovornih strana Energetske zajednice. Glavni zadatak JET EnC-a je učestvovanje u izradi Plana za integraciju NEMO-a iz ugovornih strana Energetske zajednice u MCO funkcije (MCO Plan). Član 7 stav 3 EnC CACM-a propisuje da će svi NEMO-i iz ugovornih strana Energetske zajednice i država članica EU dostaviti MCO plan svim regulatornim tijelima, ECRB-u i Agenciji za saradnju energetskih regulatora (ACER) do 15. XII 2023. Međutim, ovaj rok je odložen do 15. VI 2024. od strane Evropske komisije, ACER-a i Sekretarijata Energetske zajednice, zbog kašnjenja u usklađivanju nacionalnih pravnih okvira sa Paketom za integraciju tržišta električne energije u svi ugovornim stranama Energetske zajednice. EnC CACM je, takođe, definisao dvije regije za proračun kapaciteta (CCR) koje se odnose na Crnu Goru: Italija-Crna Gora CCR (IT-ME CCR) i Shadow South-East Europe CCR. Svjetska banka je uz konsultantsku kuću OMNIA³⁷ pokrenula projekat uspostavljanja regionalne saradnje između operatora prenosnih sistema u okviru Regiona za proračun kapaciteta Shadow South-East Europe. Formiranje lokalnog implementacionog projekta (LIP) IT-ME razmatra se pod okriljem AIMS projekta. Međutim, tokom izvještajnog perioda, struktura LIP IT-ME nije definisana.

Kada je riječ o primjeni Regulative (EU) broj 1227/2011 o integritetu i transparentnosti veleprodajnog tržišta energije (REMIT), Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti nastavila je sa primjenom Zakona o nadzoru nad veleprodajnim tržištem električne energije i prirodnog gasa („Sl. list CG“, broj 1/22). U izvještajnom periodu u Evidenciju učesnika na veleprodajnom tržištu električne energije upisano je 19 novih učesnika, tako da ukupan broj upisanih učesnika iznosi 74. Učesnici na tržištu su tokom izvještajnog perioda uredno dostavljali Agencije mjesečne podatke o izvršenim transakcijama.

Postupajući u skladu sa obavezama koje proizilaze iz Zakona o nadzoru nad veleprodajnim tržištem električne energije prirodnog gasa, Agencija je u julu 2023. usvojila i objavila Izvještaj o aktivnostima nadzora nad veleprodajnim tržištem električne energije u 2022, koji je dostavljen Sekretarijatu Energetske zajednice.

U skladu sa novim nacionalnim ciljem Crne Gore za udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji energije za 2030, Vlada je donijela Zaključak (08-302/23-5973/2) od 11. I 2024. kojim je stavljen van snage Zaključak (04-3550/4 od 22. VII 2021) kojim utvrđeno da je cilj za 2020. godinu postignut, zbog čega ukazano Agenciji da prestane sa daljom dodjelom statusa povlašćenog proizvođača za nove objekte iz obnovljivih izvora. Imajući u vidu navedeno, u izvještajnom periodu je ponovo uspostavljena obaveza Agencije da utvrđuje status povlašćenog proizvođača za nove objekte u skladu sa Zakonom o energetici i podzakonskim aktima koja uređuju ovu oblast.

Kada su u pitanju obaveze Regulatorne agencije za energetiku i regulisane djelatnosti u skladu sa Zakonom o energetici, Agencija je u izvještajnom periodu donijela sljedeće:

- Metodologiju o dopunama metodologije za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije („Sl. list CG“, broj 37/23);
- Metodologiju o izmjenama i dopunama metodologije za utvrđivanje cijena, rokova i uslova za pružanje pomoćnih usluga i usluga balansiranja prenosnog

³⁶ <https://www.energy-community.org/implementation/package/EL.html>

³⁷ [Energy Advisory | OMNIA - The plural of energy | Germany \(omnia-energy.eu\)](#)

sistema električne energije („Sl. list CG”, broj 37/23);

- Metodologiju o dopunama metodologije za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije („Sl. list CG”, broj 37/23);
- Metodologiju o dopunama metodologije za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i naknade za rad operatora tržišta električne energije („Sl. list CG”, broj 37/23);
- Pravila o dopunama pravila za korekcije cijena i naknada („Sl. list CG”, broj 37/23);
- Pravila o izmjenama i dopunama pravila o minimumu kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom („Sl. list CG”, broj 59/23);
- Odluku o utvrđivanju regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije za 2024. i 2025. („Sl. list CG”, broj 107/23).

Po zahtjevu AD „Crnogorski elektroenergetski sistem“ Podgorica (CGES), Agencija je odobrila odluku o utvrđivanju jediničnih naknada za priključenje na prenosni sistem električne energije. Radi zaštite zdravlja građana Pljevalja, Vlada je na sjednici od 26. I 2023. donijela Odluku o utvrđivanju javnog interesa za realizaciju projekta „Toplifikacija Pljevalja, za čista i topla Pljevlja” („Sl. list CG”, broj 11/23). Takođe, Vlada je na sjednici od 26. IV 2023. donijela Uredbu o izmjenama uredbe o naknadi za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora i visokoeфикаsne kogeneracije, („Sl. list CG”, broj 51/23).

Vlada je 30. VI 2023. usvojila Informaciju o ostvarenom udjelu energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u Crnoj Gori u 2021. sa Izvještajem o ostvarenom udjelu energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije. Takođe, Vlada je 16. XI 2023. donijela Odluku o energetsom bilansu Crne Gore za 2024. („Sl. list CG”, broj 104/23).

RAZVOJ INFRASTRUKTURE

Kada je u pitanju izgradnja **elektroenergetske interkonekcije (dio Trans-balkanskog koridora)** stanje je sledeće: **LOT 1** - Trafostanica 400/110/35 kV Lastva; Stepen završenosti: 100%; **LOT 2** - 400 kV dalekovod Lastva - Čevo; Stepen završenosti: 100% i **LOT 3** - 400kV dalekovod Čevo - Pljevlja, Stepen završenosti: 95%.

Kada je u pitanju status realizacije po sekcijama situacija je sledeća:

- Dionica 400 kV Čevo - Brezna (54,4 km) je kompletirana, aktivirana i izdat Sertifikat o preuzimanju objekta (Taking Over Certificate TOC);
- Dionica 400 kV + 110 kV Brezna - Njegovuđa (31,3 km) - Stepen završenosti 97%;
- Dionica 110 kV Njegovuđa – Žabljak (7,5 km) je kompletirana, aktivirana i izdat Sertifikat o preuzimanju objekta (Taking Over Certificate TOC);
- Dionica 400 kV + 110 kV Njegovuđa – Kosanica (10 km) - Stepen završenosti 30%;
- Dionica 400 kV Kosanica – Pljevlja (20,4 km) je kompletirana, aktivirana i izdat Sertifikat o preuzimanju objekta (Taking Over Certificate TOC).

Najznačajniji problemi: Neriješeni imovinsko-pravni odnosi (IPO), obezbjeđenje uslova za izvođenje radova na dionicama na kojima se planira/razmatra izmještanje trase dalekovoda, problem prolaska dalekovoda kroz Đurđevića Taru. Kada su u pitanju mjere za završetak projekta, u vezi sa preostalim neriješenim IPO,

pripremaju se inovirane ponude vlasnicima zemljišta, obavlja se intenzivna komunikacija i pregovori sa istima, pripremaju se alternativna tehnička rješenja kako bi se izbjegli vlasnici sa kojima nije moguće postići dogovor, kontinuirano se pokušava ubrzati rad nadležnih državnih organa kako bi se ubrzao postupak eksproprijacije. U dijelu Đurđevića Tara – uspostavljen je direktan kontakt sa mjesnom zajednicom, održani sastanci na kojima su razmatrane moguće varijante izgradnje dalekovoda.

Status buduće interkonekcije sa Srbijom

Projekat koji se u Crnogorskom elektroprenosnom sistemu (CGES-u) vodi kao Izgradnja 400kV DV Pljevlja2-Bajina Bašta-Višegrad (IPI009) dio je šireg međunarodnog projekta Trans-balkanski koridor čiji je cilj energetska povezivanje zemalja Bakana (sve do Rumunije) sa Italijom. Država i CGES su od strane WBIF dobile Grant za finansiranje projekta, što podrazumijeva implementaciju u skladu sa odredbama posebnog ugovora potpisanog između KfW-a i CGES-a, a u skladu sa istim, u prethodnom periodu izabran je i implementacioni konsultant na projektu. Sa EMS-om je potpisan sporazum o realizaciji projekta. Takođe, CGES je otpočeo proces eksproprijacije, urađena je procjena vrijednosti zemljišta za stubna mjesta i izvršena uplata sredstava na jedinstveni račun Ministarstva finansija.

U prethodnoj godini, ponovo je pokrenuta procedura usvajanja DPP DV 2x400 kV Pljevlja – granica sa Srbijom od strane resornog Ministarstva, čime bi se stekli uslovi za izadavanje UTU. Takođe, CGES je podnio zahtjev za dobijanje UTU-a na osnovu člana 218a Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata. Očekuje se da se tokom tekuće godine stvore uslovi za usvajanje DPP-a i inteziviraju aktivnosti na rješavanju imovinsko-pravnih odnosa.

U tekućoj godini očekuje se raspisivanje tendera za izbor izvođača radova.

Status buduće interkonekcije sa BiH

CGES priprema projekat koji se odnosi na novu interkonekciju sa Bosnom i Hercegovinom. Radi se o izgradnji 400 kV dalekovoda Brezna – Crkvičko Polje – Sarajevo, dužine oko 50 km na teritoriji Crne Gore tj. do granice sa Bosnom i Hercegovinom, sa izgradnjom trafostanice 400/220 kV Crkvičko Polje i priključenjem HE Piva, i buduće HE Kruševo, na ovu trafostanicu. Trenutno se priprema Projektni zadatak za izradu Studije izvodljivosti i procjenu uticaja na životnu sredinu i društvo.

Status buduće interkonekcije sa Albanijom

CGES priprema projekat koji se odnosi na novu interkonekciju sa Albanijom. U pitanju je izgradnja 110 kV dalekovoda Ulcinj – Velika Plaža – Velipoje, dužine oko 15 km na teritoriji Crne Gore tj. do granice sa Albanijom, sa izgradnjom TS 110/35 Velika Plaža. Trenutno se sprovodi postupak odabira najboljeg ponuđača radi izrade studije izvodljivosti.

Obnovljiva energija: podsticajne mjere, državna pomoć i mali proizvodni objekti

Male hidroelektrane (mHE)

Ministarstvo je nakon saglasnosti Vlade pristupilo utvrđivanju podobnosti za izmjenu vlasničke strukture u koncesionim društvima “Kronor” DOO Podgorica, “MHE Vrbnica” DOO Podgorica i “Manira Hydro” DOO Mojkovac. Nakon ocjene ispunjenosti uslova, Ministarstvo je dostavilo Vladi Informaciju o načinu uređenja prava

prenosa udjela u koncesionim društvima sa predlozima ugovora, koji su razmotreni na sjednici od 16. III 2023. i prihvatila ugovore o prenosu udjela u pomenutim koncesionim društvima za vodotoke Babinopoljska, Vrbnica i Mišnjića potok koji su zaključeni 24. III 2023.

Zbog izlaska iz sistema podsticajnih mjera, tri koncesionara („Hydroenergija Montenegro“ DOO Berane, „BB Hidro“ DOO Podgorica i „Viridi Progressum“ DOO Kolašin) koji su vlasnici deset objekata mHE su najavili da od 1. I 2023. prodaju električne energije na tržištu bez prava na podsticajne mjere koje su predviđene Zakonom o energetici. Ministarstvo je dostavljanjem Informacije o regulisanju načina obračuna koncesione naknade za korišćenje hidroenergetskog potencijala usled izlaska pojedinih proizvođača električne energije iz sistema podsticajnih mjera upoznala Vladu koja je usvojila 9. II 2023. i zadužila Ministarstvo da pripremi sporazume o načinu, metodologiji i formi obračuna koncesionih naknada kojim će biti definisani svi relevantni elementi za njihov obračun. Shodno navedenom, predmetne sporazume je pripremila Ministarstvo i usaglasilo sa koncesionarima, koje je Vlada prihvatila na sjednici od 24. II 2023. Navedeni sporazumi su potpisani sa 9. III 2023. sa koncesionarima.

Za potrebe realizacije ugovora o koncesiji za izgradnju malih hidroelektrana na vodotoku Bjelojevička, Vlada je 3. VII 2023. usvojila dvije informacije o regulisanju korišćenja državne imovine za potrebe realizacije projekta iz oblasti energetike i Aneks broj 1 Ugovora kao i 3. X 2023. Aneks broj 2 Ugovora. Aneks broj 1 Ugovora je potpisan sa koncesionarom 14. VII 2023, a Aneks br. 2 Ugovora 23. III 2023.

Zbog redefinisanja rokova iz Ugovora o koncesiji za korišćenje akumulacije Otilovići radi izgradnje male hidroelektrane u cilju proizvodnje električne energije, Vlada je 16. XI 2023. prihvatila Aneks broj 1, koji je potpisan 23. XI 2023.

Vjetroelektrana (VE) Brajići

Vlada je na sjednici od 21. III 2023. prihvatila Aneks broj 1 Ugovora o zakupu zemljišta u svojini države za izgradnju vjetroelektrane na lokalitetu Brajići - opštine Budva i Bar. Pomenutim aneksom su redefinisani rokovi i isti je potpisan 15. V 2023.

VE Krnovo

Vlada je 26 V 2023. usvojila Informaciju o potrebi zaključenja aneksa ugovora u cilju realizacije projekta izgradnje vjetroelektrane Gvozd sa Predlogom aneksa br. 8 Ugovora o zakupu zemljišta i izgradnji vjetroelektrane i Predlogom ugovora o regulisanju prava i obaveza. Navedeni aneks i ugovor su potpisani, 19. VI 2023.

Solarne elektrane (SE) Briska gora

Vlada je 23. XI 2023. usvojila Informaciju vezano za realizaciju projekta izgradnje solarne elektrane Briska gora u Opštini Ulcinj i donijela zaključak da formira Tendersku komisiju sa zadatakom da postupi po podnijetom prigovoru Konzorcijuma „Montesolar“ izjavljenom protiv Odluke Tenderske komisije o utvrđivanju rang liste ponuđača, uključujući analizu i ocjenu kompletne dokumentacije na osnovu koje je predmetna Odluka donijeta.

U oblasti ugljovodonika, Vlada je 8. XII 2022. utvrdila Predlog zakona o mjerama sigurnosti prilikom istraživanja i proizvodnje ugljovodonika u podmorju. Ovim zakonom Crna Gora će u nacionalno zakonodavstvo transponovati Direktivu 2013/30/EZ. Predlog zakona je upućen Skupštini na razmatranje i donošenje. Međutim, uslijed promjena, sva zakonska rješenja su povučena iz procedure, tako da pomenuti Predlog zakona mora opet proći istu proceduru (planirano u 2024.).

Crna Gora je do sada zaključila dva ugovora o koncesiji za proizvodnju ugljovodonika u podmorju Crne Gore, na osnovu Zakona o istraživanju i proizvodnji ugljovodonika, i to: Ugovor o koncesiji za proizvodnju ugljovodonika za blokove 4118-4; 4118-5; 4118-9; 4118-10, ukupne površine 1.228 km², koji je 14. IX 2016. zaključen s kompanijama Eni Montenegro BV, Holandija i Novatek Montenegro, BV Holandija i Ugovor o koncesiji za proizvodnju ugljovodonika u podmorju Crne Gore za blokove 4219-26 i 4218-30. Ugovor je zaključen 15. III 2017. sa kompanijom Energean Montenegro Limited, Kipar.

Kada je u pitanju realizacija aktivnosti iz prvog Ugovora o koncesiji, izbušena je istražna bušotina do dubine od 5.954 m, rezervoar formacija je probušen, ali bušotina je dala negativne rezultate. Radovi nijesu nastavljeni jer su Koncesionari odustali od dalje realizacije Ugovora o koncesiji.

U vezi sa realizacijom drugog Ugovora o koncesiji, prva faza istraživanja je trajala do 15. III 2022, dok je Druga faza istraživanja trebala da traje devet godina, do 15. III 2026. Vlada je 10. III 2022. odobrila kompaniji Energean Montenegro LTD produženje roka za ispunjenje obaveze iz člana 6.3 i roka za ulazak u drugi Period istraživanja po Ugovoru o koncesiji do 15. VII 2022. Kako koncesionar Energean u zadatom roku nije pronašao partnera za ulazak u drugu fazu istraživanja, ovaj ugovor je istekao, o čemu je Koncesionar i zvanično obavijestio resorno ministarstvo 16. V 2023.

Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine je izdalo preko 30 urbanističko-tehničkih uslova za izgradnju elektrana iz obnovljivih izvora energije (dominantano solar i nekoliko VE) ukupne instalisane snage preko 4GW, a koji su tražili priključenje na elektroprenosnu mrežu.

U oblasti energetske efikasnosti, u skladu sa Zakonom o efikasnom korišćenju energije u izvještajnom periodu donijeto je 12 propisa kojima se bliže uređuju zahtjevi eko dizajna i označavanja energetske efikasnosti proizvoda koji utiču na potrošnju energije i to:

- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti mašina za pranje posuđa („Sl. list CG”, broj 2/23);
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za rashladne uređaje („Sl. list CG”, broj 2/23);
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za mašine za pranje posuđa („Sl. list CG”, broj 2/23);
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za elektronske displeje („Sl. list CG”, broj 40/23);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti elektronskih displeja („Sl. list CG”, broj 40/23);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti rashladnih uređaja sa funkcijom direktne prodaje („Sl. list CG”, broj 67/23);
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za rashladne uređaje sa funkcijom direktne prodaje („Sl. list CG”, broj 67/23);
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za elektromotore i pogone sa promjenljivom brzinom („Sl. list CG”, broj 67/23);
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna transformatora snage („Sl. list CG”, broj 95/23);
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna za spoljne uređaje za električno napajanje („Sl. list CG”, broj 95/23);
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima eko dizajna opreme za zavarivanje („Sl. list CG”, broj 97/23);
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o označavanju energetske efikasnosti izvora svjetlosti („Sl. list CG”, broj 103/23).

U okviru „Programa energetske efikasnosti u javnim zgradama” koji se realizuje u saradnji sa KfW bankom izrađena je troškovno-optimalna analiza minimalnih zahtjeva energetske efikasnosti u saradnji sa Institutom za građevinsku fiziku Fraunhofer iz Štutgarta. Na osnovu rezultata navedene analize pripremljeni su inovirani propisi kojim se uređuju minimalni zahtjevi energetske efikasnosti zgrada i sertifikovanje energetske karakteristika zgrada i plan je da isti budu usvojeni u prvom

kvartalu 2024. Nadalje, u cilju usklađivanja sa članom 14 direktive za oblast energetske efikasnosti (Direktiva 2012/27/EU), uz podršku Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) izrađena je sveobuhvatna analiza sa akcionim planom razvoja visoko-efikasne kogeneracije i efikasnih sistema daljinskog grijanja i hlađenja.

Realizovana je obuka lica za vršenje energetske pregleda zgrada koju je uspješno završilo 19 inženjera arhitektonsko-građevinske, mašinske i elektro struke. Obuku su sproveli Mašinski, Arhitektonski, Građevinski i Elektrotehnički fakultet Univerziteta Crne Gore. Edukacija stručnih lica u ovoj oblasti je važan element za uspostavljanje sistema sertifikovanja energetske karakteristika zgrada, a što je jedna od ključnih aktivnosti Ministarstva energetike i rudarstva planirana za 2024. Univerzitet Crne Gore je izrazio spremnost da se ovaj program obuke nastavi i u narednom periodu, s obzirom na iskazano interesovanje stručne javnosti.

Ministarstvo energetike i rudarstva je nastavilo koordinaciju realizacije projekata na unapređenju energetske efikasnosti:

U okviru namjenskih projekata koji imaju za cilj **unapređenje mjera energetske efikasnosti u javnim objektima** započeto je izvođenje radova na 8 objekata.

U okviru projekta „Energetska efikasnost u Crnoj Gori - druga faza (MEEP 2)“, koji se finansira iz zajma Svjetske banke, u toku je izvođenje radova u 5 zdravstvenih objekata, i to: Opšta bolnica Nikšić (građevinsko zanatski radovi), Zdravstvena stanica Žabljak i Domovi zdravlja u Podgorici-Blok V, Danilovgradu i Mojkovcu. Ugovorena vrijednost radova je 1.789.825,62 eura. U okviru projekta „Unapređenje energetske efikasnosti u javnim zgradama (PEEPB)“ koji se realizuje po osnovu zajma KfW banke u završnoj fazi je izvođenje radova na 5 obrazovnih objekata: JU Gimnazija „25.maj“ Tuzi, JU Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola Nikšić i OŠ „Njegoš“ Kotor). Ugovorena vrijednost radova je 5.846.401,96 eura. Pored toga u okviru projekta MEEP 2 u završnoj fazi je tenderski postupak za odabir izvođača radova, za 2 zdravstvena objekta, dok je u okviru projekta PEEPB u toku tenderski postupak za odabir izvođača za 7 obrazovnih objekata, kao i priprema ugovora za izvođenje radova na rekonstrukciji paviljona H, Doma za stare „Grabovac“ u Risnu).

U okviru **nove faze programa „Energetski efikasan dom“** građanima su omogućeni podsticaji u vidu beskamatnih kredita za primjenu mjera energetske efikasnosti u domaćinstvima (toplotna izolacija fasade, ugradnja efikasne stolarije i ugradnja visoko efikasnih sistema grijanja i hlađenja). Interesovanje građana za program je bilo veoma veliko i za mjesec dana koliko je trajao javni poziv za građane, 354 domaćinstva su podnijela prijave za učešće. Partnerske banke su odobrile 258 beskamatnih kredita sa ukupnim iznosom 934.032,41 eura za investicije u mjere energetske efikasnosti. Za subvencije kamata i naknada za obradu kredita iz budžeta Ministarstva je utrošeno 198.730,30 eura.

Ministarstvo energetike i rudarstva je nastavilo aktivnosti na izradi **Nacionalnog energetskeg i klimatskog plana (NEKP)** uz podršku Njemačkog društva za međunarodnu saradnju (GIZ). Rad na finalizaciji NEKP-a podrazumijeva adresiranje komentara i sugestija koje su pristigle od Sekretarijatu Energetske zajednice na nacrt ovog dokumenta, ali i donošenje važnih odluka kao što je budućnost termoelektrane Pljevlja, a za što je potreban visok nivo usaglašenosti uključenih strana. Plan je da Nacionalni energetski i klimatski plan bude usvojen do kraja juna 2024.

U oblasti nuklearne energije, nuklearne sigurnosti i zaštite od jonizujućeg zračenja, Vlada je 15. II 2023. usvojila Odgovore na pitanja strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti na Treći nacionalni izvještaj o implementaciji obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti. Takođe, u periodu 20 – 31. III 2023. Delegacija Vlade učestvovala je na Zajedničkom Osmom i Devetom redovnom sastanku strana ugovornica Konvencije o nuklearnoj sigurnosti, kada je predstavila Treći nacionalni izvještaj o implementaciji obaveza koje proističu iz Konvencije o nuklearnoj sigurnosti i ad-hoc odgovarala na postavljena pitanja strana ugovornica Konvencije. Tokom 2023. četiri nacionalna izvještaja i izjave o nuklearnim materijalima pripremljeni su i dostavljeni Međunarodnoj agenciji za atomsku

energiju od strane Ministarstva turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera. Takođe, krajem 2023. otpočeo je proces ponavljanja procedure ponovnog utvrđivanja Predloga zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja, radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbjednosti od strane Vlade, koji je Skupština arhivirala zbog izbornih dešavanja i vratila Vladi na ponovno utvrđivanje.

Tokom 2023. u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja sprovedeno je više projekata koji su finansirani od strane Evropske komisije i Međunarodne agencije za atomsku energiju s ciljem unapređenja regulatorne infrastrukture u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti. Od realizovanih projekata izdvajamo projekat Evropske komisije JRODOS „EuropeAid/140203/DH/SER/MULTI - Jačanje kapaciteta zemalja zapadnog Balkana za pripremu i odgovor u slučaju radioloških i nuklearnih vanrednih situacija, tehnička pomoć za donosiocje odluka“ koji je završen 2023. U okviru ovog projekta Evropske komisije u Crnoj Gori je uspostavljen Sistem za procjenu rizika i prognoze (modeliranja) u slučaju radijacionih i nuklearnih nesreća - JRODOS³⁸. Osim toga, JRODOS sistem predstavlja obavezu koja upotpunjuje ispunjavanje članova 35 i 36 Ugovora o EURATOM-u. Pored navedenog, aktivnosti JRODOS-a predviđene su Akcionim planom za sprovođenje Strategije za smanjenje rizika od katastrofa za period 2018-2023. i Nacionalnim planom zaštite i spašavanja u radijacionim i nuklearnim nesrećama. Obaveza Crne Gore je bila da uspostavi JRODOS tim Crne Gore, koji je osnovan 3. III 2021. ali neophodna finansijska sredstva za njegov kontinuirani rad nijesu još obezbijeđena. Takođe, Direktor za zaštitu i spašavanje Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) završio je dokument „Procjena sposobnosti upravljanja rizicima od katastrofa Crne Gore“, u okviru koga su obrađene i radijacione i nuklearne nesreće. U izradi su učestvovala 84 stručnjaka iz različitih državnih organa i akademske zajednice.

Crna Gora je ispunila djelimično prvi preduslov za pristupanje Evropskoj platformi za razmjenu radioloških podataka (EURDEP). Naime, uspostavila je **Mrežu mjernih stanica** koje obezbjeđuju neprekidno mjerenje jačine ambijentalnog ekvivalenta doze gama zračenja u vazduhu - GDR stanice (rana najava). Od devet (9) stanica, njih sedam (7) su funkcionalne i šalju podatke centralnom serveru, redovno. U narednom periodu Agencija za zaštitu životne sredine, kao nadležna institucija, će i preostale dvije stanice učiniti operativnim. Posljednje tri GDR stanice su obezbijeđene kroz projekat Evropske komisije kroz Instrument za saradnju u oblasti nuklearne sigurnosti – INSC- NUCLEAR SAFETY PROGRAMME TECHNICAL AID PROJECT “Additional detectors to the Early Warning Radiation Monitoring Network (EWRMN) in Montenegro”. Instalacija tri GDR stanice i njihovo umrežavanje sa postojećim stanicama je izvršeno tokom jula i avgusta 2023. Ukupna vrijednost instalisane opreme iznosila je 152. 848,10 eura.

U skladu sa situacijom u Ukrajini Radni tim za koordinaciju i praćenje stanja radioaktivnosti nastavio je svoj rad i tokom 2023. koje je formiralo Ministarstvo nadležno za ekologiju, kao krovna nadležna institucija za oblast radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti i zaštite od jonizujućih zračenja. Dio članova Radnog tima predstavljaju članovi tima za upravljanje sistemom za procjenu rizika i prognoze (modeliranja) u slučaju radijacionih i nuklearnih nesreća - **JRODOS**, koji su stavljeni u režim 24/7. Neophodno je obezbijediti finansijska sredstva za funkcionisanje ovog tima.

U periodu 21 – 22. III 2023. uspostavljena je prva saradnja sa Kancelarije Ujedinjenih nacija za droge i kriminal (UNODC) na način što je Delegacija Crne Gore učestvovala na Regionalnoj radionici o Međunarodnoj konvenciji o sprečavanju akata nuklearnog terorizma za Jugoistočnu Evropu, koja se održala u Beču u organizaciji Kancelarije Ujedinjenih nacija za droge i kriminal (UNODC). Učesnici regionalne radionice su bile države Jugoistočne Evrope i strane ugovornice

³⁸ Sistem JRODOS, koji predstavlja podršku za odlučivanje u stvarnom vremenu, prije svega doprinosi blagovremenom djelovanju za zaštitu zdravlja ljudi i životne sredine i ujedno predstavlja obavezu Crne Gore u okviru Pregovaračkog poglavlja 15 – Energetika, podoblast Nuklearna energija, nuklearna sigurnost i zaštita od zračenja.

Međunarodne konvencije o sprečavanju akata nuklearnog terorizma, odnosno predstavnici iz Srbije, Bosne i Hercegovine, Sjeverne Makedonije, Crne Gore i sa Kosova. Vlada je preko tadašnjeg Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma bila suorganizator Regionalne radionice o nuklearnom zakonu (koja je okupila 35 učesnika iz 17 država) koja se održala u periodu 4 – 8. IX 2023. u Baru, a koju je organizovala **Međunarodna agencija za atomsku energiju (MAAE)** iz Beča. Svrha događaja je bila da učesnicima pruži odgovarajuća znanja u svim aspektima nuklearnog zakona, kao i sveobuhvatan pregled relevantnih međunarodno – pravnih instrumenata, uključujući skorašnji napredak u ovoj oblasti.

U periodu 11 – 12. XII 2023. u Centru za obuku u sudstvu i tužilaštvu uz podršku Kancelarije Ujedinjenih nacija za drtoge i kriminal (UNODC) i nacionalne kontakt tačke iz Ministarstva turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera (MERT) održana je inicijalna obuka predstavnika sudstva, tužilaštva i predstavnika nadležnih institucija u vezi sprovođenja Međunarodne konvencije o sprečavanju akata nuklearnog terorizma.

U periodu 22. I – 4. II 2023. predstavnice Ministarstva turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera učestvovala su na Školi za izradu podzakonskih akata iz oblasti radijacione sigurnosti, u organizaciji Međunarodne agencije za atomsku energiju –MAAE, u Beču. Takođe, predstavnica Ministarstva turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera učestvovala je u martu 2023. na sastanku s predstavnicima Komiteta eksperata za ocjenu mjera protiv pranja novca i finansiranja terorizma – MONEYVAL, odgovarajući na pitanja iz oblasti radijacione i nuklearne sigurnosti i bezbjednosti, nuklearnog terorizma i neproliferacije oružja za masovno uništenje.

REGIONALNA POLITIKA

Nakon donošenja Odluke o formiranju Pregovaračke radne grupe za Poglavlje 22 - Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata 24. XI 2022, održana je konstitutivna sjednica RG 18. IV 2023, kada je usaglašen plan rada za naredni period. Osim toga, u junu 2023. ugovoren je IPA 2021 projekat „Podrška planiranju, programiranju i koordinaciji u vezi sa EU i drugom finansijskom podrškom EU, uključujući sektorske operativne programe i pregovaračko poglavlje 22“, a u naredne dvije godine, između ostalog, fokusiraće se na aktivnosti vezane za ispunjavanje mjerila za poglavlje 22 i pružiti podršku članovima RG u njihovom radu, te odgovoriti na ključne izazove u finansijskoj perspektivi IPA III.

Tokom 2023, odlučeno je da se uz podršku navedenog projekta pripremi metodologija za ažuriranje **Akcionog plana za ispunjavanje zahtjeva kohezione politike EU**, imajući u vidu činjenicu da je AP zastario jer je usvojen 2015, a uzimajući u obzir pojednostavljenja koja donosi Regulatorni okvir 2021-2027. Akcioni plan treba posmatrati kao živi dokument i prema predloženoj metodologiji donošenje ažuriranog Akcionog plana planirano je za drugu polovinu 2024.

Nadalje, u sklopu projekta koji finansira Centralnoevropska inicijativa, a sprovodi Istraživački institut iz Italije, u junu 2023. održana je **obuka za članove RG** vezana za strukturu, upravljanje, principe i programiranje kohezione politike EU, uključujući programe evropske teritorijalne saradnje. U narednom periodu, u okviru nekoliko projekata finansiranih od strane EU, planirano je više aktivnosti na jačanju kapaciteta članova RG.

Što se tiče **institucionalnog okvira za Evropske strukturne i investicione (ESI) fondove**, osim oblikovanja strukture za implementaciju višegodišnjih operativnih programa u okviru IPA III (koji će u određenoj mjeri odražavati buduću strukturu za implementaciju ESIF-a), nije bilo konkretnih pomaka, zbog činjenice da bi buduće korake u tom pogledu trebalo revidirati u okviru ukupne revizije Akcionog plana za ispunjavanje zahtjeva kohezione politike EU.

U oblasti **administrativnih kapaciteta** nastavljen je razvoj kapaciteta IPA struktura i zapošljavanje novih kadrova, prvenstveno zbog obaveza u okviru IPA III perspektive, gdje će IPA strukture imati znatno više obaveza i odgovornosti. Međutim, još uvijek postoji nedostatak obučenog kadra, prvenstveno u ugovornim tijelima, kao i u nekim jedinicama za implementaciju projekata u resornim ministarstvima. Što se tiče politike zadržavanja, kontinuirano se provodi ranije donesena Odluka o dodatku na zaradu za IPA strukture u decentralizovanom/centralizovanom, indirektnom/direktnom i podijeljenom upravljanju, koja omogućava dodatak na zaradu zaposlenima u IPA strukturi do 30%.

Takođe, nastavljeno je učešće Crne Gore u programima **prekogranične i teritorijalne saradnje**. Pored postojećih deset programa, Crna Gora je dobila priliku da učestvuje u programu Interreg Europe, koji predstavlja odličnu platformu za saradnju sa zemljama članicama EU, razmjenu znanja i jačanje partnerstava. Raspisani su novi pozivi i ugovoreni novi vrijedni projekti u okviru ovih programa koji imaju za cilj zaštitu životne sredine, ublažavanje klimatskih promjena, upravljanje vodama, zaštitu biodiverziteta, pristupačna tržišta rada, poboljšane usluge u obrazovanju, kulturi i održivom turizmu, konkurentnost malih i srednjih preduzeća i povećanje institucionalnih kapaciteta za teritorijalno upravljanje.

Što se tiče **nadgledanja i evaluacije**, nastavljene su redovne aktivnosti u ovoj oblasti u skladu sa procedurama za IPA programe i projekte.

FINANSIJSKA PODRŠKA EU

Tokom 2023, kada je u pitanju **indirektno upravljanje**, Crna Gora je nastavila sa realizacijom tekućih projekata IPA II i programiranje IPA III programa. Stoga su godišnji akcioni programi: IPA 2014, IPA 2016, IPA 2017 i IPA 2018, kao i višegodišnji Operativni program SOPEES, IPARD II program i IPA II prekogranični programi Crna Gora-Albanija i Crna Gora-Kosovo nastavljani da se realizuju planiranom dinamikom, dok je godišnji akcioni program IPA 2020 program uspješno ugovoren do roka za ugovaranje, a to je 28. VIII 2023.

Što se tiče **IPA III perspektive**, kada je riječ o programu IPA 2021, za koji je EU izdvojila 32,4 miliona eura za podršku akcijama u oblastima saobraćaja, životne sredine i poljoprivrede, uz dvije dodatne horizontalne akcije, crnogorske institucije nastavile su rad na pripremi relevantne tenderske dokumentacije.

Za program **IPA 2022** potpisan je Finansijski sporazum 6. VI 2023. Kroz ovaj program, osim horizontalne podrške kroz EUIF, EU će podržati Crnu Goru sa dvije direktne budžetske podrške (SBS) u oblasti IBM i PAR, u ukupnom iznosu od 37,7 miliona eura.

Za program **IPA 2023**, kroz koji je EU dodijelila Crnoj Gori 30 miliona eura direktne budžetske podrške za ublažavanje energetske krize, potpisan je Finansijski sporazum 27. februara 2023, dok je prva tranša, u iznosu od 27 miliona eura, uplaćena 23. III 2023. u državni budžet.

Nastavljen je i rad na programiranju **IPA 2024**. U tom smislu, nacrti akcionih dokumenata dostavljeni su Delegaciji EU tokom aprila 2023, dok je konačna verzija akcija, unaprijeđena u skladu sa komentarima dobijenim od EK u oktobru, dostavljena Delegaciji EU 15. XI 2023.

Pored programiranja IPA 2024, Crna Gora je radila i na izradi dva **Operativna programa za period 2024-2027, u oblastima 1) Životna sredina i 2) Zapošljavanje i socijalna politika**, za šta je EK izdvojila ukupno 66 miliona eura. Prvi nacrti oba operativna programa dostavljeni su Delegaciji EU u julu 2023, dok su unaprijeđene verzije Operativnih programa, u skladu s komentarima EK primljenim u oktobru, dostavljene EK 8. decembra 2023. na dalje komentare.

Što se **IPARD-a** tiče, Sektorski sporazum za IPARD III stupio je na snagu 23. I 2023. i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede radilo je na stvaranju relevantnih preduslova za akreditaciju mjera iz IPARD III programa.

Takođe, napravljeni su prvi važni koraci u vezi sa novim **Planom rasta za Zapadni Balkan**. Prepoznajući značaj ove inicijative, u skladu sa zaključcima Vlade od 5. XII 2023, ministarka evropskih poslova je 22. I 2024. donijela odluku o formiranju radnog tima zaduženog za izradu konačnog dokumenta Reformske agende i akcionog plana za njenu implementaciju. Tim će identifikovati kritične aktivnosti koje će podržati implementaciju reformskih mjera, pratiti planirane aktivnosti i osigurati da se one sprovode u skladu sa rokovima utvrđenim u skladu sa smjericama Evropske komisije; identifikovati potencijalne infrastrukturne projekte koji će se finansirati kroz Zapadnobalkanski investicioni okvir, kao i dostaviti Vladi Crne Gore na usvajanje konačnu verziju reformske agende i akcionog plana. Vlada i Radni tim će ostati opredijeljeni da uzmu u obzir novonajavljene preduslove u pogledu državne pomoći i javnih nabavki koje je najavila Evropska komisija.

POLJOPRIVREDA I RIBARSTVO (UKLJUČUJUĆI BEZBJEDNOST HRANE)

POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ

Vlada je 22. VI 2023. usvojila Strategiju razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2023-2028. sa Akcionim planom.

Pripremljen je Nacrt zakona o organskoj proizvodnji. Nakon sprovedenih Javnih rasprava u novembru 2023. Predlog zakona se nalazi u proceduri dobijanja relevantnih mišljenja. Utvrđivanje zakona planirano je za II kvartal 2024.

Izmjene i dopune Zakona o šemama kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda („Sl. list CG“, broj 22/17) su u fazi izrade i planirani rok za usvajanje je IV kvartal 2024.

„Monteorganica“ doo je 12. XII 2023. podnijela Akreditacionom tijelu Crne Gore zahtjev za akreditaciju sertifikacionih tijela za proizvode, procese i usluge (za proširenje obima akreditacije za oblast šema kvaliteta).

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV) je u saradnji sa grupacijama proizvođača koji su registrovali proizvode šemama kvaliteta definisalo Akcioni plan koji treba da pomogne proizvođačima da uspješno uspostave mehanizme interne kontrole, kao uslov za prijavu kontrole i sertifikacije kontrolnom tijelu „Monteorganica“ doo. Akcioni plan je definisan za sljedeće proizvode: „Pljevaljski sir“, „Crnogorski pršut“, „Crnogorski goveđi pršut“, „Crnogorska stelja“ i „Kolašinski lisnati sir“, dok se do sredine 2024. planira definisanje akcionih planova i za ostale registrovane proizvode. Ministarstvo će podržati obuku zainteresovanih internih kontrolora za vođenje kontrola unutar udruženja koji su već registrovali oznake porijekla ili geografske oznake.

„Monteorganica“ doo će podnijeti aplikaciju DG AGRI za uključivanje na listu priznatih kontrolnih tijela za organsku proizvodnju, nakon dobijanja izvještaja o usaglašenosti od nacionalnog akreditacionog tijela o usaglašenosti prema regulativi EU 848/2018. Krajnji rok za apliciranje je avgust 2024. iz razloga mogućeg trajanja nacionalne procedure.

U skladu sa zaključcima sa Pododбора i preporukama Peer Review misije iz novembra 2019. nastavljen je rad na finalizaciji specifikacija za zaštitu geografskog porijekla vina. U 2024. zaštićene su dvije oznake porijekla vina: „Piperi“ i „Kuči“. Takođe, u toku su aktivnosti na uspostavljanju elektronskog vinogradarskog registra i izmjeni Zakona o vinu za šta ćemo imati konkretne rezultate u III kvartalu 2024.

U junu 2023. rađen je Atlas medonosnog bilja i katastar pčelinjaka.

Nastavljeno je sa sprovođenjem CMO mjera za pčelastvo, školske šeme i vino. Donijeta je Odluka o sprovođenju školskih šema za školsku 2023/24. te je raspisan Javni poziv za dobavljače voća, povrća, mlijeka i mliječnih proizvoda. U saradnji sa Ministarstvom prosvjete, program je sproveden u 17 osnovnih škola, za učenike nižih razreda.

Kroz Agrobudžet za 2023. nastavljeno je sa sprovođenjem IAKS mjera (direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji, direktna plaćanja za mladog poljoprivrednika, proizvodno vezana plaćanja u biljnoj proizvodnji i podrška organskoj proizvodnji), za šta je Direktorat za plaćanja isplatio 3,8 miliona eura za 5.605 proizvođača.

Tokom 2023. sprovedena je agroekološka pilot mjera. Kroz ovu mjeru evidentirano je 91.757,73 hektara privatnih livada i pašnjaka u LPIS sistemu, što je povećalo gotovo sedam puta površine u LPIS-u u odnosu na površine u ovom sistemu prije sprovođenja ove mjere.

U Registru poljoprivrednih gazdinstava upisano je 20.657 poljoprivrednih gazdinstava.

Nakon završetka idejnog i glavnog projekta, kao i urađene revizije projektne dokumentacije, objavljen je Tender za izgradnju Kuće poljoprivrede Berane (regionalna kancelarija Direktorata za IPARD plaćanja, Savjetodavne službe MPŠV i Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (UBHVFP) u Beranama). Tender je objavljen 17. I 2024. i traje do 28. II 2024. Rok za završetak je II kvartal 2025. Takođe, u toku su završne aktivnosti na reviziji glavnog projekta Kuće poljoprivrede u Pljevljima. Tender za izgradnju ovog objekta se priprema i očekuje se da će biti objavljen u I kvartalu 2024. dok je rok za izgradnju II kvartal 2025. Aktivnosti se finansiraju kroz MIDAS II projekat.

Uprkos prisustvu nestabilnosti na tržištu poljoprivrednih proizvoda i otežane spoljnotrgovinske razmjene, sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju bilo je neometano. I dalje su prisutne neznatne razlike u podacima određenih poljoprivrednih proizvoda, čiji će monitoring biti pojačan u narednom periodu. S tim u vezi, Ministarstvo je izvršilo raspodjelu uvoznih preferencijalnih carinskih kvota za poljoprivredne proizvode za 2024. te su izdate 74 dozvole za uvoz po osnovu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

U 2023. prikupljeni su FADN podaci za 2022. sa 33 poljoprivredna gazdinstva, iz 10 opština, isti su validirani i namjera je da se prikupljanje podataka za 2023. izvrši tokom marta 2024, a očekuje se da će se uzorak povećati za 30%. Sistem će biti u potpunosti funkcionalan nakon Popisa poljoprivrede, koji je planiran krajem 2024.

Realizacija IPA 2021 projekta „EU za podršku poljoprivrednom sektoru u Crnoj Gori“ sa budžetom od 9 miliona eura je u toku. Tvinig projekat, u iznosu od 1.9 miliona eura i trajanjem od 30 mjeseci, u vezi sa zatvaranjem završnih mjerila za pregovaračko poglavlje 11, dodijeljen je konzorcijumu u kom učestvuju Austrija, Francuska, Mađarska i Slovenija, sa ugovorom potpisanim u januaru 2024. Tender za tehničku pomoć UBHVFP je u završnim fazama odabira kandidata. Takođe, tender za projektovanje i nadzor veterinarskih i fitosanitarnih graničnih kontrolnih mjesta za veterinu i Karantinske jedinice za zdravlje bilja je u toku, dok se potpisivanje ugovora očekuje u I kvartalu 2024. Pored toga, tender za tehničku pomoć Direktoratu za ribarstvo je u završnim fazama selekcije kandidata. Konačno,

tenderska dokumentacija za ostale aktivnosti u oblasti poljoprivrede, ruralnog razvoja, šumarstva, bezbjednosti hrane, veterine i fitosanitarnih poslova je u završnoj fazi pripreme i pokretanje ovih tendera se očekuje u tekućoj godini.

Projekat finansiran kroz Fond za evropsku integraciju (EUIF), u vezi sa razvojem tenderske dokumentacije za nabavku IPARD III računovodstvenog softvera, Registara klijenata i Fitosanitarnog informacionog sistema je u toku, dok će finalni rezultati projekta biti isporučeni do trećeg kvartala 2024.

U cilju demonstracije dugoročnog strateškog planiranja, u skladu sa novom Strategijom razvoja poljoprivrede i ruralnih područja (2023-2028), MPŠV ulaže napore u izradu projektnih ideja koje će biti predložene kroz naredne IPA III programske godine, tačnije 2025. Shodno usvojenoj Strategiji razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja za period 2023 – 2028, kao najveći izazovi za koje je potrebna podrška EU ističe se upravljanje poljoprivrednim zemljištem i konsolidacija zemljišnih parcela. U skladu sa završnim mjerilima neophodna će biti podrška za dalje jačanje IAKS sistema u skladu sa zahtjevima nove ZPP, s toga će i ova oblast biti uključena za projektne ideje za naredne godine IPA programiranja. Dodatno, podrška će biti tražena i za jačanje analitičko-statističkih kapaciteta MPŠV, pripremu Strateškog plana za novi programski period i jačanje kapaciteta savjetodavnih službi sa ciljem uspostavljanja efikasnijeg sistema podrške poljoprivrednim proizvođačima.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i FAO - Crna Gora potpisali su Programski okvir (CPF) kojim su definisane prioritetne oblasti za saradnju Crne Gore sa Organizacijom UN za hranu i poljoprivredu (FAO), za period od 2023. do 2027. Potpisivanje Okvirnog programskog dokumenta za Crnu Goru postavlja temelje za realizaciju projekata čiji će rezultati direktno uticati na unapređenje u sektorima poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, ruralnog razvoja i bezbjednosti hrane uz jačanje naših napora u zaštiti životne sredine.

Implementacija IPARD II programa

U 2023. bio je ugovoren jedan projekat po Trećem javnom pozivu Mjera 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“, iznos investicije 143.664,69 eura, iznos podrške 83.111,81 eura, a EU dio je bio 62.333,85 eura. Ugovoreno je ukupno 66 projekata ukupne vrijednosti investicije od 7.003.913,91 eura (sa PDV-om), 5.788.395,96 eura (bez PDV-a), sa mogućim iznosom podrške od 3.824.748,27 eura.

Po Četvrtom javnom pozivu Mjera 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ u 2023. ugovoreno je 11 projekata, iznos investicije 2.030.005,70 eura, iznos podrške 1.329.652,13 eura, dok je EU dio iznosio 997.239,09 eura. Ugovoreno je ukupno 49 projekata ukupne vrijednosti investicije od 6.672.668,73 eura (sa PDV-om), 5.437.602,30 EUR (bez PDV-a), sa mogućim iznosom podrške od 3.653.988,41 eura.

Peti javni poziv za Mjeru 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ objavljen je 15. V 2023. Zahtjevi za dodjelu podrške u okviru ovog Javnog poziva primani su od 15. V do 15. VI 2023. Podnijeto je 414 zahtjeva za podršku. Ukupna vrijednost zahtijevanih investicija je 29.669.271,05 eura (sa PDV-om), odnosno 24.577.146,13 eura (bez PDV-a), a potencijalni iznos podrške je 16.782.676,91 eura. Do 31. XII 2023. odobreno je 67 projekata ukupne vrijednosti investicije od 3.289.521,04 eura (sa PDV-om), 2.718.612,43 eura (bez PDV-a), sa mogućim iznosom podrške od 1.912.598,83 eura. Ostale aplikacije su u fazi ugovaranja i dodatne kontrole.

U 2023. ugovorena su četiri projekta po Četvrtom javnom pozivu Mjera 3 „Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“, iznos investicije je 4.140.742,10 eura, iznos podrške je 2.070.371,06 eura, dok EU dio iznosi 1.552.778,29 eura. Ugovoreno je ukupno 20 projekata ukupne vrijednosti investicije od 15.511.930,54 eura (sa PDV-om), 12.819.849,31 eura (bez PDV-a), sa mogućim iznosom podrške od 6.461.045,76 eura.

Peti Javni poziv za Mjeru 3 „Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“ objavljen je 6. II 2023. Zahtjevi za dodelu podrške po ovom javnom pozivu pristigli su od 6. II do 6. III 2023. U okviru ovog poziva podnijeto je 39 zahtjeva za podršku. Ukupna vrijednost traženih investicija je 16.267.007,23 eura (sa PDV-om), odnosno 13.443.807,63 eura (bez PDV-a), potencijalni iznos podrške je 6.721.903,82 eura. Po Petom javnom pozivu u 2023. ugovoreno je 29 projekata, iznos investicije je 9.767.116,14 eura, iznos podrške 5.041.131,14 eura, dok EU dio 3.780.848,33 eura.

Po Prvom javnom pozivu za Mjeru 7 „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja“, podmjeru 7.1 „Investiciona podrška razvoju ruralnog turizma“ u 2023. ugovoreno je 25 projekata, iznos investicije je 3.301.453,39 eura, iznos podrške 2.148.465,83 eura, dok je EU dio 1.611.349,34 eura.

U okviru Mjere 3 „Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“ trenutno je aktivno 12 projekata ukupne investicione vrednosti 8.512.612,87 eura (bez PDV-a), a ugovorena je podrška u iznosu od 4.294.272,42 eura.

U okviru Mjere 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“, osim po Petom javnom pozivu, aktivno je 29 projekata ukupne investicijske vrijednosti od 4.568.741,33 eura (bez PDV-a), a podrška je data u iznosu od 2.169.179,11 eura.

U okviru Mjere 7 „Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja“, podmjeru 7.1 „Investiciona podrška razvoju ruralnog turizma“, osim po Prvom javnom pozivu, 24 projekta ukupne investicione vrijednosti 3.136.512,12 eura (bez PDV) su aktivni, a podrška je data u iznosu od 2.041.254,00 eura.

Što se tiče plaćanja, kroz Mjeru 3 „Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda“ isplaćeno je 39 projekata sa ukupnim iznosom investicije od 16.098.075,00 eura (bez PDV-a) i podrškom u iznosu od 7.631.382,17 eura.

Kroz Mjeru 1 „Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava“ do sada su isplaćena 73 projekta sa ukupnim iznosom investicije od 5.450.272,32 eura (bez PDV-a), ukupan iznos podrške 3.499.638,40 eura.

Iznos avansne podrške za sve mjere i pozive je 443.697,37 eura.

Dakle, ukupan iznos isplaćene podrške iznosi 11.574.717,90 eura.

IPARD III program

Evropskoj komisiji je 31. III 2023. podniet zahtjev za ponovnu akreditaciju (roll-over) M1, M3 i M7, u cilju sprovođenja istih mjera podrške kroz IPARD III program. Plan je da se u narednom periodu akredituju još tri mjere i to M4 - Agroekološke klimatske mjere i mjere organske proizvodnje; M6 - Investicije u ruralnu javnu infrastrukturu i M9 - Tehnička pomoć, nakon prethodne akreditacije kroz IPARD II program.

Pripremljen je paket akreditacija za M4. Trenutno je u toku procedura eksterne revizije, nakon čega se planira podnošenje zahtjeva Evropskoj komisiji, do kraja I kvartala 2024.

U vezi sa M6, IPARD struktura je otpočela pripremu akreditacionog paketa. Za ovu namjenu angažovana je ekspertska pomoć iz Hrvatske. Takođe, tokom novembra 2023. organizovane su radionice sa predstavnicima lokalnih samouprava, potencijalnim korisnicima, u cilju upoznavanja sa PRAG procedurama i sprovođenjem M6.

Kada je riječ o M5 - Realizacija strategija lokalnog razvoja – LEADER pristup tokom 2023. održane su obuke za lokalne samouprave, civilni sektor i zaposlene u MPŠV, sa ciljem uspješne pripreme za buduće sprovođenje. U cilju rješavanja identifikovanih problema u budućoj primjeni M5, MPŠV je definisao način registracije LAG-ova kroz izmjene i dopune Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju. Predlog izmjena Zakona o poljoprivredi je u proceduri, a utvrđivanje se planira za II kvartal 2024.

Vlada je 29. XII 2023. usvojila izmjene IPARD III programa 2021-2027, verzija 1.1.

U vezi sa predstojećim aktivnostima na implementaciji IPARD III programa MPŠV, početo je sa pripremom info kampanje za mjere M7. Javni poziv za M7 planiran je za drugu polovinu februara 2024.

Predlog uredbe o sprovođenju postupka korišćenja sredstava iz instrumenata pretpristupne pomoći Evropske unije (IPARD III program) je u procesu dobijanja mišljenja i biće usvojena do kraja februara. Uredbom su obuhvaćene tri mjere koja se trenutno sprovode kroz IPARD II program (M1, M3 i M7).

BEZBJEDNOST HRANE, VETERINARSTVO I FITOSANITARNI NADZOR

Realizovane su obaveze definisane Strategijom za transpoziciju i sprovođenje legislative iz poglavlja 12 - Bezbjednost hrane, veterinarina i fitosanitarna politika sa Opštim akcionim planom i Posebnim akcionim planom za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja. Vlade je 14. IX 2023. usvojila Drugu ažuriranu Strategiju. U izvještajnom periodu usvojeno je ukupno 57 podzakonskih akata i to: 21 u oblasti bezbjednosti hrane, 4 u oblasti veterine, kao i 32 podzakonska akata u oblasti fitosanitarne politike.

U oblasti bezbjednosti hrane, u cjelosti je implementiran Program mjera bezbjednosti hrane i hrane za životinje za 2023. („Sl. list CG“, broj 13/23) i u toku je izrada novog Programa za 2024. Nacionalni program za unapređenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla (NPUO) sprovodi se u skladu sa planovima za unapređenje. Plan upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi (sa Akcionim planom), kao i Nacionalni program za unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom sprovode se u skladu sa planiranim aktivnostima. Na osnovu preliminarnih dobijenih rezultata uzetih uzoraka utvrđena je veća usaglašenost u odnosu na rezultate iz prethodnog uzorkovanja.

U veterinarskoj oblasti implementiran je Program obaveznih mjera zaštite zdravlja životinja za 2023. („Sl. list CG“, broj 48/23), a sredstva za dio Programa za nadzor afričke kuge svinja i bolesti kvrgave kože su obezbijeđena od strane EK. U toku je izrada novog Programa za 2024. Finansijska sredstva za nabavku i sprovođenje oralne vakcinacije lisica protiv bjesnila obezbijeđena su kroz IPA podršku za naredne kampanje vakcinacije. Prisustvo virusa afričke kuge svinja, po prvi put u Crnoj Gori, potvrđeno je kod dvije uginule divlje svinje, pronađene na teritoriji opštine Nikšić 12. I 2024. Crna Gora sprovodi sve mjere koje mogu doprinijeti smanjenju rizika od širenja afričke kuge svinja na teritoriji naše zemlje, kao i kampanju za podizanje svijesti.

U okviru fitosanitarne politike implementiran je Program fitosanitarnih mjera za 2023. („Sl. list CG“, broj 32/23) u skladu sa planiranom dinamikom i u toku je izrada novog Programa za 2024. Crna Gora je nastavila sa sprovođenjem Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja u skladu sa Akcionim planom za period 2021-2026. („Sl. list CG“, broj 115/21).

RIBARSTVO

Strategija razvoja sektora ribarstva 2024-2029. sa Akcionim planom za prenošenje, implementaciju i sprovođenje pravne tekovine EU je nakon usaglašavanja sa komentarima EK dobila sva potrebna pozitivna mišljenja nadležnih ministarstava čime su se stekli uslovi za usvajanje, koje se očekuje u toku I kvartala.

U oktobru 2023, Crna Gora je usvojila Nacionani plan upravljanja pridnenim mrežama kočama, mrežama plivaricama i mrežama potegačama, koji je dostupan na sajtu Ministarstva, poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV). Ovaj plan je usklađen sa svim preporukama GFCM-a čija je Crna Gora članica i u potpunosti je usmjeren na očuvanje ribljih stokova i zaštiti morskih ekosistema.

Usvojen je Pravilnik o tehničkim uslovima i mjestima prve prodaje, uslovima i načinu obavljanja prodaje ulovljene ribe i drugih morskih organizama na mjestu prve prodaje („Sl. list CG“, broj 38/ 23).

U januaru 2024, uz pomoć sredstava Svjetske Banke, završena je i usvojena Studija tržišta za proizvode ribarstva i akvakulture koja će poslužiti kao dobra osnova za implementaciju zakona u oblasti tržišta i strukturnih mjera, kao i dodjeli državne pomoći.

Kroz pomenuti projekat MIDAS 2, u martu 2023. raspisan je Drugi javni poziv za dodjelu bespovratnih sredstava podrške za investicije u ribolovne plovne objekte uključujući ribolovnu opremu i elektronske uređaje. Nakon administrativne kontrole pristiglih zahtjeva, u septembru 2023. je potpisano devet ugovora, ukupne vrijednosti 1.640.000 eura i u toku je njihova realizacija.

Nakon uspješno realizovanog prvog poziva za nabavku ribolovnih plovni objekata, sa pratećom opremom tokom 2023. su isplaćena sredstva podrške za 12 novih plovila. Vrijednost investicije je bila 1,6 miliona eura dok je podrška ministarstva kroz MIDAS 2 projekat 1,3 miliona eura. Radi se o plovilima ispod 10m, namijenjenim za obavljanje malog obalnog ribolova.

U avgustu 2023. završen je tender za odabir izvođača, za opremanje mjesta prvog iskrcaja na 10 lokacija, duž naše obale. Uređaji će biti postavljeni do kraja 2024, čime će se uspostaviti kontrola iskrcaja ulova i sledljivost na tržištu proizvodima ribarstva.

Krajem januara 2024. Agencija za zaštitu prirode je donijela Rješenje kojim se daje saglasnost na Elaborat o uticaju na životnu sredinu tokom izgradnje luke na Rtu Đeram. Time su se stekli uslovi za raspisivanje tendera za odabir izvođača za izradu projektne dokumentacije sa dobijanjem potrebne građevinske dozvole. Izgradnja ove ribarske luke biće dio novog petogodišnjeg programskog aranžmana Crne Gore sa Svjetskom Bankom.

Zakonodavni okvir

Imajući u vidu da Predlog zakona o organizovanju tržišta u ribarstvu i akvakulturi i Predlog zakona o strukturnim mjerama i dodjeli državne pomoći u ribarstvu i akvakulturi nisu usvojeni od strane Parlamenta, iako su od strane prethodnih Vlada utvrđivani tri puta, a da se u međuvremenu javila potreba za njihovim ažuriranjem, u skladu sa preporukama EK, ista su planirana u narednom periodu. S tim u vezi u toku je ažuriranje Zakona o organizovanju tržišta u ribarstvu i akvakulturi, na čemu radi angažovani konsultant, i plan je da se ažurirana verzija pošalje na mišljenje EK, krajem februara 2024.

Što se tiče Zakona o strukturnim mjerama i dodjeli državne pomoći čije ažuriranje zahtjeva veće napore, u toku je faza konsultacija o narednim koracima, nakon čega će se pristupiti usklađivanju u ovom dijelu.

Za potrebe izrade novog Zakona o morskom ribarstvu i marikulturi odobrena je TAIEX podrška, u okviru koje je u decembru 2023. održana radionica sa ekspertima iz Hrvatske koji će raditi na ovom Predlogu zakona. Kako su eksperti procijenili da Zakon iziskuje veći obim izmjena planirane su još dvije njihove posjete koje će se realizovati kroz ADRIAMED projekat. U skladu sa planom, Nacrt zakona biće poslat EK na mišljenje u aprilu 2024.

STO

Crna Gora prepoznaje značaj Svjetske trgovinske organizacije (STO) i uključena je u različite STO inicijative. Vlada je 2. II 2024. utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju Protokola o izmjenama i dopunama Sporazuma iz Marakeša o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije – Sporazum o subvencijama u ribarstvu.

EUSAIR

Nastavljene su aktivnosti na implementaciji Evropske strategije za Jadransko – jonski region (EUSAIR), naročito u pogledu implementacije prvog stuba Strategije koji se odnosi na Plavi rast i kojim zajedno koordiniraju Crna Gora i Grčka. U tom smislu, 2023. i početak 2024. je obilježio veliki broj aktivnosti i sastanaka koji su uglavnom imali za cilj reviziju Akcionog plana EUSAIR-a. Izrada Akcionog plana na tematskom nivou je uspješno završena u januaru 2024. i očekuje se odobrenje konačnog predloga revidiranog AP na upravnom Upravnom odboru EUSAIR-a u februaru 2024. te nakon toga upućivanje EK na usvajanje.

Administrativni kapaciteti

U izvještajnom periodu u Direkciji za strukturne mjere, državnu pomoć i EU fondove u oktobru 2023. je zaposlena viša savjetnica na poslovima organizacije tržišta proizvodima ribarstva i akvakulture.

INOVACIJE, LJUDSKI RESURSI, INFORMATIČKO DRUŠTVO, SOCIJALNA POLITIKA

SLOBODA KRETANJA RADNIKA

Pristup tržištu rada

Tokom 2023. izvršena je izmjena godišnje kvote dozvola za privremeni boravak i rad stranaca za 2023. i ona je povećana sa 21.454 na 27.454. Vlada je odredila godišnji broj dozvola za privremeni boravak i rad stranaca na 28.988 za 2024.

EURES (Evropska mreža službi za zapošljavanje)

Realizacija projekta TWINNING MN 29 IPA SO 01 22 „Jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore za sprovođenje aktivnih mjera za zapošljavanje, buduće učešće u Evropskom socijalnom fondu (ESF) i podršku u mobilnosti radne snage", u iznosu od 823.529,41 €, zapoleta je 1.IV 2023. i trajeće 18 mjeseci.

Koordinacija sistema socijalnog osiguranja

Crna Gora primjenjuje 24 bilateralna sporazuma o socijalnom osiguranju, od čega je 16 sa državama članicama Evropske unije. Sporazum između Crne Gore i Republike Albanije o socijalnom osiguranju potpisan je 27. II 2023. i trenutno je u postupku ratifikacije. Pokrenute su inicijative za zaključivanje Sporazuma o socijalnom osiguranju sa Republikom Grčkom, Republikom Maltom, Republikom Portugal, Kraljevinom Španije, Republikom Kipar i sa Republikom Azerbejdžan.

INFORMATIČKO DRUŠTVO

Elektronske komunikacije

Javna rasprava o Nacrtu zakona o elektronskim komunikacijama počela je 25. I 2023, u trajanju od 30 dana, nakon čega će biti upućen EK. Radna grupa je u najvećoj mogućoj mjeri transponovala Direktivu 2018/1972/EU, imajući u vidu aktuelna rješenja Zakonom o državnoj upravi, kao i Zakona o zaradama u javnom sektoru.

EKIP je donio: Plan raspodjele radio-frekvencija iz opsega 880-915/925-960 MHz za GSM i MFCN sisteme („Službeni list Crne Gore“, broj 13/23), Odluku o utvrđivanju novčane vrijednosti boda na osnovu koje se obračunava visina godišnje naknade za korišćenje radio-frekvencija za 2023, broj 0504-127/1 od 12. I 2023, Odluku o utvrđivanju novčane vrijednosti boda na osnovu koje se obračunava visina godišnje naknade za korišćenje brojeva i/ili adresa za 2023. godinu, broj 0402-381/1 od 23. I 2023, Odluku o utvrđivanju visine godišnje naknade za vršenje poslova regulacije i nadzora tržišta elektronskih komunikacija za 2023, broj 0901-3353/1 od 18. V 2023.

U toku je izrada Nacionalnog plana razvoja širokopojasnog pristupa internetu (NPB). Postignut je dogovor o saradnji sa Međunarodnom unijom za telekomunikacije (ITU) u vezi sa izradom Plana. Usvajanje ovog dokumenta očekuje se krajem septembra 2024. Paralelno sa pripremom NPB, Crna Gora je za realizaciju projekta Razvoj infrastrukture za širokopojasni pristup internetu koji se nalazi na Jedinствenoj listu prioriternih infrastrukturnih projekata u Crnoj Gori, dobila drugi grant od WBIF (Western Balkans Investment Framework) u iznosu od 525.000,00 € kao tehničku pomoć. Sprovođenje tehničke pomoći počelo je 29. III 2023, a očekivano trajanje je 18 mjeseci. Projekat predviđa definisanje tipa infrastrukture koju treba izgraditi u područjima u kojima ne postoji komercijalni interesa za investiranje od strane učesnika na tržištu, kao i Studija izvodljivosti i Analiza isplativosti u pojedinim zonama.

Strategija razvoja 5G mobilnih komunikacionih mreža u Crnoj Gori do 2027. donijeta je u avgustu 2023. 5G usluge su trenutno dostupne za preko 80% stanovništva Crne Gore.

Nakon sprovedene aukcije spektra, EKIP je 12. I 2023. donio Odluku o izboru ponuđača u postupku javnog nadmetanja za dodjelu odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 700 MHz, 3,6 GHz i 26 GHz za realizaciju javnih mobilnih elektronskih komunikacionih mreža, a dana 9. II 2023. izdao odobrenja za korišćenje radio-frekvencija iz opsega 700 MHz i 3,6 GHz mobilnim operatorima Crnogorski Telekom, Mtel i One Crna Gora, sa periodom važenja do 9. II 2038. Na osnovu procjene stepena pokrivenosti signalom mobilnih mreža zaključno sa 30. IX 2023. pokrivenost stanovništva 5G signalom (kompozitno sve tri mreže) je iznosila 83,78%, odnosno pokrivenost teritorije je iznosila 16,88%.

Radni sporazum između Tijela evropskih regulatora (BEREC) i EKIP-a potpisan je 9. VI 2023. uz podršku glasova svih 27 članica BEREC-a sa pravom glasa.

Saglasno inicijativi za priključenje Crne Gore radu EU Grupe za politiku radio spektra (RSPG), EKIP je počeo da učestvuje u radu ove grupe od 61. Plenarnog sastanka održanog 14. VI 2023. u Briselu.

U narednoj tabeli je dat prikaz vrijednosti indikatora iz Strategije digitalne transformacije, za čije je praćenje zadužena EKIP (početna vrijednost, vrijednost na kraju 2023. i planirane vrijednosti za 2024. i 2026.).

Procenat pokrivenosti domaćinstava fiksnim BB-om brzinom od 100Mb/s+	76,7%	81,6%	86,4%	79,21%
Procenat pokrivenosti stanovništva mobilnim BB-om brzinom od 10 Mb/s+	97,2%	98%	99%	97,56%
Udio građana koji koriste internet	82,26%	86%	89%	88,4%

U vezi sa dostignutim stepenom razvoja elektronske komunikacione infrastrukture i dostupnosti servisa u sljedećoj tabeli su date vrijednosti indikatora na kraju 2023.

Dostupnost NGA širokopojasnog pristupa	82,02%
Procenat domaćinstava u području dostupnosti NGA (30 Mb/s)	
Penetracija fiksnih širokopojasnih priključaka (domaćinstva)	103,90%
Udio domaćinstava koja koriste najmanje fiksni širokopojasni pristup (2 Mb/s)	
Zastupljenost širokopojasnih priključaka velikih brzina	76,96%
Udio priključaka širokopojasnog pristupa internetu putem fiksne mreže velikih brzina (30 Mb/s) u ukupnom broju fiksnih širokopojasnih priključaka	
Penetracija fiksnih ultrabrzih širokopojasnih priključaka (domaćinstva)	63,11%
Udio domaćinstava koja koriste ultrabrzi fiksni širokopojasni pristup (100 Mb/s)	

Usluge informatičkog društva

U 2023. godini Crna Gora je uputila Predlog zakona o informacionoj bezbjednosti EK na mišljenje i u toku je usaglašavanje Predloga.

Crna Gora je u junu 2023. pristupila programu „Digitalna Evropa“ čime je stekla status pridružene članice. U decembru 2023, održane su dvije dvodnevne radionice. Ministarstvo javne uprave u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, nauke i inovacija aktivno radi na procedurama koje se odnose na predselekciju kandidata iz Crne Gore i obavljanje javnog konkursa za ovu namjenu. Javni konkurs će biti objavljen u toku februara 2024.

Na Portalu eUprave je na kraju 2023. bilo objavljeno 389 usluga, od čega je 87 elektronskih, 255 za pravna lica, 123 za fizička lica i 11 za javnu upravu. Takođe, broj aktivnih korisnika na Portalu eUprave iznosi 109.510. Kada je u pitanju sistem ePraticipacije, na istom je do 1. II 2024. objavljeno ukupno 164 javnih rasprava, obavještenja i poziva.

Za potrebe olakšavanja procesa plaćanja državnih taksi i usluga iz domena organa državne uprave, Ministarstvo javne uprave realizovalo je projekat Nacionalni sistem za elektronsku naplatu i kontrolu naplata administrativnih taksi i naknada (NS NAT). Ovim sistemom omogućeno je građanima da administrativne takse i naknade plaćaju elektronski platnim karticama bez dolaska na šaltere institucija putem web portala <https://eplacanje.gov.me>.

Vlada je 20.VII 2023 usvojila Predlog zakona o zdravstvenoj zaštiti kojim su planirane značajne novine u oblasti digitalizacije zdravstvenog sistema.

Ministarstvo zdravlja je kroz opredijeljena sredstva u iznosu od 1.4 milion eura u okviru tekućeg budžeta za 2023. sprovodilo mjere na digitalizaciji zdravstvenog sistema u saradnji sa UNDP. Tokom 2023, pripremljeni su projektni zadaci za sistem procjena lijekova i medicinskih sredstava, Track and Trace (2), projektni zadatak za uvođenje platforme za telemedicinu i mZdravstvo (3). Otpočete su aktivnosti vezane za Elektronski zdravstveni karton, naprednog sistema izvještavanja u zdravstvu, uvođenja softvera za podršku rada Ministarstva zdravlja. U saradnji sa Ministarstvom javne uprave, krenulo se u uvođenje eUsluga Ministarstva zdravlja. Kroz tekući budžet za 2024, Ministarstvo zdravlja je dobilo dodatna sredstva u iznosu od 1.1 milion eura za istu namjenu.

U Programu ekonomskih reformi 2024-2026. kroz Reformsku mjeru 6: Digitalizacija zdravstvenog sistema u Crnoj Gori predviđena je digitalizacija zdravstvenog sistema kroz jačanje digitalnog zdravlja, što podrazumijeva nastavak aktivnosti na unapređenju i nadogradnji postojećih i uvođenje novih zdravstvenih servisa upotrebom IKT.

Nabavljena je i instalirana nova oprema u Data centru (primarna lokacija), kao i za Disaster Recovery sajt u Bijelom Polju (sekundarna lokacija u slučaju katastrofalnih nepogoda poput zemljotresa).

Kreirani su novi i nadograđeni su postojeći moduli u Informacionom sistemu crnogorskog obrazovanja (MEIS). Moduli su vezani za administriranje sistema, detaljniju evidenciju školske infrastrukture i evidentiranje računarske opreme.

Sve elektronske usluge za upis nalaze se na stranici www.upisi.edu.me, kao i na portalu elektronske uprave www.euprava.me. Za realizaciju elektronskih usluga korišćen je Jedinstveni sistem za elektronsku razmjenu podataka koji je u nadležnosti Ministarstva javne uprave. Realizovane su obuke za sve upisne komisije i izrađena su odgovarajuća uputstva.

Od 2023. dostupne su i dvije nove elektronske usluge za podnošenje zahtjeva za studentske kredite i učeničke i studentske stipendije. Kao i kod dosadašnjih elektronskih usluga upisa u državne predškolske ustanove, državne osnovne i srednje škole, osnovne muzičke škole, u prvu godinu osnovnih studija Univerziteta

Crne Gore, privatne predškolske ustanove i u učeničke/studentске domove, dvije nove elektronske usluge se ostvaruje samo uz pomoć jedinstvenog matičnog broja, a svi ostali podaci se preuzimaju iz registara. U 2023. godini podnijeto je 32394 elektronskih zahtjeva.

Trend upisa elektronskim putem za 2022. i 2023 prikazan je u sljedećoj tabeli:

Godina	Predškolske ustanove	Osnovne škole	Srednje škole	Osnovne muzičke škole	Fakulteti UCG	Učenički i studentski domovi
2022	75,5%	55,2%	65,8%	56,9%	85,3%	84,7%
2023	76,2%	64,3%	65,4%	45,1%	86,14%	83,02%.

U 2023. uspostavljena je i elektronska razmjena podataka sa Institutom za javno zdravlje Crne Gore. Na ovaj način se putem veb servisa od Instituta za javno zdravlje preuzimaju podaci o ispravnosti vode i hrane u obrazovno-vaspitnim ustanovama.

Na osnovu ugovora potpisanog u novembru 2023. obezbijedena je računarska oprema, čime će biti pokriveno oko 50% potreba ustanova. U okviru ovog opremanja biće opremljene i biblioteke laptop-ovima koji su prvenstveno namijenjeni djeci koja nemaju računare kod kuće.

Instalirana je lokalna računarska mreža u dijelu predškolskih ustanova, muzičkih škola i svim resursnim centrima.

Kompanija Telekom Crna Gora donirala je modeme za mobilni internet za 45 područnih ustanova osnovnih škola koje do sad nisu bile pokriveno internet signalom.

Tokom 2023. konstantno je rađeno na obogaćivanju sadržaja „Digionice“, online platforme za samostalno učenje. Akcenat je stavljen na izradu i sistematizaciju digitalnog sadržaja koji će biti postavljen na platformi, kao i na edukaciji nastavnog osoblja o korišćenju ove platforme. U 2023. edukovano je oko 1.000 nastavnika, a na platformi za samostalno online učenje nalazi se 1.116 kurseva, 12.231 lekcija i 562 kvizova, u 58 kategorija. Ukupan broj korisnika platforme (nastavnika, djece i roditelja) je 32.294.

Uspostavljen je portal cirt.gov.me s ciljem podizanja svijesti o sajber bezbjednosti kroz aktivno informisanje zaposlenih u javnoj upravi, ali i šire javnosti o aktuelnim bezbjednosnim trendovima i protokolima, kao i obukama i programima edukacije.

Analiza incidenata u sajber prostoru Crne Gore u 2023. pokazala je porast broja prijavljenih incidenata u odnosu na prethodne godine. CIRT-u je prijavljen ukupno 751 incident od kojih se najveći broj odnosio na malver (466). Zabilježen je veliki broj prevara na internetu poput finansijskih prevara i phishing napada (117), zloupotreba profila na društvenim mrežama (84). Primjetan je i značajan porast broja napada na informacione sisteme državnih organa i pravnih lica (42), neprikladan sadržaj na internetu (8) i ostali incidenti (34).

U cilju podizanja svijesti o sajber bezbjednosti, CIRT kontinuirano sprovodi edukativne aktivnosti i obuke. Socijalni inženjering je prepoznata kao najveća sajber prijetnja prethodne godine, pa su u skladu sa ENISA planom, sprovedene proaktivne aktivnosti za podizanje svijesti o ovoj temi kroz kanale na društvenim mrežama, naročito u toku Međunarodnog mjeseca informacione bezbjednosti.

Na marginama Samita lidera Berlinskog procesa, potpisan je Ugovor o osnivanju Centra za sajber kapacitete Zapadnog Balkana (WB3C), sa sjedištem u Podgorici, čime su se stekli i formalno-pravni uslovi za osnivanje Centra kao međunarodne organizacije.

Audio-vizuelna politika

U toku je usaglašavanje Predloga Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama, Zakona o medijima i Zakona o javnom medijskom servisu Crne Gore sa ostalim resorima u Vladi. U novom Zakonu o audio vizuelnim medijskim uslugama vrši se potpuno usaglašavanje sa Direktivom (EU) 2018/1808 EP i ES od 14. novembra 2018. o izmjenama i dopunama Direktive 2010/13/EU o koordinaciji određenih zakonskih odredbi, regulaciji ili upravnim radnjama u državama članicama koje se tiču pružanja audio-vizuelnih medijskih usluga, kao i dalje jačanje i profesionalnosti Savjeta i rukovodstva AEM-a. Usvajanje ovih zakona u Skupštini previđeno je za kraj aprila 2024.

SOCIJALNA POLITIKA I ZAPOŠLJAVANJE

Radno pravo

Radna grupa za izradu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o radu je formirana 4. XII 2023. u cilju usaglašavanja sa Direktivom EU 2019/1158 o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i staratelja i Direktivom EU 2019/1152 o transparentnosti i predvidivim radnim uslovima, kao i definisanja odredbi kojima bi se uredio rad na daljinu shodno Evropskom okvirnom sporazumu o radu na daljinu.

Socijalni dijalog

U periodu od 21. I 2023. do 1. I 2024, Socijalni savjet je održao četiri sjednice, dok je Predsjedništvo Socijalnog savjeta održalo devet sjednica.

Savjet je Vladi uputio Preporuku izmjene i dopune Zakona o unutrašnjoj trgovini sa ciljem da se stvore uslovi za rad trgovinskih objekata nedeljom, tokom zimske i ljetnje turističke sezone. Takođe, upućena je i Preporuka za izmjene i dopune Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju sa ciljem izjednačavanja navršениh godina života za žene i muškarce kojima se stiče pravo na starosnu penziju. Baveći se brojem godišnjih dozvola za privremeni boravak i rad stranaca za 2024, Savjet je dao saglasnost i preporučio sprovođenje analize uzroka neusklađenosti ponude i tražnje na crnogorskom tržištu rada.

U novembru 2023, Vlada je imenovala svoje nove predstavnike u Savjetu. Shodno principu rotacije, predsjedavanje Savjetom u 2024. preuzeo je predstavnik Unije poslodavaca Crne Gore. Posredstvom socijalnog dijaloga, došlo je do usvajanja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranjukroz preporuke Vladi da usvoji izmjene pomenutog zakona, kao i godišnje kvote dozvola za privremeni boravak i rad stranaca za 2024.

Zaštita i zdravlje na radu

U Inspekciji zaštite i zdravlja na radu je sistematizovano 15 radnih mjesta, a trenutno radi ukupno 11 inspektora. U periodu od 25. I 2023. do 1. II 2024, Inspekcija zaštite i zdravlja na radu je sprovedla ukupno 2.637 inspeksijskih nadzora, tokom kojih je utvrdila ukupno 4.648 nepravilnosti.

Politika zapošljavanja

Trenutno je u završnoj fazi izrada Akcionog plana zapošljavanje za 2024, sa Izvještajem o realizaciji Akcionog plana za 2023. čije je usvajanje planirano za I kvartal 2024.

Nastavljene su aktivnosti na uvođenju programa „Garancija za mlade“ u Crnoj Gori. Radna grupa kontinuirano radi na unapređenju teksta Nacrta plana implementacije, kao i na usaglašavanju sa komentarima EK dostavljenih u novembru 2023. Usljed kadrovskih i organizacionih promjena u institucijama, tokom januara 2024. izvršene su i izmjene u sastavu Radnih grupa na Visokom nivou i Radne grupe na operativnom nivou i izabran je novi Nacionalni koordinator programa „Garancija za mlade“ u Crnoj Gori.

Nastavljene su aktivnosti na reformi Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG), u toku su procesi Digitalizacije Zavoda i uspostavljanja programa Interoperabilnosti, kako bi ZZZCG uspostavio interoperabilnost sa neophodnim bazama podataka u sistemu i omogućio adekvatno praćenje nezaposlenih lica, digitalizovao svoje usluge, i omogućio nesmetanu realizaciju tekućih i planiranih programa i usluga. Implementacija projekta za izgradnju novog informacionog sistema za potrebe ZZZCG (Nadogradnja IT infrastrukture i novi informacioni sistem za ZZZCG Pub. ref. NEAR/TGD/2022/EA-OP/0237), započeta je 11. IX 2023.

SOCIEUX+

Misija SOCIEUX+ u Crnoj Gori organizovana je u periodu od 22. do 25. XI 2022. u Podgorici. Ukupno 6 predloga za prijavu poslato je SOCIEUX+ timu na razmatranje. Do kraja IV kvartala 2023. završena je implementacija četiri aplikacije, dok su aktivnosti za tri aplikacije još u toku.

Socijalna inkluzija (i zaštita-PIO)

Informacioni system e-Social trenutno obrađuje preko 240.000 mjesečnih materijalnih davanja, a odgovoran je za raspodjelu cjelokupnog iznosa za socijalna davanja u iznosu od preko 200 miliona eura u 2023.

Pružiocima usluga socijalne i dječje zaštite izdate su 22 licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite. U Crnoj Gori trenutno ima 20 dnevnih boravaka za odrasla i stara lica i odrasla i stara lica sa invaliditetom sa 197 korisnika.

U cilju zaštite djece i mladih sa smetnjama i teškoćama u razvoju, uspostavljeno je 20 dnevnih boravaka za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju i mlade sa ukupno 353 korisnika.

U saradnji sa UNICEF-om sprovodi se projekat za jačanje sistema zaštite za prevenciju i zaštitu djece od svih oblika nasilja i eksploatacije, koji finansira EU. U sklopu projekta, izrađen je prvi nacrt Strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja za period 2024-2028, a njeno usvajanje je planirano u IV kvartalu 2024.

Skupština je 29. XII 2023. usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju. Ovim zakonom je propisana jedinstvena starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju od 65 godina života i 15 godina staža osiguranja, te novi uslov za sticanje prava na starosnu penziju od 40 godina staža osiguranja ostvarenog u efektivnom trajanju bez obzira na godine života. Dalje, promijenjen je način usklađivanja penzija i vrijednosti penzije za jedan lični bod na način da se usklađivanje vrši na osnovu statističkih podataka, sa kretanjem potrošačkih cijena i prosječnih zarada zaposlenih na teritoriji Crne Gore u prethodna četiri mjeseca u odnosu na četiri mjeseca koja im prethode. Konačno, nominalni iznos najniže penzije povećan je na 450,00 EUR.

Penzije i druga prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore počev od 1. V 2023. usklađene su za 5,4% kao i za dodatnih 2,95% (vanredno usklađivanje) dok su od 1. IX 2023. usklađene za 2,45% kao i za dodatnih 2,55% (vanredno usklađivanje).

Prosječna penzija u Crnoj Gori iznosi 424,82 EUR, dok visina najniže penzije iznosi 296,35 EUR (isplata za decembar).

Ukupna sredstva potrebna za isplatu prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja za decembar 2023. iznosila su 50,10 miliona eura i isplaćena su iz izvornih prihoda koji su iznosili 106,82% (doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje).

Ukupan broj prava koje isplaćuje Fond penzijskog i invalidskog osiguranja, prema isplatnim podacima za mjesec decembar 2023, iznosi 125.817.

U 2023. učešće ukupnih prihoda od doprinosa u strukturi finansiranja Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore iznosilo je 93,5 % dok je učešće transfera iz budžeta bilo 6,5% što je smanjenje u odnosu na isti period u 2022. kada su izvorni prihodi iznosili 82,44% dok su opšti prihodi iz budžeta iznosili 17,56%

Evropski i socijalni fond

Kada je reč o programima u okviru IPA II, 31. XII 2022. okončan je Višegodišnji operativni program zapošljavanja, obrazovanja i socijalne politike 2015-2017 (u daljem tekstu SOPEES). Potpisano je svih 25 planiranih ugovora u ukupnom iznosu od 15.404.913,50 eura, što je 85,58% od ukupne vrijednosti Programa - 18.000.000,00 eura.

U okviru Godišnjeg akcionog dokumenta IPA 2020 „Podrška pametnom i inkluzivnom rastu – zapošljavanje i socijalna inkluzija“, ukupne vrijednosti 7,7 miliona eura, ugovorene su četiri tenderske procedure koje su u fazi implementacije: jedan ugovor o uslugama (pod direktnim menadžment), jedan twining ugovor, dva ugovora o nabavci za ZZZCG u okviru iste akcije, jedna grant šema po kojoj su potpisana 24 ugovora o grantu. Ukupna vrijednost ugovorenih projekata je 5.345.340,40 miliona eura, a svi su ugovoreni do 28. VIII 2023.

Antidiskriminacija i jednake mogućnosti, Rodna ravnopravnost, LGBTI osobe, Manjinski narodi, Osobe sa invaliditetom, Romi i Egipćani *(za više informacija pogledati dio za pregovaračko poglavlje 23)*

Crna Gora je 29. XII 2023. uputila Predlog zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije EK na mišljenje.

Vlada je 20. VII 2023. usvojila Izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti 2021 – 2025. za 2022, i donijela novi dvogodišnji Akcioni plan za period 2023 – 2024, a u maju 2023. Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za unapređenje života LGBT osoba za 2022. i Akcioni plan za sprovođenje Strategije za Unapređenje života LGBT osoba za 2022.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo zdravlja i Zavod za zapošljavanje 29. I 2024. potpisali su Memorandum o saradnji u oblasti socijalne inkluzije Roma/kinja i Egipćana/ki u Crnoj Gori u cilju lakšeg pristupa zapošljavanju, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti te populacije. Zakonom o budžetu za 2024. odobrena su sredstava za angažovanje 21-og saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zdravstvene zaštite, socijalne zaštite i zapošljavanja. U 2023. nastavljeno je finansiranje projekata nevladinih organizacija u oblasti zaštite i promocije ljudskih i manjinskih prava i opredijeljeno je 451.597,48 eura za 20 projekata/programa koji se bave zaštitom od diskriminacije osoba sa invaliditetom.

NAUKA I ISTRAŽIVANJE

Usvojen je novi Pravilnik o uslovima za odobravanje i načinu korišćenja sredstava iz državnog budžeta za nacionalne naučnoistraživačke projekte („Službeni list CG“, br. 042/23 od 19. IV 2023) i Pravilnik o izmjeni Pravilnika o uslovima za odobravanje i načinu korišćenja sredstava iz državnog budžeta za nacionalne naučnoistraživačke projekte ("Službeni list Crne Gore", br. 048/23 od 8. V 2023). Započet je rad na novom Zakonu o naučnoistraživačkoj djelatnosti.

Vlada je 20. I 2023. usvojila Završni izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije naučnoistraživačke djelatnosti (2017-2021), a 30. III 2023. Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Operativnog programa za implementaciju Strategije pametne specijalizacije 2021-2024. za period 2021-2022.

Kada je u pitanju pametna specijalizacija, u predmetnom izvještaju je konstatovano da su ukupno utrošena sredstva za period 2021-2022 iznosila 46.478.500,18 eura, dominantno iz nacionalnog budžeta Crne Gore 65%, zatim EU programa 26%, dok je ostatak bio iz drugih izvora.

Vlada je 6. VII 2023. usvojila Program za inovacije 2023-2027.

U cilju održavanja kontinuiteta sprovođenja Strategije pametne specijalizacije, Vlada je 3. VIII 2023. usvojila Akcioni plan za sprovođenje Operativnog programa za implementaciju Strategije pametne specijalizacije (2021-2024) za 2023-2024. i međuresorni Program za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji. Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju usvojio je, 27. XII 2023, Smjernice za komunikaciju Strategije pametne specijalizacije u Crnoj Gori. U periodu avgust-oktobar 2023. sprovedena je interim eksterna evaluacija Strategije pametne specijalizacije za period 2019-2022³⁹. U skladu sa zaključcima Savjeta, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija i Ministarstvo zdravlja pripremili su Nacrt programa za podršku razvoja i inovacijama u S3 prioritetnoj oblasti „Održivi i zdravstveni turizam“ u ukupnoj vrijednosti od 500.000,00 €, čije se usvajanje očekuje do kraja I kvartala 2024. Program će sprovođiti Fond za inovacije Crne Gore.

U januaru 2024. formirane su Radna grupa za izradu Strategije naučnoistraživačke djelatnosti 2024-2028 i Radna grupa za izradu Mape puta za istraživačku infrastrukturu Crne Gore 2024-2028.

Na kraju 2023, konstatovano je da je Crna Gora ispunila kriterijume iz uslovnog pozitivnog mišljenja za Strategiju pametne specijalizacije i da je spremna za finalnu procjenu EK, o čemu je predsjednik Vlade Crne Gore obavijestio Evropskog komesara za susjedsku politiku i pregovore o proširenju tokom zvanične posjete Briselu u decembru 2023. i tom prilikom mu uručio pismo obavještenja kojim se potvrđuje ispunjenost gorenavedenog.

Implementacioni okvir za inovacije i pametnu specijalizaciju, koji je uspostavljen u skladu sa smjernicama Udruženog istraživačkog centra Evropske komisije (DG JRC), potpuno je operativan i obezbijeđen je kontinuitet u njegovom funkcionisanju.

Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju održao je tokom 2023. četiri sjednice, tri u starom sastavu i jednu, konstitutivnu sjednicu novog sastava, krajem decembra 2023. na kojoj su usvojeni izvještaji radnih tijela Savjeta i definisane aktivnosti na pripremu Plana rada za 2024.

Međuinstitucionalna S3 grupa je tokom 2023, zajedno sa *Inovacionim radnim grupama za četiri prioritetne oblasti pametne specijalizacije*, aktivno radila na konsultacijama u okviru procesa preduzetničkog otkrivanja.

³⁹ Izrada Smjernica i interim eksterna evaluacija Strategije realizovane su u saradnji sa UNDP-ijem u okviru druge faze projekta „Norveška za Vas“, koji je podržan od strane Kraljevine Norveške.

Vlada je 26. V 2023. usvojila Izvještaj o radu *Naučno-tehnološkog parka Crne Gore (NTP CG) d.o.o.* za 2022. i Plan aktivnosti za 2023. NTP CG bio je korisnik – druge faze projekta „Norveška za Vas“, koji je sprovodio UNDP, u okviru koga je razvijena kompletna dokumentacija neophodna za razvoj NTP CG i njegovih usluga, kao i dokumentacija neophodna za uspostavljanje Kancelarije za tehnološki transfer. Tokom 2023, NTP je učestvovao u realizaciji 2 međunarodna donatorska projekta iz programa HORIZON 2020 i HORIZON Europe (POLICY ANSWERS), dok je kroz program Interreg Danube, kao član konzorcijuma od strane EU dobio odobrenje za realizaciju 2 nova projekta, a partner je predakceleracijskom programu „BoostMeUp“. NTP CG podržan je u iznosu od 300.000,00 €, dok je Zakonom o budžetu za 2024. podrška iz budžeta uvećana 100% i iznosi 600.000,00 €. Radovi na objektu NTP CG su u finalnoj fazi i očekuje se završetak radova do ljeta 2024.

Vlada je 1. VI 2023. usvojila Izvještaj o poslovanju *Inovaciono-preduzetničkog centra „Tehnopolis“ Nikšić (Tehnopolis) d.o.o.* i Program rada za 2023. Jedna od najznačajnijih aktivnosti Tehnopolisa u je proširenje infrastrukturnih kapaciteta. Naime, izvođenje radova na rekonstrukciji dijela postojećeg objekta za potrebe izgradnje „Doma digitalne revolucije“ u Nikšiću započeto je 11. IX 2023. Odlukom Skupštine Opštine Nikšić, za potrebe smještanja novonabavljene opreme i proširivanja infrastukturnih kapaciteta dat je na korišćenje prostor u objektu Instituta za crnu metalurgiju, bez naknade, na period od jedne godine uz mogućnost produženja vremena korišćenja do pet godina. Podršku Biznis inkubatora u 2023. dobio je 21 stanar. Ukupno je 157 mentorskih sesija održano u okviru programa podrške za startape, u vidu individualnih sesija, i preko 20 grupnih sesija/radionica sa više timova u okviru više programa. Pored navedenog, u Biznis inkubatoru je unaprijeđen sistem apliciranja, podrške, monitoringa i evaluacije ali i izlaska na tržište. Tehnopolis je koordinator trećeg predakceleracijskog programa podrške razvoju startup kompanija „BoostMeUp“. Zakonom o budžetu 2023. rad Tehnopolis podržan je u iznosu od 474,604.53 €, dok je Zakonom o budžetu 2024. podrška povećana na 800.000,00 €.

Vlada je 26. IV 2023. usvojila Izvještaj o radu *Fonda za inovacije Crne Gore* za 2022. i Plan aktivnosti za 2023. Tokom 2023. Fond za inovacije Crne Gore postao je potpuno operativan, a bio je korisnik dva donorska projekta⁴⁰ putem kojih je ojačao ljudske i institucionalne kapacitete. U 2023, Fond je realizovao 8 programskih linija podrške razvoju inovacija. Zakonom o budžetu za 2023. obezbijedena su sredstva u iznosu 2,4 miliona € za rad i programsku podršku Fonda, dok su za iste namjene Zakonom o budžetu za 2024. izdvojena sredstva u iznosu od 3.75 miliona €. U januaru 2024. stekli su se uslovi za pristup sredstvima u iznosu od 1,5 miliona €, obezbijedenih iz IPA III sredstava, za potrebe realizacije druge faze ovog Programa za podsticanje inovacija u službi energetske efikasnosti u industriji.

Vlada je 25. I 2024. usvojila novi sastav Savjeta za naučnoistraživačku djelatnost.

Na Listi licenciranih naučnoistraživačkih ustanova nalazi se 49 ustanova, dok je u Registru inovacione djelatnosti registrovano 168 subjekata inovacione djelatnosti.

Podrška razvoju istraživanja, nauke i inovacija

U dijelu podrške razvoju nauke i istraživanja, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija⁴¹, realizovalo je u 2023:

⁴⁰ Projekat finansiran od strane Kraljevine Norveške (druga faza projekta „Norveška za vas“), koji je sprovodio UNDP i EU projekat IPA 2020 “Podrška implementaciji Strategije pametne specijalizacije” TASIS3.

⁴¹ Nekadašnje Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja

- Konkurs za sufinansiranje nacionalnih naučnoistraživačkih projekata, sa ukupnim iznosom sredstava od 2.300.000,00 €, objavljen je 11. V 2023. Na Konkurs se prijavilo 97 ustanova, za finansiranje je prihvaćeno 23 nacionalna naučnoistraživačka projekta, u ukupnom iznosu od 2,156,274.53 €, dok su sa 1 ustanovom – nosiocem naučnoistraživačkog projekta, pregovori u toku.
- Konkurs za sufinansiranje naučnoistraživačke djelatnosti u 2023. u ukupnom iznosu od 500.000,00 €, koji je objavljen 26. VI 2023. Predmetnim konkursom podržavalo se 11 programskih linija: Po osnovu Konkursa prihvaćeno je finansiranje 160 prijava u iznosu od 303,332.50 €.
- Konkurs za sufinansiranje troškova realizovanog doktorskog usavršavanja, objavljenog 23. VI 2023. u ukupnom iznosu 50.000,00 €. Vlada je sufinansirala troškove realizovanog doktorskog usavršavanja, odn. završenih doktorskih studija, za 22 doktora nauka u iznosu od 42.000,00 €.
- U 2023. nastavljena je realizacija Programa centara izvrsnosti, pa je „Centar izvrsnosti za digitalizaciju procjene rizika u oblasti bezbjednosti hrane i preciznu sertifikaciju autentičnosti prehrambenih proizvoda – FoodHub“ ostvario nastavak podrške u iznosu od 247.405,80 € za treću istraživačku godinu.

Fond za inovacije Crne Gore preuzeo je od 2023. implementaciju svih programskih linija koje podstiču razvoj inovacija u različitim fazama, dok je resorno Ministarstvo nastavilo da dominantno podržava učešće u EU i međunarodnim programima za inovacije (EUREKA, Stub III programa Horizont Evropa – Inovativna Evropa), kao i strateške pozive.

Fond je objavio osam programskih linija u 2023, i to:

- Program za provjeru inovativnog koncepta u iznosu od 400.000,00 €;
- Program predakceleracije u iznosu od 100.000,00 €;
- Edukativne programe u oblastima pametne specijalizacije u iznosu od 80.000,00 €;
- Program za podsticanje inovacione kulture u iznosu od 50.000,00 €;
- Program vaučera za patentnu zaštitu i razvoj pronalaska u iznosu od 20.000,00 €;
- Program za jačanje inovativnosti novoosnovanih ili postojećih MMSP u iznosu od 1.000.000,00 €; i
- Program za podršku ranoj fazi razvoja startapova 350.000,00 €.

U 2023, Fond je po osnovu gorenavedenih programskih linija odobrio za sufinansiranje 68 projekata u iznosu od oko 2 miliona €, čime je inovaciona zajednica u potpunosti apsorbirala raspoloživa sredstva Fonda za 2023. Fond za inovacije Crne Gore implementira i osmu programsku liniju – međuresorni Program za podsticanje inovacija u službi energetske efikasnosti u industriji u iznosu od 1.000.000,00 € za prvu fazu implementacije.

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija⁴² je u toku 2023. realizovalo dva programa za podršku učešću crnogorskih korisnika u međunarodnim programima:

- Javni konkurs za sufinansiranje učešća u EUREKA projektima u ukupnom iznosu od 150.000,00 €. Tokom 2023. podržan je jedan dvogodišnji EUREKA projekat, podniet u okviru posebnog poziva za Dunavski region iz 2022, u iznosu od 15.000,00 € za prvu istraživačku godinu, i njegov početak je planiran za 1. III 2024.

⁴²Nekadašnje Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja

- Podrška učešću u EU Okvirnom programu za istraživanja i inovacije Horizont Evropa – Stub III Inovativna Evropa u ukupnom iznosu 50.000,00 €. Iznos podrške po pojedinačnoj prijavi razlikuje se zavisno od vrste poziva i može biti od 5.000,00 € do 20.000,00 €. U toku 2023. jedna projektna prijava odobrena je za finansiranje.

Promocija nauke i inovacija u društvu

Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja⁴³ je, uz podršku brojnih partnera, organizovalo jedanaesti po redu Festival „Dani nauke i inovacija 2023“. Programski sadržaji festivala realizovani su u čak 15 gradova Crne Gore - Podgorici, Cetinju, Nikšiću, Pljevljima, Plužinama, Žabljaku, Plavu, Bijelom Polju, Kotoru, Baru, Budvi, Tivtu, Petrovcu, Ulcinju i Danilovgradu. U okviru festivala „Dani nauke i inovacija 2023“, 5. VII 2023. objavljeni su: Konkurs za sufinansiranje projekata promocije nauke u ukupnom iznosu sredstava od 50.000,00 €, koja su ugovorena u ukupnom iznosu za 24 projekta i Konkurs za podršku inovativnim programima u iznosu od 50.000,00 €, od čega je ugovoreno 49.489,20 € za 13 projekata.

U okviru Javnog poziva za dodjelu godišnjih nagrada za naučna dostignuća u 2023, objavljenog 13. X 2023, dodijeljene su nagrade za najuspješniju naučnicu i za najuspješnijeg mladog naučnika do 30 godina života.

Međunarodna saradnja i EU programi za nauku i inovacije

EU Okvirni program za istraživanja i inovacije Horizont Evropa

Crna Gora je za 2023. uplatila kontribuciju za učešće u programu Horizont Evropa u ukupnom iznosu od 2.043.346,63 €.

Drugi sastanak Zajedničkog odbora EU-Crna Gora za Horizont Evropa održan je u Briselu 29. VI 2024.

Tokom septembra 2023. inovirana je mreža nacionalnih kontakt osoba za oblasti koje obuhvata Horizont Evropa, o čemu je informisan Generalni direktorat Evropske komisije za istraživanje i inovacije posredstvom Ministarstva vanjskih poslova.

Naučno-tehnološki park Crne Gore je u okviru projekta POLICY ANSWERS, finansiranog sredstvima Horizont Evropa programa, organizovao 2 ciklusa obuke za pripremu aplikacija za projekte Horizont Evropa i 2 ciklusa obuke za implementaciju Horizont Evropa projekata, namijenjene predstavnicima naučno-istraživačkih institucija, univerziteta i kompanija.

Prvi put otkako Crna Gora učestvuje u programima Unije za istraživanje i inovacije ostvarujemo uspjeh u Widening segmentu, kroz koordinaciju dva twining projekta.

Program “Kolaborativni grantovi za inovacije” je u januaru 2023. sertifikovan od strane Evropskog savjeta za inovacije za implementaciju Plug-In šeme u okviru EIC programa Accelerator.

EU program “Digitalna Evropa“ - Poziv “Evropski habovi za digitalne inovacije” (EDIH)

⁴³ Sada Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija

Vlada je 16. XI 2023. usvojila Informaciju o pripremnim aktivnostima Crne Gore za Poziv "Evropski habovi za digitalne inovacije" u okviru EU programa "Digitalna Evropa". Na osnovu donijetih zaključaka Vlade, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija i Ministarstvo javne uprave formirali su međuresorni radni tim i pripremili tekst Javnog konkursa za preSelekciju kandidata iz Crne Gore, te 26. I 2024. održali Info-dan kojim o pozivu.

Prepristupni fondovi (IPA)

U toku je realizacija 8 ugovorenih projekata u ukupnom iznosu od 1.006.349,07 €, od čega je ukupna vrijednost dodijeljenih bespovratnih sredstava 882.243,69 €, u okviru grant šeme „Naučni potencijal u službi inovacija“. Grant šema ima za cilj unapređenje saradnje akademskog i biznis sektora u skladu sa strateškim prioritetima Strategije pametne specijalizacije Crne Gore (2019-2024).

Kada je u pitanju IPA 2020 grant šema "Podrška implementaciji Strategije pametne specijalizacije (S3) kroz projekte", u avgustu 2023. ugovoreno je 8 projekata. Ukupna vrijednost ugovorenih projekata je 908.049,79 €, odnosno iznos EU granta je 815.964,50 €, a ostatak čini sufinansiranje korisnika.

U novembru 2023. finalizovan je IPA 2020 projekat tehničke podrške „Podrška implementaciji Strategije pametne specijalizacije“ (TASIS3), u okviru koga je realizovano jačanje kapaciteta Fonda za inovacije Crne Gore i pružena podrška Direkciji za pametnu specijalizaciju u okviru resornog ministarstva, kao i različitim djelovima Okvira za implementaciju inovacija i S3.

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija⁴⁴, predalo je u okviru IPA III EU Refomskog instrumenta (EU Reform Facility) dva koncepta, od kojih se jedan odnosi na jačanje sistema upravljanja inovacijama u Crnoj Gori, a drugi na jačanje programske podrške razvoju koncepta pametne specijalizacije.

Takođe, Ministarstvo je u okviru aktivnosti programiranja za IPA 2024 Akcioni dokument, Prozora „Konkurentnost i inkluzivni rast“, Tematski prioritet 2 Razvoj privatnog sektora, trgovine, istraživanja i inovacija, planiralo grant šemu koja se odnosi na unapređenje vještina mladih istraživača u kontekstu digitalne i zelene tranzicije.

Bilateralna saradnja

Saradnja sa Republikom Italijom započeta je 1. I 2023. i obuhvata realizaciju pet bilateralnih projekata naučne i tehnološke saradnje (projekti od „velike važnosti“). Saradnja sa Republikom Slovenijom započeta je 1. I 2023. i obuhvata realizaciju 30 novih bilateralnih projekata naučne i tehnološke saradnje. U okviru saradnje sa Republikom Austrijom, 15. IX 2023. raspisan je novi Konkurs za sufinansiranje naučne i tehnološke saradnje između Crne Gore i Austrije sa rokom za dostavljanje prijava do 10. XI 2023. Evaluacija projekata je u toku.

Multilateralna saradnja

Po osnovu Poziva za podnošenje zajedničkih predloga projekata multilateralne naučne i tehnološke saradnje u Dunavskom regionu 2023-2025, dva projekta u kojima učestvuju crnogorski partneri su odobrena za finansiranje. Realizacija projekata je započeta 1. VII 2023.

Saradnja sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju (IAEA)

⁴⁴ Nekadašnje Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja

U okviru ciklusa tehničke pomoći 2022-2023. realizuju se dva nacionalna projekta i to: jačanje kapaciteta za dijagnostiku i tretman pacijenata sa malignim bolestima, nosilac KCCG, budžet: 176.820,00 €; i Jačanje kapaciteta nacionalne veterinarske laboratorije za detekciju opasnih zaraznih bolesti, nosilac Specijalistička veterinarska laboratorija, budžet: 216.461,00 €.

U novembru 2023, na sjednici Borda Guvernera, Međunarodna agencija za atomsku energiju je, u okviru ukupnog Programa tehničke saradnje za naredni dvogodišnji ciklus (2024-2025), odobrila Crnoj Gori nacionalni projekat MNE6008 „Izgradnja kapaciteta za dijagnostiku i tretman pacijenata sa kancerom kroz PET/CT sistem), kao i projekat MNE 7001 „Jačanje institucionalnih kapaciteta za kontrolu bezbjednosti i kvaliteta vodnih izvora“.

Saradnja sa Evropskom organizacijom za nuklearna istraživanja - CERN

Pet kandidata iz Crne Gore je prihvaćeno za učešće u Programu za studente Evropske organizacije za nuklearna istraživanja (CERN) „Studentska ljetnja škola CERN 2023“. Jedan kandidat iz Crne Gore je prihvaćen za učešće u Programu CERN-a za profesore fizike srednjih škola koji žele da unaprijede svoja znanja iz oblasti fizike čestica.

U novembru 2023. je raspisan Konkurs za učešće u Programu „Studentska ljetnja škola CERN 2024“; i Konkurs, za učešće u međunarodnim programima CERN-a za profesore fizike srednjih škola.

Šesti međunarodni čas fizike čestica održan je 24. II 2023. na Prirodno-matematičkom fakultetu UCG, u organizaciji MNTR, a u saradnji sa Evropskom organizacijom za nuklearna istraživanja (CERN) i Međunarodnom grupom za promociju fizike čestica (IPPOG).

Saradnja sa NATO

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija u saradnji sa Ministarstvom odbrane i NATO Savezničkom komandom za transformaciju (*Allied Command Transformation - ACT*) je 16. XI 2023. u Podgorici organizovalo prezentaciju sadržaja i mogućnosti koje NATO Saveznička komanda za transformaciju (NATO ACT) nudi naučnoj i inovacionoj zajednici Crne Gore, kao i relevantnim ciljnim grupama.

Evropsko društveno istraživanje (ESS ERIC)

Generalna skupština ESS ERIC potvrdila je pristup Crne Gore XI rundi Evropskog društvenog istraživanja 29. III 2023.

Ministarstvo je po osnovu Javnog poziva za nacionalnog koordinatara za jedanaestu i dvanaestu rundu Evropskog društvenog istraživanja, finansiralo naučnoistraživački projekat „Jedanaesta runda Evropskog društvenog istraživanja u Crnoj Gori“, čiji je nosilac projekta Institut za strateške studije i projekcije-ISSP za period od 1. VI 2023. do 31. V 2024. Ukupna odobrena sredstva za realizaciju ovog projekta su 39.650,00 €.

Međunarodni institut za održive tehnologije Jugoistočne Evrope - SEEIIST

U okviru crnogorskog predsjedavanja Procesom saradnje u Jugoistočnoj Evropi (SEECP), u okviru Konferencije o zelenoj ekonomiji u periodu 16-17. V 2023, održan je panel pod nazivom „Zelene infrastrukture za medicinska istraživanja“, koji se fokusirao na istraživanje mogućnosti SEEIIST infrastrukture.

Održan je Radni sastanak ministara prosvjete, nauke i inovacija, vanjskih i evropskih poslova Crne Gore sa predstavnicima stranih diplomatsko-konzularnih predstavništava u Crnoj Gori na temu regionalnog projekta Međunarodni institut za održive tehnologije na prostoru Jugoistočne Evrope (SEEIST) 23. I 2024.

OBRAZOVANJE

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

Javni upis djece u sve predškolske ustanove organizovan je preko portala www.upis.edu.me, kome je prethodila Kampanja za upis sve djece u predškolske ustanove širom Crne Gore, sa posebnim osvrtom na djecu romske i egipćanske populacije, djece sa POP i djece korisnika materijalnog obezbjeđenja, kao i djece sa ratom zahvaćenih područja. Na osnovu Rješenja o donošenju javno važećeg obrazovnog programa za predškolsko vaspitanje i obrazovanje, Ministarstva prosvjete, formirana je Radna grupa za sprovođenje pilotiranja novog programa za predškolsko vaspitanje, a realizovana je edukacija za vaspitače, stručni kadar i rukovodni kadar, kao i predstavnike Ministarstva.

Imenovana je radna grupa za izradu Normative i standarda pravilne ishrane u predškolskim ustanovama. Radna verzija strukture dokumenta sa sadržajem i tabelari prikaz jelovnika sa energetsom vrijednošću za jaslice i vrtić, prezentovana je 30. X 2023. Finalna verzija će biti završena februara 2024.

Kako bi se unaprijedili kapaciteti, otvoren je novi interaktivni punkt, tri nove Vaspitne jedinice, jedan produženi boravak i realizovane su tri dopune licence.

Izrađen je revidirani portfolio za djecu predškolskog uzrasta na osnovu sugestija vaspitača i izvještaja monitoringa. Planirana je priprema digitalne verzije portfolija koji će biti dostupan na digitalnoj platformi www.digitalnaskola.edu.me.

Osnovno obrazovanje

Na početku školske godine, otvoreni su novi objekat JU Osnovna škola „Dušan Korać“ Bijelo Polje i renovirani objekat JU Osnovna škola „Daciće“ Daciće. U avgustu 2023. započeti su radovi na izgradnji JU Osnovne škole „Vladimir Nazor“, Podgorica, a u oktobru 2023. na izgradnji JU Osnovne škole „Branko Brinić“ Radovići, Tivat.

Održana su savjetovanja na kojima je prezentovano Uputstvo školama „Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima pojave nasilja“ i istaknut je značaj blagovremenog i tačnog unosa podataka u Informacioni sistem obrazovanja (MEIS) o slučajevima vršnjačkog nasilja, kao i postupanju ustanova. U svim osnovnim i srednjim školama 5. V 2023. prvi čas posvećen je prevenciji nasilja.

Donijet je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o normativima i standardima za sticanje sredstava iz javnih prihoda za ustanove koje realizuju javno važeće obrazovne programe o kojem je Nacionalni savjet za obrazovanje dao pozitivno mišljenje. Procijenjeno je da će izmijenjeni normativi uticati na povećanje broja stručnih saradnika u obrazovno-vaspitnim ustanovama za oko 60 izvršilaca odnosno za oko 28%. Prvi put je utvrđena mogućnost angažovanja tri stručna saradnika u ustanovama sa preko 1.400 djece/učenika, i prvi put su propisani uslovi koje ustanova treba da ispuni da bi mogla angažovati asistenta u sprečavanju nasilja i vandalizma u školi.

Ispitni centar realizovao je Javni poziv za uključivanje u Program osposobljavanja za licenciranog ispitivača u postupku sticanja stručne kvalifikacije Asistent/asistentkinja u sprečavanju nasilja i vandalizma u školi. JU Viša stručna škola Policijska akademija realizuje Program obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije Asistent/asistentkinja u sprječavanju nasilja i vandalizma u školama.

Srednje obrazovanje

Pripremljeno je rješenje o donošenju novih obrazovnih programa koje je usvojio Nacionalni savjet za obrazovanje (modularizovana nastava 17 javno važećih obrazovnih programa), kao i rješenje o licenciranju srednjih škola za realizaciju obrazovnih programa koji su prvi put u primjeni u školskoj 2023/2024. godini.

MInistarstvo je učestvovalo u pripremi Vodiča za organizatore praktičnog obrazovanja, u saradnji sa Agencijom za obrazovanje i internacionalizaciju OEAD, Austrija). Formirana je komisija za izmjenu Pravilnika za polaganje maturalnog i stručnog ispita.

Kada je riječ o dualnom obrazovanju, od septembra, nadoknade za učenike se uplaćuju školi, pa škola prenosi sredstva učenicima, zbog tačnije evidencije i lakšeg praćenja.

U kontekstu karijernog vođenja i savjetovanja, u toku je izrada Programa razvoja karijernog vođenja i savjetovanja 2024-2026, planiranog za usvajanje za II kvartal 2024.

U skladu sa nacionalnom Strategijom rodne ravnopravnosti, u toku je izrada analize predmetnih programa i udžbenika i prateće medijsku prezentaciju rezultata, u saradnji sa OECD-om i UNICEF-om.

Visoko obrazovanje

Formirana je Radna grupa za izradu Zakona o visokom obrazovanju.

Inkluzivno obrazovanje

Mobilna služba za podršku inkluzivnom obrazovanju tokom 2023. realizovala je 1350 sati podrške za 340 učenika s posebnim obrazovnim potrebama, kao i savjetodavnih aktivnosti za nastavnike i roditelje. U osnovnim školama realizovane su radionice NEdiskriminacije, sproveden Indeks inkluzivnosti i obilježen Dan inkluzije.

Resursni centri su obilazili redovne škole, pripremili materijal za rad korišćenjem asistivne tehnologije (štampani su Brajevi udžbenici, pripremljen slikovni materijal u svrhu razvoja alternativne i augmentativne komunikacije). U resursnim centrima su sprovedene aktivnosti rane intervencije za oko 150-oro djece predškolskog uzrasta kod kojih je detektovano kašnjenje u razvoju.

Održano je 28 savjetovanja za škole kojima je bila potrebna podrška u sprovođenju inkluzivnog obrazovanja. Izvršena je analiza IROP-a, na osnovu nje informisane obrazovno-vaspitne ustanove koje su trebale da izvrše korekciju.

Program Inovacije u inkluzivnom obrazovanju (saradnja Zavoda za školstvo i Univerziteta Crne Gore, PMF i ETF) rezultirao je izradom 10 setova didaktičkog materijala urađenog 3D štampom (nagrada BIG SEE za dizajn, Ljubljana) koji je doniran osnovnim školama i 10 setova pribora za jelo namijenjenih predškolskim ustanovama u cilju sticanja vještina brige o sebi. U okviru istog programa izrađena je aplikacija www.vladamsituacijom.edu.me koja sadrži 18 društvenih priča za razvoj socijalnih vještina djece s posebnim obrazovnim potrebama, dopunjena sadržajem za učenje predčitalačkih i čitalačkih vještina – dostupno na Školskom portalu.

Danska fondacija Margit Nilsen donirala je sredstva za realizovanje dvije petodnevne obuke (Primijenjena analiza ponašanja ABA kao podrška u inkluzivnom obrazovanju) za 60 stručnih saradnika.

Uz podršku Savjeta Evrope realizovana je obuka za nastavno osoblje Univerziteta Crne Gore o podršci u učenju i učešću studenata s invaliditetom.

Sa Specijalnom Olimpijadom uključeno je 60 novih obrazovno-vaspitnih institucija u program Ujedinjene šampionske škole, te 1.500 mladih sa i bez intelektualnih smetnji u program Inkluzivni sport, obučeno 550 novih vaspitača, nastavnika, stručnih saradnika i asistenata u nastavi što je rezultiralo angažovanjem 3.000 djece i mladih u školskim zajednicama

Sa UNICEF-om, Ministarstvom zdravlja i Udruženjem psihologa Crne Gore, pilotiran je Program Podrška porodično orijentisanim uslugama rane intervencije u lokalnim zajednicama – Kotor i Bijelo Polje. Program obuke akreditovan je kod Zavoda za socijalnu i dječiju zaštitu, a podniet je zahtjev za akreditaciju kod Zavoda za školstvo.

Podrška za učenike iz Ukrajine

Ustanovama je preporučeno da formiraju timove za podršku integraciji djece iz Ukrajine koji saraduju sa roditeljima/starateljima i učenicima. Ministarstvo je dalo saglasnost za povećanje broja formiranih odjeljenja u školama u kojima se upisao veći broj učenika stranaca. Realizovana je podrška učenja crnogorskog jezika kao nematernjeg prema javno važećem predmetnom programu sa dva dodatna časa sedmično koji su finansirani iz Budžeta Ministarstva prosvjete. U saradnji sa UNICEF-om, realizovan je Program Podrška uključivanja djece iz Ukrajine u obrazovni sistem Crne Gore. U toku školske godine angažovana su dva, a nakon njihovog odustajanja još dva nastavnika iz Ukrajine koji su pružali dodatnu podršku učenicima. U saradnji sa UNICEF-om obezbjeđuju se udžbenici za nastavni predmet Crnogorski jezik kao nematernji, kao i dodatnim namještajem i IT oprema za šest osnovnih škola i četiri predškolske ustanove.

U toku prethodne godine, dopunsku nastavu crnogorskog - srpskog, bosanskog i hrvatskog jezika kao nematernjeg pohađalo je 200 učenika, a održano je 847 časova. Dalje, U školama je održano 1.956 časova dopunske i dodatne nastave (za sve nastavne predmete) koje je pohađalo 305 učenika. Realizovano je 728 časova slobodnih aktivnosti u kojima je učestvovalo 259 učenika. U školske timove za integraciju djece iz Ukrajine uključena su 273 nastavnika koji su održali 146 sastanaka i realizovali 195 aktivnosti. Kao podrška učenicima angažovana su četiri ukrajinska nastavnika koji su realizovali 59 časova.

RE populacija

U okviru obilježavanja 8. aprila, Svjetskog dana Roma, realizovano je 45 radionica i drugih aktivnosti na temu osjetljivosti žena i djevojčica na trgovinu ljudima u osnovnim školama u Baru, Beranama, Podgorici, Nikšiću, Herceg Novom i Tivtu.

Povodom obilježavanja 18. oktobra – Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima, u više od 70 osnovnih i srednjih škola obilježen je 18. oktobar, a tim povodom realizovano je preko 700 radionica, prezentacija, predavanja na temu sajber nasilje i trgovina ljudima, seksualnog nasilje, seksualne eksploatacija, itd.

Ministarstvo prosvjete je i ove godine, u saradnji sa Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava, Zavodom za školstvo, Nacionalnim romskim savjetom i nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima pripadnika romske i egipćanske zajednice, krajem marta promovisalo upis u predškolsko vaspitanje i obrazovanje, prvi razred osnovne škole i srednje škole u Podgorici, Nikšiću, Beranama i Tivtu.

Obezbjedeđen je besplatan prevoz za oko 600 učenika/ca osnovnih škola RE zajednice u Podgorici, Nikšiću, Beranama i na Cetinju.

Nastavilo se sa angažovanjem saradnika/ca (medijatori) u socijalnoj inkluziji RE u obrazovanju, shodno normativu. Angažovano je 26 saradnika (medijatora) u osnovnim školama: u Podgorici, Nikšiću, Baru, Beranama, Ulcinju, Herceg Novom i Tivtu.

U skladu sa Akcionim planom za sprovođenje Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025, Ministarstvo prosvjete, je za školsku i akademsku 2023/2024. opredijelilo stipendije za 154 srednjoškolaca i 15 studenata.

ICT

Data centar

Nabavljena je i instalirana nova oprema u Data centru (primarna lokacija). Unaprijeđeno je i njegovo građevinsko stanje. Nabavljena je i instalirana oprema za Disaster Recovery sajt u Bijelom Polju (sekundarna lokacija u slučaju katastrofalnih nepogoda poput zemljotresa).

Informacioni sistem crnogorskog obrazovanja – MEIS

Kreirani su novi i nadograđeni su postojeći moduli u Informacionom sistemu crnogorskog obrazovanja (MEIS). Moduli su vezani za administriranje sistema, detaljniju evidenciju školske infrastrukture i evidentiranje računarske opreme.

Elektronski servisi

Sve elektronske usluge za upis nalaze se na stranici www.upisi.edu.me, kao i na portalu elektronske uprave www.euprava.me. Od 2023. dostupne su i dvije nove elektronske usluge za podnošenje zahtjeva **za studentske kredite i učeničke i studentske stipendije**. U 2023. podnijeto je ukupno 32394 elektronskih zahtjeva.

Trend upisa elektronskim putem od 2020. prikazan je u sljedećoj tabeli, uz napomenu da nijesmo prikazali procenete za prijavljivanje za kredite i stipendije, jer su se zahtjevi podnosili isključivo elektronskim putem.

Godina	Predškolske ustanove	Osnovne škole	Srednje škole	Osnovne muzičke škole	Fakulteti UCG	Učenički i studentski domovi
2020	88,9%	81,8%	75,9%			
2021	81,4%	67,4%	66,7%	42%	88%	
2022	75,5%	55,2%	65,8%	56,9%	85,3%	84,7%

2023	76,2%	64,3%	65,4%	45,1%	86,14%	83,02%
------	-------	-------	-------	-------	--------	--------

U 2023. uspostavljena je i elektronska razmjena podataka sa Institutom za javno zdravlje Crne Gore na osnovu čega se preuzimaju podaci o ispravnosti vode i hrane u obrazovno-vaspitnim ustanovama.

Infrastruktura (računarska oprema, mreža i internet)⁴⁵

Koncept “Digitalna škola” i platforma “Digionica”⁴⁶

Identifikacija djece koja se ne školuju⁴⁷

KULTURA

Normativni okvir

Nacionalni program razvoja kulture za period 2023-2027, sa Akcionim planom za 2023. i 2024. usvojen je 3. VIII 2023. Aktivnosti će biti sprovedene kroz realizaciju dva strateška i osam operativnih ciljeva. U skladu sa ovim dokumentom, kulturna politika Crne Gore će i u narednom periodu biti usaglašena s prioritetima u oblasti kulture na nivou EU. Radni plan za kulturu za period 2023–2026, koji je EK usvojila 2022, predviđa ispunjavanje četiri komplementarna prioriteta, koji su uvršteni u Nacionalni program razvoja kulture 2023–2027. kroz strateške i operativne ciljeve, kao i pojedinačne mjere i aktivnosti čijom će se realizacijom osnažiti sektor kulture.

Započet je rad na izmjenama zakona u oblasti kulture, kako krovnog Zakona o kulturi, tako i zakona u oblasti kulturne baštine.

Mjere podrške za oblast kulture na nacionalnom nivou

Vlada je 26. IV 2023. usvojila Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara kojim je podržano 45 projekata u ukupnoj vrijednosti od 694.400 eura, i to: 13 projekata iz oblasti arheoloških i konzervatorskih istraživanja, 20 projekata za sprovođenje konzervatorskih mjera na kulturnim dobrima, jedan projekat edukacije i doedukacije u oblasti kulturne baštine i 11 projekata za prezentaciju i popularizaciju kulturne baštine.

Ministarstvo kulture i medija donijelo je 31. V 2023. Odluku o sufinansiranju programa i projekata u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva u 2023. Odlukom je podržano 244 projekta/programa, u iznosu od 925.613,00€ i to: u oblasti prevođenja i časopisa 14 projekata, ukupne vrijednosti 20.800€; u oblasti muzičke i muzičko-scenske djelatnosti 6 projekata, ukupne vrijednosti 28.750€; u oblasti zajedničkog učešća na međunarodnim festivalima i manifestacijama 10 projekata, ukupne vrijednosti 41.500€; u oblasti likovne umjetnosti - 20 projekata, ukupne vrijednosti 43.200€; u oblasti pozorišne djelatnosti 6 projekata, ukupne vrijednosti 72.580€, u oblasti književnosti i izdavaštva 60 projekata, ukupne vrijednosti 86.825€; u oblasti razvoja kulture na sjeveru 66 projekata, ukupne vrijednosti 200.758€; u oblasti manifestacija i festivala podržano je 56 projekata/programa, ukupne vrijednosti 431.200€.

⁴⁵ Vidjeti poglavlje 10 Informatičko društvo i mediji

⁴⁶ Isto

⁴⁷ Isto

Na konkursu „Kultura mladih-kultura budućnosti“ je podržano 30 projekata u iznosu od 100.000 eura.

Realizovan konkurs o raspodjeli sredstava nevladinim organizacijama za projekte u oblastima kulture i umjetnosti po Javnom konkursu „Kultura spaja: od amatera do profesionalaca“ u okviru kojeg su podržana 23 projekta u iznosu od 421.171,77 eura.

Putem Konkursa za sufinansiranje projekata od značaja za razvoj kreativnih industrija za 2023. sufinansirani su projekti u 5 kategorija: uspostavljanje ICT proizvoda, arhitektura, dizajn (grafički, industrijski i modni), digitalne umjetnosti i kreativno zanatstvo. Odluka o sufinansiranju programa i projekata obavljena je 25. XII 2023. i podržano je 28 projekta u ukupnom iznosu od 199.971,00 eura.

Programi Evropske unije i Savjeta Evrope

U obilježavanju Dana evropske baštine za 2023. okviru teme “Živo nasljeđe – Living heritage” učestvovalo je osam opština iz Crne Gore sa 18 programa.

U okviru ovog programa, upućen je poziv za Mlade kreatore evropske baštine, takmičenje za djecu i mlade, koji je bio otvoren do 1. II 2024, a evaluacija prijava je u toku.

Ministarstvo kulture i medija i Desk za Kreativnu Evropu nastavili su sa promocijom otvorenih poziva u okviru programa Kreativna Evropa koji su namjenjeni crnogorskom sektoru kulture i kreativnih industrija.

Projekat 3C – Prekogranična razmjena sa ciljem razvoja kulture i kreativnih industrija, koji je finansiran u okviru Interreg IPA programa prekogranične saradnje Italija – Albanija – Crna Gora završen je u novembru 2023. Najznačajniji rezultat projekta na teritoriji Crne Gore jeste rekonstrukcija Zgrade zatvora u Starom gradu Kotoru u kojem je 2021. uspostavljen Kreativni hab sa rezidencijalnim kapacitetima.

Crna Gora je nastavila s aktivnostima na obezbjeđivanju donatorskih sredstava za realizaciju važnih infrastrukturnih projekata u oblasti kulture. U tom kontekstu, očekuje se da realizacija strateškog projekta koji će za cilj imati rekonstrukciju i revitalizaciju Tvrđave Španjola u Herceg Novom bude započet u najskorijem roku.

Mladi i sport

Javna rasprava o Nacrtu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sport održana je u periodu od 21. III 2023. do 27. IV 2023.

Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sportu će uskoro biti upućen u procedure međuresorskog usaglašavanja nakon čega će biti usvojen na Vladi.